

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE AİLE İÇİ ŞİDDET,
KADIN SIĞINMA EVLERİ VE DİN**

Doktora Tezi

Emine ÖZTÜRK

İstanbul, 2008

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE AİLE İÇİ ŞİDDET,
KADIN SIĞINMA EVLERİ VE DİN**

Doktora Tezi

Emine ÖZTÜRK

Danışman: Prof. Dr. Veysel UYSAL

İstanbul, 2008

Marmara Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı DİN SOSYOLOJİSİ Bilim Dalı Doktora öğrencisi
EMİNE ÖZTÜRK'ın TÜRKİYE'DE AİLE İÇİ ŞİDDET, KADIN SİĞİNMA
EVLERİ ve DİN adlı tez çalışması .Enstitümüz Yönetim Kurulunun 18.12.2007
tarih ve 2007-15/24 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. VEYSEL UYSAL
- 2) Jüri Üyesi : PROF. DR. ZEKİ ARSLANTÜRK
- 3) Jüri Üyesi : PROF. DR. M.TAYFUN AMMAN
- 4) Jüri Üyesi : DOÇ.DR.NİYAZİ AKYÜZ
- 5) Jüri Üyesi : DOÇ.DR.ABDURRAHMAN KURT

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	V
ŞEKİL ve GRAFİK LİSTESİ.....	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
A.ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMAÇ ve ÖNEMİ	1
1. Problem ve Alt Problemler	4
a.Temel Problemler	5
b.Alt Problemler.....	5
2. Amaç ve Önem	5
3. Araştırmanın Denence ve Sayıtlıları	7
a. Deneneceler.....	8
b. Sayıtlılar.....	9
B. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ.....	10
1. Araştırma Modeli	10
2. Evren ve Örneklem	10
3. Verilerin Toplanması	12
a. Sayısal Olmayan Verilerin Toplanması	12
b. Sayısal Verilerin Toplanması İçin Anket Formunun Hazırlanması.....	12
4. Anket Formunun Dağıtılması ve Uygulanma Yöntemi	14
5. Verilerin Analizi	15
C.SINIRLILIKLAR ve ARAŞTIRMA PLANI.....	14
I.KISIM.....	16
ARAŞTIRMANIN TÖRİK ÇERÇEVESİ.....	16
A.ŞİDDET OLGUSU VE TEORİLERİ	16
1.Şiddet ve Psikolojik Kökenleri	18
a.İçgüdü Teorileri.....	18
b. Amaçsal Yaklaşım	20
2.Şiddet ve Toplumsal Kökenleri	23
a. Sosyal-Psikolojik Yaklaşım	23
b.Engellenmecî Yaklaşım	28
B. AİLE İÇİ ŞİDDET TEORİLERİ VE AİLE İÇİ ŞİDDET	
OLGUSU(KÖKENLERİ, ÇEŞİTLERİ VE NEDENLERİ)	30
1. Aile İçî Şiddet Teorileri.....	31

a. Genel Sistemler Teorisi.....	31
b.Kaynak :Teorisi.....	32
c.Ekolojik Teori	33
d.Sosyo-biyoloji Teorisi.....	33
e.Sosyal Kontrol Teorisi	33
f.Ataerkil Sistem Teorisi.....	34
2. Aile İçi Şiddet Olgusu.....	34
a. Aile ve Günümüzdeki Değişmeler	35
b. Aile içi Şiddet Olgusu.....	38
c. Aile İçi Şiddetin Çeşitleri.....	41
1.Fiziksel Şiddet.....	42
2.Psiko-Sosyal ve Sözel Şiddet.....	45
3.Cinsel Şiddet ve Cinsel Taciz	48
4.Ekonomik Şiddet.....	52
d.Aile İçi Şiddetin Nedenleri	53
1.Aile İçi Şiddetin Biyolojik Nedenleri	53
2.Aile İçi Şiddetin Psikolojik Nedenleri	55
3.Aile İçi Şiddetin Sosyal Nedenleri.....	56
e.Aile İçi Şiddetin Sonuçları	72
C.DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE AİLE İÇİ ŞİDDET	74
1. Dünyada Aile İçi Şiddet.....	74
2. Türkiye’de Aile İçi Şiddet	79
D.TÖRE-DİN VE AİLE İÇİ ŞİDDET	87
1. Töre Cinayetleri	87
a.Dil.....	88
b.İktidar.....	89
c.Namus	90
2. Aile İçi Şiddet Olgusu ve İslam	98
E. KADIN SĞINMAEVLERİ ve TARİHÇESİ.....	114
1.Dünyada Kadın Sığınmaevlerinin Tarihçesi.....	114
2. Ülkemizde Sığınmaevlerinin Tarihçesi	117
a.Osmanlı Döneminde Kadın Sığınmaevleri	117
b.Cumhuriyet ;Döneminde Kadın Sığınmaevlerinin Tarihçesi	121
1-Morçatı Kadın Sığınağı Vakfı	123
2-Kadın Dayanışma Vakfı	123
3-Belediyelerce Desteklenen Sığınmaevleri	124

4-Sosyal Hizmetler-Çocuk Esirgeme Kurumu Kadın Misafirhaneleri.....	125
3-Kadın Sığınmaevlerinin Kuruluş Amaçları	125
4-Sığınmaevlerinin İşlevleri	126
5-Farklı Sığınak Modelleri.....	127
a. Özerk Sığınmaevleri	128
b. Yarı Özerk Sığınmaevleri	129
c. Belediyeler, Vakıflar ya da Hükümet Tarafından Açılan Sığınmaevleri.....	129
6-Ülkemizde Sığınmaevlerinin İşleyişi, Fiziki Ortam ve Personel Durumu	130
7-Türkiye’deki Sığınmaevlerine İlişkin Bazı İstatistikler	133
II. KISIM	135
UYGULAMALI ARAŞTIRMA.....	135
A. OLGUSAL DURUM.....	135
1. Örneklem Yaş Kategorilerine Göre Dağılımı	136
2.Örneklem ve Medeni Duruma Göre Dağılım	137
3.Örneklemdeki Kadınların ve Eşlerinin Öğrenim Durumları	137
4.Örneklem ve Eşlerinin Meslek Durumu	139
5.Örneklem ve Eşlerinin Bölgelere göre Dağılımı	141
B. AİLE İÇİ ŞİDDET:Sebepler ve Sonuçları, Kaynak ve Ortamı	143
1.Aile İçi Şiddetin Sebepleri.....	144
2.Aile İçi Şiddetin Neticeleri	150
3.Aile İçi Şiddetin Kaynağı, Ortamı, Türü ve Kullanılan Araçlar.....	153
a.Şiddetin Kaynağı ya da Uygulayan Kişi	153
b.Uygulanan Şiddetin Türü.....	156
c.Şiddette Kullanılan Araçlar.....	157
C. DİNDARLIK ve İTAATKARLIK.....	159
1. Dini İnanç ve Tutumlar	160
a. Allah İnancı.....	160
b. Peygamber İnancı	162
c. Ahiret İnancı	163
d. İbadet Hayatı.....	164
e. Sübjektif Dindarlık Algısı	168
f. Dindarlık Değişkenleri Bağlamında Dini Yönelim	170
2. Genel İtaatkarlık Profili	172
D.AİLE İÇİ ŞİDDET, DİNDARLIK ve İTAATKARLIK: Değişkenler Arası İlişkiler	175
1. İtaatkarlık, Dindarlık, Şiddetin Sonuçları ve Yaş	175

2.İtaatkarlık, Dindarlık, Şiddetin Sonuçları ve Öğrenim Düzeyi	176
3.Dindalık ve Şiddetin Sonuçları	177
4.Dindarlık ve İtaatkarlık İlişkisi	178
5.Şiddetin Sonuçları ve İtaakarlık.....	179
III.KISIM.....	181
A.GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	181
1. Demografik Özellikler	181
2. Aile İçi Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları	182
3. Dindarlık-Şiddet İlişkisi.....	184
4. Aile içi Şiddet, Dindarlık ve İtaatkarlık İlişkileri	185
KAYNAKÇA.....	188
EKLER	195
Ek-1: MÜLAKATLAR.....	195
Ek-2: ANKET FORMU.....	201

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Şiddetin Çeşitleri	41
Tablo 2: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı.....	136
Tablo 3: Örneklemin Medeni Durumuna Göre Dağılımı	137
Tablo 4: Örneklemin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	138
Tablo 5: Deneklerin Eşlerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları.....	139
Tablo 6: Örneklemin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı	140
Tablo 7: Deneklerin Eşlerinin Meslek Gruplarına Dağılımı	141
Tablo 8: Mensup Olunan Bölgeye Göre Dağılım	142
Tablo 9: Eşlerinin Mensup Oldukları Bölgelere Göre Dağılım	142
Tablo 10: Aile İçi Şiddetin Sebeplerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı.....	147
Tablo 11: Şiddetin Sonuçlarından Etkilenme Düzeylerine Göre Dağılımı.....	153
Tablo 12: Deneklerin Kimden Şiddet Gördüklerini Yansıtan Beyanları.....	154
Tablo 13: Yaşanılan Aile İçi Şiddetin Türüne İlişkin Beyanları.....	156
Tablo 14: Şiddet Sırasında Kullanılan Aletlere Göre Dağılım.....	158
Tablo 15: Şiddetin Uygulandığı Ortamlara Göre Dağılım1	158
Tablo 16: Allah İnancına İlişkin Görüşlerin Dağılımı	161
Tablo 17: Peygamber İnancına İlişkin Görüşlerin Dağılımı	162
Tablo 18: Ahiret İnancına İlişkin Görüşlerin Dağılımı.....	163
Tablo 19: Oruç Tutup Tutmama Durumlarına Göre Dağılımı	165
Tablo 20: Namaz Kılıp Kılmama Durumlarına Göre Dağılımı	166
Tablo 21: Dua Etme Sıklıklarının Dağılımı	168
Tablo 22: Örneklemin Dindarlık Tanımlamalarına Göre Dağılımı	169
Tablo 23: Dindarlık Boyutları ve Ortalamaları	171
Tablo 24: Yaş ve Öğrenim Durumu ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiler	176
Tablo 25: Dindarlık ve Şiddetin Sonuçları Arasındaki İlişkiler.....	177
Tablo 26: İtaatkarlık ve Dindarlık Arasındaki İlişkiler.....	178
Tablo 27: İtaatkarlık ve Şiddetin Sonuçları Arasındaki İlişkiler.....	179

ŞEKİL ve GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Aile İçi Şiddetin Sebepleri	145
Grafik 2: Aile İçi Şiddetin Sonuçları	152
Grafik 3: Dindarlık Boyutları ve Aritmetik –Ortalamalar	171
Grafik 4: İtaatkarlık Boyutları ve Aritmetik Ortalamalar	174

KISALTMALAR

AMARGİ	: Kadın Bilimsel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Vakfı Yayınları
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMAÇ ve ÖNEMİ

Sosyal bir çevre içine doğan birey, ne sadece beden, ne sadece ruhtan ibarettir. O hem beden hem de beden ve ruhun bir anda birleşmesinden meydana gelen bir varlıktır. Bu nedenle her hangi birey, varlığını teşkil eden bu iki unsurdan biri lehine veya aleyhine bu dengeyi bozacak olursa, huzursuz olacak ve bu bozulmanın huzursuzluğunu ya da rahatsızlığını hissedecektir.

Bir insanın kimlik ve kişiliğinin gelişmesi sürecinde onun hem bedeni ve hem de ruhi ihtiyaçlarının karşılanarak tatmin edilmesini sağlayacak uygun bir fizik ve sosyal çevre gerekir. İnsanın sosyal çevreyle kurduğu ilişkiler, sosyalleşme süreciyle yakından alakalıdır zira onun sosyal gelişimi, kimlik ve kişiliğini kazanması doğuştan getirdiği özellikleri ile birlikte çevrenin destek ve yardımıyla kuracağı ilişkilerle kazanacağı karakter ve şahsiyetini de oluşturacaktır.

Sosyologlara göre “sosyal münasebette iki şartın var olması gerekir. Bunlar karşılıklı haberdarlık ve birlikte mensubiyet duygusudur.”¹ Birbirinden haberdar olan, yani birbirlerini idrak eden, aralarında anlamlı bir bağ bulunan ve belli bir süre devam eden şahıslar arası ilişkilere “sosyal ilişki” denir. Söz konusu bu sosyal ilişkilerin şahıslar arasında “içten bir bağlılık yaratmasına da “sosyal bağlanma (social interdependence)” denilmektedir.

Böylece bağımsız bir sosyal yapılaşma başlamış olur. Şahıslar arasındaki sosyal ilişki halleri, içerikleri ne olursa olsun, sosyal gruplar ile kategorik durum kazanmış, sınıflandırılmış, belirginleşmiş halde sosyal hayat alanında dışına yansımış olur ki, sosyal sistem kategorisi içinde de sosyal varlık alanında yerini almış genel geçerlik kazanmış ve

1 Zeki Arslantürk, & Tayfun Amman, Sosyoloji, I. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 1999, s.22.

kapsamlaşmış bulunurlar. Demek ki, sosyal sistemler devamlılık yönü bulunan, içindeki değişen üyelerini sosyal zaman süreci içinde aşan, sosyal varlık alanının akış eğilimini belirleyen sosyal göstergelerdir. Aile, hem bir sosyal grup ve kurum ve hem de bir sosyal sistem olarak çeşitli yönlerden ele alınıp işlenmelidir.²

Aile toplumun en küçük sosyal birimidir. Bütün toplumlarda aile fert için hayat merkezidir. Ferdin içinde bulunduğu en önemli ve asli (birincil) bir gruptur.³ Aile toplum içinde stratejik bir öneme sahiptir. Aile yalnız biyolojik bir birlik olmayıp her şeyden önce sosyal bir kurum özelliği taşımaktadır. Toplumda aile sosyal bir müessese olduğundan, fert ile toplum arasındaki iletişim bağlarını kuran bir organizasyon olmaktadır. Aile toplumun temel taşıdır. Aile müessesesi içinde bulunduğu toplumun kuralları, adetler ve geleneklerin etkisi büyüktür. Bunun sonucunda aile yapısı sosyal kurumlar ve diğer sosyal etkilerden soyutlanamaz. Aile yapı olarak toplumun temel taşı olduğundan bu etkileşim sonucunda aile de değişim geçirmektedir. O halde aile ve toplum karşılıklı etkileşim halindedir. Fakat aile yine de gerek fonksiyonları, gerekse özelliklerinden dolayı hiçbir menfaat birliğine benzemez. Toplum ile aile bir bütünün parçaları gibidir. Aile toplumda sosyal kontrol görevini de yüklenmiştir. Sosyologlar ferdi organizma ile toplum arasında yapı benzerliği bulunduğunu belirtmişlerdir. Toplumda en küçük birim veya hücre ailedir. Eğer aile sağlam ise toplum ve devlette sağlamdır.⁴

Ailenin toplum açısından bu önemine binaen ailede meydana gelen bazı değişiklikler toplumu, toplumda meydana gelen bazı değişiklikler de aileyi doğrudan etkilemektedir. Modernleşme sürecinde aileyi doğrudan etkileyen pek çok değişim yaşanmıştır ve hali hazırda da yaşanmaya devam etmektedir.

Bir yandan genel sosyal sistemin bir parçası, diğer yandan kendi içerisinde bir sistem oluşturan ailenin Türk toplumu bağlamında aile içi problemlerinin birisi de eşler

2 Nihat Nîrun, Sistematik Sosyoloji Açısından Aile ve Kùltür, Ankara: Atatürk Kùltür Merkezi, 1994, s. 3-10.

3 Arslantürk, & Amman, a.g.e., s. 265.

4 Mustafa Erkal, Sosyoloji (Toplumbilimi), II. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1983, s.77.

arasındaki ilişkilerin geleneksel ve modernleşme sürecindeki yapılaşma ve yapılarında ortaya çıkmaktadır.

Bu süreçte “kadının kocasıyla eşit olduğu anlayışı güç kazanıyor. Hayat arkadaşlığına dayalı evlilik fikirlerinin orta ve üst sınıflarda geçerlilik kazanmaya başladığı on sekizinci yüzyıldan beri eğilim daha eşitlikçi birliktelikler yönünde gelişmiştir. Kadınlar devlet okullarında ve özel okullarda ve üniversitelerde okuma hakkı için mücadele ettikleri ve kazandıkları 19.yy.dan bu yana, bir zamanlar yalnızca erkeklere özgü oldukları kabul edilen entelektüel, ekonomik, sosyal ve politik alanlardaki sorunları giderek daha fazla paylaşma olanağı buldular. Günümüzde eve maaşlarını getiren kadınlar ve bebeklerin altını değiştiren erkeklerin varlığında, kocanın dünyasıyla kadının dünyası arasındaki eşitsizlik şimdiye kadar olduğundan çok daha azalmış durumda. Yasalar ve eğitimin bu dönüşümde çok önemli roller oynadıkları kesin. Artık erkeğin eşini dövmesi, baş parmaktan çok daha küçük bir sopayla da olsa, yasal değil. Evli bir kadının kendi adına bir banka hesabı ender görülen bir şey olmaktan çıktı. Her konuda eğitim alma hakkına sahip olan kadın, evlilik ilişkisine artık kocasıyla aynı iş olanaklarına sahip olarak girebiliyor. Günümüzde erkekler kendilerine yalnızca cinsel ilişki, aşk, çocuk ve ev hizmetleri sunmakla yetinmeyecek aynı zamanda para kazanan ve toplumsal yaşama katılabilecek eşler arıyorlar.”⁵

Evlilik ve aile kurumunda meydana gelen bu değişimler aile kurumunda bir takım çözümleri de beraberinde getirmektedir. Aile kurumunda meydana gelen bu çözümlerin başlıca nedenleri şunlardır.

- Modern cinsel özgürlük telakkisiyle birlikte bireylerin cinsel bir serbestiye kavuşmalarının neticesi olarak fedakarlık ve özveriyle yürüyen evlilik bağının giderek zayıflaması ve bunun sonucunda boşanmaların artması,⁶

5 Marlyn Yalom, Antik Çağdan Günümüze Evli Kadının Tarihi, çev. Zeynep Yelçe & Neşenur Domaniç, İst.: Çitlenbik Yayınları, 2002, a.g.e., s.XVII.

6 İsmail Doğan, “Evlilik Dışı Beraberlik ve Birlikte Yaşama”, Türk Aile Ansiklopedisi, Yayın Yönetim: Dr. Mehmet Doğan, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, c.II, s. 523-524 Artan boşanma oranlarıyla ilgili olarak bkz. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aileye İlişkin Genel İstatistik Verileri, 2006 <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Gostergeler>, (Erişim: 24 Mart.2006).

- Çocuksuz ailelerin oranının artmasıyla birlikte evliliğin sürdürülmesi için gerekli nedenlerin ortadan kalktığı düşünülmesi⁷,
- Modern hayat neticesi ailenin çocuğa ayırdığı vaktin azalması⁸,
- Yine modern hayatın bir getirisi olarak bireyselleşmenin artması⁹,
- Ekonomik problemler nedeniyle evde sürekli gergin bir ortamın oluşması ve bunun eşler arası ilişkiye olumsuz biçimde yansması¹⁰, gibi

Bütün bu nedenlerden dolayı aile kurumunda ciddi çözümler yaşanmaya başlanmıştır. İşte bu çözülme aşamasında yaşanan en önemli sorunlardan bir tanesi de aile içi şiddettir.¹¹

Aile içi şiddet konusunun dini bir form teşkil edip etmediği daima tartışılmıştır. Erkeklerin kadınlara yönelik getirdikleri çeşitli kısıtlamaları dine dayandırmaları, öteden beri yaşanagelen bir sosyal vakıadır¹². Şiddet vakiasının aile içi şiddet boyutunda nasıl cereyan ettiği ve bu olgunun yapılaşmasında dinin etkisini araştırmak bu çalışmanın temel amacıdır. Diğer bir deyişle aile içi şiddet olgusu ile din arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı, varsa bu ilişkinin ne yönde cereyan ettiği ve dinin aile içi şiddet üzerinde etkisi veya rolünün ne olduğu veya olabileceği sorularına cevap aranmaktadır.

1. Problem ve Alt Problemler

Bu araştırmada ele alınan ana konular ve belirlenen temel amaçlara uygun araştırmanın temel problemleri ve bunlara bağlı olarak incelenecek alt problemleri soru cümleleri halinde şöyle ifade edilmektedir.

7 Ümit Meriç, “İleri Endüstri Topluluklarında Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma”, Aile Yazıları, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991, c.I, s.472-473.

8 P.W Musgrave, The Sociology of Education, London, , 1968, s. 45.

9 Ulrich Beck, çev. Nihat Ülner, Siyasalığın İcadı, İst.: İletişim Yayınları, 1999, s.38-44

10 İbrahim Kanyılmaz, “Aile ve Ekonomi”, Türk Aile Ansiklopedisi, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, c.II, s.446-447.

11 Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları, Ankara, 1995, s.139-141; Celaleddin Vatandaş, Türkiye’de Eşlerarası Şiddet, Afyon, 2003, s.63-91; Morçatı, Geleceğim Elimde, İst., 1998, s. 48; Faruk Kocacık, Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet, Sivas, 2004. s.107-110.

12 Aile içi şiddetin din ve kültür düzmelinde nasıl şekillenmiş olduğunu görmek için bkz. Nira Yuval Davis, Cinsiyet ve Millet, çev. Ayşin Bektaş, İst.: İletişim Yayınları, 2003, s.88-89.

a. Temel Problemler:

- Kadın sığınma evlerinde kalan kadınların dini tutum ve davranışları (dindarlıkları) ile aile içi şiddete ilişkin tutum ve davranışları arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Kadın sığınma evlerinde kalan kadınların eşlerinin dini inanç ve ibadetlerle ilgili tutum ve davranışları hakkındaki izlenimleri ile yine eşlerinin aile içi şiddete yönelik tutum ve davranışları arasında nasıl bir ilişki vardır?

b. Alt Problemler:

- -Araştırmaya katılan deneklerin olgusal durumları (yaş, cinsiyet, medeni durum, aylık gelir düzeyi ve Türkiye'nin hangi bölgesinden oldukları gibi özellikler) ile aile içi şiddete ilişkin tutum ve davranışlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- -Aile içi şiddetin ortaya çıkışında, sosyal, biyolojik psikolojik ve ekonomik nedenlerden hangileri daha etkin bir rol oynamaktadır?
- -Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar kendilerini ve eşlerini hangi dindarlık kategorisinde görmektedirler?
- -Deneklerin dini inanç ve ibadetleri yerine getirmeleri ile şiddete ilişkin tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- -Yaşanılan şiddetin denekler üzerinde yoğunluk ve anlamlılık düzeyi ile dindarlık olgusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?"

2. Amaç ve Önem

Araştırmanın amaçlarını sırasıyla şöyle ifade etmek mümkündür:

- Türkiye'de gün geçtikçe artan aile içi şiddetle ilgili literatüre ve Türk din sosyolojisine katkıda bulunmak.

- Birçok sosyal bilimsel araştırmaya konu olmuş Kadın Sığınma Evleri'nde kalan kadınların kendi dindarlık dereceleri ve bu kadınların eşlerinin dindarlık durumları hakkındaki izlenimlerinden yola çıkarak, eşlerinin dindarlık durumu ile örnekleme oluşturan kadınların şiddete maruz kalma oranları arasındaki ilişkiyi incelemeyi hedef edinen bu araştırma, öncelikle örnekleme yer alan kadınların maruz kaldığı şiddetin dindarlık profilini ve anakitleye ilişkin vardamasını yaparak Türk ailesi bakımından tasvirini yapmak.

Bu araştırmada “aile içi şiddet” olgusuna sıkça atıfta bulunulacaktır. O nedenle bu kavram ile kastedilen şey, ‘kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde, zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışı’¹³ olduğunu belirtmek isteriz. Bir anlamda aile içi şiddetin bu genel tanımından hareketle denilebilir ki, aile bireylerinin birbirlerin incitmeleri, birbirlerine zarar vermeleri olan aile içi şiddetin kaynağında en son olarak yer alması gereken dindir.

Ancak dinin temel dini metinlerden uzak, sosyal yaşam içerisinde dinin ilk ortaya çıktığı günden bugüne soysal olanla birbirine sıkı sıkıya eklemelenmiş bir boyutu yani törel bir boyutu vardır ki, işte bu törel boyut zaman zaman aile içi şiddeti öven, hatta uygun gören ve onayan bir tutum içine girebilmektedir. Bu zaviyeden konuya yaklaşıldığında aile içi şiddet ile dinin ilişkisini kurmak daha kolay olacaktır.

Kuşkusuz Türkiye’de bugüne kadar aile içi şiddetle ilgili bilhassa 90’lardan sonra pek çok çalışma yapılmıştır ve muhtemelen hala da yapılmaya devam etmektedir. Bu çalışmalardan en önemli ikisi Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun yaptırdığı araştırmalardır. Bunlardan biri 1994-95 yıllarında ‘*Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*’ adıyla yaptırdığı çalışma, diğeri ise 1997-98 döneminde ‘*Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*’ isimli iki araştırmadır. Ancak görüldüğü kadarıyla ne zikredilen bu iki araştırmada, ne de aile içi şiddet üzerine yapılan diğerk araştırmalarda dini boyut üzerine yahut dini bir boyutunun bulunup bulunmadığı üzerinde pek durulmamış ve düşünülmemiş olduğu görülmektedir.

13 Güneri, Feride Yıldırım, “Aile İçinde Kadına Yönelen Şiddet”, Evdeki Terör, İst.: 1996, s. 87.

Bu araştırmanın farklılığı aile içi şiddetin dini bir boyutunun bulunup bulunmadığının, varsa aile içi şiddetle din arasındaki bu ilişkinin ne yönde olduğunun incelenmeye çalışılıyor olmasıdır. Ayrıca da bu araştırmayı benzerlerinden ayıracak en önemli özelliği, aile içi şiddet olgusunun dini boyutunu aile içi şiddetten muzdarip olarak sığınma evlerine gelen bir grup kadın üzerinde inceleyecek olmasıdır.

Araştırma bu konuda bir ilk olacaktır. Araştırmanın ampirik kısmının bilhassa sığınma evlerinde bulunan kadınlar üzerinde uygulanan bir anket vasıtasıyla toplanan ampirik verilere dayanıyor olması, araştırmayı daha önemli ve değerli kılmaktadır.

Araştırma evrenini oluşturan sığınma evleri içinde de Küçükçekmece Belediyesi Sığınma Evi'nin ve Diyarbakır İli'nin seçilmiş olması ayrıca önemlidir. Örneklem alanı olarak ilköce Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevi seçilmiştir. Çünkü Küçükçekmece Belediyesi Sığınma Evi'ne Türkiye'nin hemen her yerinden kadınlar sığınmacı olarak başvurumaktadırlar ve söz konusu sığınmacı kadınlar feminizm gibi her türlü ideolojiden uzak biçimde sadece gerçekten şiddete uğrayıp uğramadıklarına bakılarak, aralarında herhangi bir ayırım yapılmaksızın sığınmaevine kabul edilmektedirler. Seçilen örneklem bize aile içi şiddetin genel Türkiye profili hakkında önemli ölçüde bir bilgi sağlayacağı kanaati taşınmaktadır.

Aynı şekilde Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevine paralel olarak Diyarbakır İli'nin seçilmiş olmasının en önemli nedenlerinden biri de Türkiye'nin gündemini uzunca bir süreden beridir işgal eden bir konu olan Töre Cinayetleri'nin özellikle Güneydoğu illerimizde işleniyor olması dolayısıyladır.

3. Araştırmanın Denence ve Sayıtları

Araştırma sürecinde yukarıdaki problemlerin cevapları sınanacaktır. Bu cevaplar denenceler şeklinde aşağıdaki şekilde kategorize edilmiş ve örneklemde test edilerek anakitle için vardanmıştır.

a. Denenceler

- Aile içi şiddet ile din arasında anlamlı bir ilişki vardır.

- Kadın sığınma evlerinde kalan kadınların dini tutum ve davranışları (dindarlıkları) ile aile içi şiddete ilişkin tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Kadın sığınma evlerinde kalan kadınların eşlerinin dini inanç ve ibadetlerle ilgili tutum ve davranışları hakkındaki izlenimleri ile yine eşlerinin aile içi şiddete yönelik tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Araştırmaya katılan deneklerin olgusal durumları (yaş, cinsiyet, medeni durum, aylık gelir düzeyi ve Türkiye'nin hangi bölgesinden oldukları gibi özellikler) ile aile içi şiddete ilişkin tutum ve davranışlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Aile içi şiddetin ortaya çıkışında sırasıyla önce sosyal sonra psikolojik, ekonomik ve en son olarak ta biyolojik nedenlerin etkin bir rol oynadıkları düşünülmektedir.
- Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar kendilerini genellikle çok dindar ve dindar kategorisinde, eşlerini de az dindar ve dindar değil kategorisinde görmektedirler.
- Deneklerin dini inanç ve ibadetleri yerine getirmeleri ile şiddete ilişkin tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Yaşanılan şiddetin denekler üzerinde yoğunluk ve anlamlılık düzeyi ile dindarlık olgusu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

b. Sayıtlar

Bir araştırmada denencelerin (hipotezlerin) doğruluğu veya yanlışlığını test edebilmek için bir takım doğru prensiplere, matematik ifade ile, aksiyomlara ihtiyaç vardır. Bu aksiyomlar hipotez cümlesi içerisinde söylene de söylenmese de var kabul edilirler. Bunlar şart cümleleri veya hükümleridirler. Denencelerin (hipotezlerin) doğruluğu bu sayıtların (varsayımların) doğruluğuna bağlıdır. Eğer bunlar doğru değilse denenceler de doğru değildir ve sonuçta varılacak genellemeler de yanlış olacaktır.

Bizim gerçekleştirdiğimiz bu araştırmada açıkça söyleyecek olursak şu üç prensip doğru kabul edilmiş ve araştırmanın hipotezlerinin test sonuçları da ister doğrulama, isterse yanlışlama şeklinde ortaya çıksın doğru kabul edilmiştir:

- Literatürde mevcut bilimsel araştırmaların sonuçları doğru kabul edilmiştir.

- Araştırmanın gerçekleştirilmesinde modelin kuruluşu ve araştırma yöntemleri doğru tesbit edilmiştir.
- Deneklerin envanterde mevcut sorulara doğru ve eksiksiz cevap verdikleri var sayılmıştır.

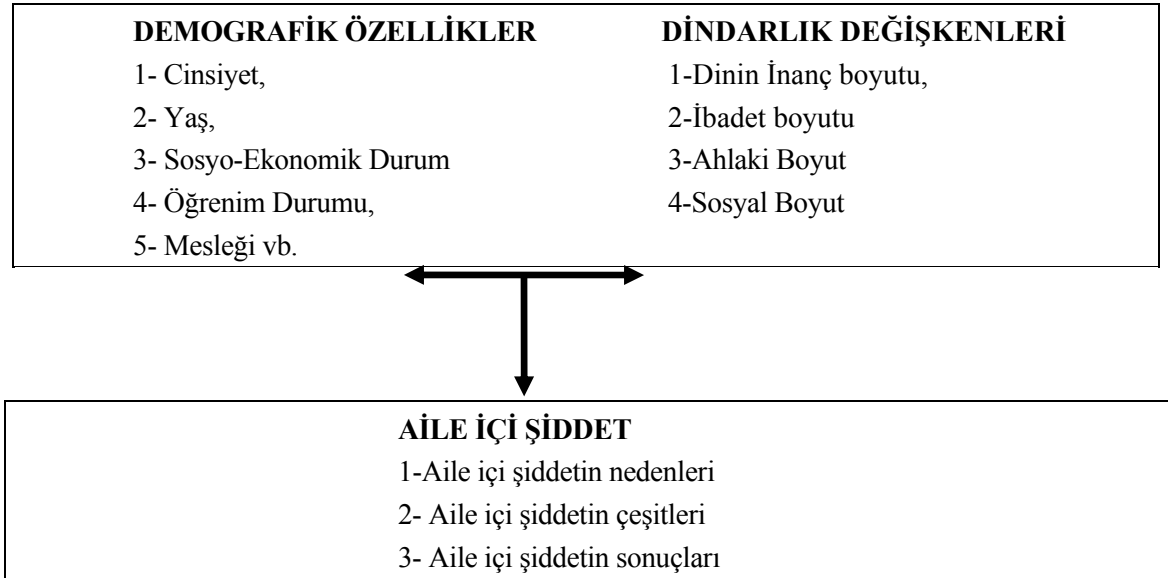
B. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

1. Araştırma Modeli

Bir araştırmanın modeli araştırmanın konusunu tayinden, sonuçların sunulmasına kadar geçen faaliyetleri kapsayan süreçtir.¹⁴

Değişkenler açısından bakıldığında, konunun tasvirinde, demografik özellikler ile aile içi şiddet ve dindarlık boyutları arasındaki ilişki incelenecektir. Dolayısıyla bu çalışmada değişkenler arasında önerilen ilişkiler modeli şematik olarak aşağıdaki gibi gösterilebilir.

Şekil 1: Değişkenlerarası ilişkiler

2. Evren ve Örneklem

Bu araştırma bir alan araştırmasıdır. Kadın sığınmaevlerini konu edinmesi itibarıyla araştırmanın teorik bir zemine oturmakla birlikte salt teorik bir araştırma olması mümkün değildir. Araştırma başta da söylendiği gibi bir alan araştırmasıdır ve

¹⁴ Zeki Arslantürk, Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metot ve Teknikleri, V.Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2001, s. 38.

araştırmanın temel amacı aile içi şiddet ile din arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. İşte bu nedenle araştırma aile içi şiddet ve din arasındaki ilişkisel yapıyı konu edindiğinden bu ilişkiyi korelasyonel bir yaklaşımla ortaya çıkarmak amacıyla araştırmada anket tekniği kullanılmasının araştırmanın amacına daha uygun olacağı düşünülmüştür. Zira bu korelasyonel yapı en iyi anket tekniğiyle ortaya çıkarılabilirdi.

Araştırma için anket tekniğinin uygulanmasına karar verildikten sonra araştırmanın evrenine karar verilmiştir. Araştırma kadın sığınmaevlerini konu aldığından araştırmanın evreni Türkiye’de bulunan Kadın Sığınma Evleri’nde kalan kitledir. Mevcut kadın sığınmaevlerinin kaç kişi kapasiteyle çalıştığı göz önüne alındığında Türkiye’de kadın sığınmaevlerinde kalan kadın sayısının 500 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak araştırmamız bu ana kitleyi temsilen çoğunluğu Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınma Evi’nde ikamet etmiş yada halihazırda etmekte olan ve Diyarbakır kentimizde yaşayan şiddet mağduru bir grup kadından oluşan bir örneklemle sınırlıdır.

Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevinin tercih edilmesinin nedeni daha önce açıklanmış olmasına rağmen tekrar kısaca belirtmek gerekirse bunun nedeni Küçükçekmece Belediyesi Sığınmaevinin feminizm gibi herhangi bir ideolojiye bağımlı olmaksızın yalnızca kadınların şiddet mağduru olmalarına bakarak kadınlara gerçek anlamda bir sığınak olması hasebiyle anket uygulama sahası olarak Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevi seçilmiştir. Ayrıca Türkiye’nin hemen her yerinden kadın sığınmacının buraya başvurması da Küçükçekmece Belediyesi’nin seçilme nedenleri arasındadır. Küçükçekmece Belediyesi Sığınmaevi daha ziyade vakıf mantalitesiyle çalışan bir kurumdur.

Güneydoğu’dan Diyarbakır İli’nin seçilmesinin nedeni ise bu bölgemizin kamuoyunu töre cinayetleriyle sürekli meşgul ediyor olmasıdır. Tek başına bu sebep bile Diyarbakır İli’nin seçilmesi için yeterlidir. Zira Güneydoğu’da hala bir çok kadının kimliği bile yoktur. Ayrıca 2003 senesinde Mardin’in Yalımlı beldesinde recmedilen ve hastaneye getirildiği tarihe kadar da nüfuz cüzdanı dahi bulunmayan Şemse Allak’ın yaşadığı korkunç hadise hafızalardan silinmiş değildir. Diyarbakır’da kendileriyle mülakat yaptığımız Kamer Vakfı yetkilileri konuya daha ziyade feminist bakış açısıyla

yaklaşmaktadırlar. Diyarbakır’da yürüttükleri çalışmalarını da bu çerçevede yürütmektedirler.

3. Verilerin Toplanması

a. Sayısal Olmayan Verilerin Toplanması

Bu araştırma teorik ve uygulamalı olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Araştırmanın teorik kısmı için dokümantasyon metodundan yararlanılmıştır. Teorik zemini oluşturmak için öncelikle Türkiye’de aile içi şiddet üzerine yazılmış bulunan temel kaynaklar taranmış, bilhassa Balat’ta bulunan Kadın Eserleri Kütüphanesi’nden, bunun dışında İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi’nden ayrıca Yeditepe Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi kütüphanelerinden faydalanılmıştır.

b. Sayısal Verilerin Toplanması

1. Sayısal Verilerin Toplanması İçin Anket Formunun Hazırlanması

Araştırmanın uygulamalı kısmı içinde bilgi toplama tekniği olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket tekniğinin tercih edilmesinin nedeni bu araştırmanın amacının din ve aile içi şiddet arasındaki ilişkisel yapıyı açığa çıkarmak olmasıdır. Bu ilişkisel yapının açığa çıkarılması için anket tekniğinin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Anket formu 38 kapalı ve 2 açık uçlu sorudan oluşan bir form düzenlenmiştir.

Anket formunda üç ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeklerin hiç biri daha önce yapılmış araştırmalarda kullanılan anketleri aynen alıp kullanmak şeklinde uygulanmış değildir. Daha önce yapılan araştırmalardan kuşkusuz ki yararlanılmıştır. Ancak ölçekler aynen alınıp kullanılmamış bu araştırmaya uygun bir biçimde farklı ölçeklerin mezc edilmesi suretiyle yeni ölçekler oluşturma yoluna gidilmiştir.

Araştırmada aile içi şiddet, dindarlık ve itaatkarlık olmak üzere üç ölçek uygulanmıştır.

Sırasıyla bu ölçekleri anlatmak gerekirse ilk olarak araştırmanın belkemiğini oluşturan aile içi şiddet ölçeği hazırlanmıştır. Aile içi şiddet ölçeği üç temel başlık

etrafında hazırlanmıştır. Bu üç temel başlık aile içi şiddetin sebepleri, sonuçları ve çeşitleri. Aile içi şiddet ölçeği hazırlanırken Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun 1995 yılında yayınladığı Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları isimli araştırmada kullanılan şiddet ölçeğinden, Celaleddin Vatandaş'ın 2003 yılında yaptığı Türkiye'de Eşlerarası Şiddet adlı çalışmasında kullandığı şiddet ölçeğinden ve son olarak ta Faruk Kocacık'ın 2004 yılında yaptığı Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet isimli çalışmasında kullandığı şiddet ölçeğinden yararlanılmıştır. Ama daha önce de söylendiği gibi bu ölçekler aynen kopye edilmemiş araştırmamız için uyarlanmıştır. Bu uyarlama şöyle yapılmıştır. Daha önce de denildiği gibi aile içi şiddet ölçeği üç temel esas üzerine oturtulmuştur. Bunlardan birincisi aile içi şiddetin sebepleri, ikincisi aile içi şiddetin sonuçları idi. Aile içi şiddetin sebeplerinin önce beş temel boyut(sosyo-psikolojik, psiko-fizyolojik, ekonomik, sosyal ve biyolojik sebepler) çerçevesinde incelenmesine karar verilmiş, sonra bu her bir boyutla ilgili bu boyutlara ait aile içi şiddete neden olabilecek tutum ve davranışları yansıttığı düşünülen 10 tane davranış cümlesine yer verilmiştir. Bu davranış cümlelerine yanıt oluşturmak üzere deneklere “evet” ve “hayır” şeklinde iki seçenek sunulmuştur. Ölçeğin aile içi şiddetin sonuçlarını ölçen kısmında da önce aile içi şiddetin üç temel boyutta(psikolojik, fiziksel ve sosyal sonuçlar) incelenmesine karar verilmiş, sonra da bu üç temel boyutu yansıtan 10 tane davranış cümlesine yer verilmiştir. Hem aile içi şiddetin sebeplerine hem de sonuçlarına ait bu davranış cümlelerine araştırmamızın ampirik kısmında daha geniş bir biçimde yer verilmiştir. Aile içi şiddet ölçeğinde bunlardan başka bir de aile içi şiddetin çeşitlerine, kaynağına yani kimden kaynaklandığına ve ortamına ilişkin sorulara da yer verilmiştir.

Bu araştırmada kullandığımız ikinci ölçek dindarlık ölçeğidir. Bu ölçek araştırmanın boyutlarını aşmaması düşüncesiyle oldukça kısa tutulmuştur. Bu ölçek de yine daha önceki araştırmalardan alıp aynen kullanmak yerine bu araştırma için uyarlanmak suretiyle kullanılmıştır. Bu ölçek Veysel Uysal'ın 1996 yılında yayınlanmış olan “Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri” adlı araştırmasında kullandığı dindarlık ölçeği bu araştırmaya uyarlanarak oluşturulmuştur. Dindarlık ölçeğinde bilhassa dinin inanç ve ibadet boyutuna ilişkin sorulara yer verilmiştir; ayrıca bu dindarlık ölçeği bağlamında deneklere öznel

dindarlık algıları ile ilgili olarak da iki soruya yer verilmiştir. Dindarlığa ilişkin soruların hepsi hem deneklerin kendilerine hem de eşlerine ilişkin olarak sorulmuştur. Yani kadın deneklere eşlerinin dini yaşmalarına dair izlenimlerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Böylelikle hem mağdur konumundaki deneklerin hem de saldırgan konumundaki eşlerinin dindarlığına ilişkin veriler elde edilmek istenmiştir.

Ankette kullanılan üçüncü ölçek itaatkarlık ölçeğidir. Bu ölçek bu araştırma için oluşturulmuş Lickert tipi bir ölçektir. Bu ölçekte 16 tane davranış cümlesine yer verilmiştir. İtaatkarlık Ölçeği'nde yer alan bu 16 ifadeyi cevaplandırırken denekler, 0'dan 4'e doğru giden Likert tipi ölçekler üzerinde tepkilerini belirtmişlerdir. Bu ölçekte kullanılan puanlama sistemi ölçeğin maddelerinin bir Faktör analizine tabi tutulmasına imkan sağlamıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçekte yer alan maddelerin 4 farklı boyutta toplandığı gözlenmiş ve bu boyutlar içeriklerine göre isimlendirilerek genel itaatkarlık eğiliminin alt faktörleri ya da boyutları olarak kabul edilmiştir.

Faktör analizi sonuçlarını dikkate alarak bu çalışmada genel itaatkarlık eğilimi, dört farklı alt boyutta incelenmiştir. Bunlar “çekingenlik, mahcubiyet, pasiflik ve uyum” ekinde isimlendirilmiştir.

4. Anket Formunun Dağıtılması ve Anketin Uygulanma Yöntemi

Hazırlanan bu anket formları araştırmanın uygulama alanı olarak seçilen Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevi'ne bizzat araştırma tarafından götürülerek yüz yüze görüşmeler şeklinde uygulanmıştır. Çünkü anket uygulanan kadınlar arasında okuma yazma bilmeyen çok sayıda kadın mevcuttu işte bu nedenle anketler okuma yazma bilmeyenler başta olmak üzere diğer tüm kadınlarla yüz yüze görüşme yapmak suretiyle uygulanmıştır. Verilerin toplanması da böylelikle gerçekleştirilmiştir.

5.Verilerin Analizi

Bir araştırmada araştırmanın maksat ve hedeflerinin belirlenmesi, bilgi toplama yönteminin seçilmesi, toplanan bilgilerin tasnif edilmesi ve değerdendirilmesi, analiz sonucu elde edilen bilgilere göre sonuç ve tekliflerin ifade edilmesi önemli süreçlerdir.¹⁵

Araştırma kapsamında uygulanan aile içi şiddet, dindarlık ve itaatkarlık ölçeklerinden elde edilen verilerin analizinde farklı istatistik teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler sırasıyla: Frekans analizi, faktör analizi ve korelasyon analizidir.

Öncelikle deneklerin yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu gibi özellikleri frekans analizine tabi tutulurken daha sonra deneklerin dindarlık ölçeğine ve aile içi şiddet ölçeğine verdikleri cevaplar frekans analizine tabi tutulmuştur. İtaatkarlık ölçeğine verilen cevaplar değerdendirilirken bu ölçekte kullanılan puanlama sistemi ölçeğin maddelerinin bir Faktör analizine tabi tutulmasına imkan sağlamıştır. Son olarak da yaş , öğrenim durumu, dindarlık, itaatkarlık ve aile içi şiddet değışkenleri arasındaki ilişkiler korelasyon analizi yoluyla açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

C. SINIRLILIKLAR ve ARAşTIRMA PLANI

Araştırma bir süreçtir. Süreç kavramı bir varlığın belli bir zaman süresince oluşumunu; yapılaşmasını ifade eder. Bu nedenle, araştırma, araştırma süresince araştırma konusunun belirlenmesi ve araştırılan problemlerin çözüm önerilerinin sunulması; sonuca bağlanmasına kadar yapılan faaliyetler bütünüdür. Araştırmacının bu faaliyetleri yaparken bir takım güçlüklerle karşılaşması doğaldır. Ancak bu güçlükleri aşma durumu araştırmanın da arzu edilen amaca ulaşmasına etki edecektir. Daha doğrusu araştırmayı belli sınırlar içersine çekecek ve sınırlandıracaktır. Doğal olarak biz de bu araştırma sürecinde bir takım güçlüklerle karşılaştık. Bunlar:

- o Konunun ve parametrelerin tesbiti ile ilgili güçlükler
- o Kadın sığınma evlerine kabulde çekilen güçlükler.

15 Donald R. Cooper & P.S.Schindler, Business Rsearch Methods, McGraw-Hill Irwin, 2001, s.82.

- o Anket formlarının ilgili sığınma evlerine ulaştırılması ve bu anketlerin deneklere bizatihi uygulanmasında karşılaşılan güçlükler.
 - o Deneklerin anket formundaki soruları cevaplandırmada zaman kısıtlılığı.
 - o Deneklerin anket formundaki soruları cevaplandırmada bir takım çekincelere sahip olması.
 - o Anketlerin geri dönüşümünde yaşanan güçlükler.
- olarak özetlenebilirler.

– Bu güçlüklerin bir kısmı araştırma sürecinde aşılabilmiş, bir kısmı da aşılamamıştır.

Bu araştırmanın mevcut planı kısaca şöyle ifade edilebilir: Araştırma teorik ve uygulamalı olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Araştırmanın teorik kısmında birincil olarak aile içi şiddetin nedenlerinden, çeşitlerinden ve sonuçlarından mevcut aile içi şiddet teorilerinden, Türkiye’de aile içi şiddetin en önemli boyutunu oluşturan töre cinayetlerinden ve aile içi şiddetin İslam’da nasıl ele alındığından söz edilecektir.

Daha sonra ise araştırmanın diğer önemli bir parametresi olan kadın sığınma evlerinden, dünyada mevcut kadın sığınma evi modellerinden, sığınma evlerinin işleyişinden ve son olarak da Türkiye’de ve dünyada mevcut kadın sığınma evlerinin tarihçesinden söz edilecektir.

Araştırmanın uygulamalı kısmında ise aile içi şiddetle ilgili mevcut olgusal durum açıklandıktan sonra, şiddeti yaşayan deneklerin bu konuyla ilgili bilgi ve görüşlerine yer verilecek ve son olarak ta bu konuyla ilgili mevcut davranışsal durum ortaya konmaya çalışılacaktır.

I. KISIM

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

A. ŞİDDET OLGUSU ve ŞİDDET TEORİLERİ

Türkçe'ye Arapça'dan geçmiş olan *şiddet* (*violence*) kelimesi, bir şeyde gücü ve kuvveti vurgulayan anlamına gelen “şedde”¹⁶ fiilinden türemiştir. Türkçe'de şiddet, kuvvet veya güç kaynağı, sertlik ve aşırılık¹⁷ gibi anlamları içeren şiddet kelimesi, zıt fikirde olunanlara karşı kaba kuvvet kullanma, sert davranma¹⁸ anlamlarına da gelmektedir.

Batı dillerinde şiddet kavramının tam bir eş anlamlısı olarak kullanılan kavram ise, bozmak, çiğnemek, tutmamak, ihlal etmek, ayrıca saygı gösterilmesi ve dokunulmaması gereken bir şeyi kırıp açmak, kirletmek, ırzına geçmek, tecavüz etmek anlamlarına gelen *violate* fiilinden türeyen zor, şiddet, sertlik, cebir hareketlerdeki veya davranışlardaki aşırı güçlülük, zorbalık ve tecavüz anlamlarında kullanılan *violence* sözcüğüdür. Sıfat hali ise sert, kırıncı, hırçın, zorlu anlamlarına gelen *violent* sözcüğüdür.¹⁹

Ancak şiddet kavramı içinde birkaç farklı kavramı barındıran oldukça kapsayıcı ve geniş bir kavramdır. Şiddet kavramının içinde barındırdığı en önemli kavram saldırganlık kavramıdır.

Saldırganlık (*fr. Agressivité, ing. Agresseveness, aggression*), daha ziyade psikolojik literatüre has bir kavramdır. *Aggression* sözcüğü İngilizce'de saldırganlık herhangi bir neden olmaksızın bir kavgaya bir dövüşe başlama anlamına gelmektedir. Sıfat hali saldırgan, mütecaviz anlamında *aggressive* isim hali de yine saldırgan mütecaviz anlamında *aggressor*'dır²⁰.

16 İbn Faris, Ebu Hüseyin Ahmed, Mucemu Mekâyisi'l Luğa, Beyrut: Dârü'l-Cil, tsz., c.III, s.179.

17 Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Ankara: Birlik Yayınları, 1982, s.931.

18 Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara:TDK Yay., 1988, c.II, s.1385.

19 Longman Metro, Büyük İngilizce-Türkçe-Türkçe Sözlük, İstanbul: İst., 1993, s.1685.

20 Saldırganlık (*agressivité*) Bilinçli ya da bilinçsiz olmak üzere, saldırganlık kavramı muğlak ya da birkaç anlamlıdır. Saldırganlık, hayat içgüdüsüne bağlanan hayati bir ihtiyaçtan doğabilir; yıkıcı bir dürtü olan ölüm içgüdüsünden kaynaklanabilir. Anna Freud'a göre saldırgan güçler, cinsel iç-

Araştırma konusuyla ilgili bir diğer kavram ise, şiddet kavramının kapsamına dahil olan işkence anlamındaki torture (işkence) kavramıdır. İşkence yapmak, işkence etmek, eziyet etmek, acımasızca azap veya ıstırap çektirmek anlamlarına gelen *torture* fiilinden türeyen *torture* sözcüğü ise isim halinde de işkence, eziyet anlamında kullanılmaktadır.²¹

Şiddet'e ilişkin en kapsamlı, en evsafılı, interdisipliner tanım Yves Michaud'a aittir. "Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik-kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde uygulanırsa, orada şiddet vardır".²²

Araştırmanın ana konusuyla alakalı olarak şiddet ve aile içi şiddet kavramlarını kısaca tanımladıktan sonra şimdi şiddet olgusunu açıklamak için ileri sürülen bazı teorilerden söz etmek gerekir.

Aile içi şiddet üzerine konuşabilmek öncelikle şiddet konusunda ortaya konmuş temel teoriler hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Buna göre, "şiddetle ilgili haberlere televizyonlarda, gazetelerde her gün sıkça rastladığımızı söylüyoruz. Şiddet haberleriyle öğrenmiyoruz onun ne olduğunu; o hepimizin hayatlarında; evde, işte, sokaklarda, yaşamlarımızı sürdürdüğümüz her yerde bizleri kuşatmış durumda. Günlük ilişkilerimiz, sosyal ve siyasal ilişkilermelerimizle şiddet döngüsünün birer parçası haline geliyoruz. Kimi zaman bu döngünün farkına varıyoruz; kimi zamanda bu ince ağların farkına varmadan sürdürüyoruz yaşamlarımızı. Binlerce yıllık şiddet kültürü, yaşamın her alanında kendini kurumsallaştırmış, herhangi bir alanda uygulanan şiddet edimi kaynağını başka bir şiddet ediminden alıyor ve yine sayısız nice kırılmaların kaynağını oluşturabiliyor. Şiddet insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmasına rağmen, ancak

itmeleri (impulsions sexuelles) destekleyebilir, amaçlarına ulaşmak için onlara yardım edebilir. O zaman bu dürtüler yapıcı olur. Ya da bu saldırgan güçler, cinsel içgüdülere karşı çıkarlar ve o zaman da sinsi ve zararlı olurlar." La Psychologie Moderne de A-Z, Paris 1967, p.23; Longman Metro, s. 22.

21 Longman Metro, s.1609.

22 Yves Michaud, Şiddet, çev. Cem Muhtarlıoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları 1991, s.11.

yaşadığımız dünyada sosyal bilimciler tarafından toplumsal bir sorun olarak alınmış, farklı boyutlarıyla incelenmiş ve tanımlanmıştır”.²³

Şiddet olgusuna ilişkin kuramlar; şiddetin kökeni ve aile içi şiddetin kökeni ile ilgili kuramlar olmak üzere iki ana kısma ayrılmaktadır. Şiddetin Kökeni ile İlgili Teorilerin şu temel yaklaşım ya da bakış açısı ekseninde geliştirildikleri görülmektedir:

a) ilki şiddetin kaynağının psikolojik olduğu yani bireyin fıtratından kaynaklandığı yönündeki görüştür,

b) diğeri ise şiddetin kökeninin toplumsal olduğu yani şiddetin öğrenilen bir olgu olduğu yönündeki görüştür.

1.Şiddet ve Psikolojik Kökenleri

a.İçgüdü Teorileri

Bu teoriyi ortaya koyanlar Freud, McDougall ve Lorenz’dir. Bunlara göre insanlar, kendilerini aç, susuz, ya da cinsel olarak uyarılmış hissedebildikleri gibi, saldırgan da hissedebilmektedirler. Yani bu bilim adamlarına göre şiddetin kaynağı psikolojiktir.

Freud’un psikanalist yaklaşımında iki ana kavram vardır biri yaşam içgüdü kavramı, diğeri ise ölüm içgüdü kavramıdır.²⁴ 1870’lerden sonra hiçbir ciddi büyük savaşın yaşanmadığı hem burjuvazinin hem de işçi sınıfının durumunun günden güne iyileştiği ve toplumda büyük bir ilerleme varmış gibi görünen şiddet ve saldırganlığın yalnız insanlığın karanlık geçmişinde kaldığının, saldırganlığın yerini akıl ve mantığa bıraktığının düşünüldüğü yıllarda yaşamış olan Freud, kendisi de bu iyimserlik girdabından etkilenerek yaşamın özü olduğunu düşündüğü libidoyu çalışmalarının ana mevzuu yapmıştır.

23 AMARGİ(Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi), Kadınlara Yönelik Şiddet, İst., 2005, s. 10.

24 Erich Fromm, İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, çev. Şükrü Alpagut, İstanbul: Payel Yayınları, 1995, s.221

Ancak 1900'lerle birlikte yavaş yavaş emarelerini gösteren savaş, Freud'u insandaki saldırganlığı düşünmeye sevk etmiştir.²⁵ O daha ziyade cinsel içgüdünün önemine kendisini öylesine odaklamıştı ki, insandaki saldırganlık güdüsünü düşünmeye fırsatı dahi olmamıştı.²⁶ Sonradan bilimsel yolculuğunun ilk yıllarında nasıl oluş ta saldırganlığa yeterince yer vermediğini anlayamadığını yine kendisi dile getirmekteydi.²⁷

Freud'a göre canlı organizmanın her bir hücresinde, yaşam iç-güdü ve ölüm iç-güdü aynı oranda etkindir. Ölüm iç-güdüünün etkinliği özellikle kas hücreleri yoluyla dış dünyaya ve öteki organizmalara karşı bir yıkım içgüdü olarak anlam kazanır.²⁸

Freud saldırganlığı üç ana kısma ayırmış görünüyor. Bu ana kısımlar; 1-Dış saldırılara karşı organizmayı savunma düşüncesine dayalı zalimlik güduları, 2-Cinsel doyum amacı güden yıkıcılık ve son olarak da 3-Yıkım amacı güden yıkıcılık.²⁹

Ancak saldırganlık olgusunun temelinde saldırganlık güdüsünün bulunduğunu iddia eden tek psikolog Freud değildir. Saldırganlığın içgüdüsel boyutları üzerine araştırma yapan en önemli isimlerden biri de Konrad Lorenz'dir. Konrad Lorenz'in bu konudaki çalışmaları ise kısaca şöyledir. Lorenz, çalışmalarında yumurtadan yeni çıkan ördek yavrularının nasıl olup da hemen hangi ördeğin anneleri olduğunu bilerek, onu takip etmeye koyulduklarını ve onların çağrılarına cevap verdiklerini incelemiştir. Hayvanlar kimi zaman yiyecek için kimi zaman da kendi teritoryalarını korumak için kavga ederler. Örneğin 6 fit uzunluğunda bir akvaryuma yerleştirilen hem parlak renkli mercan balıklarından hem de diğer daha az renkli balıklardan özellikle parlak renkli balıklardan genç olanları yine kendi türlerinin üyelerine karşı daha agresif tutumlar sergilemektedirler. Lorenz'in balıklar üzerindeki gözlemine göre sinirlendikleri anda kendilerini farklı renklere boyarlar.

25 A.g.e., s.221-222.

26 A.g.e., s.222; Freud, Sigmund, Civilization and Its Discontents, translated by James Strachey, New York: W. W. Norton & Company, 1962. s.58-59.

27 A.g.e., s.64-65.

28 Freud, The Ego and The Id, New York: W. W. Norton & Company, 1962, s.63.

29 Fromm, a.g.e., s.258-259.

Ayrıca Lorenz'e göre, mutasyon da bu balıkların bilhassa cinsel yeniden yapılanma yoluyla kalıtsal karakterlerin yeniden kombine edilmesiyle doğal seleksiyonun devamı için malzeme sağlar. Lorenz'in balıklar üstünde başlayan bu çalışmaları onu en son aşamada aslanlar üzerinde çalışmaya kadar itmiştir. Hayvanların şiddet içeren davranışlar sergilemelerinin üçüncü nedeni de yine Lorenz'e göre kendilerine veya mensubu bulundukları familyaya saldırıldığı zaman bu saldırıya karşılık vermeleridir.³⁰

Lorenz'in kuramına göre, hayvanlarda dış çevre ne olursa olsun saldırganlık içtepileri birikir. Eğer organizmada biriken saldırganlık hissi anlatım bulmazsa, birikmeye devam eder ve giderek saldırganlık dürtülerinin de artmasına neden olur. Kurama göre bir akvaryumda yalnız başına yüzen bir tropikal balık tüm temel gereksinimleri karşılanırsa bile giderek daha saldırganca davranacaktır. Örneğin bir hafta sonra balık saldırmaya daha eğilimli olacaktır. Öte yandan eğer saldırganlık yalnızca dış etmenlerce uyarılmış olsaydı, balık özellikle saldırgan olmayacaktı, çünkü rahat bir havuzda bir hafta geçirmiş olacaktı.³¹

b.Amaçsal Yaklaşım

Saldırganlığı amaçlarına göre ayırdığı için Fromm'un saldırganlık yaklaşımına amaçsal yaklaşım denilebilir. Saldırganlığı yıkıcı karakter yapısı olarak tanımlayan Erich Fromm, bu adlandırmayı sadistlik şeklinde dile getirir. Onun sadistliği tanımı şu satırlarında çok dahi iyi göze çarpmaktadır. "Sadistlik, daha iyi yanıtların bulunamadığı zamanlarda insan olarak doğmuş olma sorununa bulunan yanıtlardan birisidir. Bir başka varlık üzerinde mutlak denetimi bir başka varlığa oranla mutlak güçlülük deneyimi, özellikle gerçek yaşamı üretkenlikten ve sevinçten uzak olan kişilerde, insan var oluşunun sınırlarını aştıkları yanılsamasını yaratır. Temelde, sadistliğin hiçbir pratik amacı yoktur; sadistlik "entipüften" bir şey değildir, bir tutkunluktur. *Güçsüzlüğün mutlak güçlülük deneyimine dönüşmesidir*; ruhsal sakatların dinidir."³²

30 Konrad Lorenz, On Agression, çev. Marjorie Latzke, London: Routledge: 1996, s.10-21.

31 J.L. Freedman, D.O. Sears & J.M. Carlsmith; Sosyal Psikoloji, çev. Ali Dönmez, Ankara: 2003, s.253-254.

32 Fromm, a.g.e., s.34.

Önemli olan, belli bir kişinin karakter yapısı içersinde sadistlik tutkusunun yeğlinliğidir. Birçok kişinin karakter yapısında sadistlik öğelerine rastlanabilir, ama bu öğeler, yaşamı geliştirici nitelikteki güçlü eğilimlerle öyle dengelenmiştir ki, bu kişiler sadist olarak sınırlandırılmaz. Böylesi kişilerde, iki yönelim arasındaki iç çatışma, sık sık sadistliğe karşı duyarlılığın artmasına ve sadistliğin tüm biçimlerine karşı yoğun tepkilerin oluşmasına yol açar (Bu kişilerdeki sadistlik eğilimlerinin izleri, önemsiz, belirleyici olmayan davranışlarda yine de ortaya çıkabilir; ama bu izler dikkati çekmeyecek ölçüde siliktir).

Sadist karakterli bazı kişilerde de sadistlik, (yalnız bastırılmakla kalmayıp) eşit güçlerle en azından dengelenmiştir. Bu kişiler, umarsız insanları denetlemekten bir ölçüde haz duyabilirler, ama (kitle çılgınlığı gibi olağandışı koşullar bir yana bırakılırsa) işkence uygulamalarına ve benzer kısımlara katılmazlar ya da böylesi eylemlerden haz duymazlar.³³

Fromm, yalnızca sadist karakterli kişileri tanımlamakla kalmaz; o aynı zamanda sadistliği amaçsallığına göre ikiye ayırır.

a) Kinci Yıkıcılık: Bir kişiye ya da özdeşleştiği topluluğun üyelerine çektirilen yoğun ve haksız acıya gösterilen kendiliğinden bir tepkidir. Olağan savunucu saldırganlıktan iki bakımdan ayrılır:

1) Zarar verildikten sonra meydana gelir, bu nedenle bir tehlikeye karşı savunma değildir.

2) Çok daha büyük bir yoğunluktadır ve sık sık zalim, kana susamış, doyurulmaz niteliktedir. Kinin bu özel niteliği öç ateşi terimiyle dilde de anlatımını bulur.

b) Esrik Yıkıcılık: Güçsüzlüğünün ve soyutlanmışlığının ayırdında olmaktan acı çeken insan, kendinden-geçme durumuna benzeyen bir esrime (“vecde gelme”) durumu gerçekleştirerek varoluşsal yükünü omuzlarından atmaya, böylece de kendi içinde ve doğayla birliğe yeniden ulaşmaya çabalayabilir.

33 A.g.e., s.34-35.

Bunu gerçekleştirmenin birçok yolu vardır. Çok kısa süren böyle bir durumu, cinsel eylem yoluyla doğa sağlar. Bu yaşantının, eksiksiz yoğunlaşma ve anlık kendinden-geçişin doğal ilk örneği olduğu söylenebilir. Bu yaşantı, cinsel eyleme katılan her iki eşi de kapsayabilir; ama çoğunlukla, birbirlerine verdikleri (ve genellikle aşk olarak duyumsanan) hazdan dolayı karşılıklı şükran duygusu besleyen eşlerin her birisi için özsever bir deneyim olarak kalır.

Bunlara, sözgelimi esrime dansı gibi dinsel törenlerde, uyuşturucu kullanımında, çılgınca cinsel eğlencelerde ya da kişinin kendi başına gerçekleştirdiği durumun dikkate değer bir örneği, Bali’de yapılan kendinden-geçme törenleridir. Saldırganlık olgusuyla ilişkileri bakımından bu törenler özellikle ilginçtir; çünkü bu törensel dansların birisinde, dansa katılanlar bir *kris* (özel bir hançer çeşidi) kullanırlar ve kendinden-geçme durumunun doruğuna ulaşınca, bu hançeri kendilerine (zaman zaman da birbirlerine) saplarlar.³⁴

Bunun dışında Fromm şu şiddet çeşitlerinden söz eder: *Cinsel ve Tinsel Sadistlik*. Tinsel sadistlik konumuz açısından ayrıca önem taşır. “Tinsel (manevi) zalimlik, bir başka kişinin duygularını aşağılama ve incitme isteği, belki de bedensel sadistlikten çok daha yaygındır. Bu tür sadist saldırı, sadist açısından çok daha güvenlidir; ne de olsa hiç bedensel kaba güç uygulanmamakta, “yalnızca” sözcükler kullanılmaktadır. Bu tür sadistliği anne-babalar çocukları üzerinde, öğretmenler öğrencileri üzerinde, üstler astları üzerinde uygularlar —bir başka deyişle, bu tür sadistlik, sadiste karşı kendini savunamayacak birilerinin bulunduğu her durumda uygulanır. Tinsel sadistlik, zararsız görünen birçok kisveye bürünebilir: bir soru, bir gülümseme, kafa karıştırıcı birkaç söz gibi. Bu tür sadistlikte “usta” olan birilerini, masum görünen bu tutumla bir başkasını utandırmak ya da küçük düşürmek için tam gediğe oturan sözü ya da jesti kolayca bulan birilerini tanımayanımız var mıdır? Doğal olarak, aşağılama başkalarının gözü önünde yapılırsa, bu tür sadistlik çoğu kez daha da etkili olur”³⁵.

34 A.g.e., s.13-15.

35 A.g.e., s.27.

1. Şiddet ve Toplumsal Kökenleri

a. Sosyal-Psikolojik Yaklaşım

Şiddet olgusuna sosyolojik daha doğrusu sosyal psikolojik açıdan yaklaşan ilk bilim adamı Adler'dir. Adler'in saldırganlık yaklaşımını anlayabilmek için onun sosyal psikolojinin ayak sesleri kabul edilebilecek olan genel psikoloji yaklaşımına göz atmak gerekecektir.

Adler, insanlara ve insanî problemlere iyimser bir görüş açısından yaklaşmaktadır. Freud'un, insanı aslında vahşî olan ve toplum tarafından "ehlileştirilmesi" gereken bir varlık olarak görmesine ve insan tabiatının kötülüğü üzerinde durmasına karşılık, Adler "sosyal duygu"ya ağırlık vermektedir. "İnsanları birbirine bağlayan evrensel bir sosyal duygu"dan sık sık söz etmesi; "her çocuğun ruhuna kök salmış olan" bu sosyal duygunun "ancak en şiddetli psiko-patolojik bozuklukların etkisiyle yitirilebileceğini" söylemesi; "çocuğu, büyüklerin yanında olmaya götüren ilk sevgi ihtiyacını, doğuştan gelen sosyal duygunun ilk belirtisi" olarak görmesi, Adler'in insanı sosyal bir varlık olarak kabul ettiğini göstermektedir. Bu sosyal duygunun yeterince gelişmemesi ise, doğrudan doğruya eğitim sistemlerimizdeki ve yöntemlerimizdeki hatalara bağlanmaktadır. Bu gibi hatalardan kaçınılabilirse, insan tabiatının iyiye doğru gelişeceğinden şüphe etmemektedir.³⁶

Sosyalden, toplumsal olandan yana iyimser yaklaşımını, Adler, kendi psikoloji kuramının hemen her boyutuna yaygınlaştırarak şiddeti de bu zaviyeden ele almıştır. Bu çerçeveden Adler saldırganlığı, saldırgan bir karakterin özelliklerini sıralamak suretiyle açıklamak yoluna gitmiştir.

Adler bu konuda beş temel özellik saymaktadır.

1. Boş Gurur ve Hırs

2. Kıskançlık

36 Ayda Yörük, "Önsöz", Alfred Adler, İnsan Tabiatını Tanıma, Ankara: Tur Yayınları, 1973, s. XI

3. Haset

4. Cimrilik

5. Kin

Adler saldırgan karakterin bu beş özelliğini şöyle açıklamaktadır. Bir insan başkalarının hükmünü hiçbir şekilde dikkate almayacak kadar kendini boş-gurura kaptırmış olabilir; başka biri herkesin kendisini beğenmesini şiddetle arzu eder ve bunu kendi menfaati için kullanır.³⁷ Belli bir dereceyi aştığı zaman boş-gurur son derece tehlikeli olmaktadır. Boş-gururun, bir ferdi, nesnelerin *esas niteliğinden* çok, *görünüşü* ile ilgili olan çeşit çeşit faydasız işe ve çabaya götürmesi ve hiç durmadan kendini düşünmeğe veya hiç değilse başkalarının kendisi hakkındaki kanaatlerini düşünmeğe sevk etmesi bir yana bırakılacak olursa, en büyük tehlikesi ferdin er geç gerçeğe temasını yitirmesine yol açmasıdır.

Fert bu durumda insanlar arasındaki bağlantıları anlayamaz hale gelmektedir. Hayatla olan ilişkileri bozulmaktadır. Yaşama yükümlülüklerini unutmakta ve tabiatın her insandan istemiş olduğu katkıları özellikle gözden kaçırmaktadır. Bir ferdi, her vakaya ve her insana “Bundan nasıl faydalanabilirim?” gibi bir soru ile yaklaşmak zorunda bırakan böyle bir boş-gurur kadar bir insanın hür gelişmesini engelleyen başka hiçbir kusur yoktur.³⁸ Boş-gurur, çok geçmeden bir ferdin toplum içerisinde gereken şekilde davranamamasına yol açmaktadır.³⁹

Adler’e göre boş-gurur gün gelir bireyi öyle bir noktaya getirir ki, birey kendini Tanrı’ya benzemeye çalışırken bulabilir. Güçlü olma çabası ve Tanrı’ya benzeme çabası, büyümlü şeylere duyulan çocuksu ilgi de Adler’e göre şiddet güdüsünün altında yatan en önemli etkenlerdendir. Bu boş gurur bir gün öyle bir hale gelir ki, bu nedenle bazen iki toplum arasında savaşlar çıkabilir, kadınlar cadı ilan edilip bu nedenle milyonlarca kadın diri diri yakılabilir.⁴⁰

37 Alfred Adler, İnsan Tabiatını Tanıma, Ankara: Tur Yayınları, 1973, s. 206-207.

38 A.g.e., s.207.

39 A.g.e., s.208-209.

40 A.g.e., s.218-219.

Adler kıskançlığın da önemli bir saldırgan karakter özelliği kanaatinde. “Kıskançlık, olağanüstü sıklığı dolayısıyla dikkati çeken bir karakter özelliğidir. Kıskançlık deyince yalnızca sevgi ilişkilerinde kıskanç olmayı değil, aynı zamanda her türlü insanî ilişkide karşımıza çıkan bir kıskançlığı anlamak gerekir. Böylece hayatlarının ilk çağlarında birbirlerini geçmeğe çalışan çocuklarda kıskançlığın geliştiğini görüyoruz. Bu çocuklar aynı zamanda harislik gibi bir özellik de geliştirmekte ve dünyaya karşı takındıkları düşmanca tavrı bu iki özelliikle dile getirmektedirler.

Harisliğin kardeşi olan ve bütün bir hayat boyunca sürebilen bir karakter özelliği olarak karşımıza çıkan kıskançlık, ihmal edilmiş olma duygusundan veya başkalarından farklı tutulduğunu hissetmekten ileri gelmektedir.

Kıskançlık, ana-babanın daha çok dikkat göstermesini gerektiren ve daha büyük yaşta olan çocuğun kendi pabucunun dama atıldığını hissetmesine yol açan küçük bir kız veya erkek kardeşin dünyaya geldiği durumlarda hemen hemen evrensel olarak karşımıza çıkan bir olaydır. Küçük kardeşleri dünyaya gelmeden önce ana-babalarından görmüş oldukları sıcak sevgiye alışmış olan çocuklar, özellikle kıskanç bir hale gelmektedirler. Sekiz yaşına gelinceye kadar üç cinayet işlemiş olan küçük bir kızın durumu, bu duygunun nereye kadar varabileceğini göstermektedir”.⁴¹ Egemen olmaktan hoşlanan bir karakterin haset duygusundan yoksun olması beklenmez.

Adler, hasedi ise şöyle açıklar: “*Güçlü olma ve başkalarına tahakküm etme çabasının bulunduğu yerde, ayrıca, haset gibi bir karakter özelliğine de rastlayacağımızdan emin olabiliriz. Bir fertle o ferdin olağanüstü bir şekilde yüksek olan gayesi arasındaki uçurum, aşağılık kompleksi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu kompleks, ferdi ezmekte ve onun genel davranışını ve hayata karşı takındığı tavrı o derece etkilemektedir ki, insan gayesine ulaşmaktan çok uzak olduğunu sanmaktadır. Böyle bir insan vaktini hep başkalarının başarısını ölçmeğe çalışmak, başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğü ile meşgul olmak veya başkalarının neler ortaya koymuş olduğunu düşünmekle geçirmektedir. Daima bir ihmal edilmiş olma duygusuna*

41 A.g.e., s.239.

kapılmakta ve başkalarından farklı tutulduğunu hissetmektedir. Bu tipten olan hasetçi insanlar, bu arzularını açığa vurmamaktadırlar; çünkü bir sosyal duygunun gerçekten var oluşu onları bu gibi düşünceleri düşünmekten bile alıkoymaktadır. Fakat sanki her şeye sahip olmayı istermiş gibi davranmaktadırlar.”⁴²

“Cimrilik hasetle yakından ilgilidir ve genellikle onun suç ortağıdır. Cimrilik deyince, yalnızca para biriktirme şeklinde ortaya çıkan bir tamahkârlığı değil, genellikle bir insanın başkasına zevk verememesi, topluma veya başka insanlara karşı takındığı tavırda cimrice davranması gibi belirtilerle ortaya çıkan daha genel cimrilik şekillerini de anlıyoruz. Cimri bir insan, sefil hazinelerini koruyabilmek için âdeta kendisinin etrafında bir duvar örmektedir. Cimriliğin, bir yandan hırs ve boş-gururla bağlantısı vardır; öbür yandan hasetle ilişkili olması mümkündür. Bütün bu karakter özelliklerinin genellikle aynı zamanda var olduklarını söyleyecek olursak hiç de mübalâğa etmiş olmayız. Bu bakımdan bu özelliklerden birisine rastladığımız zaman diğerlerinin de var olacağını söylemek için kâhin olmağa lüzum yoktur.”⁴³

Saldırgan karakterin belki de en belirleyici özelliği kindarlığıdır. Çünkü kin düşmanlığın eseridir ve kan kokar. “Kin, genellikle, düşmanca bir tavır takınmış olan insanların ayırt edici bir niteliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman ilk çocukluk devresinde ortaya çıkan kin duyma eğilimleri, ya öfke nöbetlerinde olduğu gibi çok şiddetli bir şekil alabilir; ya da huysuzluk veya hainlik etme gibi daha yumuşak şekillerde ortaya çıkabilirler. Bir insanın kin duyma ve huysuzluk etme derecesi, şahsiyetinin iyi bir göstergesidir.”⁴⁴

Yine Adler’e göre kin duygusu pek çok farklı ortamlarda ve şahıslarda şiddet olarak açığa çıkabilmektedir. “Ağır suçlarda da bu duruma sık sık rastlanmaktadır. Mutlaka nefret uyandırması ve insanı incitmesi gerekmeyen daha yumuşak şekillerinde, kin duyma eğilimleri, sosyal hayatımızda büyük bir rol oynayabilir, insanlığa karşı aşırı

42 A.g.e., s.242-243.

43 A.g.e., s.246.

44 A.g.e., s.247-248.

bir düşmanlık şeklinde ortaya çıkan insan- sevmezlik, bu gibi gizli-kapaklı kin duygularından biridir”.⁴⁵

Bir diğer sosyal psikolojik yaklaşım da modelden öğrenme teorisiyle konuya farklı bir yaklaşım biçimi getiren Albert Bandura’ya ait yaklaşımdır. Bandura çalışmalarında saldırganlığın öğrenilen bir davranış olduğunu gösterdiğini vurgulamıştır.

Bandura çalışmalarında, çocukların saldırgan biçimde davranan başkalarını seyrederek ve istenilen davranışları ödül karşılığında yaparak yani istenilen davranışın yeşermesini ödülün sağladığı bu tür kişisel tecrübeye dayalı olarak öğrenme olgusunun ortaya çıktığı durumları, kısacası öğrenmenin modelden öğrenme yoluyla ortaya çıktığını göstermiştir.⁴⁶

Bandura’nın temel iddiası bizim başkalarını izleyerek öğrendiğimiz iddiasıdır. O insanoğlunun değişiminin tipik yönlerini yansıtan şahsi tecrübeler de önem vermektedir. O gözlemleyerek öğrenmenin adını “Model Alma” olarak isimlendirmektedir. O model almanın da en az doğrudan tecrübe kadar etkin olduğunu vurgulamaktadır.

Sosyal öğrenme teorisi insan davranışının genel bir teorisidir, fakat Bandura ve yoğun iletişimle ilgilenen diğer insanlar bu teoriyi özellikle medyanın etkisini açıklamak için kullandılar. Bandura çocuk ve yetişkinlerin tutumları ve heyecansal tepkileri filmlerdeki ve televizyondaki yeni davranış stillerinden etkilenerek kazandıkları konusunda insanları uyarmaktadır. Bandura kaygıyı televizyon vasıtasıyla meşrulaştırılan bir şiddet türü olarak kabul etmektedir. Ayrıca Bandura çocuklara televizyon yoluyla şiddetin hem pompalandığı hem de öğretildiği kanaatindedir.

Bandura’nın şiddetle ilgili bu tespitleri 1972’de yayımlanan şiddet üzerine genel cerrahi raporuna da yansımıştır. Bandura bu raporda dikkat edin çocuğunuz TV şiddeti nedeniyle vahşi bir canavara dönüşebilir diye anne ve babaları uyarmaktadır. Bu

45 A.g.e., s.248-249.

46 Sci-Tech Encyclopedia, Agression, <http://www.answers.com/topic/aggression>, (Erişim:2 Mayıs 2005).

rapor televizyon şiddeti ile agresif davranış arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir rol oynamıştır⁴⁷.

b. Engellenmeci Yaklaşım

Engellenme de şiddetin ortaya çıkışında önemli etkenlerdendir. “Engellenme bir amaca ulaşmanın engellenmesi ya da yavaşlatılmasıdır. Kişi, eğer bir yere gitmek ya da bir şey elde etmek isterse bir eylemde bulunur, eylemi önlenirse engellendiğini, dolayısıyla zorlandığını söyleriz. Engellenme saldırganlık duygularına yol açmak eğilimindedir” tümcesi, psikolojide temel denencelerden biridir.

Engellenmenin davranışsal etkileri klasik bir çalışmada Barker, Dembo ve Lewin (1941) tarafından gösterilmiştir. Bu çalışmada çocuklara bir oda dolusu çekici oyuncak gösterilmiş; ancak odaya girmelerine izin verilmemiştir. Dışarıdan oyuncaklara bakmışlar, oynamak istemişler, fakat onlara ulaşamamışlardır. Bir süre bekledikten sonra, oyuncaklarla oynamalarına izin verilmiştir. Başka bir grup çocuğa, böyle bir engelleme söz konusu olmaksızın, oyuncaklarla hemen oynama izni verilmiştir. Engellenen çocukların oyuncakları yerlere vurdıkları, duvarlara çarptıkları ve genel olarak yıkıcı davrandıkları gözlenmiştir. Engellenmeden oyuncaklara ulaşmalarına izin verilen çocukların çok daha sessiz ve daha az yıkıcı oldukları görülmüştür⁴⁸.

“Engellenmenin bu etkisi, daha geniş bir açıdan toplumun genelinde de görülebilir. Ekonomik çöküntüler herkese etki eden engellenmelere neden olur. İnsanlar iş bulamaz, gereksinimleri olan şeyleri satın alamaz ve yaşamlarının tüm yönlerinde büyük ölçüde kısıtlanırlar. Sonuç, engellenmenin her türünün yaygın hale gelmesidir.

47 Bandura’ya ilişkin daha geniş bilgi bkz: Bandura, <http://64.233.161.104/search?q=cache:pcmCijc7DS0J+www.mhhe.com/socscience/comm/bandura-s.mhtml+Bandura+&hl=tr>. (Erişim: 2 Mayıs 2005).

48 Freedman., Sears.& Carlsmith.; a.g.e, s. 255- 256.

Böyle bir sonuca ilişkin kanıtlar Howland ve Sears (1940) ve Mintz (1946) tarafından elde edilmiştir. Bu yazarlar 1882-1930 yılları arasında ABD'nin güney eyaletlerinde, pamuk fiyatlarıyla linç olayları arasında güçlü bir ilişki bulmuşlardır. Pamuk fiyatlarının yüksek olduğu zamanlarda yalnızca birkaç linç olayı görülürken, fiyatların düşük olduğu dönemlerde linç olaylarının sayısı görece daha fazla bulunmuştur. Pamuk fiyatlarında bir düşüş ekonomik açıdan bir çöküntü dönemine işaret etmektedir. Bu çöküntü engellenmeye neden olmakta, engellenme de saldırganlığa yol açmaktadır. Saldırgan davranışlardaki aşırılığın bir göstergesi linç olaylarındaki artıştır”.⁴⁹

Şiddetin kökenleri ile ilgili kuramlardan sonra, araştırma konumuzu teşkil eden “aile içi şiddet” daha iyi anlaşılabilmesi için şiddet kavramının daha geniş ve ciddi şekilde bir sınıflandırmasını yapmak istiyoruz. Bu bağlamda şiddetin kökenine ilişkin bu temel dört kuramdan hareketle aile içi şiddetin kökenine ilişkin daha başka kuramlar da geliştirilmiştir.

B. AİLE İÇİ ŞİDDET TEORİLERİ VE AİLE İÇİ ŞİDDET OLGUSU (KÖKENLERİ, ÇEŞİTLERİ ve NEDENLERİ)

Aile içi şiddet olgusunun psiko-sosyal yönlerini kapsayacak biçimde kısa bir tanım gerekirse şöyle diyebiliriz: “*Aile bireylerinin birbirlerini incitmeleri, birbirlerine zarar vermeleri anlamında her türlü davranıştır*”

Aile içi şiddet ve dindarlık ilişkilerini ele alan bu çalışmada temel kavramlardan biri olan bu kavramdan ne kastedildiğini kısaca ifade ettikten sonra aile içi şiddet teorilerine ilişkin kısa bilgiler vermek istiyoruz.

49 A.g.e., s. 256-257.

1. Aile İçi Şiddeti Teorileri

a. Genel Sistemler Teorisi

Aile içi şiddetin kökenine ilişkin geliştirilmiş olan kuramlardan ilki Starus ve Giles'e ait genel sistemler teorisidir. Bu teoriye göre Straus(1973) ve Jean Giles Sims (1983) aile içi şiddeti açıklamak için bir soysal sistem yaklaşımı geliştirdi. Burada şiddet bireysel patolojinin bir sonucu olmaktan ziyade bir sistemin ürünü olarak gözükmektedir.

Aile sisteminin çalışması, ailelerdeki şiddetin düzeyine göre artar veya azalır. Genel sistemler teorisi, aile içi ilişkilerde şiddetin kullanımı ile karakterize edilen, şiddeti üreten ve onu istikrarlı hale getiren yöntemleri açıklayan süreçleri tasvir eder.

Straus(1973) aile içi şiddete ilişkin bir genel sistem teorisinin en azından üç temel unsuru içermesi gerektiğini tartışır. Birinci unsur; eylemin veya nedensel akımın alternatif durumları, ikinci unsur ayarlama yapmak için sistemi uygun hale getiren geri besleme mekanizmaları ve üçüncü unsur da sistem hedefleri.⁵⁰

Straus aile içi şiddetin genel sistemlerle ilişkisini örnekleyen 8 öneri geliştirmiştir.:

1. Aile üyeleri arasındaki şiddetin pek çok nedeni ve kökeni vardır. Normatif yapılar kişisel özellikler, engellenme ve çatışmalar sadece bunlardan bir kaçıdır.
2. Aile içi şiddet rapor edilenden çok daha fazladır.
3. Aile içi şiddetin çoğu ya inkar edilir yada umursanmaz.
4. Stereotip olan aile içi şiddet imajı çocuklukta ebeveynlerden, kardeşlerden ve diğer çocuklardan öğrenilir.
5. Aile içi şiddet streotipleri sıradan sosyal etkileşimler ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla gençler ve çocuklar için devamlı olarak yeniden tasdik edilir.
6. Şiddet eylemleri şiddet eğilimli kişiler tarafından olumlu geri besleme yoluyla üretilebilir.

⁵⁰ Richard J. Gelles, Family Violence, edt: Robert L. Hampton & Thomes P. Gullotta; United States: Preventon, 1993, s.9.

7. Şiddetin kullanımı aile normlarının tersine olduğu zaman sıradan şiddetin üzerine ilave çatışmalar yaratır.

8. Şiddet eğilimli kişileri sınıflandıran kişiler şiddet eğilimli bir rol oynamak, diğerlerinin beklentilerini gerçekleştirmek veya kendi şiddet eğilimli veya tehlikeli kavramlarını gerçekleştirmek için cesaretlendirilmiş olabilirler.

Giles Sims, Straus'un temel modelini kadının şiddete uğramasına neden olan altı seviyeli bir modele dönüştürmüştür.⁵¹

1. Aile sistemini kurma,
2. Şiddetin ilk ortaya çıkışı,
3. Şiddetin devamlı hale gelmesi,
4. Seçim noktası,
5. Sistemden ayrılma
6. Aynı şeyin çoğalması veya yeniden yaşanması.

b. Kaynak Teorisi

Aile içi şiddetin kökeni ile ilgili ikinci teori, **kaynak teorisi**dir. Aile içi şiddetin kaynağı teorisi, aile de dahil olmak üzere bütün sosyal sistemlerin belli bir derecede güce veya güç tehdidine dayandığını varsayar. Bayan ya da erkek daha fazla güç toplayabilen bir kişi, sosyal kişisel ve ekonomik daha fazla kaynakları yönetir.

William Goood(1971)'a göre, bununla birlikte böyle bir kişi aslında açık bir tutum içinde gücü kullanmaktadır. Böylece ailede egemen kişi olmak isteyen fakat düşük bir eğitim düzeyine ve düşük bir iş prestijine ve düşük bir gelire sahip olan ve kişilerarası ilişkilerde becerisi az olan koca egemenliğini sürdürmek için güç kullanmayı seçebilir.⁵²

⁵¹ A.g.e., s.10.

⁵² A.g.e., s.10-11.

c. Ekolojik Teori

Aile içi şiddetin kökeni ile ilgili üçüncü teori, **ekolojik perspektif teorisidir**. James Garbarino (1977) ve Jay Belsky(1980) çocuk istismarının karmaşık doğasını açıklamak için ekolojik bir model önermektedirler. Bu model üç seviyeli bir analize dayanmaktadır. Organizma ve çevre arasındaki, insan gelişiminin ortaya çıktığı birbirini etkileyen ve birbiri üstüne binen sistemler ve çevresel kalite arasındaki ilişki. Ekolojik model şiddetin ve istismarın ebeveynin çocuğa ve ailenin topluma yanlış eklemlenmesi ile ortaya çıktığı teorisini ileri sürer.⁵³

d. Sosyo-biyoloji Teorisi

Aile içi şiddetin kökenini açıklayan bir diğer önemli teori, **sosyo-biyoloji teorisidir**. Aile içi şiddete sosyobiyolojik ve evrimsel bir perspektiften bakış, aile içi şiddetin insan olan ve olmayan bütün türlerde türün potansiyel yeniden üretimi başarısının bir sonucu olduğunu kabul eder. Teori doğal seleksiyonun türün kendini değişik bir yeniden üretme süreci olduğu ifadesiyle başlar. Bu teori anne-baba çocuğun öz anne ve babası olmaması durumunda çocuğun yüksek düzeyde bir şiddet riski altında olduğuna vurgu yapar.⁵⁴

e. Sosyal Kontrol Teorisi

Aile içi şiddetin kökenine ilişkin beşinci teori, **sosyal kontrol teorisidir**. Gelles(1983), kadın ve çocuğun aile içindeki istismarının bir arz talep prensibiyle yönetildiğini ortaya koyan bir teori öne sürdü. Gelles, bu değişik tokuş teorisinin çerçevesini çizerken istismar ve şiddetin ödülleri maliyetlerden daha yüksek olduğu zaman ortaya çıktığını vurgular.

Suçun sosyal kontrolü teorilerinin çerçevesini çizerken zorunlu çocuk istismarlarına karşın sosyal kurumların ve ajanların gönülsüzlüğünün araya girmesi ve

⁵³ A.g.e., s.11.

⁵⁴ A.g.e., s.12.

diğer araya giren bileşenlerin de istismar ve şiddetin maliyetini düşürmeleri konusunda Gelles, ailenin özel doğası tezini öne sürmektedir. Şiddetin kültürel olarak onaylanması oldukça pahalıya mal olmaktadır, çocukların disipline edilmesinde şiddet kullanımı şiddetin ödüllendirilmesini artıran bir faktördür.⁵⁵

f. Ataerkil Sistem Teorisi

Aile içi şiddetin kökenini açıklayan son teori, **ataerkil sistem ve kadınların istismarı adlı teoridir**. Aile içi şiddetin önceki modelleri sadece derecelendirmede farklılık arz etmektedirler. Bu modeller aile içi şiddeti açıklama arayışlarında bireysel ve ailevi ilişkileri açıklama eğilimindedirler. Son model oldukça farklıdır.

Dobash ve Dobash (1979), Pagelow (1984), ve Yilo (1983) kadın istismarını aile içi şiddette dar bir noktaya odaklanılmak suretiyle üstü örtülmüş ve gölgede bırakılmış eşsiz bir fenomen olarak görürler. Bu teorinin merkezi tezi, ekonomik ve sosyal süreçlerin ataerkil bir sosyal düzeni ve aile yapısını doğrudan yada dolaylı olarak desteklemek yönünde işlediğidir.

Merkezi teorik argüman, ataerkil sistemin kadına yönelik bir aşağılamaya ve zulme yol açtığını ve kadınlara karşı yönetilen tarihsel sistematik şiddet şablonunu meydana getirdiği şeklindedir. Ataerkil sistem, aile içi şiddetin nasıl organize dildiğini, tek tek ailelerde veya toplumlarda nasıl işlediğini ve kaynağını toplumda bulur.⁵⁶

2. Aile İçi Şiddet Olgusu

Bu alt başlık altında aile içi şiddet olgusunun yaşandığı aile kurumunun önemine, ailede meydana gelen değişme ve çözümlere kısa değinilecektir. Eleştirel kaynak taraması yoluyla topladığımız bu bilgiler veya kısa malumat konunun daha iyi kavranmasına yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

⁵⁵ A.g.e., s.13.

⁵⁶ A.g.e., s.13.

a. Aile ve Günümüzdeki Değişmeler

Aile, farklı sosyologlar tarafından hem bir sosyal grup, bir sosyal sistem⁵⁷, hem de bir sosyal birlik⁵⁸ olarak ele alınıp incelenen -Nihat Nirun'un tabiriyle- "öyle özel bir haldir ki, bu halin söz konusu farklı yaklaşımlarla işlenmesi problemlerinin çözülmesi ve bu konularda neler yapılması gerektiğinin görülmesine yardım eder".⁵⁹

Aile toplum içinde stratejik bir öneme sahiptir. Aile, fert ile toplum arasındaki iletişim bağlarını kuran sosyal bir organizasyondur. Aile toplumun temel taşıdır yani organizmanın içindeki hücresidir. Aile müessesesi üzerinde içinde bulunan toplumun kuralları, adetler ve geleneklerin etkisi büyüktür. Bunun sonucunda aile yapısı sosyal kurumlar ve diğer sosyal etkilerden soyutlanamaz. Aile yapı olarak toplumun temel taşı olduğundan sosyal değişim sonucunda aile de değişim geçirmektedir.⁶⁰

Bu değişime bağlı olarak kısaca biyolojik fonksiyon⁶¹, sosyalleştirme ve kültür aktarma fonksiyonu⁶², eğitim fonksiyonu⁶³, ekonomik fonksiyon⁶⁴, dini fonksiyon⁶⁵ ve son olarak koruyuculuk fonksiyonu⁶⁶ gibi fonksiyonlar olarak sıralanabilecek olan aileye ait fonksiyonlarda küçülme ve değişme yaşanmaya başlamıştır.

Sosyal, politik ve felsefi değişmelerin aile üzerinde ne gibi değişmeler meydana getirdiği araştırmacılar tarafından ele alınmıştır. Ailenin temel fonksiyonları değişmemekle beraber bazı görevlerinin diğer sosyal kurumlara geçmesi kamu yardımının ekonomik bakımdan rolü, doğurma oranlarının düşmesi gibi nedenler

57 Arslantürk & Amman, a.g.e., s. s.307.

58 Samuel Koenig, Sosyoloji (Toplum Bilimine Giriş), çev. S. Sucu & O. Aykaç, İstanbul: Ütopya Kitabevi Yayınları, 1966, s.134.

59 Nirun, a.g.e., s. 3-10.

60 Erkal, a.g.e., s.77.

61 Ali Acar, Türk Aile Yapısı, İst., Tez (Doktora), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Anabilim Dalı, 1990, s. 24.

62 Erkal, a.g.e., s. 41.

63 Acar, a.g.e., s. 26.

64 İbrahim Yasa, "Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı", Aile Yazıları, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991.c.I, s. 198.

65 Elliot & Merrill, Social Organisation, New York, t.siz s.350.

66 Nephane Saran, "Aile Hayatı ve Toplum", Aile Yazıları, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991, c.III, s. 136.

ailedeki görevleri kendisinden almıştır. Sanayileşme ile birlikte, ailenin görevlerinden olan eğitim ekonomik fonksiyonları uzmanlaşmış birimlerin gelişmesi ile aileden topluma ve bu kurumlara geçmiştir.⁶⁷ Buna göre örneğin ailenin eğitim ve sosyalleştirme fonksiyonunu modernleşme ile birlikte nisbi de olsa okul üstlenmiştir. Modernleşmeye bağlı olarak aile de meydana gelen değişimler kısaca şöyle sıralanabilir.

“1- Yoğun bireyselleşme neticesi ailenin fertleri üzerinde denetim gücü azalmıştır,

2- Yoğun sosyal ve kültürel değişme neticesi yaşanan kültürel yabancılaşmadaki artış aile bireylerinin birbirlerine duydukları bağlılık duygusunu azaltmış ve böylece Durkheim’in bencil intihar dediği intihar oranlarında bir artış meydana gelemeye başlamıştır.

3- Daha önce de belirtildiği üzere ailenin fonksiyonlarında daralmalar yaşanmaya başlanmış böylece ailenin fonksiyonlarından bazılarını toplumda mevcut diğer kurumlar yerine getirmeye başlamıştır.

4- Aile artık ekonomik bir üretim birliği olmaktan çıkmış, ortak bir tüketim alanına dönüşmüştür.

5- Ancak toplumda meydana gelen bu değişimler özellikle okul çağına kadar geçen süreçte ailenin çocuk üzerindeki sosyalleştirme fonksiyonunu daha da önemli hale getirmiştir.

6- Modernleşme sonucu kadınların kamusal alanda yoğun olarak bulunmaya başlamasıyla birlikte ailedeki kadın ve erkek statülerinde bir denge durumu oluşmaya başlamıştır.

7- Ayrıca yine modernleşme neticesi kadının iş hayatında yer almasının bir uzantısı olarak doğum oranlarında dikkat değer bir azalma gözlenmeye başlamıştır.

67 Acar, a.g.e., s. 22-23.

8- Son olarak aile kurumundaki çözümlere bağlı olarak boşanma oranlarındaki artış dikkate değer bir noktadır.”⁶⁸

Aile de meydana gelen bu değişimleri bilhassa Amerikan ailesi açısından değerlendiren Marlyn Yalom bu değişimlerin Amerikan ailesine nasıl yansıdığını şöyle örneklendirmektedir.

“Kadının kocasıyla eşit olduğu anlayışı da güç kazanıyor. Hayat arkadaşlığına dayalı evlilik fikirlerinin orta ve üst sınıflarda geçerlilik kazanmaya başladığı on sekizinci yüzyıldan beri eğilim daha eşitlikçi birliktelikler yönünde gelişmiştir. Amerikalı kadınlar devlet okullarında ve özel okullarda rahibe okullarında ve üniversitelerde okuma hakkı için mücadele ettikleri ve kazandıkları 19.yy.dan bu yana, bir zamanlar yalnızca erkeklere özgü oldukları kabul edilen entelektüel, ekonomik, sosyal ve politik alanlardaki sorunları giderek daha fazla paylaşma olanağı buldular. Günümüzde eve maaşlarını getiren kadınlar ve bebeklerin altını değiştiren erkeklerin varlığında, kocanın dünyasıyla kadının dünyası arasındaki eşitsizlik şimdiye kadar olduğundan çok daha azalmış durumda. Yasalar ve eğitimin bu dönüşümde çok önemli roller oynadıkları kesin. Artık erkeğin eşini dövmesi, baş parmakdan çok daha küçük bir sopayla da olsa, yasal değil. Evli bir kadının kendi adına bir banka hesabı ender görülen bir şey olmaktan çıktı. Her konuda eğitim alam hakkına sahip olan kadın, evlilik ilişkisine artık kocasıyla aynı iş olanaklarına sahip olarak girebiliyor. Günümüzde erkekler kendilerine yalnızca cinsel ilişki, aşk, çocuk ve ev hizmetleri sunmakla yetinmeyecek aynı zamanda para kazanan ve toplumsal yaşama katılabilecek eşler arıyorlar”⁶⁹.

Aile kurumunda meydana gelen bu değişimlere bağlı olarak yine aynı aile kurumunda yoğun çözümler yaşanmaya başlanmıştır, bu çözümleri de şu şekilde özetlemek mümkün olacaktır. Modern cinsel özgürlük telakkisine bağlı olarak boşanma oranlarında artış görülmeye başlanmıştır.⁷⁰

68 Erkal, a.g.e., s.102-107.

69 Yalom, a.g.e., s.XVII.

70 Doğan, a.g.m., c.II, s. 523-524 Artan boşanma oranlarıyla ilgili olarak bkz. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aileye İlişkin Genel İstatistik Verileri, 2006, <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Gostergeler>, (Erişim: 24 Mart.2006).

Çocuksuz ailelerin oranının artmasıyla birlikte evliliğin sürdürülmesi için gerekli nedenlerin ortadan kalktığı düşünülmeye başlanmıştır.⁷¹

Modern hayat neticesi ailede çocuğa ayrılan vakit azalmıştır.⁷²

Yine modern hayatın bir getirisi olarak bireyselleşmenin artması sonucu ben merkezci düşünce hakim olmaya başlamıştır.⁷³

Ekonomik problemler nedeniyle evde sürekli gergin bir ortamın oluşması ve bunun eşler arası ilişkiye olumsuz biçimde yansımaları söz konusu olmuştur.⁷⁴

Ailede meydana gelen bu değişim ve çözülme süreçleri kuşkusuz ki meyvesini her zaman olumlu biçimde vermemektedir. Bu değişim ve çözülme süreçlerinin en masum mağdurları çoğu kez çocuklar olmaktadır diğer yandan bu çözülme süreçleri artık toplumsal bir yara haline almış olan aile içi şiddetin de en önemli tetikleyicileri olmaktadır.

b Aile içi Şiddet Olgusu

Kişilerin beslenme ve bakım gereksinimlerini karşılayan, güven duygusu veren, beden ve akıl sağlığını koruyan ve geliştiren bir birim olması gereken aile, çoğu kez, her çeşit şiddetin beslendiği ve uygulandığı tek odak olmaktadır. Aile dışında gerçekleşen şiddet için toplum sorumlu tutulurken, aile içinde oluşan şiddet gizli kalmakta, özel hayat olarak kabul edilmekte, çoğu kez de olağan ve yasal olarak karşılanmaktadır. Aile içi şiddet ile ilgili olarak gelişen kamuoyu bilinci ise çok değişkendir. Böyle bir şiddetin varlığına inanmama ve inkar etme şeklinde görüşler olabildiği gibi, bu tür bir şiddeti onaylayan görüşler de olabilmektedir.⁷⁵

71 Meriç, a.g.m., s.472-473.

72 Musgrave, a.g.e., s. 45.

73 Beck, a.g.e., s.38-44

74 Kanyılmaz, a.g.e., s.446-447.

75 Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Ders İndeksi, Aile İçi Şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006)

Tekrar şiddetin tanımına dönülürse, “*insanların bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve sakat kalmalarına neden olan bireysel veya toplu hareketlerin tümüne şiddet*” denilebilir. Tıpkı şiddetin olduğu gibi aile içi şiddetin de pek çok farklı tanımı yapılmıştır. Buna paralel olarak, “*Aile içi şiddet ise bu tür bir hareketin aile içinde gerçekleşmesi durumunu ifade eder.*”⁷⁶

Aile içi şiddet bir kişinin eşine, çocuklarına, anne-babasına, kardeşlerine ve/veya yakın akrabalarına yönelik uyguladığı her türlü saldırgan davranıştır. Bu tanıma sadece kaba kuvvet içeren davranışlar değil aşağılamak, tehdit etmek, ekonomik özgürlüğünü kısıtlamak ve zorla evlendirmek gibi şiddet gören kişinin kendisine olan saygısını, kendisine ve çevresine olan güvenini azaltan, korku duymasına sebep olan pek çok davranış da girer. Şiddete sadece aynı evde oturan kişiler değil, eski eş, kız veya erkek arkadaş ya da nişanlı da maruz kalabilir yahut şiddete maruz bırakabilir.⁷⁷

Aile içi şiddetin bir başka tanımı ise şöyledir. Aile içi şiddetle kastedilen, “*kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde, zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışı*”dır. Aile içi şiddet yetişkin-yetişkin boyutunda yaşandığı gibi, yetişkin-çocuk düzleminde de yaşanabilir.⁷⁸

Toplumun, toplumsallığın, yapıların ve hiyerarşik ilişkilerinin nerdeyse tümünün şiddet içermesinden söz edilebilir. Dolayısıyla nerede egemenlik ilişkisi varsa, orada şiddet vardır. Şiddet zamana, kültürlere ve toplumlara göre farklı anlamlar taşıyabilir. Güney Afrika Ülkeleri’nde kadın sünneti kültürel bir olguyken, başka toplumlarda müdahale edilmesi gereken bir şiddet biçimi olabilir. Şiddetin görünen ve görünmeyen pek çok yönü vardır. Bunlar birbirinden farklı etkilerde bulunmaktadır.⁷⁹

Özel alanda yaşanan aile içi şiddet, alışkanlıkların, öğrenme biçimlerinin ve geleneklerin etkisiyle meydana gelir. Ancak şiddetin görünmezliği, kabul edilmezliği,

76 Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Ders Indexi, Aile İçi Şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006).

77 Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, Şiddetin Tanımı, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet.asp>, (Erişim:02 Ocak 2006)

78 Güneri, a.g.m., a.g.e., s. 87.

79 AMARGİ, Kadına Yönelik Şiddet, s. 12.

şiddetin meşrulaştırılması ve toplumsallaşmasındaki etkisi gibi önemli birkaç nokta var. “Özel alandaki şiddet anne, baba, koca ve yakın akrabadan olduğu için, kadın hareketi bunu dile getirene kadar görünmeyen bir olguydu. Ailelerin özel alanına, mahremiyetine girilmezdi. Kol kırılır, yen içinde kalırdı. Aile içinde kadına yönelen şiddet, 30 yıl öncesine kadar herhangi bir uluslararası sözleşmede yer almıyordu.

Aile ve akraba ilişkilerinde yaşanan bu şiddet kadın hareketinin yükselişiyle birlikte görünürleşti. Kadın hareketinin verdiği mücadele sonrasında, kadına yönelik şiddet resmi kurumlar tarafından ele alınmış, kadınların bir cins olarak uğradıkları şiddet, resmi kurumlar tarafından ele alınmış, kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddete karşı önlemler alınmaya başlanmıştır. Aradan geçen yaklaşık 15 yıllık süreç içinde aile içinde yaşanan şiddetin nedenleri, sonuçları uzun ve kısa vadeli etkileri kamuoyunda tartışılır hale gelmiştir”.⁸⁰

Toplumun en temel birimi olan aile kurumu, belki de en ataerkil olandır. Evin reisi olarak kabul edilen erkek, ailenin içinde kadınların cinselliğini, emeğin üretimini, doğurganlığını ve faaliyetlerini denetler. Erkeğin en üstün ve egemen, kadının ise ikincil olduğu ve boyun eğdiği bir hiyerarşi vardır. Gelecek kuşağın ataerkil değerler içinde sosyalleşmesi de ailede önemlidir. Erkek çocuklar, kendini göstermeyi ve hükmetmeyi, kız çocuklar da boyun eğmeyi ve eşit olmayan muameleye maruz kalmayı ailede öğrenirler. Eril denetimin kapsam ve doğası, ailelere göre farklılık taşıyabilir, ancak hiçbir zaman yok olmaz. Aile bir hiyerarşi sistemi yaratmakta ve toplumda düzeni korumakta önemli bir rol oynar. Aile devlet düzenini yansıtarak, çocukları buna uymaları için eğitmekle kalmaz, aynı zamanda bu düzeni yaratır ve sürekli kuvvetlendirir.⁸¹

80 A.g.e., s.14.

81 A.g.e., s.14.

c. Aile İçi Şiddetin Çeşitleri

Artun Ünsal, Cogito dergisine yazdığı Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi⁸² başlıklı makalede şiddetin çeşitlerini yukarıdaki gibi sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Bu sınıflandırmayı bir tablo halinde yukarıdaki gibi göstermek mümkündür.

Tablo-1: Şiddetin Çeşitleri Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi			
1-Günümüz devletinde şiddet suçu kabul edilen			
2-Birey ve toplum için tehdit oluşturan ancak henüz şiddet sayılmayan			
ÖZEL ŞİDDET		KOLLEKTİF ŞİDDET	
Cürümsel Şiddet	Cürümsel Olmayan Şiddet	Grup Şiddeti	Devlet Şiddeti
1-Ölümcul: Cinayet, suikast, zehirlleme, idam vb. 2-Bedensel: İsteyerek darp ve yaralama 3- Cinsel: Irza geçme (ama aynı anda yol açtığı hem bedensel hem de psikolojik yıkımı unutmayalım	1-İntihar (intihar ve intihar teşebbüsü) 2-Kaza (Trafik kazası dahil, ama kişiden kaynaklanan bir kasıt yok)	1-Grubun bireylere karşı şiddeti: (Terör, medya terörü) 2- Grubun kendi içinde şiddeti: (Aile içi şiddet, aşiret kavgası, toplu intihar, örgüt kavgası) 3- Grubun karşı gruba şiddeti: (Kan davası, aşiretler arası savaş, stadyum yada taraftar kavgası, mafyalar arası hesaplaşma, karşıt gruplar arasında terör, grev) 4-Grubun iktidara karşı şiddeti: Terör -siyasal yada mafya terörü-, başkaldırı, sokak çatışması, iç savaş, genel grev, gerilla savaşı, ihtilal)	1- İktidarın birey ve gruplara karşı şiddeti -Devlet terörü: insan hakları ihlalleri, baskı, tek yanlı propaganda, soykırım, ırk ayrımı. 2- Endüstriyel şiddet: iş kazalarının sıklığı, çalışma koşullarının sağlıksızlığı, yetersiz sağlık ve güvenlik koşulları, aşırı gürültü, tehlikeli işyeri-atom santrali, vb. 3- Kronik enflasyon, pahalılık, işsizlik 4- Doğanın, tarihsel çevrenin tahribi; sağlıksız kentleşme 5- Uluslararası Şiddet (En son Kertede şiddet- Savaş)

Aile içi şiddetin çeşitleri hemen her kaynakta aynı olarak sıralanmıştır. Bu konuda kaynaklar arasında ciddi bir muhalefet olduğu söylenemez. Ancak kaynakların bu konuyu izah ediş biçimlerinde ve konuya bakış açılarında pek çok farkların bulunduğu da bir gerçektir. Aile içi şiddet genel şiddet çeşitleri içerisinde daha ziyade kolektif şiddet çeşitleri olarak değerlendirilebilecek olan bir şiddet türüdür. Nitekim

82 Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, Cogito, İst., Yapı Kredi Yayınları, 1996, sayı.6-7, s. 29-36.

kolektif şiddet içerisinde de bu şiddet türü daha ziyade grubun kendi içindeki şiddetine örnek verilebilir. Farklı kaynaklara göre aile içi şiddetin çeşitleri ise şunlardır.

1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, aile içi şiddetin en sık ve görünür biçimidir. Fiziksel şiddet, daha çok bedene yöneliktir ve bedensel güce dayalıdır. Kontrol etmeyi, acı ve korku yaşatacak istekleri gerçekleştirmeyi hedefler. Fiziksel şiddete tehdit, aşağılama, cinsel baskı gibi şiddet.öğeleri de eşlik edebilir.

Erkeğin, güç uygulayarak kadını denetim altına almayı, istediğini yaptırmayı ve hükmetmek için canını yakmayı, korkutmayı hedeflediği bir girişimdir. Ezme ve ezilme ilişkisinin en görünür olduğu olgulardan biridir. İtmek, tokat atmak, tekmelemek, tükürmek, yumruklamak, kol kıvrırmak, kol-bacak kırmak, saçından sürüklemek, (su, yemek, uyku, tuvalete gitmek gibi) temel ihtiyaçlarını esirgemek, gerektiği halde tıbbi tedavi almasını engellemek, silahla yaralamak, öldürmek gibi.⁸³

Ailedeki fiziksel şiddetin bir başka tanımı da şöyledir. Bir aileden bir kişinin aynı ailenin bir başka üyesinin psikolojik, bedensel ve yaşamsal bütünlüğünü tehlikeye atacak şekilde ona zarar vermeye yönelik her hareketi fiziksel şiddet olarak adlandırmaktadır.⁸⁴

Browne aile içi şiddeti yetişkin ve çocuk kaynaklı olmasına göre ikiye ayırmaktadır. Buna göre şiddet önce yetiştikenden çocuğa sonrada yetiştikenden yetiştikine olmak üzere temelde ikiye ayrılmaktadır.⁸⁵

Bilhassa hamilelik döneminde kadın çok daha güçsüz bir durumda olduğu için fiziksel şiddet artmaktadır. Bunun birçok nedeni var. Bunlardan biri, bu dönemde ev işlerinin zaman zaman aksaması, bir başka neden de, kadının erkeğin cinsel ihtiyaçlarına karşılık verememesi olarak karşımıza çıkıyor. Isırmak, çimdiklemek, kaynar suyla, kezzapla veya bir aletle yakmak, eli ile boğmaya kalkışmak,

83 AMARGİ, Kadına Yönelik Şiddet, s.32.

84 Kewin Browne, & Martin Herbert, Preventing Family Violence, New York: Wiley, 1997, s.5.

85 Browne & Herbert, a.g.e., s.7.

kolunu, bacağına, parmağını kırmak, itmek, tokat atmak, tekmelemek, tükürmek, yumruklamak, kol kıvırmak, saçından sürüklemek, su, yemek, uyku, tuvalet gibi temel ihtiyaçlarını esirgemek. Gerekli halde tıbbi tedavi almasını engellemek, bu şiddet biçimlerindendir.

Örneğin 17 Ağustos 2004 tarihinde Milliyet gazetesinde çıkan bir habere göre, Konya'dan Ankara'ya giderken bir koca birlikte yolculuk yapmakta olduğu eşini bu yolculuk sırasında çıkan bir kavga neticesi bıçaklamıştır.⁸⁶

Ayrıca çok daha yakın bir zamanda Bursa'da gerçekleşmiş bulunan bir başka hadise bize aile içi şiddetin ülkemizde ne boyutlarda yaşandığını açıkça göstermektedir. Haberin başlığı "Bursa'da Aile İçi Şiddet" ve haber bir babanın kızına yaptığı işkencelerle ilgilidir. Haber, 7 Kasım, 2004 tarihli, haberin metni ise şöyle:

Baba, kızına çeşitli yöntemlerle işkence yaptı Bursa'nın merkez Nilüfer İlçesi'nde, bir kişinin, okuldan geç gelen kızına işkence yaptığı öne sürüldü. Olaydan sonra kayıplara karışan baba aranıyor. Edinilen bilgiye göre, üvey annesi Esra A. İle birlikte Nilüfer Polis Merkezi'ne giden Duygu A.(15), babası İsrafil A'nın cuma günü okuldan geç geldiği gerekçesiyle kendisini dövdüğünü ve işkence yaptığını öne sürdü. El ve ayaklarına elektrik verdiği iddiası söz konusudur. Duygu A. ve annesi polise verdiği ifadede, İsrafil A'nın, kızının arkadaşlarıyla gezmeye gittiğini öğrenmesi üzerine eve gelen kızını saçlarından tutarak sürükledikten sonra, su hortumuyla dövdüğünü ve saçlarını jiletle kazıyarak, el ve ayaklarına elektrik verdiğini savundular. Esra A, eşini engellemeye çalışmasına rağmen, İsrafil A'nın 'bana karışma, sana da aynısını yaparım' şeklinde tehdit etmesi üzerine olaya müdahale edemediğini ileri sürdü. Duygu A, ifadesinin ardından, Bursa Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı. Vücudunda yanık ve morluklar tespit edilen genç kız, tedavisinin ardından, Saniye Rıza Kız Yetiştirme Yurdu'na yerleştirildi. Bu arada, polis ekipleri, Duygu ve Esra A'nın şikayeti üzerine,

86 AMARGİ, a.g.e., s.33.

*oturdukları apartmanın çevresinde önlem aldı. Eve dönmeyen İsrail A'yı arama çalışmaları ve olayla ilgili soruşturma sürdürülüyor.*⁸⁷

Kadının eşi ve ailenin diğer erkeklerince fiziksel baskının uygulanmasına tarih boyunca hemen her toplumda rastlanmaktadır. Tipik bir saldırı saldırgan eylemler, sözle hakaret ve tehditlerin birleşiminden oluşmaktadır. Aile içinde herhangi bir birey tarafından bir diğer bireye uygulanabilmektedir. Ancak en yaygın şekliyle aile içi şiddet eşler arasında kocanın eşine şiddet uygulaması ve ebeveynlerin çocuklara karşı yönelttikleri şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu yaygın iki şeklin dışında çocukların özellikle buluş çağındaki ve yetişkin çocukların anne, baba yada büyükanne ve büyükbabaya uyguladıkları şiddet yada kadının kocasına karşı öldürmek dahil uyguladığı şiddet olarak da görülmektedir.⁸⁸

Aile içi şiddetin çocuklara uygulanması dayak şeklinde toplumsallaşmanın kaçınılmaz bir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tehdit altında kalan bireyler arasında önemli bir çoğunluğa sahip olan çocuklar ve gençlerin şiddetten kurtulmak için evden kaçma, dolayısıyla aile ortamından uzaklaşma eğilimi içine girdikleri gözlenmektedir. Bu durum ise aile bütünlüğünü bozucu temel etmenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak dikkat edilmesi gereken husus çocuklara uygulanan aile içi şiddetin eğitimin belirli bir devresinde biteceği varsayılırken kadına yönelik şiddet ömür boyunca baba, ağabey, koca ve hatta oğul tarafından sürdürülebilen bir davranış biçimidir. Aile içi şiddet kültürümüzde o kadar doğaldır ki, aile içi şiddete maruz kalan kadınlar bile bundan kolay kolay yakınmamaktadırlar. Diğer yandan eşlerini dövmeyi adet haline getiren erkeklere belirli özellikler atfedilerek, olay neredeyse bu özürlerin bir sonucu olarak sunulmaktadır.⁸⁹

87 CNN Türk Resmi Web Sitesi, "Bursa'da aile içi şiddet:Baba, kızına çeşitli yöntemlerle işkence yaptı." başlıklı, 7 Kasım 2004 tarihli haber, http://www.cnnturk.com.tr/arama/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=49299, (Erişim: 02.ocak.2006)

88 Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları, s.8.

89 A.g.e., s.8.

Aslında fiziksel şiddet içerisinde sayılabilecek olan namus ve töre cinayetleri ayrı başlık halinde ele alınacağından bu konuya fiziksel şiddet başlığı altında değinmeyi düşünmekteyiz. Öte yandan dikkat çekici bir noktada fiziksel hemen bütün aile içi şiddet çeşitlerinin çoğunlukla sosyal sınıf farkı gözetmeksizin hemen bütün sosyal sınıflarda açığa çıkmasıdır.

Örneğin yakın zamanlarda ortaya çıkmış bulunan Halil Ürün olayı da kamuoyunun gözlerini yeniden aile içi fiziksel şiddet üzerine çekmiştir. Bu olayda saldırganın yani eşine dayak atanın bir milletvekili olması ise aile içi şiddetin sınıf farkı gözetmeden ortaya çıkan bir şiddet biçimi olduğunu bize açıkça göstermektedir.⁹⁰

2. Psiko-Sosyal ve Sözel Şiddet

Sözel şiddet ve psiko-sosyal şiddet aynı başlık altında değerlendirilmiştir; çünkü sözel şiddet kadının toplumsal onurunu zedelemekte ve bu yolla kadının psikolojik durumu tahrip edilmektedir.

Duyguları kullanılarak, ilişkiler kontrol altında tutulmaya çalışılır; kadının psiko-sosyal bütünlüğünü sağlayan sevgi, ilgi gibi duyguların gösterilmemesi, desteksiz bırakılması söz konusudur. Kadının akrabalarının, ailesinin, çocuklarını tehdit etme ve fiziksel yeniden yaşatma duygusunu hissettirmekten söz edilebilir. Fiziksel şiddet gibi görünürde iz bırakmadığından, daha az benimsenir. Ancak ruhsal dünyada fiziksel şiddetten çok daha kalıcı izler bırakabilir. Kadının kendine olan güvenini, kimliğini tamamıyla yok edebilir.

TESEV'in bir çalışmasında, kadınların en fazla psiko-sosyal şiddete uğradıkları görülmüştür. Sözlü küfür, hakaret, aşağılama ve bağırma, tehdit, günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Bu şiddet türünde, kadınların cinsel kimlikleri aşağılanmakta, kadına aşağılayıcı lakaplar takılmaktadır. Kadınların hareketleri, emsalsiz bir şekilde denetim altında tutulmaktadır.

⁹⁰ Göksel Çağlav, Haber 7 Resmi Web Sitesi, "Eşi Halil Ürün'ü karakola şikayet etti" başlıklı haber, http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=156134, Sabah Gazetesi, (Erişim: 18 Mayıs 2006)

Bunlar toplumsal cinsiyete özgü, durumlardır, çünkü erkekler aynı sınırlamalara maruz kalmazlar. Bağırarak, yalan söylemek, kandırmak, eşyaları kırıp dökmek, başkaları önünde küçük düşürmek, sık sık sözünü kesmek, gururunu incitmek, evden kovmak, fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etmek, duygu ve düşüncelerini ifade etme özgürlüğünü elinden almak, kendi gibi düşünüp davranmaya zorlamak, hareket özgürlüğünü kısıtlamak, sürekli eleştirmek, küfür etmek, kararlara katılımını engellemek, sürekli sorguya çekmek, istediği gibi giyinme özgürlüğünü kısıtlamak, aşağılayıcı isimler takmak, ailesi, arkadaşları, komşuları ile görüşmesini yasaklamak, gittiği her yeri takip etmek, etnik kimliğine ve inançlarına yönelik olarak hakaret etmek, görüşlerini ve yaptığı çalışmaları küçümsemek, özel yaşam ve mahremiyet hakkı tanımamak, zorla evlendirmek, namus ve töre nedeni ile baskı uygulamak gibi ve daha sayamadığımız pek çok eylem; fiziksel bir baskı olmaksızın uygulanan ve ruh sağlığını bozan şiddet kapsamında ele alınır.⁹¹

Görüldüğü gibi yukarıda zikredilen psiko-sosyal şiddet çeşitlerinin hiç biri genelde sözel şiddetten ayrılmamaktadır. Çünkü fiziksel şiddette dayak, darp gibi özellikler göze çarparken, psiko-sosyal şiddette çoğunlukla sözel metotlar göze çarpmaktadır. Ancak bazen bu kadını eve kapatmak şeklinde de olabilmektedir.

Örneğin Amargi'nin yaptığı araştırmada, Ayşe'nin kocası onun ailesini, arkadaşlarını ve kendi sosyal çevresinden insanları görmesini istememektedir. Ayşe Ümraniye'de oturan bir ev hanımıdır ve onun eşinin bu psiko-sosyal şiddetine ilişkin ifadeleri şöyledir. “Biz dayağa karşıyız, eşim beni hiç dövmez. Ama ara sıra bağırır, ben de ona bağırıyorum. Benim ailemi kardeşlerimi, pek sevmiyor. Onlara gitmeme izin vermiyor. Bize geldiklerinde onların yanında surat asıyor. Onlar gidince kavga ediyoruz, küfür ediyor. Çok mu çok sevdiğinden, yoksa bana güvenmediğinden mi, bilmiyorum evin dışına çıkmamı fazla istemiyor.”⁹²

Yakın zamanlarda Hakkari'nin Yüksekova İlçesi'nde bir babanın kızını 6 yıl boyunca ahıra kapatması hadisesi de psiko-sosyal aile içi şiddetin kadın onurunun belki

91 AMARGİ, Kadına Yönelik Şiddet, s. 26-27.

92 A.g.e., s. 27.

de en kötü biçimde çiğnendiği hadiselerinden biridir. Altı yıl boyunca ahırda kalan bir insanın o ahırdan çıktıktan sonraki psikolojisini tahmin etmek hiçte zor değildir. Bu habere göre, “Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde eşi tarafından terk edildikten sonra babası tarafından ahıra kapatılan Zahide Koç, altı yıl sonra bulundu. 35 yaşındaki Koç, Yüksekova Belediyesi ve Gever Kadın Derneği'nin girişimleri sonucu iki ay önce bulundu. Altı yıl boyunca ahırda yaşamak zorunda bırakılan ve hiç kimseyle görüştürülmeyen Zahide Koç, geçmişini hatırlayamıyor ve psikolojik tedavi görüyor. Koç'un, Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde tedavisinin süreceğini belirten Gever Kadın Derneği Üyesi Nurhan Aslan, “Zahide tedavisinin ardından herhangi bir sığınma evine yerleştirilecek.” dedi.

Zahide Koç'un öyküsü şöyle: Yüksekova'da kuma olarak evlendirilen ancak kısa bir süre sonra da bilinmeyen bir nedenle eşi tarafından babasının evine gönderilen Zahide Koç, babası tarafından eşini terk ettiği için ahırda yapılan ayrı bir hücreye kapatıldı. Altı yıl boyunca ahırdaki bölmesinde kapalı tutulan ve hiç kimseyle görüştürülmeyen 35 yaşındaki Koç, Yüksekova Belediyesi ile Gever Kadın Derneği'nin girişimleriyle 2 ay önce ahırdan kurtarılacak Yüksekova Devlet Hastanesi'nde tedavi altına alındı. Bir süre burada tedavi gören Koç, daha sonra da Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma Hastanesi Psikiyatri Servisine kaldırıldı. Koç, ilk tedavilerinin ardından Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ne sevk edildi. Yaşadıkları yüzünden geçmişine ait olayları hatırlayamayan Zahide'nin tedavisi Elazığ'da sürecek.”⁹³ Görüldüğü üzere Zahide ahırda geçirdiği altı yıldan sonra kendi geçmişine dair hadiseleri dahi hatırlamamaktadır.

Bazı kaynaklarda, bu konuyla ilgili sınıflandırmaya toplumsal ilişkileri sınırlayıcı şiddet başlığıyla dördüncü bir şiddet türü daha eklenmiştir.⁹⁴ Böyle bir şiddet çeşidinin varlığından söz edilebilirse de bu şiddet çeşidinin daha ziyade psiko-sosyal şiddete dahil edilmesi gerekir. Hakkarili Zahide Koç'un yaşadığı bu şiddet türünü “toplumsal ilişkileri sınırlayıcı şiddet türü olarak tanımlamak da mümkünken, bu şiddet türüne dahil edilebilecek fiiller ise kısaca şunlardır:

93 Murat Çağlar, CNN Türk Resmi Web Sitesi, “Kocası terk etti, babası ahıra kapattı” başlıklı haber, http://www.cnnturk.com.tr/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=148761, (Erişim:02.Ocak.2006).Bu haber 27 Aralık, 2005 tarihinde Murat Çağlar'ın DHA'na yaptığı bir haberdir.

94 Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Ders İndeksi, Aile İçi Şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006).

Ailesi, arkadaşları/komşuları ile görüşmesini yasaklamak, evden dışarı çıkmasını yasaklamak, gittiği her yeri takip etmek, başkalarının önünde aşağılamak ve alay etmek, başkalarının önünde sık sık sözünü kesmek, özel yaşam ve mahremiyet hakkı tanımamak, zorla evlendirmek, namus ve töre nedeni ile baskı uygulamak gibi.

3. *Cinsel Şiddet ve Cinsel Taciz*

“Kadınlar, erkeklerin ihtiyaçları ve arzuları doğrultusunda onlara cinsel “hizmet” sağlamaya mecbur edilir. Erkeğin rastgele cinsel ilişkide bulunmasına geleneksel olarak göz yuman her toplumda kadınların, evlilik dışında cinselliklerini ifade etmelerini yasaklayan ahlaki ve yasal bir sistem vardır.

Yelpazenin diğer ucunda ise erkekler, kendi denetimlerindeki kadınları kızlarını ve diğer kadınları fahişeliğe, yani cinselliklerinin ticaretine zorlayabilir. Utanç ve onur yakıştırmaları ile kadınların cinselliğinin denetim altına alındığı bir başka yöntem de tecavüz ve tecavüz tehdididir.

Kadınların cinselliğini denetim altına almak için, giyim kuşamları, davranışları, ve faaliyetleri, ailesel, toplumsal, kültürel ve dinsel davranış kuralları, örf ve adetler kanalıyla dikkatle izlenir. Erkekler kadınların doğurganlık gücünü de denetim altında tutar. Pek çok toplumda, kadınların sahip olacakları çocuk sayısı, zamanı, gebelikten korunma yöntemi kullanma yada kürtaj olma vb. kararları verme özgürlüğü yoktur.

Günümüzde devlet kadınların doğurganlığını aile planlaması programları ile denetim altında tutmaya çabalar. Devlet ülke için en uygun nüfusa karar verir ve buna göre kadınları çocuk sahibi olmaları için cesaretlendirir yada bundan alıkoymaya çalışır”.⁹⁵

Cinsel şiddet cinselliğin bir biçimi değil, cinselleştirilmiş, şiddettir. Özellikle cinsellik erkeğin iktidar alanıdır. Cinsel şiddet de bu iktidar duygusuna bağlı olarak, bir güç gösterisi, erkek kimliğinin olumlanması, isteklerini gerçekleştirmesinin yanında kadını denetim altında tutması demektir. Bu şiddet türüne genellikle fiziksel ve psikolojik şiddet de eşlik eder. Evrensel boyutta, kadınların aile içinde cinsel şiddete

95 Amargi, Kadına Yönelik Şiddet, s. 27-28.

maruz kalmalarına hemen hemen bir çok gelişmiş ülkenin seyirci kaldığı veya bu olguyu yok saydığı görülmektedir.⁹⁶ Osmanlı dönemine ait olan ve Gaziantep Şeriyeye Sicilleri'ne dayanılarak anlatılan bir olay Osmanlı döneminde de aile içindeki cinsel tacizlerin örtbas edilebildiklerini göstermektedir.

Buna göre küçük yaşta bir kıza kayın pederi tarafından saldırılmış ancak mahkemece kayın peder haklı bulunmuş ve küçük yaştaki gelin İne'nin köyden sürülmesiyle olay örtbas edilmiştir. Bu olayda kayınpederin cezasız kalması da oldukça dikkat çeken bir hadisedir.⁹⁷ Ancak bu münferit olayın bütün Osmanlı toplumuna yaygınlaştırılması kuşkusuz ki mümkün değildir. Yoksa Osmanlı mahkemesi genellikle kadını korumuş hatta bazı durumlarda kadının suçundan dolayı erkeği cezalandırdığı dahi olmuştur. Yoksa İne olayı münferit bir olaydır ve burada zikredilmesinin nedeni enest konusunda bunun her dönemde yaşanmış bir sosyal vakıa olduğunu açıklamak içindir.⁹⁸

Avrupa ülkelerinde kıyaslamalı olarak yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, aile içinde tecavüzle ilgili yasal durumlar ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin aile içinde tecavüze, ceza vermeyen ülkeler arasında Almanya, Finlandiya, Yunanistan, İrlanda, İsviçre yer almaktadır. Erkeğin açıkça cezalandırılmayacağına dair hüküm bulunmayan ve mahkeme yorumuna bırakan ülkeler Belçika, Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Polonya, Portekiz, İskoçya ve İspanya'dır. Mahkeme kararına göre ayrı yaşayan çiftlerde ceza uygulayan ülkeler, sadece İngiltere ve Macaristan ve Yugoslavya iken, birlikte yaşama durumunda ceza uygulayan ülkeler Hollanda, Avusturya ve İsveç'tir.

Cinsel Şiddet başlığı adı altında aşağıdakileri sıralayabiliriz. İstemediği zaman ve yerde, istemediği cinsel davranışlara zorlamak; cinsel ilişki sırasında incitmek, acıtmak; tecavüz etmek; başka kişilerle cinsel ilişkiye zorlamak; doğum kontrol

96 A.g.e., s. 28.

97 Söz konusu Ayntab Şeriyeye Sicilleri'nde yer alan olay Leslie Peirce tarafından Ayntab Şeriyeye Sicilleri'ne dayanılarak şu eserde detaylıca anlatılmıştır. Leslie Peirce, Ahlak Oyunları (1540-1541 Osmanlı Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet), çev.Ülkün Tansel, İst, 2005, s. 16-17.

98 Ziff, C. Madeline, Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları, çev: Nemciye Alpay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2000.

yöntemlerini reddetmek; cinsel organına zarar vermek; fahişe veya frijid olmakla suçlamak; ensest; cinsel içerikli tacizlerde bulunmak; cinsel nesne muamelesi yapmak; namus ve töre nedeni ile baskı uygulamak ve öldürmek.

Amargi'nin yaptığı alan çalışmalarında kadınlar, yaşadıkları cinsel şiddeti çok fazla anlatamamışlardır. Fakat özellikle kadın dayanışma ağı, gibi daha fazla profesyonel bir çalışma olarak gördükleri yere, aynı kadınlar sorunlarını daha rahat anlatabilmişlerdir.⁹⁹

“Cinsel taciz de cinsel şiddetin çeşitlerinden bir tanesidir. Kadın bedenine yönelik en sık uygulanan istismar biçimidir Gereksiz fiziki temas, dokunmalar veya elle vurma, imalı ve hoş karşılanmayan işaretler, şakalar, görünüm hakkında yorumlar yapma, sırtışma ve bazı fedakârlık isteyen davetler, işyerinde müstehcen resimler kullanmak, cinsel yaklaşım talepleri, fiziki sarkıntılık bu alana girer. Kamusal alanda sıkça rastlanır. Erkeğin kadının isteği olmadan, zor kullanarak, korkutarak, tehdit ederek cinsel davranışlar sergilemesi ya da cinsel ilişkiye girmesiyle tecavüz yaşanmış olur. Özellikle aile içinde veya benzer bir birliktelikte yaşanan zorla cinsel ilişki, bunu yaşayan kadınlar tarafından kesinlikle tecavüz olarak tanımlanmaz. Zorla gerçekleşen cinsel ilişkide erkek, istediğini zorla elde eder, zevk alır ya da erkeklik kimliğini bu yolla bir kez daha tatmin eder. Kadının cinsel ilişkiyi istememesi, erkeğin kimliğinin yok sayılması anlamına gelir. Erkek yenilgiyi kabul edemediği için, şiddetin başka biçimlerini kullanır.”¹⁰⁰

Ensest de cinsel şiddet çeşitlerinden bir tanesidir. Toplumda, mahremiyeti kadınlar ve erkekler birlikte yaşamaktadırlar. Buna rağmen, cinse! şiddeti üreten genellikle erkekler, çocuğunu cinsel olarak istismar eden anneler, yok denecek kadar azdır. Yukarıda belirtildiği gibi istismar edenler genellikle babalar, bunun haricinde ağabey veya erkek akrabalar da olabiliyor (amca, dayı, büyükbaba gibi), istismara uğrayan erkek çocuklarda var, üstelik sayıları azımsanmayacak denilecek kadar çoktur. Burada da aynı güç ilişkisini görmek mümkündür. Saldırganlık, yalnızca çocuk yaştayken, yani bireyin kendini koruyamadığı bir yaşta olmaktadır. Yaşadığımız toplumda cinsellik

99 AMARGİ, Kadına Yönelik Şiddet, s. 28-29.

100 A.g.e., s. 28.

namahrem, aile çocuğun en fazla güvendiği ortam, şiddet ise seilmeyen, fakat sık kullanılan bir yöntem; toplumun kendini ifade yöntemi, şiddet, ailenin içinden, özellikle de cinsel içerikli olarak yöneldiğinde, çocuk, sadece aileye değil, kendine, tüm topluma ve hayata karşı güvensizleşiyor. Olayların kolayca duyulmamasında tacizci aile ferdinin büyük olması, çocuk için çoğu zaman bir tehdit unsuru; bu aile ferdi tarafından açıkça tehdit edilmese bile. -ki, taciz olaylarında genellikle çocuklar başkalarına söylememek yönünde tehdit ediliyorlar. Hem taciz ediliyor olmanın, hem de tehdit ediliyor olmanın yarattığı korku, hayat boyu bireyin yakasını bırakmamaktadır. Korkunun, başlangıçta tanımı ve nedeni belli olsa da, yine eğer doğru yönlendiren bir kişi yoksa, ileriki yıllarda korku belirsizleşiyor, tanımsızlaşıyor.

Cinsel saldırıya uğrayan birey, artık çevresine karşı güvensiz, huzursuz, bazen oldukça sinirli bir kişilik yapısı sergileyebilmektedir. Taciz anlatıldıktan sonra ise, olayın yaşandığı yerdeki herkes tarafından bilinmesi, konuşulması çoğu zaman dedikodusunun yapılması, çocuk üzerinde ayrı bir gerilim yaratmaktadır. Yaşadığı yerdeki bütün arkadaşları, eş-dost-akraba, artık bu durumu bilmektedirler. Bu noktada eğer gerçekten çocuğun psikolojisini anlayabilecek, aileyi ve çevreyi yönlendirebilecek bir kişi olmazsa, çocuğu daha başka bir tehlike bekler. Çocuk ve aile, çevreleri tarafından dışlanabilir.¹⁰¹

Ancak yine Amargi'nin çalışmasında verilen ve ailesiyle mülakat yapılan İstanbul Kartal'dan 15 yaşındaki Serpil'in şu yaşadıkları çocuklara uygulanan enstest şeklindeki cinsel tacize ilişkin hastalığa teşhis yapabilme noktasında oldukça dikkat çekici bir hadisedir.

Uzun süre kadın kurumlarını aramışlardı. Bize ilk başvurdıklarında konuyu nasıl anlatacaklarını bilmiyorlardı. Bunu ilk kez telefonda çok kısaca anlatmışlardı. Serpil'in anlattıklarına göre, babası, kaba-saba bir adamdı ama, onun sevgilisiyle buluşmasına da izin verebilen bir yapıdaydı. Rahat bırakıyordu. diğer babalar gibi kısıtlamıyordu. yani. Fakat bu özgürlükçü “babanın hangi nedenlerle böyle olduğunu, Serpil daha sonraki acı deneyimden sonra anlamıştı. Baba, genelde evde kimsenin olmadığı zamanları tercih ediyordu kızının odasına girmek için. Kızının odasına girdikten sonra, kilitliyordu. Evin içinde yaşanan bu tecavüzü anne anlamaya başlamıştı, Serpil ise, yaşadığı travmanın

101 A.g.e., s. 30-31.

etkisiyle, sessizliğini koruyordu. Tüm istismar olaylarında olduğu gibi, yaşadığı bir karmaşaydı. Serpil'in istismara uğrayan diğer çocuklardan oldukça farklı ve avantajlı durumları var. Aile, Serpil'i suçlamıyor, özellikle annesinin akrabaları, Serpil'e ve annesinin verdiği mücadeleye tam anlamıyla destek oluyorlar.”¹⁰²

Bu toplumda kaç tane Serpil olduğu ise asla bilinmeyecek bir gerçektir. Çünkü bu olaylar genellikle kol kırılır yen içinde kalır düşüncesiyle değerlendirilmekte ve çevrenin asla duymaması için aile tarafından ne mümkünse yapılmaktadır.

4. Ekonomik Şiddet

Aile içi şiddetin en son çeşidi ise ekonomik şiddettir. Ekonomik şiddet ise kaynaklarda şöyle anlatılmaktadır. Parasını almak ve geri vermemek, zorla istemediği bir işte çalıştırmak, istediği halde çalıştırmamak, işe yollamamak veya zorla çalıştırmak, eline hiç para vermemek gibi.¹⁰³

Uludağ Üniversitesi'ne ait aile hekimliği sitesinde ekonomik şiddet, şöyle izah bulunmaktadır. Kişilerin çalışma ve gelir sağlama özgürlüklerinin ellerinden alınması, mal alıp satmalarının engellenmesi, gelirlerine el konulması, gelir sağlamak üzere çalıştırılmaya zorlanması gibi eylemlerdir.¹⁰⁴

Kadınlar, aile içinde ücret almadan çalışmaktadırlar. Böylece erkekler yalnızca kadınların üretim kapasitelerini sömürmekle kalmazlar; aynı zamanda kişisel konforlarını sağlayan hizmetlere ücret ödemediği için kadınların üretim güçlerini de kullanmış olurlar. Kadınlar buna karşın, hem birlikte oldukları kişi hem de ataerkil sistem olmak üzere çift yönlü bir baskı altındadırlar ve erkekler bu sömürden maddi çıkar elde etmektedirler. Kadınlara uygulanan baskının var olan sosyal yapıyı sürdürmeye yarayan çeşitli gerçeklere dayanmakta olduğu apaçık ortadadır. Şiddet, erkekler tarafından tanımlanmış ve kurulmuş olan düzenin sürdürülme aracıdır.

¹⁰² A.g.e., s. 31.

¹⁰³ Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, Şiddetin Tanımı, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet.asp>, (Erişim:02 Ocak 2006)

¹⁰⁴ Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Ders Indexi, Aile İçi Şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006).

Kadınlar ekonomik üretimden, hukuksal ve kurumsal karar mekanizmalarından dışlanmaktadır. Mal, para ve gelir getirecek diğer kaynakların kadın üzerinde baskı ve kontrol aracı olarak değerli bir şekilde kullanılması özetle ekonomik şiddet olarak tanımlanabilir. Erkekler, kadınların ev dışındaki emeğini de çeşitli şekillerde denetim altında tutar.

Kadınların ekonomik olarak erkeğe bağımlı olmaları, kadınları şiddet ilişkisinde kalmaya zorlar. Çok kısıtlı paraya mümkün olmayan şeyleri istemek, gerçekleştiremediğinde alev çıkarmak, istediği halde çalıştıramamak/işe yollamamak veya zorla çalıştırmak, eline hiç para vermemek, parasını almak ve geri vermemek, mal alıp satmalarının engellenmesi, iş yaşamında ilerlemesine engel olmak, ekonomik şiddetin çeşitli biçimlerindendir. Kadınlar ayrıca evde “ev eksenli” denilen üretimde çalışırlar, bu kadınları en çok sömüren sistemdir.¹⁰⁵

d. Aile İçi Şiddetin Nedenleri

Aile içi şiddetin nedenleri üzerinde pek çok bilim adamı kafa yormuştur.¹⁰⁶ Şiddetin arkasında yatan nedenlerle ilgili pek çok farklı bakış açısı bulunmaktadır: Ancak bu temel nedenler şu ana maddeler altında sunulmaktadır.

1. Aile İçi Şiddetin Biyolojik Nedenleri

Biyolojik nedenler arasında, erkeklik hormonlarının etkisi, şizofreni, paranoid şizofreni gibi bazı akıl hastalıkları ile antisosyal kişilik bozukluğu gibi bazı ruhsal bozukluklar sayılabilir. Saldırgan yani şiddeti uygulayan aile bireylerinin büyük oranlarda erkek oluşu ve bu saldırgan davranışların ilerleyen yaşla birlikte azalmaya başlaması, erkeklik hormonlarının şiddet davranışında etkili olduğunu düşündürmektedir.¹⁰⁷

¹⁰⁵ A.g.e., s. 31-32.

¹⁰⁶ Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, Şiddetin Nedenleri, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet12.asp>, (Erişim: 02 Ocak 2006)

¹⁰⁷ Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Ders İndexi, Aile İçi Şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006).

Ancak diğ er bazı kaynaklarda şiddetin erkeğ in doğ ası gereğ i olduğ u y  n ndeki iddia yalanlanmaktadır. Erkekliğ in doğ ası: Saldırgan yani şiddeti uygulayan aile bireylerinin b  y  k oranlarda erkek oluş u erkeklik hormonlarının şiddet davranışında etkili olduğ unu d  ş  nd  rmektedir. Artan yaş la birlikte erkeklerde saldırganlığ ın azaldığ ı saptaması bunu desteklemekle birlikte, bu g  r ş  n kesin doğ ruluğ unu kanıtlayan veriler bulunmamaktadır.¹⁰⁸

Hezeyanlar, hall sinasyonlar (ger ekte var olmayan şeyleri g  rme, duyma veya kokusunu alma), ger eklikten uzaklaş ma, duygusal cevapların kaybı, sosyal ilişkilerin bozulması gibi belirtilerle ortaya  ıkan şizofreni ve bunun   zel bir  eşidi olan ş  phe, kıskan ılık, kendini beğenmişlik gibi duyguların   n plana  ıktığ ı paranoid şizofreni diye adlandırılan akıl hastalıkları da biyolojik nedenler arasındadır. Sorumsuz, tepkici ve d ş  ncesiz hareket etme, vicdansızca ve su  niteliğ inde davranışlar g  sterme ve bunlardan hoşlanma bi imindeki tutumların g  r ld ğ u antisosyal kişilik bozuklukları da şiddetin biyolojik nedenlerindendir.¹⁰⁹

Ancak yine diğ er bazı kaynaklarda aynı şekilde patolojik nedenlerin ve alkol, uyuşturucu kullanımı gibi sağlık sorunlarının aile i i şiddetin ana nedeni değ il ancak dolaylı bir nedeni olabileceğ i s  ylenmektedir. Patolojik bir bakış a ısına g  re, şiddet uygulayanların dengesiz veya ruhsal bozukluğ u olan kişiler olduğ u d ş  n  l  r. Kabul g  rmeyen bu yaklaşıma g  re şiddet olayları sadece “normal” olmayan bireyler arasında ortaya  ıkmaktadır. Oysa şiddet kullananların sadece %10’unda ruhsal bozukluğ a rastlanmaktadır. Uyuşturucu ve alkol kullanımına gelince, alkol ve madde bağımlılığ ı olan kişiler kullandıkları maddelerin neden olduğ u ruhsal etkiler sonucunda şiddet uygulamaya daha yatkındırlar. Ancak alkol şiddetin esas nedeni olarak değ erlendirilmemektedir.¹¹⁰

108 H rriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile i i şiddete Son Kampanyası, şiddetin Nedenleri, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet12.asp>, (Erişim: 02 Ocak 2006)

109 Uludağ   niversitesi Tıp Fak ltesi Aile Hekimliğ i Anabilim Dalı Ders İndexi, Aile i i şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006).

110 H rriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile i i şiddete Son Kampanyası, şiddetin Nedenleri, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet12.asp>, (Erişim: 02 Ocak 2006)

2. Aile İçi Şiddetin Psikolojik Nedenleri

Sürekli olarak, aile içi şiddete maruz kalan yani eşlerinden dayak yiyen kadınlar, böyle olmayı seçmemişlerdir. Şiddet uygulayan çoğu eş, aile birliğinin ilk dönemlerinde bunu uygulamaz. Ne zaman arada derin ruhsal bağlar kurulmaya başlar, işte o zaman şiddet eğilimleri kendini gösterir. İlk şiddet atağı, şiddete uğrayan eş için bir sürpriz olur ve hiç bir şekilde şiddet eğilimi olarak yorumlanmaz. Ancak gerçek, şiddetin doğasının zaman içinde artmaya meyilli olduğudur. İlk yaralanmalar hafif ve önemsiz olarak kabul edilir ve şiddete uğrayan eş, şiddeti uygulayan eşin kendisine zarar verme kastı taşımadığına inanır. Eşine karşı duygularında önemli bir değişiklik olmaz. Ancak şiddetin boyutu ilerlediğinde, şiddete uğrayan eşin duygusal bağı giderek zayıflar, fakat eşini terk etmesi durumunda daha büyük bir şiddet atağı ile karşılaşma korkusu artar. Buna sosyal kurumlardan destek alamama endişesi de eklenince, şiddete maruz kalan eş, yıkıcı bir evlilik tuzağı içinde kendisini hapsedilmiş bulur. Şiddeti uygulayan kişiler, uyguladıkları bu şiddet karşısında elde edecekleri kazancın, şiddetin maliyetinden daha fazla olduğunu düşünürlerse, şiddeti uygulamaya devam ederler. Erkekler niçin kadınları döverler? Çünkü bunu yapabilirler...

Erkekler için eşlerini dövmenin kazançları; duygusal baskıları ortadan kaldırmak, hayal kırıklıkları için bir çıkış yolu bulmak ve kendi isteklerinin gerçekleşmesini garanti altına almaktır. Buna karşılık maliyet oldukça düşüktür. Çünkü: kadınlar gerek fiziksel, gerekse ekonomik açıdan yetersiz olduklarından buna karşı koyamazlar, toplum bu olguya aile içi özel mesele gözüyle bakar ve koruyucu toplumsal örgütlerin çabası sınırlıdır. Şiddeti uygulayan kişinin karşılaşılabileceği en ciddi maliyet, eşin boşanma yoluyla kaybedilmesidir ki, bu da çoğu kez, şiddet uygulanmasının arttırılması yolu ile kontrol altına alınır.¹¹¹

¹¹¹ Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Ders İndeksi, Aile İçi Şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006).

3. *Aile İçi Şiddetin Sosyal Nedenleri*

Şiddet uygulama, öğrenilebilen bir davranıştır. En önemli öğrenme kaynağı ise, şiddeti uygulayan kişinin kendi ailesidir. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde, aile içi şiddetin uygulandığı bir ortamda yetişenlerin, şiddet gösterme eğilimine sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca şiddetin, toplum tarafından paylaşılan bir değer yargısı olarak kabul edilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması da sosyal bir neden olarak kabul edilmektedir.

Toplumların sahip oldukları iletişim becerilerinin yetersizliği, duygu ve düşüncelerin kışkırtıcı biçimlerde ifade edilmesi alışkanlığı, bilinçsizce yapılan suçlamalar, hatalı namus ve ahlak anlayışları da şiddetin sosyal nedenleri arasında sayılabilir.

Yoksulluk, hayat karşısında şanssız olmak, beklentilerin ve kazanılmış niteliklerin yoksunluğu gibi sosyo-ekonomik baskı unsurları da şiddet uygulamasına neden olabilir.

Alkol ve madde bağımlılığı olan kişiler ise gerek bu sosyal faktörlerin gerekse kullandıkları bağımlılık yaratan maddelerin yol açtığı ruhsal etkiler sonucunda şiddet uygulamaya daha çok yatkındırlar.¹¹²

Genelde aile içi şiddete sosyolojik bir bakış açısı getirmeye çalışanların çoğu, şiddeti aile içindeki sosyal strese bağlamaktadırlar. Üstelik bazı yazarlar ailedeki sosyal stres faktörlerini aile yapısında paylaşılan kültürel değerler ve pratiklerle ilişkilendirmektedirler.¹¹³

Kendini kaybetme şiddeti, davranışların kontrolünün kaybedilmesi ile açıklayan yaklaşım kabul görmemektedir. Saldırgan kişilerin sadece belli yerlerde ve belli kişilere karşı şiddet kullandığı görülür.

112 Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Ders İndeksi, Aile İçi Şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006).

113 Browne & Herbert, a.g.e., s. 23.

Örneğin bu kişiler evde eşlerini döverken, ne kadar kızgın olurlarsa olsunlar patronlarına veya bir polise saldırmaya kalkışmazlar. Ailede şiddet kullananların şiddet taktiklerini de dikkatlice seçtikleri görülmektedir. Eşlerini sıklıkla etrafta başkaları yokken belirgin bir iz veya önemli zarar bırakmayacak şekilde dövme gibi tutumlar, taktikler şiddet kullananların aslında davranışlarını kontrol edebildiklerini göstermektedir.¹¹⁴

-Aile içi şiddetin en önemli sosyal nedenleri arasında, öğrenmeye dayalı nedenler vardır.

Ailede şiddet görme, kişinin çocukluk ve gençlik dönemlerinde, aile içi şiddetin uygulandığı var olduğu bir ortamda yetişmesi veya şiddete maruz kalması sonraki yaşamda, yetişkinlikte ailede ve toplumsal alanda bir şiddete başvurma uygulayıcısı olma olasılığını artırmaktadır. İstismara uğrayan çocukların %30'u yetişkinliğinde şiddet kullanırken/uygularken, uğramayanlarda bu risk sadece % 2-4'tür.¹¹⁵ Öte yandan ailede istismara uğradığı veya şiddete tanık olduğu halde yetişkinliğinde şiddete başvurmayan pek çok kişi bulunmaktadır.¹¹⁶

Sosyal öğrenme kuramına göre, şiddet taklit yoluyla öğrenilen bir davranıştır. En önemli öğrenme kaynağı ise, şiddeti uygulayan kişinin kendi ailesidir. Çocuk istediklerini elde etmek için şiddetin etkin bir araç olduğunu öğrenir. Bazı ailelerde yetişkinler davranışları ile sadece çocuğa model olmakla kalmaz, özellikle erkek çocuğun kız kardeşlerine hatta annesine şiddet kullanması hoş görülür hatta kimi durumlarda ödüllendirilir. Erkek çocuklar ayrıca kahve, sokak gibi ev dışındaki ortamlarda da kadının kontrol edilebilmesi için erkeğin şiddete başvurabileceği bilgisini edinir.

Aile içi şiddetin nasıl öğrenilerek çoğaltıldığını şu iki gazete haberi daha iyi ortaya koyacaktır. Ancak aile içi şiddete ilişkin daha derinlemesine bir bakış açısı

114 Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, Şiddetin Nedenleri, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet12.asp>, (Erişim: 02 Ocak 2006)

115 Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, s.14-15..

116 Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, Şiddetin Nedenleri, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet12.asp>, (Erişim: 02 Ocak 2006)

vermesi noktasında denebilir ki, aile içi şiddete maruz kalan çocuklar kendileri de büyüyünce aynını uygulamakta yada bu olaydan belki de ölünceye kadar unutamayacak biçimde etkilenmektedirler. “CNN TÜRK’te 29 Nisan 2005’te yayınlanan, “*Ege Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırma, çocukluğunda ya da evliliğinde şiddete maruz kalan kadınların yarısının çocuklarına da şiddet uyguladığını ortaya koydu.*”¹¹⁷ başlıklı bir haberde çocukların çocukluklarında gördükleri bu şiddetten ileriki hayatlarında nasıl etkilendikleri şöyle anlatılmaktadır.

“Aile içi şiddet” konulu araştırma Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı’na 100 evli kadınla yapıldı. Çalışmada, bu kadınların yüzde 42’sinin hem çocukluklarında, hem de evliliklerinde aile içi şiddete maruz kaldıkları saptandı. Yine kadınların yüzde 62’sinin evliliğinde, yüzde 63’ünün çocukluğunda, yüzde 83’ünün de çocukluğu ya da evliliğinde aile içi şiddet gördüğü tespit edildi.”

“Araştırma, fiziksel şiddete maruz kalan kadınların yüzde 51’inin de, kendi çocuğuna şiddet uyguladığını ortaya çıkardı.” Aynı çalışmada ayrıca, “eşinden fiziksel şiddet gören hastaların yarısının çocuklarının da bu şiddete tanık olduğu belirlendi.”

Sonuçları yorumlayan Ege Üniversitesi’nden Dr. Özge Doğanavşargil, ‘şiddetin şiddeti doğurduğunu’ vurguladı ve “kocasından dayak yiyen kadın, çocuğunu dayak yemeyene oranla daha çok dövmeğe. Ayrıca çocukluğunda dayakla büyüyen, çocuğunu daha yüksek oranda dayakla büyütüyor. Görüldüğü gibi aile içi şiddet çocukları da etkiliyor” diye konuştu.

Söz konusu haberde ağaç yaşken eğilir, atasözünü doğrularcasına yaşken yanlış bir yöne doğru yönelen ağaç büyüdüğünde de hep o yönde eğik kalmaktadır ve böylelikle çocuğa yönelik aile içi şiddet bir yönüyle de çocuk suçluluğun temelini teşkil etmektedir.

117 CNN Türk Resmi Web Sitesi, “Şiddet gören, uyguluyor” başlıklı 29 Nisan, 2005 tarihli haber, http://www.cnntrk.com.tr/arama/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=92009, (Erişim:30 Nisan 2005)

Yine CNN TÜRK'te yayınlanan, “*Sokakta yaşayan çocuk yaşı beşe indi.*” başlıklı bir haberde aile içi şiddetin çocukların sokağa düşmesine etkisi şöyle ifade edilmektedir.

İstanbul Valiliği'nin hazırladığı rapora göre, İstanbul'da sokakta yaşamak zorunda bırakılan çocuklarda yaş sınırı beşe kadar indi. İstanbul Valiliği'nin 2000 yılından bu yana yaptığı çalışmalardan oluşan ‘Sokak Çocukları’ raporu, sokak çocuklarıyla ilgili sorunu rakamlarla ortaya koyuyor: “İstanbul'da sokakta yaşayan çocukların yüzde 10'nundan fazlası 5 ve 9 yaş, yüzde 40'ı ise 13 ile 15 yaş arasında”. İstanbul'da çocukların en fazla karıştığı suçlar ise hırsızlık, dolandırıcılık ve yaralama gibi suçlar olduğu görülmektedir.

Meclis Araştırma Komisyonu'na sunulan rapor, çocukların neden sokakta yaşamak zorunda kaldıklarını ve daha sonra karşılaştıkları olayları irdeliyor. Rapordan çarpıcı detaylar ise şunlardır: 2655 çocuk üzerinde yapılan değerlendirmeye göre, çocukların yüzde 20.7'si aile ile uyumsuzluk, yüzde 20.6'sı aile içi şiddet ve yüzde 17.1'i de zorla çalıştırılma nedeniyle sokakta yaşamaya itiliyorlar. Aile parçalanması ve arkadaş çevresi de yine çocuğu sokağa iten nedenler arasında.¹¹⁸

-Aile içi şiddetin oluşumunda medyanın rolü asla inkar edilemez.

Medya ürünlerinin cinsiyetçi yapılar içinde kurgulanmış olduğunu izliyoruz. Geleneksel toplumsal konular ve söylemler, sürekli olarak dolaşımdadır. Bu söylemlerde, şiddet olgusu doğallaştırılıp normalleştiriliyor. Erkeğin üstünlüğü ve kadının ikincilliği sürekli olarak tekrarlanıyor. Kadına yönelik şiddet dizilerde, filmlerde, gazetelerde, dergilerde, internet sitelerinde aşırı boyutlara vardırılarak, yaygınlaştırılmakta. Örneğin kıskançlık, namus, aşağılama, hakaret, dayak gibi psikolojik ve fiziksel şiddet türleri, tüm dizilerde sıkça karşımıza çıkar. Medyada şiddet üretmesi ve topluma şiddet pompalaması üzerine daha derinlemesine düşünmeyi de gerektiren bir konudur.

118 CNN Türk Resmi Web Sitesi, “Sokakta yaşayan çocuk yaşı beşe indi” başlıklı 1 Aralık, 2005 tarihli haber, http://www.cnnturk.com.tr/arama/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=142977, (Erişim: 02 Ocak 2006)

Medyanın şiddetin üretilmesindeki rolünü daha iyi anlatacağı düşüncesiyle daha önce medyada kadın ve şiddet konusunda bilhassa güldürü dizilerinde yer alan şiddet sahnelerini sayısal olarak yüzdesiyle birlikte ele alan Sevda Aslankuş ve Ayşe İnal'ın “*Güldürü programlarında Kadının Temsili ve Kadına Yönelik Şiddet*” başlıklı araştırmaları, bu konuda daha derinlemesine fikir verici olacaktır.

İncelenen dizilerin bütünü üzerine bir değerlendirme yapıldığında; programların şiddet içeren sahnelerinde (541) karşımıza %53.7 oranıyla sözlü (sözlü hakaret ile sözlü taciz); %27.5 oranıyla fiziksel şiddet (tartaklama, dayak, saldırı vb.) kullanımının çıktığı görülmektedir.

Şiddet edimlerinin %17'si ise görüntülenmeyen ancak metnin anlatısı içerisinde sözel temsiliyle karşılaşılan şiddet biçiminde gözlenmektedir. Şiddet kullananların cinsiyetlerine bakıldığında ise, incelediğimiz dizilerde şiddet failinin %69 oranıyla erkek, %29.4 oranıyla kadın olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek özneler tarafından toplu olarak gerçekleştirilen şiddetin oranı ise %1.1'dir.

Güldürü programları, şiddetin türü veya şiddet gösteriminin niteliğine ilişkin ayrımlar yapılmaksızın karşılaştırıldığında, toplam 541 şiddet eyleminin 304'ünün (%56.2) *Bir Demet Tiyatro* programında yer aldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla 145 (%26.8) ile *İnce İnce Yasemince* ve 92 (%17) ile *Olacak O Kadar* programları izlemektedir.

Farklı programlarda yer alan şiddet eylemleri failerin toplumsal cinsiyeti açısından karşılaştırıldığında, -şiddet türü ihmal edilerek söylenirse- erkeğin şiddet öznesi olarak, *Olacak O Kadar*'da %79 oranıyla, *Bir Demet Tiyatro*'da %74.1 oranıyla, *Yasemince*'de ise %56 oranıyla temsil edildiği gözlenmektedir.

Kadının şiddetin öznesi olarak temsil edildiği oranlar ise; *İnce İnce Yasemince*'de %43, *Bir Demet Tiyatromda* %26.1; *Olacak O Kadar*'da ise %17.1'dir.

Böylelikle, *Bir Demet Tiyatro* ve *Olacak O Kadar* dizilerinde ağırlıklı olarak erkeğin şiddet kullanan olarak resmedildiği, buna karşılık üçüncü dizide şiddet faili olarak gösterilen erkek ve kadın oranlarının birbirine yakın olduğu söylenebilir.¹¹⁹

Bütün bu şiddet sahneleriyle aile içi şiddet her defasında yeniden çoğaltılmakta üretilmekte ve meşrulaştırılmakta yahut olağanlaştırılmaktadır.

Her ne kadar yapılan araştırmalar babasının annesini dövdüğünü gören erkek çocukların kendi eşlerini dövme ihtimalinin yedi kat arttığına işaret etse de şiddeti gören kızların ileride de şiddet uygulayacağı veya şiddete uğramayı kabul edeceğine dair istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunamamıştır.¹²⁰

Araştırmalar ayrıca basında ve televizyonda yayınlanan saldırgan davranış örneklerinin çocuklar üzerinde yaptıkları etkiye de dikkat çekmektedir.

-Yasal sistem de içinde barındırdığı boşluklar dolayısıyla aile içi şiddete kaynaklık etmektedir.

Hukukun erkek egemenliği ve erkek lehine işleyen bir sistem olduğunu görüyoruz. Hukuk sistemi, ataerkil aile yapısının, kadınlık ve erkeklik tanımlamalarının yeniden üretildiği bir alandır. Ancak yine de kadına yönelik şiddet yasalarla güvence altına alınmaktadır.

İktisadi sistem ve kurumlar erkekler söz konusu olduğunda bu sistemin tekeline ellerinde erkekler bulundurdıkları için bazen dolaylı bazen de doğrudan aile içi şiddetin oluşumuna katkıda bulunmaktadırlar. Tüm toplumsal yapılarda, erkekler mülkiyetin büyük bir kısmına sahiptirler; iktisadi faaliyetleri yönetirler. Tüm karar alma süreçlerinde daha etkindirler ve üretim faaliyetlerinin değerlerini kararlaştırırlar. Ev içi emek-üretim tanımsızdır ve üretim olarak kabul edilmez. Kadının ekonomik olarak erkeklere bağımlı olması, şiddeti üreten nedenlerden biridir.

119 Sevda Aslankuş & Ayşe, İnal, “Güldürü Programlarında Kadının Temsili ve Kadına Yönelik Şiddet”, Televizyon, Kadın ve Şiddet, derleyen:Nur Betül Çelik, Ankara: Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı Yay., 2000, s. 75-76.

120 Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, s.11.

Aslında aile içi sosyolojik nedenleri birbirleri arasında girift ilişkiler barındıran karmaşık bir sosyal olgudur. Bu karmaşık sosyal olgu, “cinsiyet rejimi eksen” başlığı altında, Aksu Bora ve İknur Üstün tarafından, kısaca hem de bizzat kadınların günlük patriklerine dayanarak şöyle ifade edilmiştir. Kadın erkek eşitliğinde bir cinsiyet rejimi ekseninden söz etmek mümkündür. Bu cinsiyet rejimi eksen kavramı ilk olarak “Algılar ve Zihniyet Yapıları, Cinsiyet Rejimi Eksen” başlıklı araştırmaya yansıtılmıştır.

Buna göre, 2005 senesinde TESEV tarafından yapılan araştırmada kadınların yahut erkeklerin cinsiyet ilişkilerine dair hadiseleri nasıl algıladıkları ortaya konulmuştur. Cinsiyet rejimi aile içi şiddetin hangi, toplumsal nedenlerden kaynaklandığını açıklarken bizim araştırmamıza da temel kaynak teşkil edecek nitelikte bir kavramdır.

Toplumsal cinsiyet rejimi kavramına emeğin paylaşımı ve farklı çalışma alanlarındaki ekonomik gücün kullanımına ve toplumda dağıtımına hakim olma anlamındaki ekonomideki erkek egemenliğini anlatmak üzere¹²¹ R.W.Connell tarafından *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* isimli eserde yer verilmiştir. Ancak araştırmamızda kavramın ekonomik boyutundan ziyade aile içi şiddetle ilişkisi konu edileceğinden Bora ve Üstün’ün çalışmalarında yer verdikleri minvalde bu kavrama yer verilmesi düşünülmektedir.

“Buna göre **cinsiyet rejimi kavramı**, cinsiyetin toplumsal olarak, kurulduğuna işaret eden “toplumsal cinsiyet” kavramı ile yakından ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet odağına kişiyi alır ve cinsiyeti sadece biyolojik kişisel bir gerçeklik olmaktan çıkarırken, cinsiyet rejimi kavramı da bunun devamı olarak kadınlık ve erkekliğin içinde örüldüğü toplumsal ilişkilere işaret eder. Aynı zamanda bu ilişkilerin kültür ve gelenek gibi, gerçek terimlerle nitelenmesine karşı politik bir duruşun da ifadesidir.

Cinsiyetin içinde kurulduğu toplumsal ilişkilerin birer iktidar ilişkisi olduğunu, bu ilişkilerin belirli ve kavranabilir, bir sistematüğının bulunduğunu bu sistematüğın

121 R.W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yay.,1998, s.143.

toplumdaki iktidar ilişkileri ve yargılarıyla da etkileşim içinde işlediğini iddia eder. Dolayısıyla bu iki kavram, ancak birlikte düşünüldüğünde analitik bir çerçeve sunarlar hem özneye hem de toplumsal yapı ve ilişkilere bakabilme imkanı sağlarlar.

Demokrasi kavramı alışlageldik kullanımı içinde “kamusal alan” denilen alanla ilişkilendirilir. Oysa bilinmektedir ki, kamusal alan ile özel alan arasındaki ayrımın kendisi de politik bir konudur ve bu ikisi arasındaki süreklilik ve geçişlilikleri görmeyen bir demokratikleşme perspektifi hayati bir eksiklikle maluldür. Yani toplumun yarısını oluşturan kadınların eşitliğini hedefleyen bir demokratikleşme programı, özel alan olarak nitelendirilen cinsiyet ilişkileri ve cinsiyet rejimi hesaba katılmadığında, başarısız olmaya mahkumdur. Çünkü aile ilişkilerinin eşitsiz yapısı, toplumsal ve siyasal uzantılara sahip olduğu gibi, bunları meşrulaştıran yeniden üreten bir özellik de gösterir.

Üstelik kadın erkek eşitliği sadece kadınları değil, toplumun bütünü ilgilendiren bir demokratikleşme hedefidir. Çünkü basitçe kadın haklarının tanınmasını değil, kadınlık ve erkeklik rollerinin değişmesini, cinsiyet ilişkilerinin demokratikleşmesini de içermek zorundadır.

Örneğin siyasi kültürümüzün bir parçası olan şiddetin yada devlet vatandaş ilişkilerindeki demokrasi sorunlarının anlaşılabilmesi ve ortadan kaldırılabilmesi için, cinsiyet rejiminin erkeklik ve kadınlık normlarını, şiddeti ve eşitsizliği normalleştirme etkisini, iktidar ile erkeklik arasında kurduğu bağlantıyı anlamak gerekir.

Bize göre içinde yaşadığımız cinsiyet rejimi şiddeti barındıran anti-demokratik bir rejimdir. Ama aynı zamanda kadın ve erkeklerin kendilerini sınırlayan, kişisel potansiyellerini gerçekleştirmelerini engelleyen böyle bir rejim içindeki pratikleri, demokratikleşme bağlamında son derece önemli. Çünkü bu pratikler, daha eşitlikçi ve demokratik bir toplum imkanına ilişkin ipuçlarını da barındırıyor.”¹²²

122 Aksu Bora & İlknur Üstün, Algılar ve Zihniyet Yapıları Cinsiyet Rejimi Eksenine, İstanbul: TESEV(Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı) Demokratikleşme Programı, 2005, s.13-14.

-Kadınların maddi yahut manevi açıdan güçlenmesi de erkeklerin aile içi şiddete başvurmalarının önemli nedenlerindendir.

“Bazı örnekler, kadınların bir biçimde güçlenmesi ile kocaların fiziksel şiddet kullanmalarının başladığını göstermektedir. Örneğin 35 yaşında ve aşçılık yapan Öznur, evliliğinin ilk yıllarında fiziksel şiddet olmadığını, kendisinin gözü açılmaya başladıktan sonra kocasının onu sık sık dövdüğünü anlatmaktadır. “Adım sessiz Öznur’dur. Biraz konuşmaya başlayınca rahatsızlık vermeye başlamıştım. Susturmak için de şiddete başvuruyordu. Fiziksel şiddet. Ama beni rahatsız eden fiziksel şiddet değildi, duygusal şiddetti. Beni çok rahatsız ediyordu, beni kendi benliğine sokmaya çalışması, kendi onuruna göre yontmak istemesi, beni rahatsız ediyordu.”

Öznur daha sonra bir kadın sığınağına gelmiş, orada kendi yaşamına ilişkin yeni bir perspektif edinmiş ve iş bulmuş. Fiziksel şiddet ile duygusal şiddet arasında yaptığı ayırım, muhtemelen sığınakta iken katıldığı bilinç yükseltme çalışmalarının bir sonucu. Ancak evliliğinin ilk yıllarına ilişkin anlatısından fiziksel olmasa da psikolojik şiddetin başlangıçtan beri var olduğu izlenebiliyor.

Nitekim kendinin kendisini sessiz Öznur, olarak adlandırmasının bir nedeni de bu şiddet karşısında gerilemiş oluşu. Fiziksel şiddetin görünürde olmayışı, şiddet tehdidini gözden kaçırmamıza neden olabiliyor, ancak unutmamak gerekir ki, Öznur’un hikayesinde açık bir biçimde görüldüğü gibi, kişisel hareket alanının sınırlarının çizilmesinde şiddet tehdidi de son derece önemli rol oynayabilir.”¹²³

“Annelik kadınları en fazla güçlendiren deneyimlerden biridir; çünkü kendilerini var edebilecekleri meşru bir alan açar. Bu varlık son derece sıkı bir biçimde belirlenmiş, sınırları çizilmiş olsa da, yine de güçlendirici bir etkisi vardır. Menekşe’nin annelik yapamadığını, çocuklarını “görmediğini” söylemesi, bu açıdan bizim için çarpıcıydı. Yaşadığı şiddetin boyutlarının her türlü güçlenme imkanlarını ortadan kaldıracak; Menekşe’nin kendini bir özne olarak kurabilmesini, bu kapasitesini kullanabilmesini engelleyecek düzeyde olduğu anlaşıyordu. Görüştüğümüz kadınlar

123 A.g.e., s. 19-20.

arasında kocalarının şiddetini ailelerine yansıtmamayı ifade edenler oldu. Bu çekinmenin farklı nedenleri vardı.

Örneğin Türkan kocasının ailesine de zarar vereceğinden korktuğundan uzun süre şiddet karşısında sessiz kaldığını anlatırken, Şafak ailesinin rızası olmadan evlenmiş olduğu için yaşadıklarını onlara belli etmek istemediğini söyledi. -‘Valla bıçak alıp karşısına dikilen bir insan ne yapar? Ne düşünürsün? Sana zarar vermeyeceğim diyo? Ailenden birine yaparsam hepinizi süründürecem. Yani annemle babamın karşısına dikilse yaşlı insanlar. Sevmeye, sevmeye, istemeye, istemeye ben o insanla beraber oldum. Zor gelse de cinsel ilişkide bulundum ben’. ‘Çok eziyet gördüm İlknur abla, çok dayak yedim, aileme de gidip bir şey diyemedim. ‘Aha gittin işte kendi kafana göre birini buldun da iki gün sonra geldin demesinler diye dört sene çektim onu.’¹²⁴

“Kadınların şiddet karşısındaki tepkileri birbirinden farklı olabilmekle birlikte, her birinin hiç unutmadığı yıllar önceki duygularını bugün olayı anlatırken aynen yaşadığı şiddet hikayeleri vardır.

Örneğin Selma üst orta sınıftan bir akrabalarından bir tüccarla evlenmiş, dokuz yıllık evliliği boyunca şiddetle karşılaşmış amma onun için unutulmaz olan, başkalarının önünde şiddete uğramakmış. Bunu çok aşağılayıcı bulmuş ve kocasından ayrılma sürecinin başlangıcı da bu olay olmuş”.¹²⁵

-Kadınların yaşadıkları şiddeti anlatamamaları ve böylece aile içi şiddetin örtük biçimde yaşanmaya devam etmesi de aile içi şiddeti etkileyen en önemli faktörlerdendir.

Evlerinin içinde böyle bir şiddet yaşarken, bunu kimseyle paylaşp paylaşmadıklarını, kimseden yardım alıp almadıkları sorulduğunda ise, sonunda sığınağa başvuran bir kadın dışındakiler ya hiç kimseye anlatmadıklarını ya da birlikte ağladıkları yakın kadın arkadaşları veya kadın akrabalarıyla konuştuklarını

124 A.g.e., s.6

125 A.g.e., s. 20-21.

söylemişlerdir. Bu arkadaş ve akrabaların şiddete dayanışma göstermekten çok katlanmayı kolaylaştırma yönünde bir etkileri olduğu anlaşıyordu.

Örneğin Menekşe bunu şöyle ifade etti:

“Ben bunların farkına 41 yaşında vardım. Bütün bu yaşadıklarımın aslında şiddet olduğunu, hiç kimse bana bunu sana yapamaz, hakkı yok demedi. Herkes bana diyordu ki, iyi kadın çeker. Sen çok iyi kadınsın. Adet böyledir kızım, çekmeyen kadın yoktur, kızım. Çok ayıptır sakın karşı gelme, kocana kayın validene herkese. Boşa gitsin demedi bana kimse.”¹²⁶

-Şiddetin en önemli nedenlerinden biri de genellikle saldırgan konumundaki erkeklerin ruh hastası olma durumlarıdır.

Bora ve Üstün’ün araştırmasındaki Gül’ün babasının durumu da bununla birebir örtüşmektedir. Gül babasının baskısından ve şiddetinden kurtulmak amacıyla, çok genç yaşta komşusunun oğluyla kaçarak evlenmiş, ama bir buçuk yıl süren evliliği boyunca kocasından ve kocasının ailesinden şiddet görmüş. Bunun üzerine yine kaçmış, bir döviz bürosunda sekreterlik yapmaya ve aynı zamanda büroda yatıp kalkmaya başlamış, evli olan patronuyla gayri meşru bir ilişki yaşamış, babası ile bu dönemde yine karşılaşmış ve onu bulan babası, tüpte ısıttığı kebab şişlerini onun vajinasına sokmakla tehdit etmiş, Gül’ü.¹²⁷ Bora ve Üstün bu sadistik öykünün, özellikle ayrıntıları alınan başat şiddet hikayeleriyle devamlılık gösterdiğini söylemektedirler.¹²⁸

-Kadınların üzerindeki bilhassa anne, baba ve koca kaynaklı denetim ve sosyal baskı da genel sosyal baskının ötesinde aile içi şiddet olgusunu etkilemektedir.

Özelikle belli mekanlarla sınırlandırılmak kadınların hem sosyal hem eğitim yaşamlarını etkilemektedir. Kadınların engellenmesi ve sınırlandırılması mekansal bir boyut taşımaktadır. Evden çıkmaları hemen her durumda izne bağlı, bu da onların yaşam alanlarını daralttığı gibi, yaşam repertuarlarını genişletmelerini de önlemektedir.

126 A.g.e., s. 21.

127 A.g.e., s. 22.

128 A.g.e., s. 22.

Örneğin Kezban evlendikten uzun bir zaman sonra, köyden küçük bir kente taşınmış. Taşındıktan sonra yıllarca evden dışarı yalnız başına çıkmaya cesaret edemezmiş, “Bir çarşıya beyim götürürdü. Bir bakkala kendim gidemezdim Şimdi gidiyom ama iş işten geçti. Korkardım öyle, köyde çok baskı vardı. Annesigil hiçbir tarafa çıkarmazlardı. Bir kaynım götürürse onlarla giderdim.”¹²⁹

Neriman kendi isteği dışında ve genç yaşta evlendirilmeden önce, bu evliliğe ailesi tarafından nasıl hazırlandığını anlattı. Bugünden baktığında hatırladığı çocukluğundaki baskının tamamen koca denetimine hazırlık olduğu akla gelebilir.

“Annem babam da çok mutaassıplardı. Genç kızlığımızda çok sıkıcı büyüdük. Öyle bir yere filan babam yollamazdı, etmezdi. Bir işte ilkokul okuduk. Ondan sonra iki sene Kurana yolladı bizi. Ondan sonra iki sene dikişe yolladı bizi. Kız meslek okulu vardı, dikişten sonra yallah kocaya. Bu tür bir kısıtlama ve baskı yalnız köylü kadınlar için değil, çeşitli yaş ve sınıflardan pek çok kadın için de geçerliydi. Örneğin genç ve kentli bir kız olan Umman kendini cahil yada yetersiz bulmuyor, ama babasının çevreye güvenmediği için, okul ve akrabalar dışında bir yere gitmesini engellediğini söylüyordu. Umman’a göre onların evinde geçerli olan kurallar evin kuralları değil, babanın kuralları idi. Kadınların sıklıkla ifade ettikleri bir engellenme ve baskı kaynağı da kocanın kıskançlığı idi. Kocalarının gösterdiği tepkiyi önceden kestirebildikleri için hareketlerini kısıtladıklarını çok isteseler de bir yere gitmediklerini söyleyen pek çok kadın oldu. Örneğin Didem sendika çalışmalarına katılmak istediğini, kocasının da sözel olarak bunu desteklediğini ama sürekli akşamları çıkmasından rahatsız olduğunu söylediğini anlattı. Sendika toplantıları genellikle akşam saatlerinde olduğu için, birkaç aylık denemeden sonra yılmış ve vazgeçmiş. Bunun üzerine kocası onu mücadeleci olmamakla suçlamış. Türkan da boşandığı kocasının evlilikleri boyunca hareketlerini denetlediğini anlattı. “Hafta sonları gittiğim yer annemler ve ablamlardır. Arkadaş grubuma dahi gidemiyordum. Çünkü acayip derece de kıskanç bir insandı.”¹³⁰

Kadınların fiziksel hareket alanlarının kısıtlanması yalnızca kocaları tarafından değil, bir anlamda kocalarının vekili olan akrabaları tarafından da yapılabiliyor. Örneğin Selma kocasının giderek artan şiddetinin başlangıcında, kayınvalidesinin ve kayın pederinin aşırı denetimlerinin olduğunu hatırlıyor. “Biz balayından geldik evde telefon

129 A.g.e., s.26.

130 A.g.e., s.26-27.

yoktu, bağlanmamıştı. Hemen evin karşısında bi telefon kulübesi vardı. Eşim işe gitti. Ben de kayın valide, kayınpeder evde dedim ki, annecim hemen annemleri bi arayayım da haber vereyim dedim. Merak ederler, aaa dedi ilk böyle başladı, asla olmaz. Ben şaşırdım kaldım kızım dedi eşinden haber almadan ne demek dedi sen, karşıya geçeceksin dedi.” Selma hareketlerinin başkaları tarafından denetlenmesinin fiziksel şiddet ile bağlantısını kurmuş ve kocasının dayakları başlamadan çok önce yaşadığı bu olayın, şiddetin başlangıcı olduğunu fark etmiş. Kadınların hareket alanı, özellikle genç ve aile korumasından yoksunlarsa, cinsel taciz yada taciz tehdidi ile kısıtlanıyor. Örneğin genç ve boşanmış bir kadın olan Serpil, boşanmış olduğunu boşanmış olduğunu iş yerinde ve çevresindeki erkeklere söylememiş. “Çünkü hemen yararlanmak istiyorlar, Konuşma hemen o taraflara kayıyo. Mesela akşam telefonla konuşuyosam üstünde ne var.”¹³¹

-Aile içi şiddetin önemli nedenlerinden biri de toplumla yüzleşme korkusudur. Şöyle ki kendine yapılan muamelelerin hepsine razı olan kadın bu rızalık nedeniyle pek çok kötü hadiseye maruz kalır.

Kadınlar, kadına yönelik şiddetle ilgili bir mevzuda toplumla yüzleşmeyi göze alamamaktadır. Bu yüzleşmeyi göze alamama hadisesi, Aysu’nun söylediği “Sürü her zaman doğru yere gitmiyo, kendi başına doğru yeri aramak da biraz ağır geliyo” cümlesinde gayet açık ve kısa bir biçimde birkaç cümleyle özetlenmiştir. Ancak Aysu da kendisini ne kadar yalnız ve güçsüz hissettiğini anlatmaktadır; bu duygunun büyük ölçüde her hareketini yorumlayan, onu psikolojik öğrenci olarak damgalayan öğretmenlerinden ve onu kendilerine benzetmeye çalışan arkadaşlarından kaynaklandığını söyledi. “Toplum nasıl gidiyosa, sürü nasıl gidiyosa, sen de öyle, o sürü netice de. Sürü her zaman doğru yere gitmiyo. Kendi başına doğru yeri aramak da biraz ağır geliyo insana cesaret gerekir. Adnan kendisini muhalif biri olarak niteliyo ama toplumsal değişimin mümkün olduğuna da inanmadığını söylüyo.

Ona göre insanlar alışmadıkları şeylere karşı aşırı tepki veriyorlar, bu nedenle de değişimi de engellemiş oluyorlar. “Bizim Türk toplumunda da önemli olan yaptığın

131 A.g.e., s.27.

şeyin normal karşılanması normal karşılanıyorsa gerçekten doğru olan budur. Ailesinin ve arkadaşlarının kendisini sürekli eleştirdiklerini, fazla hafif bulduklarını, “o kadar çok gülme dediklerini” aktaran Serpil, bu yorumlardan çok sıkıldığını anlattı. “Ben de diyorum ki onların istediği gibi bir insan olayım. Bakalım ne olacak.” Yine sıkılıyorum. Yine sıkılıyorum.”¹³²

-Ekonomik yetersizlikler de aile içi şiddetin önemli nedenlerindendir.

“Menekşe kocasının ölümüne kadar hiçbir ekonomik gücünün olmadığını anlatmaktadır. 20 yıllık evliliklerinin büyük bölümünde iki işte birden çalışmasına karşın, kazandığı paranın tamamına kocası tarafından el konuyormuş ve zaten sürekli fiziksel şiddetle karşı karşıya olduğu için, bu duruma karşı elinden hiçbir şey gelmemiş. 20 yıllık evliliğim boyunca kendim için bir lira bile harcamadım. Kendi kazandığım paradan eğer onun izni ve onayı olursa, gidip bir ayakkabı veya çanta almışsam, en az on kez onun söylediği paradan bir miktar fazla oldu diye çantamı ayakkabımı kafama yedim. Kaç kere her şeyin kuruş kuruş hesabını verdim.”¹³³

Ekonomik yetersizliklerin neden olduğu aile içi şiddet olaylarından birine verilebilecek örnek ise şudur. Hem Menekşe hem de Türkan kazandıkları para üzerinde yeniden kendileri söz sahibi olabildiklerinde bunun onları ne kadar özgür hissettirdiğini anlattılar. Meliha ile aynı köyde yaşayan Safiye de babasız büyümüş. Annesi amcasının denetimindeymiş ve tamamen bu amcaya bağımlıymışlar. Bu nedenle de okula gitmek yerine çalışması gerektiği söylendiğinde, itiraz etmek aklına bile gelmemiş. “Okula on beş gün gittim. Aldı beni geriye adam yok idi. On beş gün okula gittim. Yazıyı söktüm. Amcam aldı beni geriye korku vardı o zaman, Ha şimdi olsa derdim O zaman saygı vardı. Sayacan onu mecbur. Beni okutmadı, hiç bi şey bilmiyim. Gidiysin bi yere bura neredir, nerde duraysın bilmeydin. Ezbere bilersen anlarsın ama okur yazarlığın olsa okur geçersin. Tesev’in bu araştırmasında görüşülen erkeklerden yalnızca biri yoksulluk nedeniyle bu düzeyde bir engellenmeyle karşılaştığını anlattı. Asım onun dışında kimi durumda annelerinin evlere temizliğe gitmeye başlamasıyla, kimi durumlarda parasız yatılı sınavlarını kazanarak, okula gitmeyi başarmışlar; kimileri hayatını

132 A.g.e., s28-29.

133 A.g.e., s.30.

*kazanabileceği bir meslek edinebilmiş ve yoksulluğu kadınlar gibi bir engel olarak yaşamamışlar.*¹³⁴

Aileden başlayıp devletin zirvesinde bulunan kurumlara kadar uzanan bireye yönelik baskılar da aile içi şiddette en etkin unsurlardan birdir. Toplumsal, ekonomik, siyasal ve aile düzeyindeki baskılar, bu baskıların engellediği ve biçimlendirdiği insanlar tarafından her durumda birer baskı olarak algılanmamış olabilmektedir.

*-Aile içi şiddetin ortaya çıkışında bir de, kişiler arası etkileşim ile ilgili nedenler de vardır.*¹³⁵ *Bu nedenler kısaca şöyle sıralanabilir.*

Şiddetin Getirdiği Kazanç: Bu yaklaşım, kişilerin şiddet sonucunda elde edeceklerinin kâr ve zarar hesabını yaparak, bu tür davranışlara yöneldiklerini öne sürmektedir. Erkekler için eşlerini dövmenin kazançları arasında, yoğun duygular için bir çıkış yolu bulmak ve kendi isteklerinin gerçekleşmesini garanti altına almak sayılabilir. Şiddeti uygulayan kişinin karşılaşılabileceği en ciddi yüksek maliyet, eşini boşanma yoluyla kaybetmesidir ki, bu da çoğu kez, şiddetin uygulanmasının arttırılması yolu ile kontrol altına alınır.

Güç ve Kontrol Sağlama: Şiddet güçlüden güçsüze doğru uygulanmaktadır. Eşler arasındaki ya da ebeveynler ve çocuklar arasındaki güç ilişkisi genel toplumsal güç ilişkilerinin bir yansıması olarak görülebilir. Böyle bakıldığında da kocaların kadınlardan, ebeveynlerin de çocuklardan daha güçlü olduğu varsayılabilir. Şiddetin amacı bir başka kişi üzerinde denetim sağlamaktır. Şiddet uygulayan kişi beklentileri karşılanmadığında bilinçli olarak kurbanının kendisine boyun eğmesini sağlayacak taktikler kullanır.

Bağımlı/Muhtaç Olma: Aile içi şiddetin kurbanı olan kişilerin çoğu, şiddet kullanan kişiye özellikle ekonomik açıdan bağımlıdır. Araştırmacılar şiddete maruz kalan kadınların büyük bir bölümünün yaşamının tamamen erkeğin isteklerini yerine getirecek şekilde kontrol edildiğine işaret etmektedirler. Fiziksel şiddet, ekonomik

¹³⁴ A.g.e., s.30-31.

¹³⁵ Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, Şiddetin Nedenleri, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet12.asp>, (Erişim: 02 Ocak 2006)

bağımlılık, tehditler, yapayalnızlaştırılma gibi davranış denetimi taktikleri ile kadının bağımlılığı pekiştirilir.

Şiddetin nedenleri hakkında aile sistemi yaklaşımı önemli ipuçları vermektedir. Aile sistemi yaklaşımı, şiddetin anlaşılabilmesi için özellikle aile içi güç dengelerinin araştırılması gerekliliğini vurgular. Şiddetin ve saldırganlığın belirli durumlarda oluştuğunu, saldırgan ve kurban olarak nitelediğimiz tarafları karşı karşıya getirdiğini, bunların saldırı ve şiddet olaylarında oynadıkları "kurban ve saldırgan" rolleri ile birbirlerini karşılıklı olarak koşullandırdıklarını öne sürer. Böylece şiddet bir dizi tahrik edici davranış ve sözler sonucunda ortaya çıkabilir.

Aile kimi durumlarda şiddete yataklık edebilecek özellikleri olan bir sosyal ilişki sistemidir. Örneğin aile üyeleri zamanlarının önemli bir bölümünü birlikte geçirirler, birbirleri ile etkileşimleri yoğundur, dolayısıyla ile birbirlerine yönelik kızgınlıkları da yoğun yaşayabilirler; bir aile üyesinin yaşamında oluşan bir değişiklik diğer aile üyelerini de doğrudan etkiler; birbirlerinin zayıf yanlarını, kırılganlık noktalarını iyi bilirler; aile meseleleri özel kabul edildiği için dışarıdan bir müdahale veya destek sağlanması kolay değildir. Aynı zamanda aile içindeki yoğun sevgi, karşılıklı bağımlılık bırakıp gitmeyi zorlaştırır. Ayrıca kimi zaman şiddete ailenin varlığını sürdürmesi, bir arada tutulması ya da ailenin onurunun korunması adına başvurulur.

Ayrıca, polis dahil dışarıdan kişiler şiddeti bir aile meselesi olarak görmekte ve müdahale etmemeyi tercih etmektedirler. Benzer bir şekilde ailenin akrabaları ya da komşular mağduru korumak için yapılacak girişimlerin veya yasal korunma için yollara başvurma ailenin yıkılmasına neden olabileceğinden endişelenirler. Oysa aile içi dayanışma ve akrabalarla bir araya gelip yardımlaşma oranları azaldıkça aile içi şiddetin yükseldiği görülmektedir.

Bir başka önemli olgu da, ailedeki karar alma süreçlerine katılımdır. Ailede karar alma süreçlerinin ortaklaşması ile sonucunda eşlerin duygu ve düşüncelerinin paylaşımı ve uyumlu ilişki olasılığı da artmakta; aynı şekilde eşler arasındaki şiddet de

gerilemektedir ve kesintiye uğramaktadır. Ailedeki karar alma süreçlerinin ortaklaşması evde çocukların dövülmesini de azaltmaktadır.

Aile içi şiddetin ortaya çıkış nedenlerine ilişkin olarak görüşler ve bu konuda daha önce yapılmış araştırmalara ait örnek olaylarla ilgili çarpıcı alıntılardan sonra, aile içi şiddetin sonuçlarına da kısaca değinmekte yarar vardır.

3. Aile İçi Şiddetin Sonuçları

Aile içi şiddetin, bu şiddetin kurbanı üzerinde pek çok etkisi vardır bu etkiler şöyle sıralanabilir. Şiddet yaşayan üzerinde çok derin etkiler bırakabiliyor. Bunları kısa vadeli ve uzun vadeli olmak üzere iki ayrı grupta incelemek mümkündür.¹³⁶

- Öğrenilmiş çaresizlik diye adlandırılan kadının olaylar karşısında pasif olduğuna, olayları değiştirmek için yapabilecek hiçbir şey olmadığına dair inancın kuvvetli bir biçimde yerleşmesi.

- Şiddeti mümkün olduğunca geciktirebilmek için çevre ve insanları kontrol etmeye çabalayarak, tetikleyici olabilecek olayları engellemeye çalışmak.

- Gün ve gün hayatta kalmaya yönelik taktikler geliştirmekten dolayı, olaylara uzun vadeli ve geniş açıdan bakabilme becerisini yitirmek. Sığınaklar kadınlara emniyetli bir ortamda durup düşünme, hayatını ve geleceğini gözden geçirme fırsatını verdiği için çok önemlidir.

- Yoğun korku ve buna bağlı olarak gelişen çaresizlik, güvensizlik, ümitsizlik duyguları.

- Yoğun endişe, panik.

- Kabuslar, tetikte uyumak, uykusuzluk vs. gibi uyku bozuklukları.

- Aşırı yeme, Anorexia Nervosa (ölüme vordırarak kadar az yeme) gibi yeme bozuklukları

- Mide ve baş ağrısı, baş dönmesi, bayılma gibi somatik ve psikosomatik şikâyetler

136 Güneri, a.g.m., a.g.e., s. 91-92.

- Sakat kalma derecesine varabilen yaralanmalar
- Depresyon
- Ölüm isteği ve intihar düşünceleri
- Suçluluk duygusu
- Utanç
- Öfke ve başkalarına (çocuklar, hayvanlar, eşyalar gibi) yönelebilen öfke patlamaları
- Alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı
- Başarısız ve uyumsuz okul/iş hayatı veya sosyal hayat
- Patolojik ümit, şiddetin bir gün biteceğine inanmak -Ölüm/cinayet
- İntihar
- İnsanlara güvensizlik ve yakın ilişkilerde zorluk
- Düşük özgüven, değersizlik ve yetersizlik duygusu
- Evden kaçma, erken evlilik (çocuklarda)
- Cinsel hayatta zorluklar (aşırı düşkünlük veya aşırı korku ve kaçınma)
- Kendine zarar veren davranışlar (kendini camla kesmek, üstünde sigara söndürmek gibi)
- Endişe ve panik atakları
- Dissosiyatif bozukluklar ("Ruhum, bedenimden ayrıldı", "olayları bir başkasına oluyormuş gibi seyrediyorum"la tanımlanan durum)
- Toplum ve çevreden soyutlanma.

Bütün bu sonuçlar kadını antisosyal çevresiyle ilişkisini koparmış tuhaf bir varlığa dönüştürmekte ve bazen telafisi imkansız izler bırakmaktadır.

C. DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE AİLE İÇİ ŞİDDET

1. Dünyada Aile İçi Şiddet

“Aile toplumun temelidir” sözü, hem tarihsel olarak hem de içinde bulunduğumuz zaman kesitinde, çok büyük ölçüde geçerlilik taşıyan bir saptamadır. Aile, toplum ile bireyler arasındaki ilişkiyi birinci elden inşa eden bir sosyal kurumdur. Bu özellik, aileyi, sağlıklı bir toplum oluşturabilmenin vazgeçilmez koşulu haline getirmektedir. Bireyler arasında sağlıklı ilişkiler kurulabilmesi gereği, öncelikle, onları topluma hazırlayan aile içindeki ilişkilerin sağlıklı olması gereğini de beraberinde getirmektedir.

Tarih boyunca gözlem, deneyim ve bulgular gösteriyor ki, aile kurumu tüm dayanıklılık ve sürekliliğine rağmen, aile içi ilişkilerde cinsiyet, yaş ve iş üstünlüğüne dayanan sorunlar ve farklılaşmalar yaşamaktadır. Böyle bir farklılaşma, bir ölçüde anlaşılabilir olmakla birlikte, süreklilik gösteren ve neredeyse bütün bireylerin zımnen kabul ettikleri bir eşitsizliği de net olarak yansıtmaktadır. Farklılaşma ve buna bağlı bir tahakküm sürecinin, esas olarak cinsiyet temelli oluşu, aile içi ilişkileri, süregelen bir problem alanı olarak önümüze koymaktadır. Bu tahakküm kurma olayının en belirgin yöntemi ise sonucu fiziksel olabilen bir "aile içi şiddet" mekanizmasıdır. Bu neredeyse mekanizmadır, çünkü sürecin sebepleri/gelişimi ve sonuçları, önceden tahmin edilebilen bir seyir izlemektedir.¹³⁷

Dünyanın farklı bölgelerinde ve tarih içinde aile içi şiddet farklı algılanmış, farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu kültürel farklılıklar kabaca bilinmesine rağmen, Batı ve Kuzey Amerika ülkelerinde yapılan toplumsal taramalardan; kadın danışma merkezleri, sığınak veya hastane başvurularında elde edilen bilgi çokluğuna karşılık, diğer ülkelerde yapılan kapsamlı çalışmalar oldukça sınırlıdır.¹³⁸

¹³⁷ Aile içi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları, s:1.

¹³⁸ A.g.e., s.3.

Aile içindeki kadına yönelik şiddeti dünya çapındaki 90 kültürde inceleyen bir araştırma bu kültürlerin hepsinde aile içi şiddetin varlığını kabul etmektedir. Kadına yönelik şiddete ilişkin bu bilgiye rağmen bu konuda uluslararası standartta ve kompleks bir çalışma yoktur. Başka bir ifadeyle konuyu aşama aşama izah eden kadına yönelik onun öldürüldüğü, tecavüze uğradığı, cinsel olarak istismar edildiği, tehdit edildiği, küçük düşürüldüğü yer olan evin; evrensel vahşetin bir parçası olarak ele alındığı bir çalışma henüz mevcut değildir. Bu konuda dünya nüfusuna oranlanarak herhangi bir örneklem grubu üzerinde yapılmış bir çalışmada yer alan istatistiksel ulusal bir bilginin yokluğu problemin boyutlarını kendiliğinden ortaya koymaktadır.¹³⁹

Son 20 yılda yapılan araştırmalar göstermiştir ki, şiddet özellikle yakın ilişkideki kişiler tarafından uygulanıyorsa, bu saldırılar zaman içinde yinelenme eğilimi göstermekte ve yabancılardan gelen saldırılardan çok daha fazla etki yaratmaktadır.

ABD'deki kadınların eşleri ya da eski eşlerince yaralanma, tecavüz edilme ya da öldürülme olasılıklarının, bütün başka kişilerden kaynaklanan saldırı olasılıklarının toplamından daha fazla olduğu kaydedilmektedir Eşlere yönelik saldırıların %80'inden fazlası fiziksel travmayla sonuçlanırken, bu oran yabancılardan kaynaklanan şiddet eylemlerinde %54'tür; en yüksek beden içi travma ve bilinç kaybı oranlarına evlilik içi şiddetin kurbanlarında rastlanmaktadır.

ABD'de 1976 ile 1987 arasında 15 yaşın üzerindeki yaklaşık 38.648 kişinin ölümü, bir eşin ötekini öldürmesi şeklinde olmuştur. Bu ölümlerden %61'inin kurbanı kadın, %39'ununki ise erkektir. Ancak 1976'dan 1984'e eşlerini öldüren kadınların toplam sayısında % 25'ten fazla bir azalma olmuştur. Bu düşüş, ev içi şiddete yönelik yasal düzenlemelerin ve şiddete maruz kalan kadınlar için hizmetlerin varlığına bağlanmıştır.¹⁴⁰

139 Leyla Pervizat, Domestic Violence An International Human Right Issue, Tez. Dnaışmanı: Akile Gürsoy, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., 1998, Basılmamış Yüksek Lisans. Tezi, s.18.

140 Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, s.2

Son 20-30 yıl içinde aile içi şiddet psikologlar, hukukçular, feministler tarafından üzerine eğilinilen güncel bir konu olmuştur. Eşe karşı yöneltilen şiddet (spouse abuse/wife abuse) ile çocuklara karşı yöneltilen şiddet (child abuse) arasında ayrımlar yapılmış, şiddetin şekil ve niteliği üzerinde durulmuştur. Bu konumda şiddetin tanımı tartışılmış, özellikle çocuklar söz konusu olduğunda çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, psikolojik baskı uygulanması durumlarının da (child neglect) bir tür şiddet ve saldırı olarak algılanması söz konusu olmuştur. Çocuklara yönelik şiddet kadınlara uygulanan ile aynı çerçevede ele alındığı zaman, her iki problemin de cinsel kimlik ve erkek otoritesine ilişkin çatışmalardan kaynaklandığına ilişkin çeşitli veriler elde edilmiştir.¹⁴¹

ABD'de her 7.4 saniyede bir kadınların kocaları tarafından dövülmekte olduğu belirlenmiştir. 1991'de yapılan bir araştırma kadınlar arasında yaralanmaların sık rastlanılan nedenlerinden birinin aile içi şiddet olduğunu göstermektedir. 16 ilâ 66 yaşları arasında, her sosyo-ekonomik kesim ve kimlikten kadınlarda şiddetin sonuçlarına rastlandığı, dövülen kadınların %28'inin hastanede tedavi görmüş olduğu, %13'ünün ise ciddi ameliyat geçirmek zorunda kaldığı belirtilmektedir. İstatistiklere göre, %86'lık bir kesim daha önceden de dayak yemiş, %40'ı ise tedavi görmek zorunda kalmıştır. Travmatik yaralanma geçirerek acil servislere başvuran kadınların %16 ilâ %30'unun yaralanmalarının aile içi şiddetten kaynaklandığı görülmektedir.¹⁴²

Şiddet özellikle yakın ilişkideki kişiler tarafından uygulanıyorsa bu saldırılar zaman içinde yinelenme eğilimi gösterdiğinden, yabancılardan gelen saldırılardan çok daha fazla etki yaratmaktadır. Yakın ilişkilerden kaynaklanan şiddetin yaygınlığı ve sonuçları hakkında sistemli verilerin toplanmasına ancak 15 yıl önce başlanmıştır. İlk önceleri, Batı ülkelerindeki sığınaklara başvuran kadınların daha çok alt sosyo-ekonomik gruplardan olduğu görülmüş bu yüzden de aile içi şiddetin bu alt grupla sınırlı olduğu sanılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular ise aile içi şiddetin avukatlık, tıbbi bakım, ruh sağlığı, ceza hukuku ve akademik topluluktan

141 A.g.e., s.8

142 A.g.e., s.14

gelenleri de kapsayan çok geniş bir alana yayıldığını göstermektedir. Yapılan bir araştırmada ankete cevap verenlerin çeşitli sosyo-ekonomik gruplardan %28'inin hayatlarının herhangi bir döneminde aile içi şiddete maruz kalmış olduğu, %14'ünün ise halen şiddete maruz kalmaya devam ettiği belirlenmiştir. Şiddetin ortaya çıkması ile bağlantılı bazı parametreler saptansa da, genel olarak şiddete, cinsiyet, etnik grup, yaş veya sosyoekonomik grup ne olursa olsun, umulanın üstünde bir oranda her durumda rastlandığı görülmektedir.¹⁴³

Dünyanın farklı bölgelerinde yapılan farklı araştırmalarda da şiddete maruz kalan kadınların oranı oldukça yüksektir.

Örneğin Barbados'dan 284 kadın ve 243 erkek üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, kadınların %30'unun saldırıya uğradığı; örneklemin tümünün %50'sinin annelerinin de saldırıya uğradıkları anlaşılmıştır.

Belçika'daki 956 kadın denek üzerinde yapılan bir araştırmada kadınlardan %3'ünün çok yoğun bir şekilde şiddete uğradığı, %13'ünün daha az yoğunlukta, %25'inin ise oldukça az bir yoğunlukta şiddete uğradıkları ortaya çıkmıştır.

Kanada'da yapılan bir araştırmaya göre; 428 Kanadalı kadından %17'sinin fiziksel şiddet yaşamış olduğu tespit edilmiştir.

Kolombiya'da yapılan bir araştırmanın sonuçları ise şöyledir: 3272'si kentli, 2118'i kırsal alanda yaşayan toplam 5390 Kolombiyalı kadından %20'sinin fiziksel şiddete, %33'nün psikolojik şiddete ve %10'unun da tecavüze maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Kostarika'da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, Kostarikalı 1388 kadından %54'ü fiziksel şiddete uğramışlardır.

Japonya'da durum Kostarika'dan daha vahim görünmektedir, Japonya'da yapılan araştırma sonuçlarına göre, 796 Japon kadından %58'i fiziksel, %65.7'si duygusal, %59'u cinsel şiddet yaşamışlardır.

¹⁴³ A.g.e., s.15.

Malezya’da yapılan bir araştırmaya göre, 713 Malay kadın ve 508 Malay erkekten %38’i fiziksel şiddet yaşamışlardır.

Meksika’da 342 Meksikalı kadın üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, bu kadınlardan %33’ şiddet içeren bir ilişki yaşamışken, %6’sı evlilik içi cinsel tacize maruz kalmışlardır.

Öte yandan İngiltere’de 1476 İngiliz kadın üzerinde yapılan bir araştırmaya göre bu kadınların %11’i tecavüze uğramışlardır.¹⁴⁴

Bangkok ve Tayland’da yapılan bir araştırmada, 619 kocayla yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar şöyledir. Kız erkek arkadaşlığı tarzındaki ilişkilerin en az yarısı şiddet ve cinsel istismar barındırmaktadır. Buna göre %25’in üzerinde kocanın stres altında oldukları rapor edilmiş, %37’sinin de bu psikolojik stresi tecrübe etmiş oldukları anlaşılmış, bu kocalardan %59’unun alkol bağımlısı olduğu ortaya çıkmıştır. Kalan %50’nin sözel bir çatışma içinde oldukları açığa çıkmıştır. Bu kocaların %20’si eşlerini evliliklerinde en az bir kez dövdüklerini yahut fiziksel anlamda zarar verecek davranışlarda bulunduklarını söylemişlerdir. Tokat atmak en sık rastlanan fiziksel istismar eşdidir, sosyo-ekonomik statü aile içi çatışmayı ve eş istismarını en çok etkileyen faktördür. Kocanın stres düzeyi onun alkol alışkanlığıyla, evliliğin durağanlığıyla ve aile içi sözel çatışmanın miktarıyla ciddi derecede bağlantılıdır.

Psikolojik stres, aynı zamanda önemli ölçüde ve olumsuz bir biçimde ebeveyn ocuk ilişkileriyle ve ev ii arkadaşlıklarla da ilgilidir. Sosyo-ekonomik statü ve stres, bütün aile süreçlerinin lm kocanın alkol kullanımı kadına yönelik istismarla önemli ölçüde ilgilidir. Sosyo-ekonomik statü önemli ölçüde ve olumsuz bir biçimde kadına yönelik fiziksel istismarla ilgilidir. Sosyo ekonomik statüdeki bir artış kadına yönelik herhangi bir istismarı %3.3 oranında düşürmektedir.

144 Lori Heise, Violence Against Women(The Hidden Health Burden), Washington, D.C.: World Bank, 1994, s.5-8.

Kocanın kendi kişisel stresıyla konulara yaklaşımının kadına yönelik istismardaki rolü hiç de azımsanacak bir rol değildir. Ne mesleki prestij farklılıkları ne de eğitimdeki başarılar kadına yönelik istismarla önemli ölçüde ilintili değildir. Erkeklerin psikolojik stres düzeyi kadınların istismarıyla önemli ölçüde ilintilidir. Bir sonuç basamağı olarak, ev içi sözel çatışma, sosyo-ekonomik statünün, kocanın stresinin ve diğer aile içi süreçlerin kontrolünde etkilidir. Aile içi sözel çatışma, sosyo-ekonomik statünün ve kadına yönelik fiziksel istismarın ortaya çıkışını etkilemektedir.¹⁴⁵

Bu etkinin Türkiye’de ne oranda devam edip etmediğini anlamak için Türkiye’deki bazı aile içi şiddete ilişkin verilere bakmak bu konuda genel bir fikir verici nitelikte olacaktır.

2. Türkiye’de Aile İçi Şiddet

Türkiye’de aile içi şiddet konusunda pek çok farklı araştırma vardır. Ancak burada Türkiye’de bu konuda yapılmış en temel çalışmaların verilerine değinilecektir. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun 1995 yılı araştırmasına göre, araştırmaya katılanların %57.7’si uğradığı şiddetin ilk evlilik günlerinde başladığını, %18’lik bir kısım şiddetin ilk çocukluktan sonra başladığını belirtmiştir.

Aynı çalışmada kadınların %61’i çok uzun süreden beridir şiddet gördüklerini açıklamışlardır. Yine bu araştırmaya göre kadınların %84’ü sözel şiddet, %78’i ise fiziksel şiddete uğradıklarını %17’si ise ekonomik şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Keza maruz kalınan şiddetin şekline ilişkin olarak kadınların %42’si arada sırada %17’si de sık sık şiddet gördüklerini söylemişlerdir. Aynı çalışmada uygulanan

¹⁴⁵ Kristi Hoffman, David Hemo & John Edwards, “Physical Abuse in a Nonwestern Society”, Understanding Partner Violence, Minneapolis, MN : National Council on Family Relations, 1995, s. 99-111.

şiddetin yoğunluğu ile ilgili olarak, %39'luk bir kitle ağır ve %37'lik bir kitle de hafif şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.¹⁴⁶

Şiddetin nedenleri olarak; maddi güçlükleri gösterenlerin oranı %28, kocanın aşırı sinirli olmasını gösterenlerin oranı %23, kocanın akrabalarının kışkırtmalarını söyleyenlerin oranı ise %18.9'dur. Erkeklerle göre şiddet uygulanmasının nedeni ise, %19 oranında kadınların itaat etmemesi iken %56 oranında ise bu soruya cevap vermeyenler ise herhangi bir sebep olmaksızın şiddet uygulamaktadırlar.

Şiddetin fiziki sonuçları hususunda aynı araştırmaya katılanlarda %26 oranında morartı ve şişme gibi enfeksiyonların ortaya çıktığı, %12 oranında kalıcı bir yaralanma vakası olduğu belirtilmektedir.

Duygusal sonuçlar olmak üzere, %32 oranında kadın bu konuda üzüldüklerini, %19 oranında sinir ve moral bozukluğu yaşadıklarını %16 oranında ise kadınlar kocalarından nefret ettiklerini belirtmişlerdir.¹⁴⁷

Ancak bütün bunlarla birlikte yine de %57 gibi bir çoğunluk evi terk etmeyi ya da boşanmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte yine %14'lük bir kısım evi terk ettiğini, %8'lik bir kısım ise terk etmeyi düşündüğünü ancak yapamadığını belirtmişlerdir.¹⁴⁸ Şiddet durumu ile bağlantılı bir genel yapılanmadan söz edilebilir:

Şiddet uygulaması genel bir eğilim olarak evliliğin ilk dönemlerinde ya da çocukların doğumu ile başlamakta, çocukların evden ayrıldıkları döneme varıldığında seyrelmeye ve hatta yok olmaya yüz tutmaktadır. Genellikle, evden ayrılmayı seçmemiş olan kadın bu dönemde seçiminden memnuniyet duymaktadır. Şiddetin gözlendiği durumlarda kadın ile erkeğin ilişkisinin verili bir durum olarak tek taraflı kural ve taleplerle desteklenmiş bir tür ast-üst ilişkisine dayandığı ve sıklıkla bu yapının her iki tarafça da norm olarak benimsenmiş olduğu söylenebilir.

146 Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, s.139-141.

147 A.g.e., s.143-145.

148 A.g.e., s.147.

Sözü edilen bu yapı büyük ölçüde ekonomik bağımlılığa dayanıyor izlenimi uyandırır da, şiddete maruz kalan kadının sahip olduğu geleneksel yargıların bu yapının kadınca benimsenmesinde çok daha ağırlıklı bir rolü olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, sıklıkla ilişkinin temel biçimi kadına ekonomik bağımlılık yolu ile dayatılmamakta, kadın bu ilişki biçiminin verilerini halihazırda evliliğine taşımaktadır. Şiddete maruz kalan kadının geleneksel yargılarının niteliği ve derecesi ile orantılı olarak, kadının yalnızca ilişkinin biçimini değil, giderek şiddetin varlığını ve hatta gerekliliğini benimsemesi söz konusu olabilmektedir. Şiddet uygulayıcısı erkek sıklıkla şiddeti yukarıda sözü edilen evlilik ilişkisinin doğal bir uzantısı olarak algılamaktadır. Erkek kendi dövme nedenlerini geleneksel yapı içinde fevkalade rasyonalize edebilmektedir.¹⁴⁹

Bunun haricinde bize yeni ipuçları veren bir çalışma da Celaleddin Vatandaş'ın konuyla ilgili çalışması olup bu çalışmaya göre kadınların gerektiğinde dövülebileceğini söyleyenlerin yüzdesi %25'tir.

Aylık gelir durumu düştükçe eşe yönelik fiziksel şiddet eğilimi artmaktadır. Eşin dövülmemesi gerektiğini en çok vurgulayanlar aynı araştırmaya göre sağlık sektöründe ve eğitim sektöründe çalışanlardır.

Ayrıca gerektiğinde bir erkeğin karısını dövebileceğini söyleyenler en çok, okuma yazması olmayanlardır. Kadınlarda da erkeklerde de eğitim düzeyi yükseldikçe kadının dövülebileceğini söyleyenlerin sayısı düşmektedir.

Aynı araştırmaya göre hayatının büyük bir kısmını kırsal alanda geçirenler kentsel alanda geçirenlere oranla daha fazla bir düzeyde kadının dövülebileceğini düşünmektedir.

Keza %40 dolaylarında şiddetin başlangıç zamanı evliğin ilk günleri olarak söylenmiştir. Kadınların çoğu evliliğin ilk günleri ve aylarını şiddetin başlangıç zamanı olarak belirtirken erkeklerin çoğu bunu evliliğin sonraki günleri olarak söylemektedirler.

149 A.g.e., s.151.

Keza eşlerinden fiziksel şiddet görüp görmedikleri şeklinde kadınlara yöneltilen soruya da sağlıkçıların ve eğitimcilerin eşleri büyük oranda uğramadıklarını söylemişlerdir.

Araştırmaya katılanlardan %55'i çocukken bir çok kez ailelerinden şiddet görmelerine rağmen eşlerine hiçbir zaman şiddet uygulamadıklarını yine %78'i de ailelerinden çok az şiddet görmelerine karşın yine bu şiddeti asla eve yansıtmadıklarını söylemişlerdir.¹⁵⁰

Türkiye’de aile içi şiddetle ilgili yapılan önemli çalışmalardan biri olan Faruk Kocacık’ın araştırmasında aile içi şiddet ile ilgili elde edilen bazı veriler şu şekildedir.¹⁵¹

Çocukken ailede şiddet gören kadınların oranı % 50,3’tür. Kendi ailesinde şiddet gören kadınların oranı % 56,4, görmeyenlerin oranı ise %41,6’dır. Şiddet gören kadınlardan iki yıl ve daha fazla süredir şiddet görenlerin toplam oranı % 75’dir. Bir yıldan daha az sürede şiddet görenlerin oranı ise % 25’dir. Şiddetin doğru bir davranış olmadığını belirten kadınların oranı % 95,3’tür.

Örnekleme giren kadınların % 53,2’si çocuklarına şiddet uygulamadıklarını belirtirken % 25,8’i de yaramazlık yapmaları halinde çocuklarına şiddet uygulayabileceklerini belirtmişlerdir.

Şiddet gören kadınların gördüğü şiddet türüne bakıldığında % 42,3’ünün dövme, % 40, Tinin tehdit ve küfür, % 12,6’sının yaralama türü şiddete uğradığı görülmüştür.

Mağdur kadınlara şiddet uygulayanların % 73 oranında kocaları, % 18,1 oranında babaları, % 6,4 oranında da diğer aile bireyleri olduğu görülmüştür.

¹⁵⁰ Vatandaş, a.g.e., s.63-91.

¹⁵¹ Kocacık, a.g.e. s.107-110.

Şiddet görenlere uygulanan araçlara bakıldığında % 45,4 oranında fiziksel güç kullanıldığı, % 43,2 oranında da sözlü hakaret ve küfür uygulandığı görülmüştür. Kesici, delici, vurucu alet kullananların oranı ise % 9,2'dir.

Mağdur kadınlara göre şiddetin nedenleri de çeşitlidir. Bunlar içinde kadının ev içi görevlerini yerine getirmemesi (% 32,2), erkeğin başta ekonomik ve psikolojik olmak üzere karşılaştığı sorunlar (% 21,6), erkeğin hiçbir nedene dayanmaksızın şiddet uygulaması (% 19,7), kadının kıskanılmasından dolayı (% 9,8) gibi nedenler vardır.

Şiddet uygulanan kadına göre, şiddet uygulayanların % 41,3'ü gençliğinde ebeveynleri ve çevresi tarafından aşağılanmaya uğramıştır.

Keza şiddet uygulayanların % 48'i geçmişinde sevgisizlik ve güven eksikliği durumu yaşamış, % 44,9'unun geçmişte çevresinde ona örnek teşkil eden şiddet uygulayan bir model bulunmakta ve % 62'sinde de kadına göre şiddet uygulayanın geçmişinde bir engellenmesi bulunmaktadır.

Okur-yazar olmayanlarda yüksek oranda şiddet görülmesi yanı sıra, ortaokul ve lise ile yüksekokul ve üniversite mezunlarında da yüksek oranda şiddetin görülmesi dikkat çekicidir.

Eğitim düzeyi düşük olanlarda daha yüksek oranda şiddet görülmesi % 87,4; eğitim düzeyi yüksek olanlarda görülen şiddetin de % 79,5 ve % 77,3 gibi yüksek oranlarda çıkması şaşırtıcıdır.

Türkiye'de mevcut aile içi şiddet üzerine en önemli istatistiklerden biri de Morçatı'ya başvuran kadınlara ait istatistiklerdir.¹⁵² “Morçatı”ya başvuran kadınların % 12.7'sinin tek bir şiddet türüne maruz kaldıkları görülüyor. Diğerleri ise birden fazla şiddet türüne bir arada maruz kaldıklarını belirttiler. Kadınların %7.8'i yalnızca fiziksel şiddete, %3.5'i de yalnızca duygusal şiddete maruz kaldıklarını söylediler.

152 Morçatı, Geleceğim Elimde, s. 48.

Özellikle sözel ve duygusal şiddet söz konusu olduğunda kadınların tek bir şiddete maruz kaldıklarını söylemek çok zor. Başvurdukları sırada kadınlar yaşadıklarının tümünü anlatamamış, hatırlayamamış ya da şiddet türlerini tanımlayamadıklarından ifade edememiş olabilirler. Örneğin, fiziksel şiddet mutlaka sözel ve duygusal şiddeti de içerir. Ekonomik şiddet, birine bağımlı olmanın ezikliğini ve çaresizliğini yaşattığından duygusal şiddeti de beraberinde getirir.

Cinsel şiddet gören kadın duygusal olarak da şiddet yaşar. Toplum yalnız fiziksel şiddeti, şiddet olarak tanımladığından diğer şiddet türlerini bu tanıma sokmuyor. Fiziksel şiddetin diğer şiddet türleriyle birlikte yaşanma oranı % 82.9. Fiziksel şiddeti, % 72.9'la duygusal şiddet, % 51.4'le sözel şiddet, %31.7'yle cinsel şiddet, % 20.3'le ekonomik şiddet izliyor.

Farklı birkaç şiddet türüne birden maruz kalma oranı ise oldukça yüksek gözükmektedir. Kadınlar, duygusal şiddetle birlikte fiziksel şiddeti (% 12.6), sözel şiddetle birlikte fiziksel ve duygusal şiddeti (% 14.5), cinsel şiddetle birlikte fiziksel, sözel ve duygusal şiddeti (% 10.9), fiziksel şiddetle birlikte sözel, duygusal ve ekonomik şiddeti (%9.2), ekonomik şiddetle birlikte fiziksel, duygusal, sözel ve cinsel şiddeti (% 6.4) yaşadıklarını belirttiler. Erkek egemen toplumda kadının en fazla fiziksel şiddete maruz kaldığını gösteren bu veriler, aynı zamanda şiddetin bir tek türde uygulanmadığını da gösteriyor.

Morçatı'ya başvuran kadınların çoğunluğu fiziksel şiddeti ya ilişkinin başından itibaren yaşıyor ya da sözel ve duygusal olarak başlayan şiddet bir süre sonra fiziksel şiddeti de içeriyor. Kadınlar genellikle Morçatı'yı fiziksel şiddete maruz kaldıkları için arıyorlar. Kadınların fiziksel şiddet içeren davranış sonrasında cinsel ilişkiye zorlandıkları, tanıklıklarda sıklıkla belirtilen bir diğer olgu.

Cinsel şiddet (% 31.7) ile fiziksel ve cinsel şiddetin birlikte görülme (% 29.8) oranlarının birbirine yakın oluşu erkeğin fiziksel şiddet sonrasında cinsel şiddet içeren davranışta bulunmasına sayısal bir kanıt oluşturuyor.

Başvuruların %20.3 'ü ekonomik şiddet yaşıyor. Kadınlar erkeğin kadına yeterince para vermemesini, verdiği paranın hesabını sormasını, ailesinin geçimiyle

ilgilenmemesini, aylarca eve uğramamasını, kadın çalışıyorsa parasını elinden almasını, vb ekonomik şiddet olarak nitelendiriyor. Ekonomik şiddet olarak nitelendirilmeyen davranışlar, evlendikten sonra çalışmasına izin vermeme, işten çıkmaya zorlama ya da çalışma alanlarını kısıtlama, vb. de eklendiğinde, ekonomik şiddet yaşayan kadınların oranı artabilir.

Saldırganın şiddeti neyle uyguladığıyla ilgili verilerde bilinmeyen oranı oldukça yüksektir (% 63.0). Ancak, erkeklerin çoğunlukla şiddeti bedenleriyle uyguladıkları (%25.3) söylenebilir. Çok çeşitli aletler kullanarak şiddet uygulayan erkeklerin oranı % 4.0, hem alet, hem de bedenlerini kullananlar % 7.7.

Morçatı'ya genellikle bir balayı döneminin sonunda dayak tehdidinin başladığı dönemde geldiklerinden başvuran kadınların % 45.8'inde herhangi bir fiziksel iz görülüyor. Yaraları kapanmış oluyor ya da görünmeyen yerlerinde bulunuyor.

Kadınların % 17.9'u ise kesik ve çürük, % 6.4'ü kırık ve ameliyat gerektiren kırık/yarayla Mor Çatı'ya ulaşmış. İşkence derecesinde şiddet gören kadınların oranı % 1.0.

Telefonla yapılan başvurularda fiziksel durum gözlemlenmediğinden bu bölümde bilinmeyen oranı %27.8. Kadınların % 61.2'sinin yaşadıkları şiddeti belgelemek üzere rapor alıp almadıkları bilinmiyor. Bu soruyu yanıtlayan kadınların % 25.3'ü herhangi bir rapor almamışlar. % 13.5'i şiddeti raporla belgelemişler. Rapor alabilen kadınların % 7.4'ünün raporu on günden kısa, % 1.7'sinin raporu ise on günden uzun. % 4.4'ü ise doktor/hastane ve tecavüz raporu almış.

Kadınların %44.8'i duygusal şiddete maruz kaldıklarını ve çeşitli biçimlerde tehdit edildiklerini belirtmişken, %23.0'ı ölümle, % 4.2'si evden atılmayla, % 15.1 'i genel olarak tehdit ediliyorlar.

Bunlar dışında kadınların % 2.6'sı, yüze kezzap dökmekle, sevgilisi tarafından cinselliğini ailesine/ağabeyine anlatmakla ve eski kocası tarafından çocuklara bir şey yapmakla tehdit ediliyorlar.

Kadınların % 79.1'i dayak dışında saldırıya uğramadıklarını, %10.5'i çeşitli kesici aletlerle, % 3.7'si ise birden fazla türde saldırıya uğradıklarını belirttiler. Saldırıya uğradığı halde, türünü belirtmeyenlerin oranı, % 2.4.

Evdeki eşyaya zarar veren ve duvarlara vurarak saldırgan davranış sergileyen erkekler % 3.5 oranında. Kadınların % 15.4'ünün ölüm tehdidi altında olduğunu görüyoruz.

Ne kadar süreyle şiddet yaşadığını bilmediğimiz kadınların oranı % 35.3. Buna rağmen 0-14 yıl arasında şiddet yaşayanların kadınların yansını oluşturduğu söylenebilir. 0-9 yıl arasında ilişkiyi sürdürenler üçte bir oranında, 1-4 yıldır şiddete maruz kalan kadınların oranı ise % 16.6.

Şiddet yaşadığı ilişkinin süresi bir yıldan az bir süre olan kadınların oranının % 4.3 olması, şiddetin evliliğin ilk günlerinden itibaren başladığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu oranının düşüklüğü, kadının erkeğin öne sürdüğü gerekçelerle oyalanmasından, şiddeti tanımlamakta zorlanmasından olayın şokundan çıkamayarak çaresizlik içinde ne yapacağını bilememesinden, vb nedenlerden kaynaklanıyor.

15-19 yıldır şiddete maruz kalan kadınların oranı % 8.1, % 9.6'yı oluşturan bölüm ise 20-60 yıldır şiddet yaşıyor. Tablodaki oranlar şiddetle çoğunlukla evlilik öncesinde ve evliliğin ilk günlerinde karşılaşan kadınların şiddeti sonlandıramamaları durumunda uzun süre bu ilişkide kaldıklarını gösteriyor. 10-14, 15-19 ve 20-60 yıldır şiddet yaşayan kadınların oranının birbirine yakın ama 0-10 yıldır şiddet yaşayan kadınların oranından oldukça düşük olması, bazı kadınların boşanmak için çocukların belirli bir yaşa gelmesini beklemelerinden, ekonomik güçlükleri göz önünde bulundurarak, bir yaştan sonra ayrılırlarsa ne yapacaklarını bilememelerinden kaynaklanabilir.

Evlilik/birliktelik yaşayan 534 kadında şiddetin evliliğin ilk günlerinde başlama oranının % 53.7 olduğu görülüyor. Kadınların % 1.3'ü şiddetin ilk çocuklarına

hamilelikleri, % 9.9'u ise doğum sonrasında başladığını belirttiler. Evlilik öncesi şiddet yaşayan kadınların oranı % 3.7.¹⁵³

Bu rakamlar, Türkiye’de yaşanan aile içi şiddet olayına ilişkin yeterli olmamakla beraber genel bir fikir vermek noktasında önemli birer delil durumundadırlar.

D. TÖRE-DİN VE AİLE İÇİ ŞİDDET

1. Töre Cinayetleri

Türkiye gibi Ortadoğu ve Akdeniz toplumlarında en sık rastlanan aile içi şiddet çeşitlerinden bir tanesi de namus cinayetleri olgusudur. Kuşkusuz namus cinayetleri birkaç cümleyle açıklanamayacak kadar girift cinayetler olmakla birlikte bu cinayetlerin belirli bir takım kültürel dinamikler üzerine oturduğu da göz ardı edilemez bir sosyal olgudur. Ancak burada her şeyden önce namus cinayetlerinin ülkemizde iki ana zeminde ortaya çıkması hasebiyle iki ayrı kategoride değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

1-Bunlardan ilki ferdi boyuttaki namus cinayetleridir ki, bu cinayetler genellikle aile bireylerinden birinin sosyal değerlere aykırı telakki edilen bir hareketi olduğu zaman yine aile bireylerinden birinin -ki bu genellikle erkektir-diğerini öldürmesi şeklinde vuku bulan ve çokta planlı olmayan anlık öldürme hadiseleri olarak yorumlanabilecek namus cinayetlerdir.

2-Diğeri ise yine suçluya öldürme sebebi sorulduğu takdirde namus sebep olarak gösterilse de özellikle Türkiye’nin belirli bir bölgesinde (Güneydoğu Anadolu Bölgesi) ve genellikle öldürülen kişinin tüm ailesi tarafından alınan ortak bir karar üzerine töre gereği öldürülmesi hadisesinden dolayı töre cinayeti olarak adlandırılan ve derin tarihi köklere uzanan töre cinayetlerdir.

Burada derin tarihi kökler denilmesinin nedeni bu cinayetlerin söz konusu bölgede geçmişte yaşamış toplulukların, zinaya karşı sosyal bir tedbir niteliğinde olmak

¹⁵³ A.g.e., s.49-50.

üzere öldürme ve taşlama cezasını uyguladıklarının¹⁵⁴ biliniyor olmasıdır. Töre cinayetleri bu bölgede yani Akdeniz havzasında yaşayan günümüz toplumlarının sosyal hayatlarında bugün dahi gözlemlenebilen bir sosyal olgu görüntüsü çizmektedir.

Töre cinayetlerinin hangi minval üzere tartışılacakları belirtildikten sonra şu söylenebilir ki, belirli bir toplumda töre yahut namus cinayetlerini besleyen bir kültürel artalan mevcuttur. Bu kültürel artalan içinde ismi ilk zikredilebilecek olan kültürel zemin dildir.

a. Dil

Feministlere göre dil, cinsiyet ayrımının bir aracı olarak eril yapıda en üst düzeyde kullanılmıştır. Kadınlar her zaman erkekler tarafından üretilen eril bir dil yapısının altında ezilmiş, kısıtlanmış, küçümsenmiş ve aşağılayıcı metaforlarla yaşamak zorunda kalmış ilahi dile yakınlaştırılmış ya da tümünden sesleri kesilmiştir.¹⁵⁵

Dilin kendisi ve kullanımı kadını dışlar, önemsizleştirir, azımsar. Dil cinsiyetçidir ve kadının değerini düşürür. Söylem üreten tüm kurumlar, dil eğitim ya da adalet erkeğin gücünü yansıtır. Kadını tipik olmayan olarak gösterirken, erkeği normalin tanımı olarak ortaya atar.¹⁵⁶

Pervizat bunun en iyi delilinin kitabında incelediği 200'e yakın mahkeme kararında hep erkeğin koyduğu kuralların normal olarak adlanması olduğunu söylemektedir. Buna göre kadınların seslerinin çıkmasına ya da tercihlerini kullanarak bir birey olarak var olmalarına izin verilmez. Böylece kadınlar kendi bedenlerinin öznesi olamamaktadırlar.¹⁵⁷

154 Töre cinayetlerinin Mezopotamya'da yaşayan geçmiş kavimlerde de bulunduğu ilişkin sosyolojik deliller için bkz. Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Hammurabi Kanunları, http://tr.wikipedia.org/wiki/Hammurabi_Kanunlar%C4%B1, (Erişim:15Ocak 2006); Mebrure Tosun & Kadriye Yavaş, Sumer, Babil ve Asur Kanunları ve Ammi Saduqa Fermanı, Ankara, 1975, s.40, madde 5-7; Samuel Noah Kramer, Tarih Sumer de Başlar (History Begins at Sumer), çev. Muazzez İlmiye Çığ, Ankara: Kabalcı Yay.,1990, s. 70-72.

155 Leyla Pervizat, Uluslararası İnsan Hakları Bağlamında Namus Cinayetleri: Kavramsal ve Hukuksal Boyutu ve Türkiye Özelinin Değerlendirilmesi, İst., 2005, Basılmamış Doktora Tezi, s.24.

156 A.g.e., s.24.

157 A.g.e., s.24.

Dil en başta kadının bedeninden eğitim sürecine varıncaya kadar hemen her sahada etkindir. Bu etki öylesine büyük olmaktadır ki, gün gelir bir hakim kadının sırtından sopayı eksik etmeyeceksin atasözüne dayanarak dayak yiyen bir kadının kocasına açtığı davada kadını haksız bulabilecektir.¹⁵⁸ Çünkü dilsel kalıplar erkek egemen sosyal yapılarca örülmüş bir vaziyette kadının karşısında durmakta ve kadının sosyal hayatını adeta görünmeyen gizli bir el gibi yönetmektedirler. Bu sosyal örgü ancak karşısına konabilecek alternatif bir sosyal örgü ile etkinliği azalabilecek bir sosyal örgüdür.

b. İktidar

Töre cinayetlerini besleyen ikinci kaynak sosyal alanda mevcut bulunan bütün iktidar ilişkileridir ve bu ilişkiler çoğunlukla kadından yana işlemeyen bir sistematığe sahiptirler. İktidar kadınları ve onların değerlerini daima dışlamıştır. İktidar otorite ve erillikle özdeşleştirilirken şefkat de kadınla özdeşleştirilir. Şefkatin kadınla ve otoritenin erkeklerle özdeşleştirilmesi ve ikisinin arasındaki bu ikilik, kadını otoriteden ve onun getirdiği iktidardan ayrı tutmaktadır. Otorite varlığını kurallarla yaşatır. Eylemler ve aktörler bu kurallar ile tanımlanır. Şefkat aktörlerin ve eylemlerin içinde bulunduğu kuralcı yapıyı ortadan kesmektedir. Otoritenin kuralları insandan uzaklaştırır. Şefkat ise bizi insan ile karşı karşıya bırakır.¹⁵⁹

İktidar ve kadın arasındaki bu sorunlu diyalektik ilişki başka noktalarda kendini ele verecek ve bazen kadının yüzüne inen bir tokat olacak bazen de namus cinayeti olarak ortaya çıkıverecektir. Bu diyalektik ve sorunlu ilişkinin pek çok boyutu vardır. Netice de iktidarın karşısında yer alan kadına özgü bu şefkat dildeki baskıcı söylem altında anlaşılamaz, otoriter olmayan olarak görülür, marjinal ses olarak yorumlanır ve son olarak da bağımlıların hareketleri olarak algılanır.¹⁶⁰

İktidardan sonra kadınların tarihi ve güncel mahkumiyetlerinin en önemli kaynağı herkesin kendince tanımlayıp yorumladığı namus olgusudur.

158 AMARGİ(Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi), Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları, İst., 2005, s.,32.

159 Pervizat, Namus Cinayetleri, s.28.

160 A.g.e., s.28.

c. Namus

Töre cinayetlerinin üçüncü temel dinamiği, bilhassa Leyla Pervizat'a göre geleneksel namus telakkisidir. Pervizat'ın bu konudaki yorumları şöyledir.¹⁶¹ Namus kelimesi Türkçe'ye Arapça'dan ve Farsça'dan geçtiği düşünülmektedir. Namus kelimesinin kökü eski Yunanca Nomos kelimesinden gelmektedir. Eril bir kelime olduğu belirtilen nomosun aslı nemoya dayanmaktadır. Nemonun anlamı ise kısımlara bölmektir. Özellikle hayvanların yemek veya otlakları konusunda kullanılan bir kelimedir. Dolayısıyla nemo bir erkeğin sahip olduğu otlak alan ve bu alanın üzerinde otlayan hayvanlar olarak nitelendirilebilir.

Nomos'un tanımı şunları içerir: Yerleşik hale getirilmiş herhangi bir şey, kullanım, gelenek yasa yorum yoluyla kazanılan herhangi bir şey, Tanrı tarafından onaylanmış bir durum oluşturan bir yasa veya kural, herhangi bir yasanın yerine getirilmesi, Tanrı tarafından onaylanmış olan uygun görülen ahlaki kural veya emir, mantığın emrettiği hareket kuralı, Musa şeriatında ve Tevrat'ta koşullara göre kanunun hacmine veya içeriğine uygun olan Hristiyan dini ve inancı İsa'nın ahlaki öğretisini özellikle aşk ile ilgili ahlaki kuralı emreden yasa.

Namus ve şerefın diğer bütün değerler gibi geçerliliğini koruyamadığına inanılan yani zaman ve mekan içinde değişen yoruma açık değerler olduğu kabul edilir. Utanç ve namus kavramları yerinden kıpırdamayan, statik yerleşmiş, katı değişmeyen öğeler değil, tam tersine kendi içlerinde ve zaman içinde farklılık gösteren öğelerdir. Her ne kadar Türkiye genelinde namus ve şeref değerlerinin özel bir yeri olduğu düşünülse de, ki bunun aksini iddia etmek gerçeklere yüz çevirmek olur, bu namus ve şereften ne anladığımız konusunda zaman ve mekan içinde çok değişken fikirlere sahip olduğumuz gerçeğini değiştirmez. Namus ve şeref kavramlarının nasıl anlaşılıp nasıl kullanıldıkları, bireyler ve gruplar arası ilişkileri gösterebildiği gibi bu ilişkileri değiştirme gücüne de sahiptir. Bu nedenle namus ve şeref toplum tarafından yaratılan değerler olduğu kadar, sosyal olguları oluşturan ve bunları nasıl oluşturdukları da açıklanması gereken kavramlardır.

161 A.g.e., s.33-34.

Namus ve şeref kavramının önemi ve toplumda hala hayatiyetini koruyan bir kavram olması hususunda hemen herkes hemfikir olmasına karşın bu kavramların ne olduğu yani nasıl tanımlanacağı hususunda herkesin nasıl da farklı tutumlar içinde olduklarını “Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri” isimli çalışmada açıkça görmek mümkündür.

Buna göre, namus ve şeref kavramının önemini Şanlıurfalı ve İstanbullu erkek iki gencin şu cümleleri gayet iyi anlatmaktadır:

“Namus şu anda yaşamamızın sebebidir. Ya şu anda biz namus için yaşıyoruz yani. Paran olmasın, şerefın olsun budur yani.” (Şanlıurfa erkek üniversite öğrencileri grup çalışması 19-22 yaş grubu doğma büyüme Şanlıurfalı) “İnsan ne için yaşar? Önce namus, sonra ekmek parası için. İnsan aç kalabilir, ama bir tabak yemek yersen karnın doyar. Ama namusunu kaybedersen dönüşü yoktur. Peki, nedir namus? Helalindir.”(İstanbul, Erkek 25 yaşında Polis)

Namus ve şeref kavramlarının farklı kişilerce farklı tanımlanabilirliği ve değişkenliği yani aslında namus kavramının farklı insanlarca nasıl farklı algılanabildiği üzerine Adanalı bir kadının söylediği şu cümleler oldukça dikkat çekicidir.

“Kadın eşittir, namustur diyen bir kültürümüz var. Biz bu kültür karşı değiliz açıkçası, ama neyi namus siye tanımlıyor. Nesi namus mesela işte bakışı namus, saçı namus, uykusu namus, eteği namus, ben ne bileyim filanca tarafı namus. (Adana, Kadın, 39 yaşında, Üniversite Kadın Merkezi)

Bizde namus kavramı şeydi yani sadece cinsel ilişkiye girmek değildir bizim için. Konuşmak, sinemaya gitmek, radyodan şarkı istemek bile bir ölüm kararıdır. Oldu böyle bir olay da Urfa’da yaşandı; bir kız radyoya çıkıp ta bütün sevenler ve sevilenlere şarkısını armağan edince, kadının ölüm kararı çıktı ve sokağın ortasında infaz edildi. Bir kadın Mardin’de sinemaya gittiği için öldürüldü... Ha Batman’da bir tane yaşanan şimdi aklıma geldi, kız pantolon giyip düğüne gittiği için öldürüldü. (Batman, Kadın, 31 yaşında, STK üyesi)

Namusun radyodan şarkı istemekten sinemaya gitmeye varıncaya kadar ki bu çok boyutlu tanımlanışı 70 yaşındaki bir Şanlıurfalı hanımın konuşmasına şöyle yansımıştır.

“Namıs hepsinden eyidir. Namısın kıymetini bilmedir. Yaa akıllı kadın namısını rezil etmez, namısının kıymetini bilir. Erkekten gendi gendine korur... E çok gezen kadın iyi degildir. Evinde oturacah. Yani fazla dışarılara açık gitmek, dışarı gitmek fazla yabancı erkeklerle konuşmak, iyi degil. Seheb (Yani sahip, kadının sahibi olan babası, amcaları, erkek kardeşleri) için de şerefiyi koruyacahsan” (Şanlıurfa, Kadın, 70 yaşında, okuma yazması yok, doğma büyüme Şanlıurfalı)

Bu yetmiş yaşındaki kadına göre de yabancı erkeklerle konuşmak ve dışarı çıkıp gezmek namussuzluk örnekleridir. Böylece bunu yapan kız namussuz olarak damgalanmaktadır.¹⁶²

Ancak bu geleneksel namus kavramı erkeklik kavramıyla da iç içe bir vaziyette karşımızda durmaktadır. Yani geleneksel namus telakkisi yine geleneksel bir erkeklik kavramı üzerine oturulmakta; böylece namus ve erkeklik kavramı girift bir biçimde kadının sosyal yaşamını şekillendirmektedirler.

Doğru Ergil, Türk tipi erkeklik kavramı için şunları söylemektedir: “Erkek kişi kültürel beklentilere göre, cesaret ve gücü ile diğerlerini yenilgiye uğratan kişidir. Türk folklorunda geleneksel erkek yürekli, soylu ve cinsel bakımdan etkindir. Diğer bir deyişle iyi dövüşen, iyi sevişen kişidir. Böyle bir kişinin yapısında uzlaşma yoktur. Olayları sadece ikili bir olasılık ilişkisi içinde değerlendirir, “Ya...., ya ölüm” orta yol yoktur ve yenilgi ölümden beterdir. Böyle olunca da sonucu yani yenilgiyi elde etmek için girişilecek her önlem şiddet ölüm içerse bile meşrudur. Erkekliğin temel ögesi şiddet değil bükülmezlik, ödünsüzlüktür. Bu da işlerin hep bir türlü yapılacağı inancından kaynaklanır”.¹⁶³

Erkeği güç ögesiyle bu denli bir iç içe tanımlayış bu tanımın halk kitleleri gözünde yarı karikatürize edilmiş bir bakış açısıyla “İnce İnce Yasemince” programında Yasemin Yalçın ve oyuncu arkadaşı tarafından sergilenen İtilmiş ve Kakılmış portrelerinde olduğu gibi erkeği şiddetle özdeşleşmiş yarı canavar bir varlık haline

162 Filiz Karam, Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri(Eylem Programı İçin Öneriler Sonuç Raporu), Katkıda Bulunanlar: Zeynep Alpar, İlknur Yüksel, Ergül Ergün, Nüfusbilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, s. 16-17.

163 Doğru Ergil, Türkiye’de Terör ve Şiddet, Ankara, Turhan Kitabevi, 1980, s. 79.

sokmaktadır. Zira bu tanımlayışın geniş halk kitlelerine yansıyan şekli İtilmiş tiplemesinde kendini çok güzel ele vermektedir.

Bunu Ergil şöyle izah etmektedir: “Erkekliğin ana niteliklerinden biri başkalarını geçmek, onlara karşı baş eğdirmektir. Bunu bilgi beceri ve akıl yoluyla yapamayan erkek doğal olarak son çare olarak şiddete baş vuracaktır. Şiddet olaylarının siyasal konular dışarıda bırakılacak olursa –neden kırsal yörelerle kentlerin yoksul gruplarının yaşadıkları gecekondü bölgelerinde yoğun olduğu anlaşılabilir.

Şu halde alt sosyal katmanlarda şiddet itilmiş, hor görölmüş bir egonun, kişiliğin sert tepkisi olarak yorumlanabilir. Ama bu şiddet tutarlı bir toplumsal tahlil ile desteklenmez. Çoğu kez kişinin erkekliğine ya da kişisel haklarına yönelik saldırılarla ilişkilendirilir. Marjinal kişiliğin şiddetle yüklü tepkisinin dayandığı tutarlı bir sosyal değerlendirme, ya da felsefe yoktur. Olayların onu ikinci sınıflığa iten akışlarını değiştirememenin doğurduğu güçsüzlük, çaresizlik onun simgeler sözlüğünde kurgusal bir biçim alır. Bu kurgu değiştirilemeyen gerçekten soyutlanmış bir cinselliğe oturtulur. Toplum yaşamına sokulamayan kudret erkeklik kudreti şeklinde ifade bulur.¹⁶⁴

Erkekliğin bu şekilde tanımlanışına bağlı olarak, erkeklik ve namus gibi farklı toplumsal ve kültürel değerlere atfedilen önem ve bunlara uymaları için bireylerin üzerindeki sosyal denetimin düzeyi Ergil’e göre farklı toplumsal katmanlarda birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin kentsel alt katmanlarda namus anlayışı geleneksel içeriği ile etkisini sürdürürken yapılan inceleme orta sınıfta bunun azaldığını üst sınıfta ise hemen hemen hiç kalmadığını göstermiştir.¹⁶⁵

Ergil’in bu tespitleri çerçevesinde bireyler üzerindeki sosyal denetimin düzeyleri farklı olunca namusuna ve dolayısıyla toplumdaki değerine yönelen tehlikeye karşı farklı toplumsal katmanlara mensup bireylerin tepkisinin de değişik olması beklenir. Kırsal toplumda ve onun değerlerini hala sürdüren kentsel alt sınıfta, lekelenen namusun temizlenmesi çoğu kez kan ile olur. Daha yüksek orta ve üst sınıflarda namusa aykırı bir davranışa ilişkin bir haber sınıf dışına dek yayıldığında genellikle boşanma,

164 A.g.e., s. 79.

165 A.g.e., s. 193.

mahkeme sorumluluğu, reddetme ve talihsiz olayın etkisini kamuoyu önünde açıklayıcı açıklamalarla hafifletme gibi yöntemlerle karşı çıkılır.¹⁶⁶

Töre cinayetlerinin önemli bir nedeni de kadın bedeninin erkeğin cinselliğini sergileyeceği bir alan olarak görülmesidir. “Tarlalar olarak kadınlar erkek cinselliğinin sergilendiği zeminlerdir. Kadın cinselliği başıboştur ama doymak bilmez olarak görülmez.; aslında kadının kendi cinselliğinin özenesi olup olmadığı bile tartışma götürür. Kendisine bırakılırsa hiçbir direnci yoktur, erkeklere açıktır. Dışarıdan dayatılan sınırlar onun tek koruyucusudur. Örneğin bir kadınla bir erkeğin yirmi dakika yalnız kalınca ilişki kuracakları düşünülür. Bu da boşanma nedenidir. Kadının erkek tarafından zorlandığı yada kendi arzusunun olduğu düşünülmez; sadece karar verebilme ve direnebilme gücünden yoksun olduğu varsayılır. Yakın komşularımdan biri “Kadınlar tıpkı Havva’nın Cennet’te Şeytan tarafından kandırıldığı gibi kolayca baştan çıkarılabilirler” demişti. Kadınlar böyle kandırmalara ve etkilere açık doldukları düşünüldüğü için toplumsal olarak kapatılmalı yada örtülmelidirler. Bir kızın cinsel etkinliğine ilişkin en ufak bir şüphe onun evlilik şansını ortadan kaldırır. Yada en azından tehlikeye düşürür çünkü kocasının tohumunun güvenliğini tehlikeye sokma riski vardır.”¹⁶⁷

Yukarıda Delaney tarafından anlatılan kadının sadece bir döllenme aracı olarak görülmesi onun kendi cinselliğinin öznesi dahi olma hakkının elinden alınması kadını daima mahkum eder. Ve bu mahkumiyet töre cinayetlerinin başlıca nedenidir de aynı zamanda.

Töre cinayetleri her zaman erkeklikten dolayı işlenmez bazen milli değerlerin kadınlara yükledikleri sorumluluğun etkisiyle de töre cinayetine kurban gidenler olabilmektedir. Kadınlar ailelerin, cemaatlerin, milletlerin ve ulus devletlerin içinde

166 A.g.e., s. 195.

167 Delaney. Carol, Tohum ve Toprak, çev: Selda Somuncuoğlu- Aksu Bora, İstanbul.İletişim Yay.,2001, s. 61-62.

erkeklerin veya bu olguların bir parçası olarak var olmaktadırlar. Kadınların sadece kendi başlarına birey olmak ya da birey olarak var olmak gibi bir durumları yoktur.¹⁶⁸

Cinsellik ve milliyetçilik arasındaki ilişki özellikle namus kavramıyla yakından ilişkilidir. Ulusun erkek oluşu ile vatanın kadın oluşuna sıkı sıkıya bağlı olan kavram namustur. Hem cinsellik hem milliyetçilik sürekli bir yeniden yapılanma içinde her geçen dakika yenilenirler ve kurgulanırlar. Namus ve vatan arasındaki ilişkiyi en güzel açıklayan örneklerden biri de Irak Savaşı başlamadan önce Irak ve Suriye sınırına Savaşı protesto etmeye giden aktivist kadınların Türkiye Sınırı'nda gördükleri tabeladır. Tabelada şu sözler bulunmaktadır. "Hudut namustur."¹⁶⁹

Kadınlar topluluğun kimlik ve şerefine, hem bireysel hem de kolektif olarak sembolik taşıyıcıları şeklinde kuruldukları için, çoğunlukla bu temsil yükünü taşımaları özellikle onlardan beklenmektedir. Kadınlar kolektif muhayyile de çocuklarla ve dolayısıyla ailevinin yanı sıra kolektif gelecekle de birlikte düşünülmektedir.¹⁷⁰

Topluluğun kimliğinin ve gelecekteki kaderinin kadınlar üzerindeki "temsil yükü", kadınların topluluk şerefine taşıyıcıları olarak kurgulanmalarını da beraberinde getirmektedir. Manar Hasan(1994), birçok Filistinli kadının ailelerine ve cemaatlerine utanç veren davranışları yüzünden kendi erkek akrabaları tarafından öldürüldüklerini anlatır. 1994'te kamuoyunun dikkatini çekip, kampanyalara yol açan vaka, İsrail ordusunda asker olan küçük erkek kardeşi tarafından öldürülen 38 yaşındaki Dürzi bir kadın İhlas Basam vakasıdır.

Kadının günahı kısa etekli (etek çok kısa olmamasına rağmen) Batılı giyim tarzıyla, rujla ve rengi açılmış saçla İsrail televizyonunda röportaj yapılırken görünmesidir. Kendisiyle röportaj yapılmasının nedeni, New York'ta yaşarken Dürzi cemaati için etkileyici bir para toplama kampanyasını henüz tamamlamış olmasıydı.

Cemaatin ileri gelenlerinin onunla o gün erkenden buluştuğu ve para için minnettar oldukları söylenmektedir. Bununla birlikte aynı ileri gelenler katili kınamayı

168 Pervizat, Namus Cinayetleri, s.55.

169 A.g.e., s.56.

170 Davis, a.g.e., s.92-94.

reddetmişlerdir. İhlas'ın cinayetine tanık olan kız kardeşlerinden birisi sinir krizi geçirmiş ancak, ailenin geri kalanının, erkek kardeşin görevini yapmasından gurur duydukları bildirilmiştir. Cinayetin nedeni olarak ise şu gerekçeyi ileri sürmüşlerdir. "Dinimizi, kültürümüzü korumak zorundayız. O çizgiyi aştı."¹⁷¹

Kadınların topluluk kimliğinin taşıyıcıları olduklarına inanılmasından ötürü onlardan beklenen çizgiyi aşmamaları olarak özetlenebilecek yukarıdaki hadise göstermektedir ki kadınlar şayet çizgiyi aşarlarsa cezaları ölüm olabilmektedir. Ancak kadının öldürülmesi için çok büyük bir suç işlemesi gerekmemektedir. Bazen radyodan istenilen bir şarkı, bir sinemaya gitmek bile ölüm nedeni olabilmektedir.

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaygınlıkla işlenen¹⁷² bu cinayetlerle ilgili hafızalardan silinmemiş en önemli hadise 2003 yılında işlenen Şemse Allak'ın öldürülmesi hadisesidir. Allak kasaba meydanında recmedilmişti.¹⁷³

171 A.g.e., s.94.

172 Suat Anar, "Türkiye'de Kan Davası", Türk Aile Ansiklopedisi, c.2, Aile Araştırma Kurumu Yay.,Ank.1991; Oktar, Aykut, "Namus ve Töre Cinayetlerinin Türk Hukukundaki Uygulaması", Töre Cinayetleri Paneli, Ank, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müd.,1999.

173 Recm yoluyla yapılan söz konusu töre cinayeti için bkz. Milliyet Gazetesi Resmi Web Sitesi,"Mardin'de namus için taşlanan kadın 8 ay sonra öldü..."başlıklı 2003/06/09 tarihli haber,<http://www.milliyet.com.tr/2003/06/09/>, (Erişim:25 Ocak 2006) Haber'in metni şöyle:Mardin'de namus için taşlanan kadın 8 ay sonra öldü. KA-MER (Kadın Merkezi) Koordinatörü Naime Kardaş, Şemse Allak'ın (35) öldürülmesi cinayetini kınadıklarını söyledi. Kardaş, düzenlediği basın toplantısında yaklaşık 8 ay önce Mardin merkeze bağlı Yalımlı Beldesi'nde 5 aylık hamile Şemse Allak'ın imam nikahı ile yaşadığı Halil Açıl ile yeni bir yaşama kaçmaya çalışırken, yakınlarının taşı saldırısına uğradığını hatırlattı. Olayda Halil Açıl'ın öldüğünü Şemse Allak'ın yaralanarak Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Beyin Cerrahi Servisi'nde tedavi altına alındığını belirten Kardaş, Allak'ın önceki gece tedavi gördüğü hastanede yaşamını kaybettiğini bildirdi. Şemse Allak'a Diyarbakır Valiliği ile diğer kamu ve özel kuruluşların sahip çıktığını vurgulayan Kardaş, şöyle konuştu: "Ancak, Şemse Allak çabalara rağmen kurtarılamadı. Cenazesi Devlet Hastanesi Morgu'nda bulunuyor. Ailesine haber verilecekmiş. Onlar almazsa kimsesizler mezarlığına gömülecekmiş. Yaşamayı için mücadele edenler değil, ölmesi için taşıyanlar tarafından gömülecek herhalde. Çünkü, yasa böyle. Namus adına katledilenler genellikle bilinmeyen bir yere gömülürler. Mezar taşları siyaha boyanır. Namusu temizlenen evin damına beyaz bayrak asılır. Ya da duvarı beyaz kirece boyanır. Çünkü, hane aklanmıştır. Sonra da adını bir daha anmazlar. Ama biz Şemse'yi unutmayacağız. Bu cinayeti kınıyoruz. Sorumlularının hak ettikleri cezaya çarptırılacağına inanıyoruz." SABAH 21.6.2003 Kadınlar omuz verdi mezar taşı beyaz kaldı. Töre, Şemse'nin yaşamasına izin vermedi. Daha nüfus kağıdı bile yoktu, ama gidişi muhteşem oldu. Kadınlar tabutunu taşıdı, mezar taşı siyaha boyanmadı.Şemse Allak, daha yolun yarısındaydı. Mardin'in, adı 8 ay öncesine kadar duyulmamış Yalım beldesinde yaşıyordu. Yaşıyordu ya, aslında yasal olarak yaşamıyordu, bir nüfus cüzdanı bile yoktu. Güneydoğu'nun öldüren törelerine göre yaşarken, Halil Açıl'la tanıştı. Ne olduysa ondan sonra oldu, aile, namus belasına, ölüm kararı aldı "Taşlanarak öldürülsün"... Hani, İran'da kaldırılan, Nijerya'da bile kamuoyu baskısı nedeniyle uygulanamayan "recm" cezası. Şemse ve Halil, bu cezadan kaçmak istediler, yolun yarısını geçemediler ama, töreye

Töre baskısı yanında, öç alma duygusu, yanlış dinsel inançlar ve toplumsal değer yargıları, kişinin bu suç işleminde psikolojik etki meydana getirmektedir.¹⁷⁴ Töre cinayetlerinin başlıca nedenleri ve kadınlar üzerine etkisi de şöyle özetlenebilir. Töre cinayetleri söz konusu olduğunda, bu olgudan en çok etkilenen cinsiyetin kadınlar olduğu dikkat çekmektedir. Hem karşı cinsin olumsuz davranışlarına maruz kalan ve hem de olay sonucu yaşamını kaybeden yine kadınlar olmaktadır.¹⁷⁵

Başlık parası uğruna çocuk yaşta tanımadığı birine satılan; töre/namus cinayetleri ve recme kurban giden, kendi istemediği halde erkek çocuk uğruna 5-6 çocuk doğurmak zorunda bırakılan, evde, sokakta, kalabalıkta laf atılıp taciz edilen,

isyanın sembolü oldular. Geçen yıl Temmuz ayında başladı her şey. Evli ve 5 çocuk sahibi Halil Açıl, aynı köydeki Şemse Allak'a göz koymuştu. Evde yalnız olduğu sırada genç kadına tecavüz etti. Bir süre sonra Şemse'nin hamile olduğu ortaya çıktı. Ailesi, Halil Açıl'a gidip "namusunu temizlemesini" söyledi. Halil Açıl, durumu köy imamına açtı ve kendilerini evlendirmelerini istedi. Köy imamı da onayladı. Onlar imam nikahıyla mutluluk hayalleri kurarken, Şemse'nin ağabeyleri Rıdvan, Zülfikar ve Emrullah bir araya gelip, durumu değerlendirdiler ve kararı verdiler, törenin gereği yapılacaktı. Kasım ayında harekete geçtiler, yanlarına akrabaları Şeyhmus ve Hacı Fellah'ı da alarak yola çıktılar. Şemse'nin Halil'in evinde olduğunu öğrenmişlerdi, baskın yapacaklar, öldüreceklerdi. 35 yaşındaki Şemse ve 55 yaşındaki Halil, durumu öğrendiler ve evden çıkarak kaçırmaya başladılar. Ancak, Yalın beldesinin çıkışında, yakalandılar. Önce ağız dolusu küfür, hakaret, ardından taş, sopa, bıçak, ne varsa kıyasıya vurmaya başladılar. Baş ezilen, boğazı kesilen Halil ve Şemse kendilerinden geçmişti. Töre cellatları, öldürmenin, işi bitirmenin gönül rahatlığıyla evlerine döndüler. Yoldan geçen köylülerin durumu bildirmesi üzerine polis ve jandarma ekipleri olay yerine geldi. Halil ölmüştü, Şemse ise ağır yaralıydı. Genç kadın Mardin Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı. Hastanede, karnındaki 4 aylık bebeğinin bıçak darbeleri sonucu öldüğü belirlendi. Burada ilk tedavisinin ardından Diyarbakır'da bulunan Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ndeki Beyin Cerrahi Servisi'nde yoğun bakıma alındı. Talihsiz kadın ölümle pençeleşirken, müebbet hapis istemiyle yargılanan babası ve ağabeyleri Rıdvan, Zülfikar, Emrullah Allak Mardin Cezaevi'nde tutuklu bulunuyordu. Ancak, ailenin dışarıdaki fertleri işin peşini bırakmamaya kararlıydı. Belde silah, hastane çevresinde dolaştıkları görüldü. Şemse Allak, hastaneye yatar yatmaz, Doğu ve Güneydoğu'da kadınlara sahip çıkmak üzere kurulan KA-MER devreye girdi. Şemse'nin tam 6 ay ölüme direnmesine destek verdiler. Hatta, hastane yakınlarında dolaşan ve öldürmek için fırsat kollayanlara karşı, başında adeta nöbet tuttular. Hastaneye yatınca, nüfus cüzdanı olmadığı ortaya çıktı. KA-MER Şemse'nin tedavisi için "yeşil kart" çıkartma girişiminde bulundu ve Şemse'nin ilk ve tek fotoğrafı da o zaman çekildi; 35 yaşındayken, hastane odasında, komada, ağzında yaşam borusu ile bu fotoğraf yeşil kartta vesikalık olarak kullanıldı. Tam 6 ay direndi Şemse. Sonunda 10 gün önce Diyarbakır Devlet Hastanesi'nde hayata gözlerini yumdu. Cesedi morga alındı, ama ailesi sahip çıkmadı. 10 gün, ailesinden gelip alan olur diye, morgda bekletildi. Ancak KA-MER kurucusu Nebahat Akkoç ve arkadaşları, Şemse'ye sahip çıkacaklarını duyurdular. Sonunda, Diyarbakır Belediyesi görevlileri, dün Şemse Allak'ın cenazesini Devlet Hastanesi morgundan aldılar. Morg çıkışında KA-MER üyeleri ve Diyarbakır'dan töreye isyan eden kadınlar, ellerinde kırmızı karanfillerle bekliyordu. Kadınlar, hem tabutu omuzladılar, hem de cenaze namazını erkeklerin safında kıldılar, mezarına toprak atıp, üzerini karanfillerle süslediler. Şemse'nin cenazesi, kadınların töreye başkaldırısına dönüştü.

174 Aykut Oktar, a.g.m., a.g.e..

175 Aytekin Sır, "Töre ve Namus Cinayetlerinin Ardında Yatan Psiko-Sosyal Sebepler", Sosyolojik ve Hukusal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Sempozyumu, Diyarbakır: Akademik Araştırma ve Dayanışma Derneği, 2003, s. 145.

eğitim hakkı elinden alınan; ev kadını sıfatıyla dört duvar arasına hapsedilen, cinsel kimliklerinden dolayı yok sayılan, emeğinin karşılığını alamayan, çocuklarının annesi, Ali'nin kızı, Mehmet'in eşi olarak anılmaktan kurtulamayan kadınlardır.¹⁷⁶

Töre cinayetlerinde kadının kurban gitmesinin başlıca nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir: Kızın, ailesinin isteği dışında birisiyle duygusal ilişkiye girmesi, gayri meşru bebek doğurması, kadının kocasını terk edip başkasıyla kaçması, kızın bir gence sevdalanması, kızın evlilik öncesi hamile kalması, kızın sevdiği gençle evden kaçması, kızın “kötü yola” düşmesi”.¹⁷⁷

Türk toplumunda, namus kavramının sadece kadın üzerine temellendirildiği görülmektedir. Bu anlayış, birçok sinema filminde de vurgu yapıla yapıla işlenmektedir.¹⁷⁸ Toplumsal cinsiyete ilişkin ayrımcılık, genel olarak kadınlar aleyhine olacak şekilde işlemekte ve bunun sonucu olarak da namus cinayetleri gerçekleşmektedir. Güneydoğu'daki kadınlar, yoğun bir toplumsal baskı ile yüz yüzedirler. Tepkilerini ortaya koyacak bir savunma yöntemleri yoktur. Evlilik öncesinde baba baskısı, yerini evlilik sonrasında koca baskısına bırakmaktadır. Batman, Şanlıurfa, Iğdır, Van, Adıyaman, Ağrı, Bitlis, Hakkari gibi illerde kadın intiharlarının erkeklerinkine göre daha yüksek bulunması, bu görüşü kuvvetlendirmektedir.¹⁷⁹

2. Aile İçi Şiddet Olgusu ve İslam

Aile içi şiddet olgusunun İslam ve diğer semavi dinlerde nasıl ele alındığı ayrı birer araştırma konusu olabilecek konular olmasına karşın, konunun dini boyutunu açıklamak amacıyla, İslam'ın aile içi şiddete yönelik yaklaşımına, yalnızca Kuran-ı Kerim, hadisi şerifler ve fıkıh literatürünün darp meselesini ele alış biçimi çerçevesinde değinilecektir. İslam'ın aile içi şiddet yaklaşımını anlayabilmek için öncelikle Kuran-ı Kerim'in aile içi şiddete bakışını ele almak uygun olur

176 <http://vwww.antimai.org/cy/8marteqsen.htm>, (Erişim: 2 Ocak 2006)

177 Mahmut Tezcan, Türk Ailesi Antropolojisi, Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s.241.

178 Canan Uluyağcı, “Türk Sinemamda Namus Kavramı”, Kurgu Dergisi, 2000, s. 17.

179 Ümran Demir, "Kadının Toplumsal Statüsü", Sağlık ve Toplum, Nisan-Haziran, 1999, sayı: :2.

İslam'ın aile içi şiddete bakışını anlayabilmek için öncelikle Kur'an Kerim'in bu konuyla ilgili bakışına değinmekte yarar vardır. Kuran-ı Kerim'in aile içi şiddet konusundaki yaklaşımını anlayabilmek temelde Ku'ran'ın kadına ve evliliğe bakışını anlayabilmekten geçmektedir.

Fakat İslam'ın aile içi şiddete bakışı da yine İslam'ın saldırganlık ve şiddet kavramının salt kendisine olan bakışıyla doğru orantılı sayılabilecek bir bakış açısidir, şöyle ki Kuran ve sünnet asla saldırganlığı ve şiddeti onamamakta, bireye içinde duyduğu şiddeti yenmenin yollarını öğretmekte ve öfkelerini yenenleri öven pek çok ifadeyle mevcut tutumunu pekiştirmektedir.

Bir ayeti kerimede “*Onlar bollukta ve darlıkta sarf ederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever.*”¹⁸⁰ buyrulurak öfkelerini yenenlerin nasıl ilahi affa maruz olacakları vurgulanmaktadır.

Keza bir başka âyet, “*öfkелendiği zaman bağışlayanlar*”¹⁸¹ diyerek yine öfkeyi yenmeyi övgüye layık bir tutum olarak anlatmaktadır. İslam asla intikamcı, kinci bir tutumu uygun görmemiştir. Bu itibarla önce Allah-ü Teala'nın evliliğin temeli olan sevgi ve aşk ile ilgili anlatısına bakmak yerinde olacaktır.

Kuranı Kerim'de Allah-ü Teala, “*İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda sevgi ve rahmet var etmesi O'nun varlığının belgelerindendir. Bunlarda düşünen bir toplum için dersler vardır*”¹⁸² buyurmaktadır.

Bu ayeti kerimede Allah-ü Teala aşkın kendi yaratığı ve insanlara lütfettiği, bağışladığı bir his olduğunu ve bu hissin yaratılmasında kendi varlığından deliller olduğunu söylemektedir. Böylece Allah-ü Teala evlenen eşler arasında sevgiyi yaratacağını belirtmektedir. Bu ayeti kerime eşlere iyi geçinmeyi, iyi bir yolla evlenmeyi, barış ve sevgi içinde yaşamayı ve geçinmeyi buyuran yani iyiliği tavsiye eden aşağıdaki ayeti kerime ile birlikte açıklanırsa daha iyi anlaşılacaktır. “*Ey inananlar! Kadınlara zorla mirasçı olmanız helal değildir. Apaçık edepsizlik*

180 Kuran, Al-i İmran Suresi, Ayet 134.

181 Kuran, Şûra Suresi, Ayet 37.

182 Kuran, Rum Suresi, Ayet 21..

yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını geri almak için onları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, hoşlanmadığınız bir şeyi Allah sizin için hayırlı kılmış olabilir. Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz; birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile ondan bir şey almayın. O'nu iftira ederek ve açık bir günah işleyerek mi alacaksınız? O'nu nasıl alırsınız ki, birbirinizle kaynaşmıştınız ve kadınlar da sizden sağlam güvence almıştı.”¹⁸³

Bu ayeti kerimenin içeriğine dikkatle bakılacak olursa görülecektir ki, ayeti kerime erkeklere elleri altındaki kadınlardan yani evli oldukları kadınlardan hoşlanmasalar bile onların hoşlanmadıkları niteliklerde Allah'ın onlar için hayırlı kıldığı pek çok nimet olabileceği söylenmektedir. Ayrıca ayeti kerimede erkeklere boşanma durumunda hanımlarına verdikleri mehirleri geri almaya kalkışmamalarını bunun da ötesinde kadınların mallarına konmak için onlarla zorla evlenmeye kalkışmamalarını yani kadınların mallarına göz dikmemelerini öğütlemektedir.

Bu iyi geçinmeyi emreden ayetlerden farklı olarak ayrıca Allah-ü Teala Kuranı Kerim'de kız çocuklarını öldürmeyi kadınların hayatına kast edecek fillerde bulunmayı kesinlikle yasaklamaktadır. Bu anlamda Allah-ü Teala'nın gerek kadın gerek erkek insan yaşamına ne denli kıymet verdiğine ve Cahiliye Araplarının kız çocuklarını daha büyümeden onları öldürme gelenekleri ile ilgili tespitlerine bu geleneği nasıl kınadığına dikkat çekmek gerekmektedir. Allah-ü Teala ayeti kerimede kız çocuklarını diri gömen anlayışı kınamakta ve bu anlayışı ortadan kaldırmak istemektedir ve nitekim İslam'ın yayıldığı sonraki süreçte kız çocukları diri diri gömülme kurtulacaklardır.

“Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırıyoruz. Doğrusu onları öldürmek büyük günahtır.”¹⁸⁴

“Beyinsizlikleri yüzünden, körü körüne çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızıkları Allah'a iftira ederek haram sayanlar kaybetmişlerdir. Onlar yollarını şaşırmışlardır; doğru yolda değillerdir.”¹⁸⁵

183 Kuran Nisa Suresi, Ayet 19.

184 Kuran, İsra Suresi, Ayet 31.

*“Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah’ındır, dilediğini yaratır. O dilediğine kız çocuk, dilediğine de erkek çocuk verir; yahut hem kız hem erkek çocuk verir, dilediğini de kısır bırakır. O bilendir, her şeye gücü yetendir.”*¹⁸⁶

*“Mallarınızın ve çocuklarınızın bir sınama vesilesi olduğunu ve büyük ödülün Allah katında olduğunu bilin.”*¹⁸⁷

Allah-ü Teala evi geçindirmeyi, nafaka yükümlülüğünü gerek boşanma öncesinde gerek boşanma sırasında erkeğe yüklemekte ve kadınların mallarını haksız yere yemeyi yasaklamaktadır, ayrıca erkeklere evlilik öncesinde çoğunlukla maddi bazen de kadın isterse şayet manevi bir şeyler vererek kadını taltif etmesini emretmektedir.

*“Boşadığınız kadınları gücünüze göre kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Şayet gebe iseler doğum yapıncaya kadar geçimlerini sağlayın. Çocuğu sizin için emzirirlerse onlara ücretlerini ödeyin; aranızda uygun bir şekilde anlaşın; eğer güçlükle karşılaşırsanız çocuğu başka bir kadın emzirebilir.”*¹⁸⁸

*“Yetimlere mallarını verin ve temiz olanı pis olan ile değış tokuş etmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin; çünkü bu büyük bir suçtur. Yetimlere karşı haksızlık etmekten korkarsanız, beğendiğiniz kadınlarla ikişer, üçer, dörder evlenin. Eğer bunlar arasında adalet yapamayacağınızdan korkarsanız, o zaman bir tane veya sahip olduklarınız yeter. Adaletsizlik yapmamanız için en uygun olanı budur.”*¹⁸⁹

*“Kadınlara mehirlerini hoşlukla verin. Eğer kadınlar gönüllü olarak ondan size bir şey bağışlarsa, onu gönül rahatlığıyla ve afiyetle yeyin.”*¹⁹⁰

185 Kuran, Enam Suresi, Ayet 140.

186 Kuran,Şura Suresi, Ayet 49-50.

187 Kuran,Enfal Suresi, Ayet 28.

188 Kuran, Talak Suresi, Ayet 6.

189 Kuran, /Nisa Suresi, Ayet 2-3.

190 Kuran, Nisa Suresi, Ayet 4.

*“Böyle kadınlara üstü kapalı bir şekilde evlenme önermenizde veya gönlünüzde onu saklı tutmanızda size sorumluluk yoktur. Allah onları anacağınızı bilir. Ancak töreye uygun söz söylemenin dışında, onlarla gizlice buluşmak üzere söz vermeyin. Kesin süre sona ermeden nikah akdine kalkışmayın. Gönlünüzde olanı Allah’ın bildiğini bilin ve ondan çekinin. Allah’ın çok bağışlayıcı ve halim olduğunu bilin.”*¹⁹¹

Ayrıca Kur’an-ı Kerim şayet bu mehrin miktarı oldukça yüklü ise boşanma durumunda bu paranın alınıp alınmayacağına ve farklı durumlarda ne yapılacağına ilişkin pek çok farklı hüküm içermektedir.¹⁹²

Şayet eşler arasında eşlerin bir arada yaşamasını imkansız kılacak derecede şiddetli bir geçimsizlik varsa, Allah-ü Teala bu evliliklerin her iki tarafında aleyhine olmak üzere sürdürülmesinden yana da değildir; bir erkeğin kadına zarar vermek amacıyla herhangi bir kadını zorla nikahında tutmaması gerektiğini de Allah-ü Teala açıkça belirtmekte ve bu anlamda erkeklerin sırf sosyal ve biyolojik açıdan daha güçlü bir statüleri olduğu için bu statüyü kullanarak kadınlara zulmetmelerini de yasaklamakta ve bunun kendi katında kötü ve nahoş bir durum olduğunu da açıklamaktadır.

*“Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerini bitirince onları ya iyilikle tutun ya da iyilikle yol verin. Haklarına tecavüz etmek ve zarar vermek amacıyla onları tutmayın. Bunu kim yaparsa kendine yazık etmiş olur. Allah’ın ayetlerini alaya almayın. Allah’ın size olan nimetini, öğüt vermek üzere size indirdiği Kitabı ve hikmeti hatırlayın. Allah’a saygılı olun ve Allah’ın her şeyi bildiğini bilin.”*¹⁹³ Böylece boşanma Allah’ın katında iyilikle olmalıdır, sırf evlilik devam etsin diye eşlerin birbirine zulmetmesi de yanlıştır.

Ancak aşağıda zikredilen Nisa suresi 34. ayeti kerimesi Kur’an’ın baştan beri ortaya koyduğu kadınlara iyi muameleyi emreden ve şiddeti yeren ayet ve hadislerle çelişiyor gibi görünse de gerçekte böyle bir çelişki mevcut değildir.

191 Kuran, Bakara Suresi, Ayet 235.

192 Kuran, Bakara Suresi, Ayet 236-237-240-241.

193 Kuran, Bakara Suresi, Ayet 231.

*“Allah’ın bazılarını bazılarından üstün kılmasından ve erkeklerin mallarından harcamalarından dolayı erkekler kadınları kollayıp gözetirler. İyi kadınlar, gönülden saygılı olup Allah’a kendilerini korumasına karşılık, saklı olanı muhafaza ederler. Sorumsuz davranmasından korktuğunuz kadınlara öğüt verin, yataklarından ayrılın ve onlara vurun. Eğer size itaat ederlerse aleyhlerine başka bir yol aramayın. Allah yücedir, uludur. Eğer eşlerin aralarının açılmasından korkarsanız erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Eğer onlar düzeltmek isterlerse, Allah aralarını bulur. Allah bilendir, haberdardır.”*¹⁹⁴

İslam’ın genel emirleriyle bu ayet arasında çelişki mevcut değildir, çünkü, ayetin sebebi nüzulü ve ayetteki bütün detaylar dikkate alındığında görülmektedir ki; Cahiliye toplumunda zaten var olan kadın dövme fiiline bu ayetle aslında bir sınırlama getirilmek istenmektedir. Fakat şahsi yorumlar yapıp bu yorumları derinleştirmeden önce ayetin sebebi nüzulüne ve konuyla ilgili hadislerle dikkatle bakmak gerekmektedir.

Bu ayetin bilhassa araştırmamızın sosyolojik bir çalışma olması hasebiyle uygulamada yani fıkıh literatüründe nasıl uygulandığını anlamaya çalışmadan önce ayetin sebebi nüzulüne bakmak yerinde bir tutum olacaktır.

Nisa suresi 34. ayeti kerimesinin nüzul sebebi olan rivayet şöyledir. “Mukatil dedi ki: Bu ayet Ensar’ın ileri gelen seçkinlerinden Sa’d b.Rebi ve yine Ensar’dan hanımı Habibe binti Ebi Zübeyr hakkında nazil oldu. Kadın Sad’a karşı saygısızlık etti de o da kadını tokatladı. Bunun üzerine babası kadınla birlikte Peygamber’e gidip; “Kızımı ona yatak arkadaşı yapayım da o da kızımı tokatlasın ha!”dedi. Peygamber buyurdu ki; Kadın kocasına kısasta bulunsun.” Kadın da kocasına kısas uygulamak için babasıyla birlikte döndü. Bunun ardından Peygamber derhal buyurdu ki; “Kısastan vazgeçin, bu bana gelen Cebrail’dır. Allahü Teala bu ayeti indirdi. “Müteakiben

194 Kuran, Nisa Suresi, Ayet 34.

Rasulullah buyurdu ki: “Biz bir iş murad ettik, Allah da başka bir iş murad etti. Allah’ın murad ettiği daha hayırlıdır.” Böylece Rasulullah kısası kaldırdı¹⁹⁵.

Rivayetin iki farklı şekli ise şöyledir. “Said bin Muhammed bin Ahmed ez-Zahid, Zahir b. Ahmed’den, o Ahmed b. Huseyn b. Cüneyd’den, o Ziyad b. Eyyub’dan, o Huşeym’den, o Yunus’tan, o da Hasan el-Basri’den bize şu rivayette bulundu: “Bir adam karısını tokatladı. Kadın da kocasını Peygamber’e şikayet etti. Kadının ailesi kendisiyle beraber gelip: “Ey Allah’ın resulü, falan kimse bizim adamımızı tokatladı” dediler. Bunun üzerine Rasulullah: “Kıyas, kıyas” demeye başladı. Başka bir hüküm de vermiyordu. Nihayet bu ayet nazil oldu. Peygamber buyurdu ki; “Biz bir iş murad ettik. Allah başka bir iş murad etti.”

Rivayetin diğer versiyonu ise şöyledir. “Ebu Bekr el-Harisi, Ebu Şeyh’ten, o Ebu Yahya er-Razi’den, o Sehl el-Askeri’den, o Ali b. Haşim’den, o da Hasan el-Basri’den şu sözü bize haber verdi. “Müslümanlar arasında kıyas yapılmasıyla ilgili ayet indiğinde, adamın biri karısına tokat atmıştı. Kadın da Peygamber’e gidip: “Kocam beni tokatladı. Kıyas istiyorum” dedi. Peygamber de “Doğru kıyas gerekir” buyurdu. O bu sözü söylediği esnada Allah Teala bu ayeti indirdi. Peygamber de buyurdu ki; “Biz bir iş murad ettik; Allah Teala ise başka bir iş murad etti. Ey kişi hanımının elini tut.”¹⁹⁶

Şayet bu iki rivayet dikkate alınacak olursa Allah Resulü kadını döven erkeğin dövülmesi gerektiğini düşünmüş ve bu yönde hüküm vermiş oysa Allah-ü Teala ancak nüşuz durumunda ve diğer tedbirler alındıktan sonra incitmeksizin kadına bir nevi sitem mahiyetinde böyle bir tutuma müsaade etmiştir. Çünkü şayet Allah-ü Teala erkeğin kadını dövdüğü anda kadının da erkeği dövülebileceğine dair bir emir indirmiş olsa idi burada şiddete karşı şiddeti meşrulaştırmış olacak ve böylece sosyal sahada şiddete karşı şiddet meşru olmuş olacaktı hem de Allah kelamı vasıtasıyla bu meşruluk sağlanmış olacaktı.

195 İbn Hacer el-Askalani, Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed, el-İsabe fî Temyizi's-Sahabe, tahkik Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz.Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995, c.IV; s.359.

196 Vahidi, Ebu'l Hasen Ali bin Ahmed, Esbab-ı Nüzul, çev. Necati Tetik & Necdet Çağıl, Erzurum: İhtar Yayıncılık, 1994, s. 122-123.

Ancak esbabı nüzule dair bu rivayetin Peygamber'in kadınların dövülmesine ilişkin tutumlarını ortaya koyan diğer hadislerle birlikte anlaşılması gerekir. Zira burada Peygamber'in bu ayeti kendi hayatında uygulayıp uygulamadığı veya kadınların dövülmesine ilişkin tutumunun ne olduğu önem kazanmaktadır.

Hiz. Peygamber'in kadınların dövülmesi ile ilgili ilk hadisi Nisa suresi 34. ayeti kerimeyi açıklayan nitelikte bir hadistir. Buna göre Allah Resulü şöyle buyurmaktadır. *“...Kadınlar konusunda söz dinlerseniz iyi olur; onlar yanınızda yardımcılarınızdır. Onlara karşı başka yetkiniz yoktur, açık bir fahişelik yapmış olarak gelirlerse başka. Eğer onu yapmışlarsa yataklarında yalnız bırakın ve onları dövün. Eğer size boyun eğderlerse onlara karşı başka bir yol aramayın. Sizin karılarınızın üzerinde hakkınız, karılarınızın sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin karılarınız üzerindeki hakkınız, hoşlanmadığınız bir kişiye serginizi çiğnetmemeleri, onları evlerinize sokmamalarıdır. Bakın, onların sizdeki hakları, onları giyindirme ve yedirme hususunda iyi davranmanızdır.”*¹⁹⁷

Hiz. Ömer(r.a.)'nın, “Ey Kureyşliler, erkeklerimiz kadınlarına hakimdi. Medine'ye geldiğimizde, onların kadınlarının erkeklerine hakim olduğunu gördük. Kadınlarımız onların kadınları ile içli dışlı oldular. Bundan dolayı da kocalarına karşı serkeşlik edip başkaldırdılar. Bunun üzerine Hiz.Peygamber (s.a.s.)'e gelip, “Kadınlar kocalarına başkaldırıyorlar”, dedim. O da kadınları dövmeye müsaade etti. Derken Hiz. Peygamber'in hanımlarının odalarının etrafında kocalarından şikayet eden bir çok kadın görünmeye başladı. Bunun üzerine Hiz. Peygamber(s.a.s.), “Yemin olsun ki, bütün gece Muhammed ailesinin etrafında, her biri kocasını şikayet eden yetmiş kadın dönüp dolaştı. Halbuki o kadınlarını dövenler dövmeyenlerden hayırlı değildir, fakat siz bunu göremezsiniz.”¹⁹⁸

Böylece Hiz. Peygamber karılarını dövenlerin hayırlı insanlar olmadıklarını açıkça belirtmiştir. Kadın dövmenin iyi bir tutum olmadığının Peygamber'in ağzından

197 İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini, es-Sünen, Riyad: Şeriketü't-Tıbaati'l-Arabiyye, 1984., Kitabun'n Nikah, 1841.

198 Ebu Davud, Süleyman b. Eşas, es-Sünen, Cidde: Dârü'l-Kable li's-Sekâfeti İslâmiyye, 1998, Nikah, 42; İbn Mace, Nikah, 51

dile getirilmesinin de ötesinde kadınların topluca Allah Resulü'nün evinin etrafını çevirmesi belki de tarihte ilk defa görülen kadınların toplu halde bir isyanıdır. Bu da Asrı Saadet dönemi kadınlarının kendi hak ve hürriyetlerinin bilincinde ve bunları talep eden kadınlar olduklarını ve taleplerine Peygamber merciinde karşılık bulduklarını bize açıkça göstermektedir. Peygamber kavli sünnetinde de kadınların dövülmesine ilişkin şu hadislerle onların dövülmesine karşı çıkmıştır. “Kadınlarınızı dövmeyin.”¹⁹⁹ “Sizden biriniz gece beraber olacağı eşini köleye vurur gibi dövmesin.”²⁰⁰

Bu hadislerde Allah Resulü kadın dövmemeyi emretmekte ve kadınların kocalarını kadını köleyi döver gibi dövüp de nasıl olup ta gece o kadınlarla beraber olabildiklerini anlayamadığını dile getirmektedir.

Nisa suresi 34.ayetin hadis literatüründeki boyutu bu şekilde iken ayetin fıkhi boyutu da şöyledir. Bu ayetteki kilit kavramlardan biri nüşuz kavramıdır. Ayetteki nüşuz kavramı ahkam tefsirlerinin genelinde kocaya isyan ve serkeşlik olarak algılanmış böyle yorumlanmış ve ayetle ilgili fıkhi hükümler de bu isyan kavramı doğrultusunda verilmiştir. Buna göre nüşuz kelimesi isyan etmek demektir ve yeryüzünün tümsekçe yeri olan “neşz” kelimesinden türetilmiştir.

Kurtubi'ye göre ayeti kerimenin anlamı Allah'ın kendilerine farz kıldığı kocaya itaat hususunda isyan etmelerinden, serkeşlik etmelerinden, serkeşlik edip kabarmalarından korktuğunuz kadınlar demektir. Ebu Mansur el-Lugavi der ki: Nüşuz eşlerden her birisinin ötekinden hoşlanmaması demektir. Burada “ze” harfi yerine sad harfi geldiği takdirde, o zaman geçimi kötü olan kadın hakkında kullanılan bir fiil olur. İbn Faris der ki; Kadının nüşuz etmesi kocasına karşı sert ve zorlu bir hal alması demektir. İbni Cüreyc der ki, bu fiilin kadın hakkında kullanılıp, son harfinin “ze” olması da “sad” olması da aynı anlamı ifade eder.²⁰¹

199 Ebu Davud, Nikah, 41-42; İbni Mace Nikah, 52.

200 Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmail, Sahihu'l Buhari, Kahire: Dârü'r-Reyyan li't-Türas, 1986, Nikah, 93; Müslim, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, Sahihu Müslim, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1956, Cennet, 49.

201 Kurtubi, el-Cami li Ahkami'l Kuran, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Buruc Yayınları, 1997, c.V, s.173.

Şafii'ye göre "Serkeşlik bazen söz bazen da fiil ile olur. Mesela söz ile olması kendisini çağırdığında "Efendim buyur diyen kendisine seslenildiğinde sözünü dinleyen bir tavırda iken sonradan değişmesidir. Fiil ile olan ise daha önce yanına girdiğinde ayağa kalkıp, emrine koşarken ve kendisini istediğinde yatağına güler yüzle gelirken sonra birdenbire değişivermesidir. Şafii'ye göre bunlar o kadının geçimsizliğinin delilleridir. Bu durumda o kadının geçimsiz olduğu anlaşılır."²⁰²

Süleyman Ateş ise bu konuda şöyle demektedir. "Nüşuz: Yükselmek başkaldırmak, hırçınlık etmek demektir. Kocasına itaat eden kadınlar yanında kocasının sözünü dinlemeyen, devamlı dırdırıyla evde huzur diye bir şey bırakmayan kadınlar da vardır. İşte ayetin ikinci şikkında Yüce Allah, böyle huysuzluk eden kadınları da eğitip yola getirmenin metodunu göstermektedir."²⁰³

Ancak ayette ifade edilen vurmak fiili kadına yönelik şiddeti ifade etmemektedir, bu vücut üzerinde iz bırakacak, hasar meydana getirecek tarzda bir dövme değildir.²⁰⁴ Ayette kast edilen dövme ile ilgili Ahkam tefsiri müelliflerinden Kurtubi'nın bu konudaki yorumu şöyledir. "Bu ayeti kerimede dövmek etki ve iz bırakmayan, tedip yollu dövmektir. Bu da bir kemiğini kırmayan herhangi bir uzvunu çirkinleştirmeyen dövmedir. Dürtmek ve benzeri şekillerdir. Çünkü bundan maksat salaktır. Başka bir şey değildir. Helak olma sonucunu verecek bir dövme hiç şüphesiz tazminatı gerektirir."²⁰⁵

Ayetteki dövmenin kadının herhangi bir yerini incitmeyecek bir dövme olduğu hususunda Cessas²⁰⁶ ve İbnü'l Arabi²⁰⁷ de aynı kanaati taşımaktadırlar zira bu tarz bir dövme fiili Kurtubi'nin dediği gibi tazminatı gerektiren bir suçtur.

Böylelikle Nisa suresi 34. ayeti kerimesindeki nüşuz müfessirler ve fakihler tarafından genellikle kadının eşine isyanı olarak anlaşılmış ve ayetteki dövmek fiili de

202 Fahreddin er-Razi, Mefatihü'l Gayb, çev. Suat Yıldırım, Sadık Kılıç, Lütfullah Cebeci, C. Sadık Doğru, Ankara: 1990, c.VII, s. 21.

203 Süleyman Ateş, Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1997, c. II, s. 276.

204 Ahmet Yaman, İslam Aile Hukuku, Konya: Yediveren, 2002, s. 47.

205 Kurtubi, a.g.e., c.V, s. 176.

206 Cessas, Ebu Bekr Ahmed bin Ali er-Razi, Ahkamu'l Kuran, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1985, c.II, 268-269.

207 İbnul Arabi, Ebu Bekr Muhammed bin Abdullah, Ahkamu'l Kuran, Beyrut: 1988, c.I, s.535.

alimler tarafından genellikle kadına zarar vermeyecek eğitim amaçlı örneğin dürtmek gibi bir fiil ile açıklanma yoluna gidilmiştir. Bu konuda farklı yorum getiren müellifler genellikle çağdaş bazı müelliflerdir. Bu konudaki klasik görüşleri ortaya koyduktan sonra bu konuda çağdaş müelliflerin bazı şaz yani klasik müelliflerle örtüşmeyen bazı görüşleri ise kısaca şöyledir.

Ömer Özsoy ve İlhami Güler Nisa suresi 34. ayeti kerimeyi açıklarken kavvam kelimesi üzerine odaklanmışlardır. “Erkeklerin kadınlar karşısındaki statülerini belirten kavvam kelimesi, ‘kollayıp gözeten’, ‘koruyan, yöneten’ gibi anlamlara gelir. Ayette erkeklerin aile içerisindeki bu statüleri iki hususla temellendirilmektedir. Birincisi Allah’ın bazıları diğerlerinden üstün kılmasıdır. Bu ifadeyi insan olma onuru ve haysiyeti açısından üstünlük olarak anlamak Kuranın baştan sona kadar savunduğu temel düşünceye aykırıdır. Burada kastedilen erkekle kadının yaratılıştan getirdikleri farklılıklardır. Erkeğe koruyuculuk ve reislik sorumluluğunu yükleyen, onun bedensel ve ruhsal yapısının dayanıklı oluşudur. Savaşmak bedensel olarak çalışmak ve zor çevre şartlarına dayanmak böyle bir bedensel ve ruhsal yapıyı gerektirir. Bunlar da kadında olmayan, dolayısıyla erkekte fazla olan niteliklerdir. Başka açılardan da kadın erkekten üstündür, sevgi, merhamet, çocuk doğurma vb. İkinci gerekçe ise kadının bütün barınma, beslenme ve giyinme gibi ihtiyaçlarının erkek tarafından üstlenilmesidir. Bu ikinci gerekçe şartlı olduğu için, erkek geçim yükünü kadınla paylaştığı ölçüde kollayıp gözetme yükümlülüğünü de paylaşmış olacaktır. Kuranda bir kez daha yer alan (4/Nisa/128) nüşuz kelimesi esasen başkaldırmak anlamına gelir. Bu ayette nüşüz evli kadının sergileyebileceği bir olumsuz davranış olarak genellikle kavvam kelimesinin yönetici olarak anlaşılmasına bağlı olarak itaatsizlik şeklinde anlaşılmış ve çevrilmiştir. Oysa bu kelime Kuranda karının kocaya veya eşlerden birinin diğerine karşı değil, taraflardan birinin aradaki evlilik akdine ve bu akdin gerektirdiği sorumluluklara karşı başkaldırısını ifade eden bir bağlamda kullanılmaktadır. Burada kocaya önerilen bu cezaların hepsini birden veya dileğini uygulaması değildir. Konuya akl-ı selim ile yaklaşıldığında, verilecek cezanın, kadının sorumsuzluğunun türüne göre değişmesinin belirtildiği anlaşılmaktadır. Bu ayetteki vurma tavsiyesinden dolayı Kur’an’a saldırmayı marifet sayanların bu cezalandırma biçimlerinin tamamen Kur’an’ın indirdiği dönemin toplumun aile yapısını baz aldığını bilmeleri gerekir. İkinci cezalandırma tarzı cinsel

boykot bunun en açık göstergesidir. Hemen hemen bütün erkeklerin birden fazla kadınla evli bulunduğu bir toplumda, kocanın eşlerinden herhangi birini cinsel ilişkiden mahrum bırakması, anlamlı bir ceza olabilir. Aynı şeyi tek kadınla evliliğin yaşandığı bir toplumda uygulamanın, kadının yan ısıra erkeğin kendini de cezalandırması anlamına geleceği açıktır.”²⁰⁸

Özsoy ve Güler’e ait yukarıdaki yorumlar bu ayetin hükmünü daha ziyade tarihsel olarak nitelemekte ve bu ayetin hükmünün özellikle indiği dönem ve toplumda çok eşlilik bulunduğu için kadın açısından bir had cezası olarak indirilmiş bir ayeti kerime olduğunu ve bu ayeti kerimenin aksine bugün toplumda çok eşlilik yaygın olmadığı için bu had cezasının çok eşliliğin yaygın olduğu bir toplumla aynı ölçüde caydırıcı bir ceza olmayabileceğini vurgulamaktadır.

Bu konudaki diğer yorumlara ve konuyla ilgili diğer ayeti kerimelere bakmak yerinde olacaktır. Ancak bu ayeti kerimelere göz atmadan önce önemle vurgulamak gerekir ki, Allah-ü Teala diğer ayetlerde nasıl erkeklere sükunu ve ellerindekiyle yetinmeyi emrediyorsa aynı şekilde başka ayetlerde de kadınlara sükunu, sabrı ve ellerindekiyle yetinmeyi emretmektedir. Bu ellerindekiyle yetinme yalnızca durup bekleme değil her şeyin iyi yönde olmasına yönelik karşılıklı belli safhalardan oluşan bir barış için çabalama ve hoşnutluğu sağlamak için farklı girişimlerde bulunma anlamında bir yetinme ve sabır sürecidir.

*“Eğer bir kadın kocasının sorumsuz davranmasından veya ilgisizliğinden yılarsa, bir antlaşma ile barışmalarında kendilerine bir engel yoktur. Anlaşmak daha iyidir. Ama ruhlara tamahkarlık yerleştirilmiştir. Eğer iyi davranır ve Allah’a saygılı olursanız, şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”*²⁰⁹

Kur’an’ın İslam’da evlilik ve boşanmaya ilişkin bu hükümleri ışığında darp ile ilgili ayetin yeniden anlamaya çalışılması durumunda, ayeti kerime kendisini bize-

208 Ömer Özsoy & İlhami Güler, Konularına Göre Kuran Fihristi, Ankara: 2004, s.467, dipnotlar: 321, 322, 323.

209 Kuran, Nisa Suresi, Ayet 128.

Ahmet Tekin'in yorumunda olduğu gibi- Kuran'ın genel perspektifiyle uyumlu bir biçimde yeniden açmaktadır.

Ayetin çevirisini daha farklı yaparak ayeti inananlara çok daha anlaşılır kılan Ahmet Tekin'in bu ayete yaptığı meal şöyledir. *“Allah'ın lütufta bulunarak, onların birbirlerine üstün olmasına vesile kıldığı özellikleri, erkeklerin ailenin nafakasını ve ihtiyaçlarını kendi mallarından karşılamaları, mallarından karşılık beklemeden, gönüllü harcamaları sebebiyle erkekler hanımları üzerinde, ailede aileyi ayakta tutmakla, hizmet ve sorumlulukla mükellef, düzeni sağlayan meşru bir otorite sahibi, aile reisidirler. Dindar ahlaklı hayır hasenat sahibi Müslüman salih kadınlar, itaatkar uzun uzun kıyamda durarak, sorumluluk şuuruyla namaz kılan, saygılı, kocalarına karşılık vermeyen, aile içindeki dini, insani ve vicdani sorumluluklarını yerine getiren kadınlardır. Allah'ın koruduğu korunmasını emrettiği hususları, kendilerini, çocuklarını, kocalarının haklarını, namuslarını kocalarının bulunmadığı zamanlarda koruyanlardır. Kafa tutup başına buyruk hareket ederek, kurulu aile düzenini bozmalarından, şiddete başvurmalarından korktuğunuz kadınların önce gönüllerini alın, öğüt verin, davranışlarının doğuracağı istenmeyen sonuçları anlatın, itaatsizliğe devam ederlerse yataklarında yalnız bırakın. Buna rağmen yola gelmeyenlerin kaba yerlerine, hafifçe iz bırakmayacak, incitmeyecek şeylerle vurun, evinizden ayrılmayarak ilişkilerinizi devam ettirin. Eğer size itaat ederlerse olanları olmamış sayıp, sözel veya fiilen onları incitecek vesileler aramayın. Allah yücedir ve büyüktür.”*²¹⁰

Ahmet Tekin'in yaptığı meal ışığında ayeti kerimeye yaptığı yorum da daha dikkat çekici bir yorumdur:

“4/19 ayetiyle Kur'anı Kerim kadına mal muamelesi yapılmasını, güç durumda bırakılarak kendisinden faydalanılmasını engellemiş ve insan muamelesi yapılmasını sağlamıştır. 4/34 ayetiyle de sosyal düzenin gereği eşitliğine hâlel getirmeden, aile içinde statüsünü belirlemiştir. 9/71 ayetiyle kamu yöneticisi olma ve seçilme hakkını tanıyarak toplumu yönetebilme, 60/12'de de belirtilen seçme ve sosyal mukaveleye katılma hakkını tanımıştır. İslam'dan önce de İslami dönem içinde çok kötüye kullanılan eşler arasındaki nahoş bir ilişkiyi de asgari sınıra indirerek düzene koymuştur. Kadın aile düzenine başkaldırdığı, hatta

210 Kuran, Nisa Suresi, Ayet 34.

kocasına müessir fiil icrasında bulunduğu zaman bile kocanın el kaldırarak karşılık vermesini tasvip etmemiştir. Kocaya önce nasihat etme, yapılan fiilin doğuracağı kötü sonuçları hatırlatma görevini vermiştir. Bundan fayda sağlanmadığı takdirde kadına yatağında yalnız bırakılma cezası verilmesini emretmiştir. Bu fayda sağlanmadığı takdirde kocaya dövme hakkı tanınmıştır. Ancak kullarını iyi bilen Allah bu hakkı kullanırken suiistimal edilmemesi, dozunun kaçırılmaması için 38/44. ayette dövmenin dozunu da belirtmiştir. 4/34'teki dövme ile 38/44'teki dövme dozu bir araya getirildiğinde bizim anladığımız manada bir dövmenin söz konusu olmadığı görölmektedir. Birbirini seven, birbirine saygı duyan iki insan arasında faraza bir sehpanın üzerindeki yumuşak bir örtüyü sallayarak vurmaya teşebbüs bile seven ve saygısı olan bir insanı incitmeye yeter de artar. Nitekim merhum Hallacı Mansur kendisine taş atanlara gülerken dervişinin attığı bir gülden dolayı incindiğini hissettirmiştir”.²¹¹

Ahmet Tekin'in cümlelerine göre bu emirden maksadın erkekteki menfi enerjinin kadına hoyratça vurmak şeklinde değil de sadece yumuşak bir bez paçasıyla dokunma suretiyle giderilmesi olduğu²¹² söylemiyle devam etmektedir. Ahmet Tekin'in bu cümlelerini ancak 38/44'teki ayeti kerimeyi bilirsek ve bu iki ayeti birlikte yorumlayabilirsek anlayabiliriz. Bir de “Eline bir demet çöp al da onunla eşine vur. Yeminini bozmuş olma” dedik. Gerçekten biz onu belalara karşı sabırlı bulmuştuk. O ne iyi bizi ilah tanıyan candan, Müslüman, saygılı bir kuldu. O daima samimiyetle itaat ederek Allah'a yönelmekteydi²¹³.

Görüldüğü üzere Hz. Eyyüb'e yönelik Kuran'daki bir başka emir sadece bir çöpü eşine dokundurmasıyla eşini döveceğine dair yemin eden Hz. Eyyüb'ün yemininin yerine geleceğini belirten Allahü Teala, böylelikle bu vurma hadisesinin dozunu miktarını belirlemiş asla kadının öldüresiye dövülmesinden söz etmemiştir. Bunu yapanlar yani Allah'ın rızasının hilafına kadını öldüresiye dövenler ise dini telakkileri ataerkil İbrani toplumdan bugüne hemen hiç değişmemiş bulunan pek çok kavim ve topluluk bilhassa sosyal belleklerinde yaşattıkları kadının sırtından sopayı karnından sıpayı eksik etmemek gerektiği anlayışı doğrultusunda bu ayeti kadının öldüresiye dövmek şeklinde almışlar algılamışlar ve araştırmanın uygulamalı kısmında görüleceği

211 Ahmet Tekin, Kuran'ın Anlaşılmasına Doğru, İstanbul: Kelam Yayınları, 2003,s.815.

212 A.g.e., s.815.

213 Kuran, Sad Suresi, Ayet 44.

üzere bu ayeti kendilerinin kadınlara yönelik haksızlıklarına bir meşrulaştırma aracı yapmışlardır. Ayrıca ayette dikkat çeken yan da şudur; bu ayette Arap toplumunda zaten var olan kadın dövme hadisesine yalnızca bir çöp ile incitmemek kaydı ve ancak nüşuz halinde ve yine ancak diğer tedbirler işe yaramadığı zaman uygulanmak kaydı ile izin verilmiş yani Cahiliye toplumunda var olan bir barbarlığa Allahü Teala tarafından aslında bir çözüm getirilmiştir ancak ilahi hikmeti anlamayanlar bu ayeti kadınları istismar etmenin bir aracı olarak kullanmışlardır.

Bu ayetteki dövme ibaresini Abdülaziz Bayındır Kur'an-ı Kerim'in kadının zinası durumunda onun zinasına verilen cezalardan bir tanesi olarak görmekte ve ancak Kur'an'ın zina suçuna verdiği cezaların bütünü göz önünde bulundurulduğunda anlaşılabilirliğini söylemektedir ve şöyle yorumlamaktadır: Demek ki, eşinin fahişelik yaptığı açıkça belli olan koca onu yatağında yalnız bırakma ve dövme hakkına sahiptir. Ayette kocanın eşine öğüt vermesinden söz edilirken hadislerde bundan bahsedilmemesi, bilgiye doyalı korku ile zanna dayalı korku arasındaki farkı göstermektedir. Baş başa kalan her erkek ve kadın arasında cinsel davranışlar olmayabilir. Bu sebeple arada bir farkın bulunması gerekir. Her iki durumda da kadın davranışlarını düzeltirse koca, başka bir yola başvurmaz. Zinanın tespiti halinde koca, olayı gizlemekle mahkemeye götürme arasında kalır. Mahkemede olayı ispatlarsa karısı bundan dolayı hem itibarını kaybeder, hem de 100 değnek yer²¹⁴. Ancak bu iki durum dışında Hz. Peygamber'in hiçbir kadına yahut köleye bir fiske bile vurduğu vaki değildir.

Gerçekten de Peygamber'in fili sünnetine bakılacak olursa Peygamber hayatında bir kez bile hanımlarına fiske vurmamıştır, en zorda kaldığı durumlarda dahi sadece onlardan ayrı kalmayı tercih etmiştir, kalıp kavgaya başvurma yoluna gitmemiştir. Allah resulü hanımlarıyla diyaloglarında, zor durumda kaldığında, yalnız hanımlarından uzaklaşmış, onlarla kavga etmemiş ve hiç birini dövmemiştir. Ahzab

214 Abdülaziz Bayındır, Süleymaniye Vakfı Resmi Web Sitesi, Kadınların Dövülmesi, <http://www.suleymaniyevakfi.org/modules/nsections/index.php?op=viewarticle&artid=36>, (Erişim:12 Ocak 2006).

suresindeki şu ayetler de Peygamber’in ev halkıyla diyalogunda nasıl davrandığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

*“Ey Peygamber Hanımlarına şöyle söyle. Eğer dünya hayatını ve ziynetini istiyorsanız, haydi gelin, sizi donatayım ve güzellikle bırakıp salıvereyim. Yok eğer Allah ve Resulünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız haberiniz olsun ki Allah içinizden güzellik edenlere pek büyük bir ecir hazırlamıştır”*²¹⁵.

Bu ayetler şu olay neticesi inmiştir. Hz. Peygamber’in eşleri devletin imkanlarının zenginleştğini görünce, diğerkadınlar gibi müreffeh bir hayat yaşama arzusunu dile getirmeye başlamışlardır. Hanımlarının bu isteklerinden ve birbirini kıskanmalarından sıkılan Hz. Peygamber bir ay boyunca onlara yaklaşmamaya yemin etmiştir.²¹⁶

Mevlana Celaleddini Rumi’nin konuya bakışın ailişkin bir anktoda yer vermek İslami Literatür’de konuya farklı bakanlar olduğunu görmek açısından önemlidir. Mevlana Hazretlerinden: “Tanrı; kadını erkeklere munis olmak üzere yarattı. Adem, nasıl olurda Havva’dan ayrılabilir?Kişi, yiğitlikte Zaloğlu Rüstem bile olsa Hamza’dan bile ileri geçse yine hükmetme hususunda karısının esiridir.? Gerçi zahiren su, ateşten üstündür; fakat bir kaba konunca ateş, onu fıkır fıkır kaynatır. İkisinin arasında bir tencere, bir çömlek oldu mu ateş, o suyu yok eder, hava haline getirir.Görünüşte su ateşten nasıl üstünse, sen de kadından üstünsün; fakat hakikatta ona mağlupsun, sen onu istemektesin. Böyle bir hassa ancak Ademoğlundadır. Çünkü insanda muhabbet vardır. Hayvanın muhabbeti azdır ve bu da onun nakıs olmasından ileri gelmiştir. Peygamber dedi ki: ?Kadınlar, akıllı kişilere, ehli dil olanlara fazlasıyla galip olurlar. Fakat cahiller, kadına galebe ederler.? Çünkü onlar sert ve kaba muameleli olurlar. Onlarda acıma, lutfetme, sevmeye azdır. Çünkü tabiatlarında, yaratılışlarında hayvanlık üstündür. Sevgi ve

215 Kuran, Ahzab Suresi, Ayet 28-29.

216 el-Hazin, Muhammed Aleddin Ali bin Muhammed, Lubabu’t Tevil fi Meani’t Tenzil, Darul Fikr, b.y., t.s., c.III, s.488.

acıma, insanlık vasfıdır; hiddet ve şehvetse.. hayvanlık vasfıdır. Kadın, Hak nurudur, sevgili değil.. Sanki yaratıcıdır, yaratılmış değil!.”²¹⁷

Peygamber’in fiili sünnetinde de dövme fiilinin yer almadığı hiçbir kölesine dahi bir fiske bile vurmadığı gayet iyi anlaşıldığına göre sonuç olarak denebilir ki, ayetteki bu dövme fiili yalnızca evliliği kurtarmak için oda en son aşmada müsaade edilen bir durum olup, buda ancak bedeni incitmeyecek bir tarzda yapıldığı takdirde kabul edilebilir bir durumdur. Oysa araştırmamıza konu olan kadın sığınma evlerindeki kadınların durumu oldukça farklıdır ve söz konusu kadınlar dayak hadisesi artık canlarına tak ettiği için sığınma evini seçmiş kadınlardır.

E KADIN SIĞINMAEVLERİ ve TARİHÇESİ

1. Dünyada Kadın Sığınmaevlerinin Tarihçesi

Dünyada ilk kadın sığınağı, Londra’nın Chiswick Kadın Merkezi’nde, 1974 yılında, yerel otoritelerin şiddete maruz kalan kadınların problemlerine duyarsız kalmaları nedeniyle kurulmuştur. İngiltere’den sonra ikinci sığınak Amerika’da açılmış ve kısa zamanda bütün Kuzey Amerika’ya yayılmıştır. 1976’dan sonra ise Kebek’te kadın sığınakları açılmıştır.

Günümüzde İngiltere, Hollanda, Kanada, İsviçre, Federal Almanya, Norveç, Fransa, İsveç, Danimarka, ABD, İrlanda, İskoçya, İskandinav ülkeleri, Avusturya, İspanya, İtalya, Yunanistan, Filipinler ve Latin Amerika’da 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren büyük bir hızla sığınaklar açılmaya başlanmış olan sığınaklar halen varlıklarını sürdürmektedirler. Özerk olarak kurulan sığınakların yanı sıra, belediyelerin ve kiliselerin açtıkları yada finanse ettikleri sığınaklar da bulunmaktadır.²¹⁸

Batı’da kadın hareketinin etkisiyle, kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorun olarak kabul gördü ve çeşitli çözüm arayışlarına gidildi. Erin Pizzey 1971 yılında İngiltere’de ilk kadın evini kurmuştur. Pizzey, kadınların birbirlerinden ayrı yalnız ve bu yalnızlıklarına karşı harekete geçmekte başarısız olduklarını görmüş ve kadınların tecrit

²¹⁷ Mesnevi, (Çev. Veled İzbudak), M.E.B. Yay., İst., 1990, Cilt: I, s.195

²¹⁸ AMARGİ, Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları, s. 18.

edilmişliğine karşı Women's Aid'i kurmuştur. Chiswick'te kurulan "Women's Aid" radikal bir şekilde, bu deneyimin yaşandığı ilk yerdi. Ev bütün kadınlara aitti. İsteyen her kadın bir anahtar yaptırabiliyordu. Erkekler kesinlikle bu eve alınmıyordu. Kendi kendine yardım esastı. Kadınlar önce kendilerine güvenmeliydiler.²¹⁹

Pizzey dayak yiyen kadınların yalnızlıklarının ve yalıtılmışlıklarının farkındaydı. İşte buna çözüm bulmak amacıyla 1971 yılında Londra'da küçük bir grubun desteğiyle bir dayanışma merkezi kurmuştur. Üç yıl sonra 1974'te "Sessiz Bağır Yoksa Komşular Duyar" adlı kitabını yayımladı. Erin Pizzey, bu kitabı yazdığı sırada, 36 kişilik bir evde 110 kadını barındırıyordu. Daha sonra bu sebeple göz altına alındı. Kitabının basılması dayak konusuna gösterilen ilgiyi arttırdı.

1976'da "Kadınlara Karşı İşlenen Suçlar Uluslararası Kurulu" Brüksel'de toplandı. Bu toplantı kadın hareketinin bağımsızlığı ve kadına yönelik şiddete karşı mücadele konusunda bir dönüm noktası oldu. Toplantı boyunca, kadınlık durumunun farkına varılması için tüm dünyaya çağrı yapıldı. Beş gün süren, bu toplantı tüm dünyada kadınların aşağılanmışlıklarına, ezilmişliklerine tanıklık ettiler ve kadın dövmenin, ırza geçmenin, fuhuşun, pornoğrafinin ve kadınlara karşı işlenen diğer suçların toplumsal, cinsel, ekonomik, ve politik nedenlerini- bağlantılarını çözmeye çalıştılar. Buna benzer toplantılar, New York ve San Francisco gibi kentlerde de yapıldı. Bu çabaların sonucunda kadın dövmek, gazetelerde radyoda ve televizyonda toplumsal bir sorun olarak ön plana çıkmaya başladı.²²⁰

Kanada'da Kadın Bakanlığı tarafından finanse edilen Sığınma Evleri'nin sayısı 1985'lere gelindiğinde 48'i bulur. Ayrıca cinsel şiddete maruz kalan kadınlar için Bakanlık tarafından finanse edilen sığınakların sayısı, 1985'te 9'a ulaşır. Böylelikle sorunun evin dört duvarının ve aile çevresinin kısır döngüsünün dışına çıkmasıyla ve kamusal alanda konuşuluyor olmasıyla, dünya, yeni bir kurumsal hizmetle karşılaşır.

219 A.g.e., s. 19.

220 A.g.e., s. 19.

Almanya’da ilk sığınak 1974’te açılmıştır. 1994’e gelindiğinde ise Almanya’da 10 otonom kadın evi ve kilise tarafından yönetilen 130 kadın evi, belediye vb. resmi ve yarı resmi kuruluşlarca yönetilen 260 kadın evi bulunduğu görülmüştür.²²¹

Fransa’da, Flora Tristan Sığınağı, 1976 yılında, Norveç’te ilk kadın evi, İsviçre’de, sığınak ve danışma merkezi 1977 yılında açılmıştır. İsveç’te, Stockholm civarında 1979’da, 'Danışma Merkezi ve Kadın Evi' diye adlandırılan sığınak, bir grup gönüllü kadın tarafından kurulmuştur.

1986 yılı verilerine göre, Amerika’da 700’ün üzerinde çeşitli modellerde kadın sığınağı vardır. Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Polonya ve Rusya gibi ülkelerde de sosyoekonomik değişim süreciyle birlikte, 'aile içi şiddet konusu' dikkat çekmeye başlamış ve kurumsal hizmetler yaygınlaşmıştır. 1981 yılında Çek Cumhuriyeti’nde, “White Circle of Safety” adlı danışma merkezi açılmıştır. Evsiz kadın ve çocukların, mültecilerin kaldıkları yerler, şiddete uğrayan kadınlara da hizmet vermektedir.

Rusya’da St. Petersburg’da, bir kriz telefon hattı, farklı bir amaçla kurulmuş olsa da şiddete maruz kalan kadınlara destek vermektedir. Tüm şiddet suçlarının %25’inin kadın dövme olduğu gerçeğinden yola çıkan gönüllü kadınlar, amacı şiddete uğramış kadın ve çocuklara geçici süre kalacak yer sağlamak ve aile içi şiddetin çarpıcı boyutlarını kamuoyuna açıklamak olan ve 35 gönüllü kadın grubunun bir araya gelmesiyle 1975 yılında oluşturulan 'Ulusal Kadınlara Yardım Federasyonu’nu kurmuşlardır.

Ardından, Londra’da Tecavüz Bunalım Merkezi’ açılmıştır. Kadına yönelik şiddetin konuşulur olmasıyla birlikte, kadınların başvurabilecekleri yerler açılmıştır ve çeşitlenmiştir.²²²

Dünyadan bazı ünlü sığınaklar ise şunlardır. İsviçre Zürih Kadınevi²²³, ABD St. Paul Minnesota Kadınevi²²⁴, Avusturya’da kurulmuş olan ve sadece tecavüze uğrayan

221 A.g.e., s. 20.

222 A.g.e., s. 20-21.

223 Şahinoğlu, a.g.e., s.96-98,

224 A.g.e., s.98-99.

kadınlara hizmet veren Kadın Sığınmaevi²²⁵ ise dünyada kadın sığınmaevlerine diğer örneklerdir.

Bütün bu süreçlerde elbette aile içi şiddete yönelik çözüm arayışları da durmaksızın devam etmektedir. İşte bu çözüm arayışlarının belki de en önemlisi; kadınların saldırgan kocaların kurbanları olmaktan çıkabilmesi için, bir cehennem hayatı yaşadıkları evin dışında yeni bir hayat arayışına giren, yaşadıkları şiddet sorununa bir çözüm bulmaya çalışan kadınlara yardımcı olmak amacıyla kurulan ve kadınların bu yeni hayatlarına başladıkları dönemde birer geçiş dönemi kurumu olan Kadın Sığınmaevleridir.

Sığınaklar şiddete uğrayan kadınların çocuklarıyla birlikte, güven içinde kalabilecekleri, özgüvenlerini geliştirebilecekleri, kendi hayatları hakkında karar verip şiddete dur diyebilecekleri, yeni bir hayata adım atabilecekleri, diğer kadınlarla dayanışma içinde olabilecekleri adresleri gizli tutulan evlerdir.²²⁶

Dünyada 1970'lerden sonra, Türkiye'de 90'ların ortalarından itibaren ortaya çıkan kurumlar olmasına rağmen kadın sığınmaevleri sadece son 30 yılda var olmuş olan kurumlar değildir. Sığınmaevlerinin kurumsal format olarak aynısı olmasa da birer yardım kurumu olma niteliğiyle benzeri nitelikte kadın kuruluşları Osmanlı Dönemi'nde mevcuttu. Konumuza bir girizgah olmak üzere bu Osmanlı dönemi kadın sığınmaevlerine kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

2. Ülkemizde Sığınmaevlerinin Tarihçesi

a. Osmanlı Döneminde Kadın Sığınmaevleri

Meşrutiyet'in ilanı ile gündeme gelen eşitlik ve özgürlük fikirleri, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel değişimin katkısıyla çeşitli sosyal hareketlerin ortaya çıkmasında etken olmuştu. Bu sosyal hareketlerden biri kadın hareketiydi. Kadınlar 19.yy.ın yaşadığı topyekun değişimden pay almışlar, kimliklerini ve konumlarını

²²⁵ A.g.e., s.99-100.

²²⁶ AMARGİ (Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi), Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları, İst., 2005, s.10.

sorgulamaya başlayarak, sorunlarını saptamışlardı. Temelde kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar yer almakla birlikte, aile, çocuk eğitim ve Osmanlı toplumunun yaşadığı diğer sorunlar da göz ardı edilmemişti. Tüm bu sorunlar kadın dergilerinde tartışılırken, çözüm için önerilenler kurulan dernekler vasıtasıyla somutlaştırılmaya çalışılmıştı.²²⁷

Söz konusu dernekler bilhassa dul ve yetimlere yardım etmek amaçlı yardım dernekleri olarak kurulmuşlardı. Bu yardım dernekleri kocasından dayak yiyen yahut partnerinden şiddet gören kadınlara yardım amacıyla kurulmamışlardı. Ancak dul, yetim, hangi sebeple olursa olsun evsiz kadınlara yardım eden dernekler olması hasebiyle kadın sığınmaevlerinin evsiz kadınlara gidecek bir kapı olması işlevini de kuruldukları dönemde yerine getirmeleri bu dernekleri zikre değer bir konu haline getirmektedir.

Sözü geçen dernekler arasında en önemlisi, Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra kadın derneklerinin sayısında artış görülür. Özellikle Selanik bu konuda dikkat çekicidir. 1908'de kurulan "Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi"nde yoksul ve kimsesiz kadınlar için para ve çeşitli eşyalar toplanmış, bu amaçla eşya pazarları ve piyangolar düzenlenmişti. Aynı tarihte Selanik'te kurulan "Cemiyeti Hayriye-i Nisvaniye" kadınlara yardım etmeyi amaçlasa da bir başka amaca daha sahipti.

Kadınların eğitimi, kızlar için okullar açılması, var olan kız okullarının eksiklerinin tamamlanması, kimsesiz kız öğrencilere yardım yapılması. Kadınların yaptıkları el işleri ile düzenlenmiş olan kermesler, piyangolar düzenlemek suretiyle derneğe gelir getirici işler yapılmaya çalışılmıştır.²²⁸

Bu para ve eşya toplama kampanyası günümüzdeki kadın sığınmaevlerinin, kadınlara oradan çıktıktan sonra barınmak üzere eşya toplamak için yaptıkları kampanyaları andırmaktadır. Osmanlı dönemi derneklerinin bu kampanyaları da kendi

227 Serpil Çakır, "XX. Yüzyıl Başında Kadın Ve Aile Dernekleri ve Nizamnameleri", Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Ankara, 1992, c.III, s.988.

228 A.g.m., s. 989.

dönemlerinde günümüz kadın sığınmavelerinin -örneğin Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevinin yaptığı “Eskimeyen Eskiler” adındaki kampanya gibi- günümüzdeki kampanyaların bugün gördükleri işlevleri kendi dönemlerinde görmüşlerdir. Bu benzerlik başka işlevler için de söz konusudur.

Osmanlı dönemindeki ikinci önemli dernek Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti’dir. Kurucusu kadın olmasına rağmen üyeleri tamamen erkeklerden oluşan, yine Selanik’te kurulan bir başka dernek, 1909 tarihli, “Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti”dir. Amaç kadınların seferber edilip, iane toplanmasının gerçekleştirilmesiydi.

Bu amaç her ne kadar programın ikinci maddesinde, yoksulluk içinde bulunan herkese yardım eli uzatmak kadınların sosyal gelişim içinde olması gereken yerde olmalarını sağlamak olarak açıklansa da, toplanacak ianede ilk sıra yüzde elli ile bir savaş gemisi alımına ayrılmıştı.

Yüzde on beşi sosyal afetler için hilali ahmere verilecek, yüzde otuz beşi ise vatanın çeşitli yerlerinde doğum hanelerin açılmasına yetim ve yoksul kızları meslek sahibi yapmak ve yerli üretimi desteklemek için atölyeler ve kız mektepleri teşkil edilmesine ayrılacaktı.²²⁹

Bilhassa yetim ve yoksul kızların meslek sahibi yapılmaları şeklindeki faaliyetleri kadın sığınmaevlerinin kadınların meslek sahibi yapılmaları yönündeki faaliyetleri ile aynı paraleldedir. Ayrıca kız mektepleri açma faaliyetleri Osmanlı toplumunda kızların devletin son dönemlerinde örgün eğitim görmeye başladıkları göz önüne alınınca son derece önemli bir fonksiyon yerine getirdikleri unutulmamalıdır.

Üçüncü önemli kadın derneği ise, “Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği” kadınların eğitim ve yardım amaçlı kurdukları bir başka dernektir. Dernek kadınları özellikle mesleki eğitim için eğitime yolunda çaba göstermiştir. Savaş sonrasında kimsesiz kalan kadının yabancı olan çalışma yaşamıyla bütünleşmesi, ekonomik güç ve beceri kazandırılması amacını güden dernek, bu doğrultuda ittifak ve

229 A.g.m., s. 991.

terakki kız sanayi mektebine yardım etmiş, kimsesiz kız çocukları için atölyeler iş evleri açılmıştır. Böylelikle sanayinin gelişimine de katkıda bulunulacağı ifade edilmişti.

Dernek programının birinci maddesi bu konuya ayrılmıştı. Bu dernek tarafından, biçki dikiş ve el sanatlarının öğretildiği bir sanat evi açılmış, çok sayıda genç kız beceri ve meslek sahibi yapılmıştır. Dernek kadınlar için konferanslar da düzenlemiş, Kasımpaşa ve Kanlıca başata olmak üzere açtığı şubelerle çalışmalarını sürdürmüştür.

Sabiha Süleyman, Nezihe Muhittin, Ahmet Hulusi, Settare Ahmet Ağaoğlu ve Saniye Muhtar'ın kurucuları olduğu Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği, yaptığı işlerle padişah iradesiyle kamuya yararlı dernekler kapsamına da alınmıştır.²³⁰

Genç kız ve kadınların eğitime ve meslek edinmelerine katkıda bulunması Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği'nin günümüz kadın sığınmaevlerine paralel olarak yerine getirdiği en önemli işlevdir.

Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi, 1916 yılında I. Dünya Savaşı ertesinde, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti'nde olduğu gibi erkekler tarafından kurulan, kadın derneğine diğer bir örnektir. Kurulmasında Osmanlı Devlet adamlarının öncülük ettiği dernek, Harbiye Nezareti Müsteşarı İsmail Hakkı, Harbiye Nezareti mektupçusu Ali Rıza, İstanbul mebusu Salah Cincoz ve dava vekili Mehmet Selahaddin Bey'den oluşmaktaydı.

Amaç kadınlara istihdam alanı açmaktır. Kadınlara çalışabilecekleri iş bulunacak, fabrikalar açılacaktı. Bu yolda Fatih, Üsküdar, Beyoğlu gibi semtlerde sadece kadınların çalıştığı, çorap örücülüğü, elbise, dantel, beyaz iş gibi bölümlerden oluşan fabrikalar açılmıştı. Bu fabrikaların temizliğinde de kadınlar çalıştırılmıştı. Üstelik bu kadarla da kalmamış, dernek bünyesinde oluşturulan yerlerden başka anlaşma yapılan özel ve resmi işletmelerde de kadınların istihdamı sağlanmıştı.

230 A.g.m., s. 996.

Dernek kadınları cephe gerisinde çalıştırılmak üzere “Kadın İşçi Taburları” oluşturmıştı. Gönüllü olarak askere alınan kadınlar tabur komutanının denetiminde katibe, memure, hastabakıcı olarak kadın bölüklerinde yer almışlardı. Buralarda yer almanın koşulları 18-30 yaşında güçlü kuvvetli, Osmanlı uyruklu olmak, kucakta taşınır çocuğu olmamak, namuslu ve iffetli olduğu mahalli mercilerce belgelenmekti.²³¹.

Görülmektedir ki, derneklerin açılış tarihleri günümüze yaklaştıkça gördükleri vazifelerde de farklılaşmalar olmuştur. Bu farklılaşma daha ziyade bir fonksiyon farklılaşmasıdır. Buna göre artık kadınlar savaş halinde olan Osmanlı Ordusu’nun cephe gerisinde görevlendirilmişlerdir. Bu daha ziyade Devleti Aliye’nin savaş halinde bulunmasından kaynaklanan bir durumdur.

Böylece kadın derneklerinin yoksul ve kimsesiz kadın ve kız çocuklarına yönelik onları himaye etme çabası ve günümüz kadın sığınmavelerinin paralelinde yürüttükleri çalışmalar savaş dolayısıyla kesintiye uğramıştır. Ancak kadın derneklerinin yoksul ve kimsesiz kadınlara yönelik himaye çabaları kuşkusuz Osmanlı dönemiyle sınırlı kalmamıştır. Osmanlı Dönemi Kadın Derneklerinin bu çalışmalarını önemli kılan yoksul ve kimsesiz kadınlara yönelik bu çalışmalar hususunda söz konusu kadın derneklerinin bir ilki oluşturuyor olmalarıdır.

b. Cumhuriyet Döneminde Sığınmaevlerinin Tarihçesi

Türkiye’de kadın hareketi, 80’li yıllarda ivme kazanır. İlk defa bu yıllarda, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet, cinsel taciz gibi kavram ve terimlerle karşılaşılır. Daha önce evlerde son derece meşru olarak yaşanan, fakat hiç konuşulmayan dayak ve aile içi şiddet, hiç olmadığı kadar konuşulur ve sorgulanır olur. Farklı farklı illerde, küçük kadın gruplarının kendi aralarında yaptıkları tartışmalar ve sorgulamalarla başlayan kadın çalışmaları, 1987’deki “Dayağa Karşı Kadın Dayanışması”yla olağanüstü bir dinamik kazanır.

Kampanya Çankırı’daki bir hakimın verdiği mahkeme kararına tepkiyle başlar. Hakimın, kocasından dayak yiyen kadının davasını 'kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin' gerekçesiyle reddetmesi, kadınları tavır almaya yönlendirir.

231 A.g.m., s. 1001-1002.

Söz konusu hakime telgraf çekme, davacı olma gibi eylemlerin arasında kuşkusuz en görkemlisi, 17 Mayıs 1987'de Kadıköy Yoğurtçu Parkı'nda yapılan yürüyüştür. 2 bin 500 kadınla yapılan “Dayağa Karşı Kadın Yürüyüşü”, kadınların sadece kendileri için yaptığı, kendilerinin düzenlediği ilk kadın eylemidir.

Bu kampanya daha sonra açılacak olan danışma merkezilerinin ve sığınakların da zemini olur. 1987'de, “Dayağa Karşı Kadın Dayanışması Kampanyası”ndan sonra, Türkiye'de de çok şey değişir. Bu kampanya, günlük kadın gruplarını bir araya getirir; kadın dayanışmasını güçlendirir. Böylelikle, şiddet yaşayan kadınların can güvenliğinin sağlanması için sığınak açılması gündeme gelir.

1990'da, bu amaçla 'Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı' kurulur. Mor Çatı ilk yıllarda, çalışmalarını danışma merkezi şeklinde sürdürür. 1992 yılında sığınak için bir bina satın alır. Restorasyon çalışmalarının ardından, 1995 Eylül'ünde sığınak faaliyete geçer. 1999 Eylül'üne kadar çalışmalarını sürdürür.²³²

Morçatı, ilk yıllarda sığınak açtırmak için Şişli ve Bakırköy belediyeleriyle ilişkiye geçtiyse de bundan bir sonuç elde edememiştir. Belediyelerle ilişki sonucunda, belediyelerin bünyesinde sığınaklar açılrsa da belediyelerin kurdukları sığınaklar Morçatı'ya göre kadın bakışını yansıtmayan sığınaklardır. Dolayısıyla, iktidar değiştikten sonra bu sığınaklar da kapatılmak zorunda kalır. Bu arada, Ankara'da 'Kadın Dayanışma Vakfı', Altındağ Belediyesi'nin desteğiyle bir sığınak açar. Fakat daha sonraki süreçte, sığınak kapanmak zorunda kalınır. Aynı yıllarda devlet de SHÇEK aracılığıyla Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya'da olmak üzere 4 kadın misafirhanesi açar.²³³

Türkiye'de 11'i SHÇEK, 3'ü belediyelere, 2'si de kaymakamlığa bağlı olmak üzere toplam 16 tane sığınma evi bulunmaktadır. AB normlarına göre aile içi şiddete karşı, Türkiye'de kamu tarafından finanse edilen kadın sığınma evi sayısı 3 bin dolayında olmalıdır.²³⁴

232 Amargi, Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları, s. 32.

233 A.g.e., s. 30.

234 Reyhan Atasü Topçuoğlu, BİA Haber Merkezi Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sosyal Çalışma başlıklı 03/08/2006 tarihli haber, <http://www.bianet.org/2006/08/03/83242.htm>, (Erişim:2 Eylül 2006).

Türkiye'den bazı sığınak deneyimleri ise şöyledir.

1-Morçatı Kadın Sığınağı Vakfı

Morçatı Kadın Sığınağı Vakfı, 20 Nisan 1990'da kadınlar tarafından kurulmuştur. Kuruluşundaki amaç, aile içinde ve dışında şiddete maruz kalan tüm kadınlara sığınma ve korunma imkânı sunmak; şiddet yaşayan kadına yeni yaşam alternatiflerini oluşturmak ve bunu kadın dayanışması ile gerçekleştirmektir. Eylül 1995'te, İstanbul'da Kadın Sığınağı açılmıştır. Sığınak, 20 kadının ve 18 çocuğun kalabileceği şekilde düzenlenmiştir. Bu sığınmaevi açık kaldığı süreç içerisinde kadınlara barınma hizmetinin yanında psikolojik hizmetler ve hukuki danışmanlık hizmetleri de vermiştir. Kadınlara iş bulmaları, çocuklarına kreş ve okul sağlamaları konusunda destek olunmuştur.

Mor Çan Kadın Sığınağı Vakfı'nın özelliklerinden biri, kolektif işleyiştir. Bu sığınmaevi açık kaldığı süreç boyunca Türkiye'deki tek bağımsız kadın sığınağı örneğini oluşturmuştur. Kadın sorununa, kadından taraf olarak bakan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kadına yönelik her türlü şiddetle mücadele etmekte, kampanyalar ve çeşitli etkinlikler düzenlemektedir; baskı unsuru olarak, devlet politikalarını etkilemeye çalışmaktadır. Kadına yönelik şiddetle ilgili olarak, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nda barınarak ya da danışarak iletişim kuran kadınların şiddet anlatılarının anlatıldığı “Evdeki Terör” (1996) yılında ve “Geleceğim Elimde” (1998) vakfın yayımlanan kitapları arasındadır.²³⁵

2-Kadın Dayanışma Vakfı

Kadın Dayanışma Vakfı, Ankara'da yaşayan bir grup kadının 1991'de kurdukları bir vakıftır. Kadınlara yönelik aile içi ve dışı her türlü şiddetle mücadele etmek amacıyla kurulmuştur. 1993'e kadar danışmanlık hizmeti sunmuş, 1993'te kendi sığınaklarını açmışlardır. Kadın Dayanışma Vakfı, Mor Çatı'dan farklı olarak, Altındağ Belediyesi ile işbirliği halindedir, ancak bağımsız olarak çalışmaktadır. Şiddet yaşamış kadınlar ve beraberindeki çocuklara hizmet sunmaktadır. Kapasitesi 10 kadın ve 8 çocuk olarak belirlenmiştir.

Kadın Dayanışma Vakfı'nın sığınmaevi çalışmalarının, belediyelerde gündeme gelen siyasi değişikliklerden etkilenmesi söz konusu olmuştur. Değişen siyasi yönetimin,

235 AMARGİ, Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları., s. 33-34.

sığınma evinin elektriğini kestiği, yemeğini göndermediği ve evi kapatmaya zorladığına ilişkin haberler, sık sık basında yer almıştır. Bu durum üzerine vakıf, sığınak için kendi binasını satın almış ve Kadın Danışma Merkezi ile sığınağını kendi kaynaklarıyla yaşatabilmek için çabalamıştır. Vakfın iflasıyla sığınak da 1999'da zorunlu olarak kapanmıştır.²³⁶

3-Belediyelerce Desteklenen Sığınmaevleri

Belediyeler tarafından desteklenen ilk sığınmaevi, 11 Eylül 1990'da, Bakırköy Belediyesi tarafından açılmıştır. Ancak, belediye yönetimindeki siyasi değişiklik sonucu sığınak kapatılmıştır. Bu sığınmaevi, açık bulunduğu süre içerisinde şiddet yaşayan birçok kadın ile beraberindeki çocuklarına barınma ve kadınlara, yaşamlarını gözden geçirme olanağı sağlamıştır.

Şişli Belediyesi Kadınevi ise fiziksel, sözel, cinsel tacize maruz kalmış, terk edilen ya da evden atılan kadınlara, çocuklarıyla beraber kalacak yer ve destek sağlamak amacıyla 1990'da açılmıştır. Kadın Evi'nin gereksinimleri belediye tarafından karşılanmıştır. Değişen siyasi yönetim, bu Kadın Evi'nin de kapatılmasına neden olmuştur.²³⁷

Şu anda başka belediyelere ait başka sığınma evleri de vardır. Bunların içinde en önemli iki tanesi araştırmamız sırasında bilhassa araştırmanın kantitatif bölümünün tamamlamasında bizlere çokça yardımcı olan Küçükçekmece Belediyesi Kadınsığınmaevi ve ayrıca Anadolu yakasındaki tek sığınmaevi olan Kadıköy Belediyesi Kadınsığınmaevi'dir.

4-Sosyal Hizmetler-Çocuk Esirgeme Kurumu Kadın Misafirhaneleri

Türkiye'de sosyal hizmetleri devlet adına yöneten çocuk, yaşlı, genç, sokak çocukları, özürllüler ve kadınlarla ilgili kurumsal hizmetleri yürüten Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, kadına yönelik şiddete ilişkin, ilk defa 1990'da, 'Kadın Misafirhaneleri' adı altında kurumsal hizmeti sunmuştur.

236 A.g.e.,s. 34.

237 A.g.e., s. 34.

SHÇEK'e bağılı olarak açılan kadın sığınmaevleri, 'kadın misafirhaneleri' şeklinde tanımlanmıştır. 'Kadın sığınağı' tanımının, içinde güçsüzlüğü, zavallılığı barındırdığı, kadının güçsüz ve zavallı bir cins olmadığı fikrinden hareketle; taciz edilmiş, tecavüze uğramış, fiziksel, duygusal ve cinsel olarak şiddet yaşamış sosyal-ekonomik yoksulluk yaşayan kadının geçici olarak sosyal hizmet kurumlarında misafir edilmesinin amaçlanması nedeniyle, 'kadın misafirhaneleri' tanımlamasını yapmışlardır.²³⁸

Kadın misafirhanelerinin tanımına baktığımızda ise, bir ironiyle karşılaşırız: Bunlar, fiziksel, cinsel ve duygusal istismara uğrayan, yardıma muhtaç kadınların psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü sırasında, varsa çocukları ile birlikte gereksinimlerinin karşılanarak geçici süre kalabilecekleri, sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Bu misafirhanelerde, fiziksel, cinsel, duygusal istismara uğrayan; eşler arası anlaşmazlıklardan zarar gören, maddî ve sosyal yoksunluk yaşayan, evlilik dışı çocuk sahibi olan ve ailesi tarafından istenmeyen kadınlar kalabilir. Misafirhane'de kalış süresi üç ay ile sınırlıdır. Gerekli hallerde, misafirhanede görevli elemanın sosyal inceleme raporu ile bu süre uzatılabilmektedir. Bu misafirhanelere, alkol ve uyuşturucu kullanan, halen fuhuş yapan, akıl ve ruh sağlığında önemli sorunları, zihinsel özürlü olan, bulaşıcı ve sürekli tedaviyi gerektiren hastalığı bulunan kadınlar kabul edilmemektedirler.²³⁹

3-Kadın Sığınmaevlerinin Kuruluş Amaçları

1996 Kadın Bülteni'nde kadın sığınma evlerinin kuruluş amaçları şöyle izah edilmiştir. Ülkemizde gönüllü kuruluşlar tarafından aile içinde ve dışında şiddete maruz kalan kadınlara sığınma ve korunma imkanı sunmak ve kadınlar için yeni yaşam alternatiflerini dayanışma ortamı içerisinde ortaya çıkarmak amacı ile vakıflar kurulmuş ve bu vakıflar tarafından da danışma merkezleri ve sığınma evleri açılmıştır.²⁴⁰

Kadın Dayanışma Vakfı'na bağılı olarak kurulan Altındağ Kadın Danışma Merkezi ve Sığınma Evi, kadınların her türlü sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarını

238 A.g.e., s. 34.

239 A.g.e., s. 35.

240 Sultan Uçar, Kadın Sığınmaevleri'nde Hakla İlişkiler Uygulamaları ve Sorunları, Tez Danışmanı: Naci Bostancı, Ankara, 2002, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 52.

çözmek, kadınlarla dayanışma içinde olmak ve her türlü yardımı yapmak amacıyla kurulmuştur.²⁴¹

Aynı şekilde İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün genelgesinden yola çıkarak toplumda fiziksel, sözel, cinsel istismara uğrayan kadınlarımıza varsa çocuklarıyla birlikte psiko-sosyal, ekonomik, hukuki, eğitimsel sorunlarına çözüm bulabilmeleri, yeni yaşam seçeneklerini geliştirebilmeleri; şiddetin meşru görülmesinin yol açtığı suçluluk duygusundan korkularından kurtulabilmeleri ve özgüvenlerini yeniden kazanabilmeleri üretken hale gelerek kendilerine yetebilmeleri amacı ile, Küçükçekmece Belediyesi Kadınsığınmaevi kurulmuştur.²⁴²

Böylece kadın sığınma evlerinin temel amaçlarının kadınlara yeni yaşam seçenekleri sunmak, kadınlarla dayanışma içinde olmak, kadınlara her türlü yardımı yapmak toplumda şiddet gören kadınların sorunlarına çözüm bulabilmek ve onlara özgüvenlerini yeniden kazandırmak amacı ile kurulmuştur.

4-Sığınmaevlerinin İşlevleri

Sığınakların ne gibi işlevler gördükleri konumuz açısından önemli bir mevzudur. Amargi Kadın Kooperatifi yetkilileri kadın sığınmaevlerini savaşta militarist güçlerden ve bombalardan kaçan halkın yer altındaki sığınaklara sığınmasına benzeterek aynı şekilde kadınların da ataerkil şiddetten kadın sığınmaevlerine sığındıklarını vurgulamaktadır.

Buna göre sığınaklar kadın hareketinde politikaların üretildiği kadınlar arası güvenin inşa edildiği ve kadın dayanışmasının örüldüğü yerlerdir; yeryüzünde tek başına bırakılmış, erkek şiddetine kurban edilmiş ve kendisine yöneltilen her türlü şiddetin kaderi olduğuna inandırılmış, kadınların sığındığı evlerdir.²⁴³ **Sığınakların en temel işlevleri²⁴⁴ psikolojik destek, danışmanlık, iş ve meslek edindirme ve bilinç**

241 A.g.e., s. 52.

242 Küçükçekmece Belediye Başkanlığı Kadın Sığınma Evi Yönetmeliği, s.1.

243 AMARGİ, Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları, s. 10

244 A.g.e., s. 10-11.

yükseltme toplantıları, kadınları çocuklarıyla birlikte barındırma yoluyla kadınları yeni hayatlarına hazırlamaktır.

Annesiyle birlikte şiddet ortamından gelen çocukların psikolojisine ayrıca önem verilmeli, buna göre önlemler alınmalı ve programlar geliştirilmelidir. Bu bağlamda sığınaklar yalnızca kadının can güvenliğini sağlayacak yada kadını, erkek şiddetinden uzaklaştırıp nefes almalarını kolaylaştıracak mekanlar değildir; şiddet gören kadının diğer kadınlarla ve çocuklarıyla şiddetsiz bir ilişki kurabileceği, ve giderek şiddetsiz bir hayatın mümkün olacağını keşfedeceği mekanlardır.²⁴⁵

Bu süreçte yalnız olmadığını duyumsamak, dayanışma ruhunu hissetmek, başkaldırısının sürekliliğini sağlayacaktır. Sığınakların işleyişi demokratiktir. Sığınaklar kadını özgür bırakır, dolayısıyla kadının kendisine güvenini geliştirir. Kadın belki de ilk defa insan olduğunun farkına burada varır. Sığınağa gelen kadın için sığınak, bir dönüm noktasıdır. Yani kadın şiddete uğradığı eve dönse bile, eskisi gibi olmayacaktır. Kadında yaratılan farkındalık, şiddetle karşı karşıya kaldığında kendisini savunmasını, belki de şiddeti durdurmasını sağlayacaktır. Gidebileceği, ne olursa olsun, kapısını her an çalabileceği bir yer olduğunu bilmesi, kadına inanılmaz bir güç verecektir.

Ataerkil şiddetin bu kadar fütursuz ve önünün açık olması, kadınların tecrit edilmesinden ve bilinçli olarak yalnız bırakılmasındandır. Yalnız olmadığını duyumsayan kadının hayata bakışı eskisi gibi olmayacaktır. Utanmamayı, başına gelenlerin kendi suçu olmadığını, yaşadığı birçok şeyi farklı evlerde başka birçok kadının da yaşadığını bilmesi, kadının hayata ve kendine bakışını değiştirecektir.²⁴⁶

5-Farklı Sığınak Modelleri

Sığınaklar tek tip barınma merkezleri olmayıp sığınakların pek çok çeşidi vardır. Sığınak modelleri sığınakların herhangi bir başka üst kuruma bağlı olup olmamalarına göre üçe ayrılır.

²⁴⁵ Burada düzenden kast edilen ataerkil düzendir, kadın sığınakları ile ilgili kitaplar konuya hep ataerkil düzene başkaldırı açısından yaklaştıkları için bu tarz ifadelerden kaçınmak çok ta mümkün görünmemektedir.

²⁴⁶ AMARGİ, Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları, s. 11-12.

a. Özerk Sığınmaevleri

Özerk sığınmaevleri, bağımsız çalışmaktadırlar. Şiddet yaşayan kadınların çocuklarıyla birlikte kalabilecekleri bu sığınmaevleri; kadınların barınma, giyecek, yiyecek, çocuk bakımı ve danışmanlık gibi gereksinmelerini karşılamaktadırlar. Bağışlar ve uluslararası kuruluşlardan yardım alan sığınmaevleri, iç işleyişlerine müdahaleyi kabul etmeyen bir niteliğe sahiptirler.

Bağımsız kadın sığınmaevleri, kadınların yaşadığı şiddeti erkek egemen toplum yapısıyla ilişkilendiren, geleneksel değerleri ve cinsiyet rollerini sorgulayan bir yaklaşıma sahiptirler. Burada çalışacak olan kişilerin kadın bakış açısına sahip kadınlar olmalarına özel bir önem verilmelidir. Yine çalışacak kadınların kadına yönelik şiddetin dinamikleri ve nedenleri konusunda bilinçli olmaları özelliği aranmaktadır.

Bu sığınmaevlerinde 24 saat hizmet verilmekte, gece veya gündüz, telefon hattı sayesinde şiddet yaşayan kadınlar buraya ulaşabilmektedirler. Pınar İlkcaracan, bağımsız çalışan sığınmaevlerinin şiddet yaşamış kadınlara, barınma hizmetinin yanı sıra şiddetin dinamikleri ve nedenleri konusunda bilinçlendirici eğitimler verdiğini; örneğin polisler, mahkemeler, sağlık kurumlarında meslek içi eğitim programlarında, şiddeti önleyici hukuki toplumsal programların olduğunu bildirmektedir.²⁴⁷

“Sığınmaevi çalışmalarındaki felsefeye gelince:

-Şiddete uğrayan kadınlara mekan ve olanak sağlamak,

-Kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için kadınlara destek olmak,

-Aile içinde koca bağımlılığı, sığınakta görevlilere olan bağımlılığa, aktarmaması noktasında kadına yardımcı olmak, bağımlılığının ortadan kaldırılması için çalışmak,

-Hiyerarşinin olmadığı ilişkiler kurmak,

²⁴⁷ Altan Şahinoğlu, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınaklarının Rol ve İşlevleri Türkiye’den Bir Deneyim: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, İst, 1998, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 89.

-Çalışanlar ile sığınan kadınlar arasında sıfatlar kullanılmamasını sağlamak, (Ayşe vb gibi.) olarak sıralanabilir.”²⁴⁸

b. Yarı Özerk Sığınmaevleri

Bu sığınmaevleri, hükümet ya da belediyelerden maddi destek alan ancak işleyişlerinde bağımsız olan yapılardır. İç işleyişlerine müdahale edilmez; ama bu sığınaklar her zaman bir riskle karşı karşıyadırlar. Bağlantılı oldukları kurumlarla herhangi bir sorun çıktığında kapanabilirler. Bu nedenle bağlı bulundukları kurumun politikasına ters düşmeyecek şekilde hareket etmek zorunda kalabilirler. Ayrıca söz konusu kurumla ters düştüklerinde ya da bir hükümet değişikliğinde, maddi olanaklarının kesilmesiyle kapanma durumuna gelebilirler.²⁴⁹

c. Belediyeler, Vakıflar ya da Hükümet Tarafından Açılan Sığınmaevleri

Bu sığınmaevleri, bağımsız hareket edemezler. Bağlı oldukları kurumun, politikasına uygun davranmak zorundadırlar. Hükümet ya da belediyelerdeki yönetim değişiklikleri, bu evlere yansır. Bu yansıma olumlu olabileceği gibi evin maddi kaynağının kesilmesi ya da kapatılması şeklinde de olabilir.

Bu sığınmaevlerinde kadının yaşadığı şiddete bakışta ya da yaklaşımda farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin muhafazakar bir hükümet ya da belediye yönetimi, politika olarak sığınaktaki kadınların sorununa aile odaklı yaklaşarak, “aile bütünlüğünü sağlamak amacıyla kadının kocasıyla barışmasını gündeme getirebilir.”²⁵⁰

Devlete ait sığınma evlerine ilişkin uygulamalara, P. İlkaracan, Pakistan örneğini vermektedir. “Bu ülkede, devletin işlettiği sığınmaevlerine sığınan kadınların, orada kaldıkları sürece, ne amaçla olursa olsun evin dışına çıkmaları yasak; devletin uygulama için öne sürdüğü gerekçe ise, “kadınların namusunu korumak”. Bu uygulamaya karşı gelmek için, AGHS “Yasal Yardım Birimi”, kadınları sığınmaevlerinden çıkarabilmek için, ünlü eylemci Esmâ Cihangir liderliğinde, Pakistan

248 A.g.e., s.89.

249 A.g.e., s.90.

250 A.g.e., s.91.

Yüksek Mahkemesi'nde devlete dava açarak, 40 kadını kurtarmayı başardı. Öte yandan devlete ait ya da devlet tarafından desteklenen kadın sığınmaevlerinin avantajları da bulunmaktadır. Bu sığınma evlerinin kadına yönelik şiddeti önleme yolları konusunda hükümetleri uyarmak, devletin konuya yaklaşımını etkilemektedir.²⁵¹

6-Ülkemizde Sığınmaevlerinin İşleyişi, Fiziki Ortam ve Personel Durumu

Sığınma evlerinin işleyişi hususunda örnek oluşturmak üzere bu evlerin işleyişi ile ilgili olarak araştırmanın uygulamalı kısmının yürütüldüğü yer olan Küçük Çekmece Belediyesi Kadın Sığınma Evinin işleyişi hakkında bilgi verilecektir.

Bu çalışmanın uygulamalı kısmının yani anket faaliyetlerinin yürütüldüğü yer olan Küçük Çekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevi, akli dengesi bozuk veya zihinsel özürlü, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı olan, fuhşu meslek edinmiş olan 50 yaş ve üstü bayanları polis tarafından aranan, beden fonksiyonlarında günlük yaşamlarını idame ettiremeyecek kadar sorunu olan, bulaşıcı, sürekli tıbbi tedavi gerektiren hastalığı olan ve sürekli bakıma ihtiyaç duyan bayanları kadın konukevine almamaktadır.

Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevi'ne müracaat belediyeye bağlı Beyaz masaya yapılır. Başvuru yapan kadınlarla önce bir öngörüşme yapılır. Daha sonra başvurusu değerlendirmeye alınan kadınların belgeleri, ilgili Belediye Başkan Yardımcısına sunulur ve onay verilen bayanlar Kadın Sığınma Evi'ne kabul edilir.

Söz konusu kadın sığınmaevi üç katlı bir sığınma evi olup, 14 yatak kapasiteyle çalışmaktadır. Kalış süresi üç ay olup duruma göre üç ay daha ek süre verilebilir.

Bayanın veya çocuklarının psikolojik durumunun bozuk olması, bayanın ekonomik şartlarının ev kurmaya henüz hazır olmayışı, çocukların yaşlarının küçük olması ve bayan çalıştığı halde çocuğunun bakımını yapacak kişi veya kurumum

251 A.g.e., s.91.

bulunmayışı, bayanın mesleki eğitiminin sürmesi, iş ve ev bulma sürecinin henüz tamamlanmamış olması gibi durumlarda süre uzatılabilir.

Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınma Evi'nde bayanlara yönelik barınma, yiyecek ve giyim, psikolojik rehabilitasyon, meslek edindirme kurs hizmetleri, iş olanaklarının sağlanması, ev eşyası temini hizmetleri ve çocuklara yönelik hizmetler olmak üzere yedi farklı çeşit hizmet sunulmaktadır.

Söz konusu kuruluştta verilen yiyecek hizmetlerini belediye karşılamaktadır. Giyim konusunda gönüllü kişiler ile Yaşam Sevinci merkezlerinden destek alınmaktadır. Yaşadığı şiddetin izlerini silebilmek için psikolojik olarak bireysel ve grup terapileri yapılmaktadır. Ayrıca kurum içerisinde bilgisayar, ingilizce ve okuma yazma kursları verilmektedir.

Her gün aerobik yapılmakta, sosyal yapıya uyumu temin için dışarıya yemeğe gidilmekte, kadınların sinema, tiyatro gibi kültürel aktiviteleri izlemeleri sağlanmaktadır. Ayrıca meslek edindirme hizmetleri bağlamında kadınların KOSGEB, İSMEK ve Halk Eğitim Merkezlerinin kurslarını takip etmeleri temin edilmektedir.

İş olanaklarının sağlanması için de Küçükçekmece içerisinde yer alan kuruluşları, iş adamları ve meslek odaları ile koordinasyon yapılır. Rehabilitasyonu ve ekonomik özgürlükleri sağlanan kadınlar bir veya bir kaçının aynı evde ikamet etmesi için zemin hazırlanmasına çalışılır. “Eskimeyen Eskiler” adında bir eşya toplama kampanyasıyla Küçükçekmece semtindeki yardım kuruluşları, yardımsever vatandaşlar ve Küçükçekmece Belediyesi Yaşam Sevinci Merkezi ile birlikte eve ayrılan kadınlara ev eşyası temini için çaba sarf edilir.

Çocuklara sunulan hizmetlere gelince, çocukların eğitimleri ile ilgilenilmekte ilkokul çağında ise hemen okula kaydı yaptırılmakta, daha küçük yaşlarda ise kreşlere veya anaokullarına ücretsiz yerleştirilmekte, ücretsiz kurslar

temin edilerek takviye destek, kadınlar kendi evlerine geçtiklerinde burs temini için kuruluşlara müracaatı yapılmaktadır.²⁵²

Kadın sığınma evlerinde mekan, ortam sığınma talebiyle oraya gelen kadınların, ilk karşılaşmalarından itibaren sorunlarının rahat ve sakin bir ortamda dinlenebilmesi ve kaldıkları sürece huzurlu bir yaşam sürebilmeleri açısından çok önemlidir.

Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılan Kadın Konukevleri Yönetmeliği²⁵³, ne göre kuruluşlar; kent içinde kadınlar ve çocukların toplumdan soyutlanmadan yaşayabilecekleri, sosyal aktivitelerini sürdürebilecekleri, günlerini huzur içinde geçirebilecekleri, sakin ilgi çekmeyen bir konumda bulunmalıdır. Ayrıca bu evlerin gizliliğinin sağlanabilmesi için binanın müstakil ve kaloriferli olması tercih edilmelidir. Kadın konukevlerinde ihtiyaca göre, iklim binanın fiziki koşulları ve olanaklar dikkate alınarak hazırlanmış idari bölüm ilk kabul bölümü, görüşme odası, yatak odaları oturma, okuma, yemek, eğitim rehabilitasyon, çocuk oyun veya etkinlik odaları veya salonları; çamaşır ve ütü odası, mutfak, banyo tuvalet ve diğer gerekli bölümler bulunur. Bölümlerin ev ortamına benzer şekilde döşenmesine özen gösterilir.²⁵⁴

8 Mayıs 2001 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılan Kadın Konukevleri Yönetmeliği’nde özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurum ve kuruluşlarınca açılacak kadın konuk evlerinin açılış, hizmet, işleyiş, denetim, işlem ve esaslarını belirlemenin yanında personel durumlarının da çağdaş anlayış ve koşullara uygun düzeyde hizmet vermelerini sağlamak üzere standart bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır.

Buna göre kadın konukevlerinde; sosyal hizmetler ve psikoloji alanında yüksek öğrenim görmüş bir müdür, sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimcisi, doktor ve hemşire ile genel idare, yardımcı ve teknik hizmetler sınıfından ve tercihen kadın olmak

252 Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınma Evi Yönetmeliği

253 24396 sayılı Resmi Gazete

254 Uçar, age., s. 62.

üzere personel istihdam edileceği belirtilmektedir. Ancak bu yönetmelik çıkmadan önce kamu, kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ve yerel yönetimlerce açılan sığınma evlerinde verilen hizmetlerde ve fiziki koşullarda olduğu gibi istihdam edilen personelin nitelik ve niceliği konusunda farklı uygulamalar vardır.²⁵⁵

7-. Türkiye’deki Sığınmaevlerine İlişkin Bazı İstatistikler

Küçükçekmece Belediyesi Kadınsığınmaevi’nde kalan kadınlara ilişkin 2001 ila 2005 yılları arasındaki bazı istatistikler şunlardır.²⁵⁶ Bu kadın sığınmaevine gelen kadınların %40’ı Doğu Anadolu Bölgesi’nden %22’si Karadeniz bölgesinden %14’ü Marmara bölgesinden, %9’u Güney Doğu Anadolu bölgesinden %5’i Akdeniz ve İç Anadolu bölgesinden ve %5’ide yurt dışındandır.

Yine aynı kadınların 19-25 yaş arasında olanları %40, 30-35 yaş arasında olanlar %32, 36-40 yaş arası %14, 26-30 yaş arası %9’u ve 45 yaş ve üstü de bu toplamın %5’ini teşkil etmektedirler.

Yine aynı sığınmaevinde kalan kadınların %77’si fiziksel şiddet mağduru, %9’u da sözlü şiddet mağduru olan kimselerdir. %14’ü ise ikameti bulunmayan kimseler olduklarından bunları mağduriyeti kayıt altına alınmamıştır.

Bu kadınlardan %35’i halen evde ikamet etmektedir. %27’si kendileri için yeni ev açılan kadınlar, %14’ü başka sığınmaevine nakledilen kadınlar, %14’ü kendi isteği ile kadın sığınmaevinden ayrılan kadınlar, kalan %5’erlik dilimi ise ailesinin yanına gidenlerle, eşi ile uzlaşanlar teşkil etmektedir.

Söz konusu kadın sığınmaevinde kalan kadınların %55’i ilkokul mezunu, %18’i okuryazarlığı olmayan, %9’u okuryazar olan, %9’u ortaokul mezunu olan ve %9’u da lise mezunu olan kadınlardır.

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili olarak, konuyla bağlantılı kaynaklara dayalı bilgi ve bulgular verilmiştir. Kadınların uğradıkları şiddet ve aile için şiddetin

²⁵⁵ A.g.e., A.g.e., s. 62.

²⁵⁶ Bu istatistikler söz konusu Sığınmevi yetkilisi Çiğdem Morgil’den 29.11.2005 tarihinde alınmıştır.

kökenleri, tarihsel, dini ve kültürel arka planıyla ilgili bilgiler ve gösterilen çabalar ulaşabildiğimiz kadarıyla belgelere dayalı olarak özetlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın teorik arka planı ortaya koyan bu bilgi ve açıklamalar da dikkate alarak, aile içi şiddet'in günümüzdeki durumuyla ilgili olarak yaptığımız bu çalışma bu konuda önemli katkılar sağlayabilecek uygulamalı bir alan araştırmasıdır. Bundan sonraki bölümde söz konusu ampirik araştırma ve elde edilen bulgular verilecektir.

II. KISIM

UYGULAMALI ARAŞTIRMA

Çalışmamızın bu bölümünde Kadın Sığınmaevleri'nde uygulanan bir anket ve Kadın Sığınmaevleri yöneticileriyle yapılan mülakatlarla toplanan veriler çerçevesinde, konunun günümüzdeki boyutları göz önüne serilecektir. Bulgular rapor edilirken “metot” kısmında rapor edilmeyen bulgular dikkate alınarak veriler dört başlık altında toplanmıştır.

Bu duruma göre bulgular bölümünde veriler şu alt başlıklar altında rapor edilecektir:

- A) Olgusal durum, örneklemin demoğrafik yapısı.
- B) Aile içi şiddetin sebep, sonuç, kaynak ve ortamı
- C) Dindarlık ve itaatkarlık
- D) Aile içi şiddet, dindarlık ve itaatkarlık(değişkenler arası ilişkiler)

Şimdi bu 4 ana başlık altında verileri, kendi içinde da alt başlıklara ayrılarak düzenlenmiş şekliyle ve belli bir düzen içinde sunmak durumundayız.

A. OLGUSAL DURUM

Araştırmanın ampirik bölümünü, Kadın Sığınmaevleri'nde uygulanan bir anket çalışması ve yine Kadın Sığınmaevleri yöneticileriyle yapılan mülakatlar, oluşturmaktadır. Ampirik kısım kapsamında ilk ele alınacak olan konu araştırmaya ilişkin mevcut olgusal durumdur. Olgusal durum içerisinde bu anketin uygulandığı örneklemin demografik özelliklerine değinilecektir. Demografik özellikler kapsamında da deneklerin yaşları, medeni durumları, mensup oldukları bölge, öğrenim durumları ve mensup oldukları meslek grubu gibi nitelikleri yer almaktadır.

Bu araştırmaya Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevin'nden 43 denek ile Diyarbakır İli'nden 18 denek olmak üzere toplam 61 kadın katılmıştır. Anketler toplam 100 deneğe dağıtılmış ancak bu kadınlardan önemli bir kısmı yerlerinin eşleri

tarafından tespit edilebileceği endişesiyle formları doldurmamışlardır. Böylece 61 denek ile yetinmek durumunda kalınmıştır.

Veriler Mart 2005-Aralık2007 tarihleri arasında toplanmıştır. Ankette demografik özelliklere ilişkin bilgiler toplamaya yönelik sorulara verdikleri cevaplara göre örneklemin demografik yapısı ya da olgusal durumu şöyledir.

Araştırma kadın sığınmaevlerini konu aldığı için araştırmaya katılan 61 kişinin tamamı kadındır. Örneklemimizin yaş, medeni durum, kendilerinin ve eşlerinin tahsil düzeyi, ait oldukları geniş sosyal çevre (coğrafi bölge), meslek gibi demoğrafik özellikleriyle ilgili toplanan veriler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

1. Örneklem ve Yaş Kategorilerine Göre Dağılım

Araştırmaya katılan kadınların beyanlarına göre yaş durumlarını yansıtan veriler aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo-2 Örneklem Yaşa Göre Dağılımı			
Yaş Grupları	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
17-25 yaş arası	18	29.5	31.6
26-40 yaş arası	26	42.6	45.6
41 ve üstü yaş	13	21.3	22.8
Cevapsız	4	6.6	
Toplam	61	100.0	100.0

Yaş durumları bakımından araştırmaya katılanların %29.5'inin 17-25 yaş grubuna, %42.6'sının 26-40 yaş grubuna mensup olduğu ve %21.3'ünün ise 41 ve üstü yaş grubuna mensup olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre deneklerin %50'ye yakını orta yaş grubuna mensuptur.

2. Örneklem ve Medeni Duruma Göre Dağılım

Araştırmaya katılan kadınların yaş durumlarını yansıtan veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo-3: Örneklem Medeni Duruma Göre Dağılımı		
Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	44	72.1
Bekar	9	14.8
Boşanmış	2	3.3
Dul	4	6.6
Cevapsız	2	3.3
Toplam	61	100.0

Araştırma bulgularına göre medeni durumları bakımından örneklem %72.1'i evli, %14.8'i bekar, %3.3'ü boşanmış, ve %6.6'sı da duldur. Araştırmaya katılanların sadece %3.3'ü medeni durumlarıyla ilgili soruya cevap vermemişlerdir.

Bu verilerden anlaşıldığı kadarıyla Kadın Sığınmaevi'ne gelip sığınacak kadar mağdur durumda olan deneklerin önemli bir kısmının evliliklerini hala sürdürüp boşanmamış olmaları dikkat çekici bir durumdur.

3. Örneklemdeki Kadınların ve Eşlerinin Öğrenim Durumları

Örneklemi oluşturan kadınların kendilerinin ve eşlerinin öğrenim durumlarını yansıtan veriler aşağıdaki tablolarda görüldüğü gibidir. (Tablo-4 ve 5).

Tahsil durumu ile ilgili verilere göre deneklerin %24.6'sı lise mezunu, %18'i ilkokul mezunu, %6.6'sı ortaokul mezunu, %9.8'i ise sadece okur yazardır. Örneklem %9.8'inin okuma yazması yoktur ve %9.8'i ilkokulu bırakmışken, %6.6'sı ortaokulu bırakmış, %4.9'u da liseyi bırakmıştır.

Tablo-4: Örneklemin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı			
Öğrenim Durumları	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okuma Yazma Yok	6	9.8	10.0
Okur Yazar	6	9.8	10.0
İlkokul Terk	6	9.8	10.0
İlkokul Mezunu	11	18.0	18.3
Ortaokul Mezunu	4	6.6	6.7
Ortaokul Terk	4	6.6	6.7
Lise Mezunu	15	24.6	25.0
Lise Terk	3	4.9	5.0
Üniversite Mezunu	5	8.2	8.3
Cevapsız	1	1.6	
Toplam	61	100.0	100.0

Deneklerin sadece %8.2'si üniversite mezunudur. Okuma yazması olmayanlar, okur yazar olanlar ve ilkokul mezunları örneklemin üçte birini teşkil etmişlerdir. Örneklemin kalan üçte biri de lise ve üniversite mezunlarından oluşmaktadır.

Örneklemini oluşturan kadınların ve eşlerinin tahsil durumlarına gelince, araştırma bulguları erkeklerin tahsil düzeylerinin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo-5: Deneklerin Eşlerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları			
Öğrenim Durumları	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okur Yazar	2	3.3	3.8
İlkokul Terk	4	6.6	7.5
İlkokul Mezunu	13	21.3	24.5
Ortaokul Mezunu	8	13.1	15.1
Ortaokul :Terk	5	8.2	9.4
Lise Mezunu	16	26.2	30.2
Lise Terk	1	1.6	1.9
Üniversite Mezunu	4	6.6	7.5
Cevapsız	8	13.1	
Toplam	61	100.0	100.0

Tablodaki verilere göre, deneklerin eşlerinin %26'sı lise mezunu, %21.3'ü ilkokul mezunu ve %13.1'i ortaokul mezunu iken, sadece %6'sı ise üniversite mezunudur. Bu kişilerden %3'ü sadece okur yazar iken, %6.6'sı ilkokulu, %8.1'si ortaokulu, %1.6'sı liseyi tamamlamadan bırakmıştır.

Erkeklerin eğitim durumu kadın deneklerle kıyaslanınca kadın deneklerin %9'luk bir kısmı okuma yazma bilmezken şiddet uygulayan erkekler arasında okuma yazma bilmeyen hiç kimse bulunmaması dikkat çekici bir noktadır.

4. Örneklem ve Eşlerinin Meslek Durumu

Aile içi şiddet olgusunda şiddet mağduru kadınların meslekleri ve şiddeti uygulayan olarak eşlerinin (erkeğin) meslekleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu soruya cevap bulabilmek için, anket formunda sadece deneklere ilişkin sorularla yetinilmemiştir.

Şiddet uygulayan taraf olmaları hasebiyle, anket formunda deneklerin eşlerine ilişkin sorulara da yer verilmiştir. Bu sorulardan birisi de deneklerin eşlerinin meslek gruplarını belirlemeye yönelik sorudur.

Örnekleme oluşturan kadınların kendilerinin ve eşlerinin meslekleri gösteren veriler aşağıdaki iki tablolarda verilmiştir (Tablo 6 ve 7).

Tablo-6: Örneklemin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı		
Meslek	Sayı	Yüzde
Ev Hanımı	32	52.5
Memur	2	3.3
İşçi	6	9.8
Esnaf	1	1.6
Öğrenci	9	14.8
İşsiz	3	4.9
Diğer	8	13.1
Toplam	61	100.0

Tablo 6'daki beyanlardan anlaşıldığına göre, meslek bakımından örneklemin %52'si ev hanımıdır. %14.8'i öğrenci, %9.8'i işçi, %3.3'ü memur, %1.6'sı ise esnaftır. Örneklemin %4.9'u kendisini işsiz olduğunu söylerken, %13.1'i de diğer meslek gruplarından olduğunu söylemiştir.

Örneklemin meslek grubuna göre dağılımında işçi olan kadınlar üçüncü sırayı almaktadırlar. Bu işçi kadınlar aslında sığınmaevine ilk geldiklerinde yine ev hanımı olan kadınlardır. İşçi statüsünü sığınmaevinde meslek edindirme kurslarından sonra kazandıkları tespit edilmiştir.

Böylelikle sığınmaevlerinin aile içi şiddete uğramış kadınlara barınacak bir yer sağlama ve onları iş sahibi edindirme gibi çok önemli gibi çok önemli fonksiyonları icra ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo-7: Deneklerin Eşlerinin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı			
Meslek Grubu	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Memur	3	4.9	5.8
İşçi	15	24.6	28.8
Esnaf	9	14.8	17.3
Emekli	3	4.9	5.8
İşsiz	8	13.1	15.4
Diğer	14	23.0	26.9
Cevapsız	9	14.8	
Toplam	61	100.0	100.0

Tablo 7’de şiddet mağduru kadınların beyanlarına göre, eşlerinin mensup oldukları meslek gruplarına göre dağılımı görülmektedir.

Bu verilerden anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan deneklerin eşlerinin %24.6’sı işçi, %14.8’i esnaf, %4.9’u emekli, %4.9’u memur, %13.1’i işsiz, %23.0’ı da diğer meslek gruplarına mensup kişilerdir.

5. Örneklem ve Eşlerinin Bölgelere göre Dağılımı

Örnekleme oluşturan kadınların geldikleri geniş sosyal çevre olarak bölgelere göre dağılım nasıldır? Bu soruyu cevap olarak hem örnekleme oluşturan kadınların, hem de eşlerinin coğrafi bölgelere göre dağılımını gösteren veriler aşağıdaki tablolarda verilmiştir (Tablo 8 ve 9).

“Aslen Türkiye’nin hangi bölgesindensiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre örnekleme oluşturan kadınların yarısından fazlası (%23+%29.5) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindendir. Örneklemin kalan yarısını da sırasıyla Marmara (%14.8), Karadeniz (%13.1) ve İç Anadolu (%13.1) bölgesine mensup olanlar oluşturmaktadır.

Tablo-8: Örneklemin Mensup Olunan Bölgeye Göre Dağılımı		
Bölge	Sayı	Yüzde
Doğu Anadolu	14	23.0
Güneydoğu Anadolu	18	29.5
İç Anadolu	8	13.1
Akdeniz	3	4.9
Ege	1	1.6
Marmara	9	14.8
Karadeniz	8	13.1
Toplam	61	100.0

Deneklerin eşlerine ilişkin olarak, onların Türkiye’nin hangi bölgesine mensup oldukları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara göre deneklerin eşlerinin yüzde ve frekans dağılımı tabloda görüldüğü gibidir.

“Eşiniz aslen Türkiye’nin hangi bölgesindedir?” sorusuna verdikleri cevaplara göre araştırmaya katılan deneklerin eşlerinin yarıdan fazlası (%23+%18+%13.1) Güney Doğu Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesindendir. Kalan grubun %11.5’i Marmara bölgesinden, %9.8’i İç Anadolu bölgesinden, %4.9’u Ege bölgesinden ve %3.3’ü de Akdeniz.Bölgesi’ dendir.

Tablo-9: Deneklerin Eşlerinin Mensup oldukları Bölgelere Göre Dağılımları			
Bölge	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Doğu Anadolu	8	13.1	15.7
Güneydoğu Anadolu	14	23.0	27.5
İç Anadolu	6	9.8	11.8
Akdeniz	2	3.3	3.9
Ege	3	4.9	5.9
Marmara	7	11.5	13.7
Karadeniz	11	18.0	21.6
Cevapsız	10	16.4	
Toplam	61	100.0	100.0

Coğrafi bölgelere göre dağılımı gösteren bulgular, deneklerin çoğunluğunun hem kendilerinin (%29.5), hem de eşlerinin (%23.0) Güney Doğu Anadolu'dan oldukları anlaşılmaktadır.

Özetleyecek olursak olgusal durumu yansıtan verilere göre örneklemin yaklaşık dörtte üçünün (%72.2) kırk yaşın altında, yaklaşık dörtte birinin (%22.8) ise kırk yaşın üstünde olduğu; medeni durum bakımından da yaklaşık dörtte üçünün (%72.1) evli olduğu; eğitim-öğretim durumlarına göre örneklemdaki kadınların üçte birinden fazlası (%35.8) ancak ilkokul seviyesine kadar öğrenim gördükleri; yarıdan fazlasının (%54.7) ise ortaokul-lise seviyesinde öğrenim gördükleri; deneklerin (sığınma evindeki evli kadınların) %52.5'i ve bunların eşlerinin ise %43'2'sinin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden oldukları gözlemlenmiştir.

B. AİLE İÇİ ŞİDDET: Sebep ve Sonuçları, Kaynak ve Ortamı

Bu araştırmanın konu ve amaçları çerçevesinde elde edilen ve aile içi şiddete ilişkin ampirik verilerin, sistematik bir şekilde rapor edilmesi araştırma konusunun açıklanmasını ve yorumlanmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle araştırma konusuyla ilgili kavramlara –yani şiddeti tanımlarken kullanılacak kavramlara- ilişkin veriler, gruplandırılarak belli alt başlıklar altında sunulacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi, aile içi şiddetin profilini çıkarmak ve tanımlamak amacıyla deneklere bazı sorular yöneltilmiştir. Bu hususlarla ilgili ifadeler öncelikle beş temel başlık altında toplanarak sorular şeklinde düzenlenmiştir.

Bu beş temel başlık *“aile içi şiddetin sebepleri, sonuçları, türleri, ilk defa şiddet görme zamanı ve şiddetin kim yahut kimler tarafından uygulandığı”* şeklindedir. Bu beş temel başlık ve sorular belirlenirken daha önce yapılmış olan araştırmalardakullanılan anketlerden yararlanılmıştır.²⁵⁷

Bu şekilde toplanan veriler, aile içi şiddetin sebepleri, sonuçları, kaynağı ve türleri olmak üzere üç alt başlık altında sunulacaktır.

²⁵⁷ Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile İçi şiddetin Sebep ve Sonuçları, Ankara, 1995; Vatandaş, Celaleddin, Türkiye’de Eşlerarası Şiddet, Afyon, 2003; Morçatı, Geleceğim Elimde, İst., 1998.

1. Aile İçi Şiddetin Sebepleri

Bu araştırmada aile içi şiddetin sebepleri sosyo-pskolojik, psiko-fizyolojik, ekonomik, sosyal ve biyolojik sebepler olmak üzere beş farklı boyutta incelenmiştir.

Aile içi şiddetin sebeplerine ilişkin bu beş boyut şöyle tanımlanmıştır:

a) Ekonomik Boyut: *‘Ailenin geçimini sağlamada zorluk çekme, işsizlik gibi ekonomik problemler; eşlerden birinin yoğun iş temposunda çalışması’* ile ilgili tutum ve davranışları kapsar.

b) Sosyo-psikolojik Boyut: *‘Eşlerin aileye ilgisizliği ve birbirine saygısızlığı’* gibi sosyal ve psikolojik yönü olan tutum ve davranışları içermektedir.

c) Psiko-fizyolojik boyuta giren şiddet sebepleri ise *“Eşlerden birinin psikolojik sorunlarının olması, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı”* gibi durumlara bağlı olarak ortaya çıkan şiddete yönelik tutum ve davranışlardan ibarettir.

d) Sosyal boyut içerisinde ise *“Aileye yönelik yakın akraba müdahaleleri ve eşlerin zorla evlendirilmesi gibi dış sosyal çevreden gelen baskı ve müdahaleler”* şiddetin sebepleri olarak değerlendirilmiştir.

e) Biyolojik Boyut: Burada sadece kadının *“çocuğunun olmayışı veya erkek çocuğunun olmayışı”* hususları söz konusudur.

Aile için şiddetin sebeplerini sorgulayan 15. soru, aile içi şiddetin değişik boyutlarına ilişkin on maddeyi kapsamaktadır. Burada sıralanan maddeler, ikiyeşerli olarak aile için şiddetin beş boyutunu temsil etmektedir. Buna göre mesela: “aile içi şiddetin ekonomik sebepleri (ekonomik boyut) olarak iki ifade ya da şık vardır:

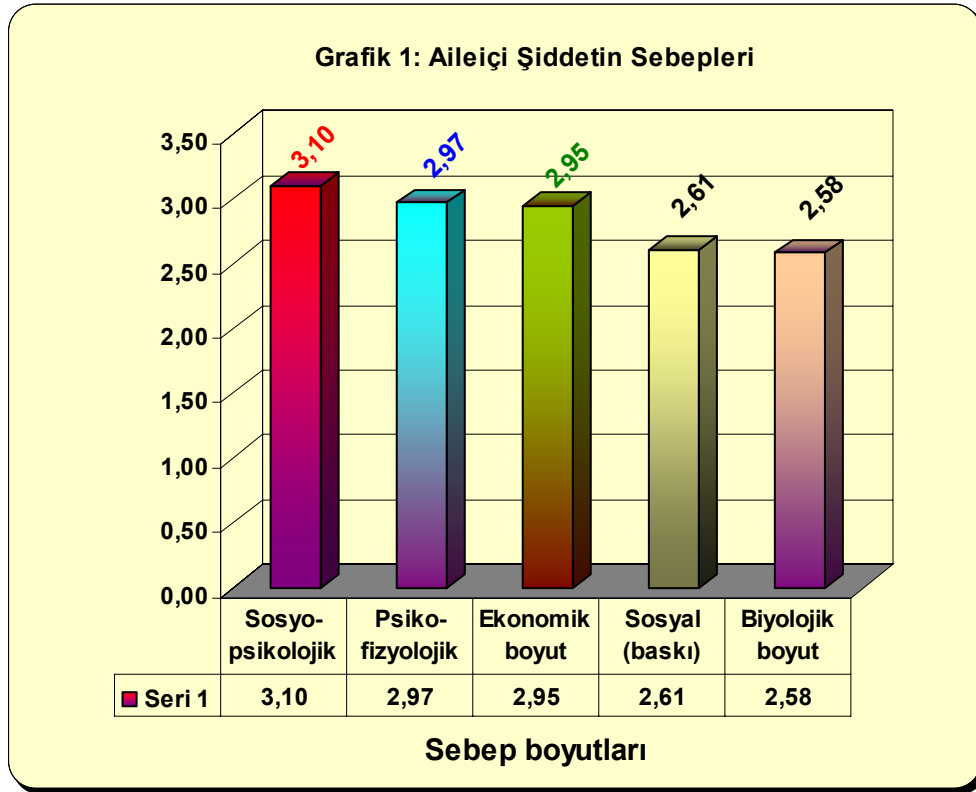
-Ailenin geçimini sağlamada güçlük, işsizlik.

-Eşlerden birinin aşırı iş temposu

Bu ifadelere “evet” diyene 2 puan “ayır diyene 0 (sıfır) şeklinde puanlama yapılarak her soruya “evet” diyen bir deneğin bu boyutla ilgili toplan puanı 4’tür. Bu puanlama sistemine göre her boyut için aritmetik ortalamalar çıkarılmış ve bu ortalama

puanlar esas alınarak hangi boyutun/sebeplerin öne çıktığı ya da daha çok etkili olduğu tespit ve tasvir edilmeye çalışılmıştır

Bu beş boyuta ilişkin olarak hangisinin (şiddet sebebi olarak) öne çıkarıldığı ya da yoğunluk bakımından nasıl sıralandığını belirlemek için ölçek parametresine göre puanlama (0-4 arası) sistemi kullanılmıştır. Böylece her boyuta ilişkin yoğunluğun göstergesi olan aritmetik ortalamalar, grafiklerde görüleceği üzere, topluca histogram halinde sunulmuştur. Dolayısıyla aile içi şiddette ilişkin olarak belirlenen 5 boyuttan hangi boyuttaki sebeplerin öne çıktığı ya da etkili olduğunu kolayca anlamak ve bir durum tespiti yapmak mümkündür.

Grafik/ 1’den de anlaşılacağı gibi, aile içi şiddetin sebeplerine ilişkin her boyut için aritmetik ortalamalar esas alınarak bir sıralama yapıldığında, yani etkinlik derecesinin göstergesi olan aritmetik ortalamalar büyükten küçüğe doğru sıralandığında, ilk sırada *sosyo-psikolojik* sebepler gelirken, ikinci sırada *psiko-fizyolojik* sebepler, orta

sırada ise *ekonomik* sebeplerin yer aldığı gözlenmektedir. *Sosyal baskı* boyutuna giren şiddet sebepleri daha sonra gelirken, en son sırada ise *biyolojik* sebepler yer almaktadır.

Bu duruma göre “*Eşlerden birinin psikolojik sorunlarının olması, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı*” gibi durumlar aile içi şiddete yönelik tutum ve davranışların en başta gelen sebepleri olduğunu söyleyebiliriz. Bu gibi tutum ve davranışların eşler arasındaki ilişkileri engellemesi, karşılıklı sevgi ve hoşgörüyü de yok ederek çatışmalar doğurması ve aile içi şiddeti körüklemesi kaçınılmaz bir sonuç veya sebep olabilir. Nitekim İslam’ın yasakladığı içki “*kötülüklerin anası*” olarak gösterilmektedir.

Merkezi dağılım ölçülerine göre yapılan bu tespit ve değerlendirmeler, aile içi şiddetin beş boyut olarak ele alındığında, aile için şiddet gören bu kadınların daha çok hangi sebeplerden ötürü hırlandığını ya da hırpalanmasının daha kuvvetle muhtemel olduğu hakkında bize genel bir fikir verecek niteliktedir. Ancak yığılma ölçülerine göre - yani ankette sıralanan sebeplere “evet” veya “hayır” diye cevap verenlerin frekans ve yüzdelik oranlarına bakarak- bir sıralama yapıldığında durum nasıldır?

Anket formunda “*Evlilikte kadının şiddete uğramasına neden olan en etkili faktör aşağıdakilerden hangisi veya hangileridir?*” şeklinde bir soru yöneltmiştir. Bu sorunun altında sıralanan şıkları cevapsız bırakanlar hesaba katılmaksızın, sadece bu soruya *evet veya hayır* diye cevap verenlerin kendi arasındaki frekanslar ve yüzdelikleri çıkarılmıştır. Bu şekilde de bulgular, sadece cevap veren deneklerin en çok hangi maddeyi işaretledikleri göz önüne alınarak topluca bir tablo halinde verilmektedir. Cevap verenlerin beyanlarını esas alarak her şık için ayrı ayrı çıkarılan yüzdelik oranlarına göre bir sıralama yapmak suretiyle hangi sebeplerin daha fazla dillendirildiği tespit edilmiştir

Tablo-10: Aile İçi Şiddetin Sebeplerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı				
	Cevapsız	Hayır	Evet	Yüzde
Eşlerin birbirine saygısızlığı	33	1	32	%97.0
Aileye yönelik yakın akraba müdahaleleri	36	2	34	%94.4
Eşlerin aileye ilgisizliği	29	2	27	%93.1
Eşlerden birinin psikolojik sorunlarının olması	29	3	26	%89.7
Ailenin geçimini sağlamada zorluk çekme ve işsizlik gibi ekonomik problemler	36	5	31	%86.1
Eşlerden birinin alkol ve uyuşturucu madde bağımlısı olması	31	7	24	%77.4
Eşlerin zorla evlendirilmeleri	32	13	16	%55.2
Eşlerden birinin yoğun iş temposunda çalışıyor olması	22	12	10	%45.5
Kadının çocuğunun olmayışı	22	14	8	%36.4
Kadının erkek çocuğunun olmayışı	24	16	8	%33.3

Tablo 10'daki verilere göre aile içi şiddetin ortaya çıkmasında rol oynayan sebepler arasında (sosyo-psikolojik boyuta dahil edilen) *eşlerin birbirine saygısızlığı* (%97) ilk sıradayken, (sosyal etki buyotuna giren) *aileye yönelik yakın akraba müdahaleleri* (%94.4) ikinci sırada yer almaktadır.

Tek tek sebepler olarak baktığımızda en çok işaretlenen ikinci şık olarak görünen bu şıkkı işaretleyen 36 kişiden 34'ünün yani %94'ünün aile içi şiddetin en önemli nedeni olarak *kayınvalide kayınpeder* gibi akrabaların müdahalelerini gördüğü anlaşılmaktadır.

Annelerin yahut babaların çocuklarının evliliklerine müdahale ederken onları aynı zamanda bazen farkında bazen de farkında olmayarak şiddete sevk ettikleri görülmektedir.

Bunu sığınmaevindeki kadınlarla yaptığımız birebir görüşmelerde gözlemleme olanağı bulduk. Örneğin deneklerden bir tanesi bizatihi kayınpederi tarafından şiddete maruz bırakıldığı için sığınmaevine gelmişti.

Aile içi şiddet mağduru bir kadının ifadelerine göre “Kocasını askerdeydi ve dolayısıyla söz konusu kadın kayınvalide ve kayınpederi ile birlikte yaşamaktaydı. Bu süreç içinde kayınpeder hemen her gün gelinini dövmüştü bu kadın da son çare olarak kadın sığınmaevine gelmişti.”

Ancak şiddet uygulayan yahut uygulatan taraf her zaman kayın peder olmadığı görülmektedir, bazen öz anne ve baba da şiddet uygulayan taraf olabilmektedir.

Nitekim sığınmaevinde kalan bir diğer kadın da kocasına boşanma davası açtığı için bizatihi kendi ailesi tarafından, hakkında töre gereği ölüm hükmü verildiği için sığınmaevinde olduğunu belirtmişti.

Araştırmamız sırasında böyle pek çok kadınla karşılaştık burada sadece konuyu aydınlatıcı nitelikte olan ikisini örnek vermekle yetiniyoruz.

Keza psiko-fizyolojik sebep boyutuna dahil ettiğimiz hususlardan biri olan “*eşlerden birinin psikolojik sorunlarının olması*” (%89.7), aile içi şiddetin nedeni olarak dördüncü sırada gelen önemli bir etken olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bu konuyu özellikle ve ivedilikle değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü hayatında karşılaştığı problemleri şiddetle çözmeye alışmış bir bireye ilişkin olarak iki noktayı iyice tetkik etmek gerekmektedir. İlk olarak hayatında karşılaştığı sorunları şiddet yoluyla çözmeyi alışkanlık haline getirmiş bir bireyin aile içinde şiddete başvurması şaşırtıcı bir durum değildir ve ikinci olarak da böyle bir kişinin sorunlu bir psikolojik dünyası vardır.

Nitekim denekler de eşlerden birinin psikolojik sorunlarının olmasının onu şiddete sevk edeceği noktasında %89.7’lik bir oranla bu tespiti iştirak etmektedirler. Bunu destekler mahiyette bir anekdot olmak üzere şu hadiseyi aktarmakta yara vardır. Sığınmaevinde görüşme yaptığımız deneklerden biri evlilik hakkındaki şu düşüncesini şöyle paylaşmıştı.

“Bence iki kişi evlenmeye karar verdiklerinde onların kanlarının uyuşup uyuşmadığına değil ruh ve zihin dñnyalarının uyuşup uyuşmadığına bakılmalı ve evlenmek isteyen kişi öncelikle bir psikiyatrla görüşmeli eğer bu kişi hastalıklı bir ruh dñnyasına sahipse o kişinin evlenmesine müsaade edilmemeli, çünkü psikolojik problemleri olan bireyler ilerleyen yıllarda hem kendilerini hem de ailelerini zor durumda bırakıyorlar.”

Bu tespitin ardından aile içi şiddetin diğer önemli bir nedeni olan ekonomik nedenlere gelince aile içi şiddette ekonomik nedenler beşinci sırada yer alırken, altıncı sırayı madde bağımlılığı gibi başka bir psikolojik neden oluşturduğu gör÷lmektedir. Nitekim bu soruya cevap verenlerin kanaatlerine göre örneklemin %50’si eşlerinin ailenin geçimini sağlamada zorluk çekmesi nedeniyle şiddete başvurduğunu düşünmektedirler.

Örneklemin %77.4’ü eşlerinin alkol ve uyuşturucu madde bağımlısı olmasından şikayetçidirler ve aile içi şiddetin nedeni olarak eşlerinin madde bağımlılıklarını görmektedirler.

Çoğunlukla şiddet uygulayan taraf olan erkeklerde rastlanan alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı erkekleri şiddet uygulamaya iten önemli nedenler arasındadır. Sığınmaevinde görüşme yaptığımız kadınlardan birisi kumarbaz olan eşi tarafından apartmanın üçüncü katından aşağı atılmıştı ve bu kadıncağızın vücudunun sol tarafı kangren olmuştu, tamamıyla tutmuyordu ve son çare olarak gelip kadın sığınmaevine başvurmuştu. Bu vaka da madde bağımlılığı nedeniyle meydana gelmişti çünkü eşi onu üçüncü kattan aşağı atarken içkiliydi.

Sosyal baskı veya dış müdahale sonucu olarak yapılan zoraki evliliklerin, diğer toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuzda da çok sık gör÷lmese bile, bazı yörelerde ve törelerde gerçekteştirildiği gözlemlenen sosyal bir gerçektir. Bu tür evliliklerde aile içi huzursuzluk ve çatışmaların yaşanması ihtimali çok daha yüksektir. Nitekim sığınma evindeki kadınların beyanlarına dayanan Tablo-10’daki verilere göre, örneklemin %55’i aile içi şiddetin nedeni olarak *“aileleri tarafından zorla evlendirilmelerini”* belirtirken,

%45.5'i ise "eşlerden birinin yoğun iş temposunda çalışıyor olmasının" da aile içi şiddete neden olduğunu belirtmektedirler.

Aile içi şiddetin biyolojik nedenleri arasında zikredilen ve bu araştırma bulgularına göre belirtilen şiddet nedenlerini içinde en düşük oran (%30'luk) "*kadının çocuğunun olmayışı yahut kadının erkek çocuğunun olmayışı*" seçeneklerine aittir. Bu bulgu *kısırlık veya erkek çocuğu doğurmama* gibi nedenlerin, günümüzde geçmişe kıyasla daha geri planda ve düşük sevide kalsa da, aile içi şiddet olgusunda hâlâ etkili olduğunu göstermektedir. Nitekim bu husus, bizim örneklemimizde en düşük yüzdelik oranıyla son sırada gelmektedir.

Netice itibariyle aile içi şiddetin sebeplerine ilişkin olarak bu araştırmanın bulguları, bu alanda yapılan diğer araştırmaların bulguları ile paralellik arz etmektedir. Mesela, bir araştırmada 'Şiddet Uygulanan Kadınlara Göre Şiddetin Nedenleri': 1) *Kadının ev içi görevlerini yerine getirememesi* 2) *Erkeğin karşılaştığı sorunlar nedeniyle şiddet uygulaması ve* 3) *Erkeğin hiçbir nedene dayanmadan şiddet uygulaması*" şeklinde sıralandığı tespit edilmiştir.²⁵⁸

2. Aile İçi Şiddetin Neticeleri

Aile içi şiddetin sonuçları, bu konuda yapılan araştırmalarda daha farklı değerlendirilmiş olabilir. Biz bu araştırmada aile içi şiddetin sonuçları psikolojik, fiziksel ve sosyal sonuçlar olmak üzere üç farklı boyutta toplayarak değerlendirmeyi yeterli görüyoruz..

Bu bağlamda aile içi şiddetin sonuçlarına ilişkin olarak bu üç boyut, içerdikleri tutum ve davranışları esas alarak, şöyle tanımlanmıştır.

a) *Psikolojik sonuçları yansıtan boyut*: Burada kadınların yaşadıkları "*yalnızlık, ümitsizlik, bitkinlik, öfke patlaması gibi*" gibi duygular ve bunlara ilişkin tepkiler söz konusudur.

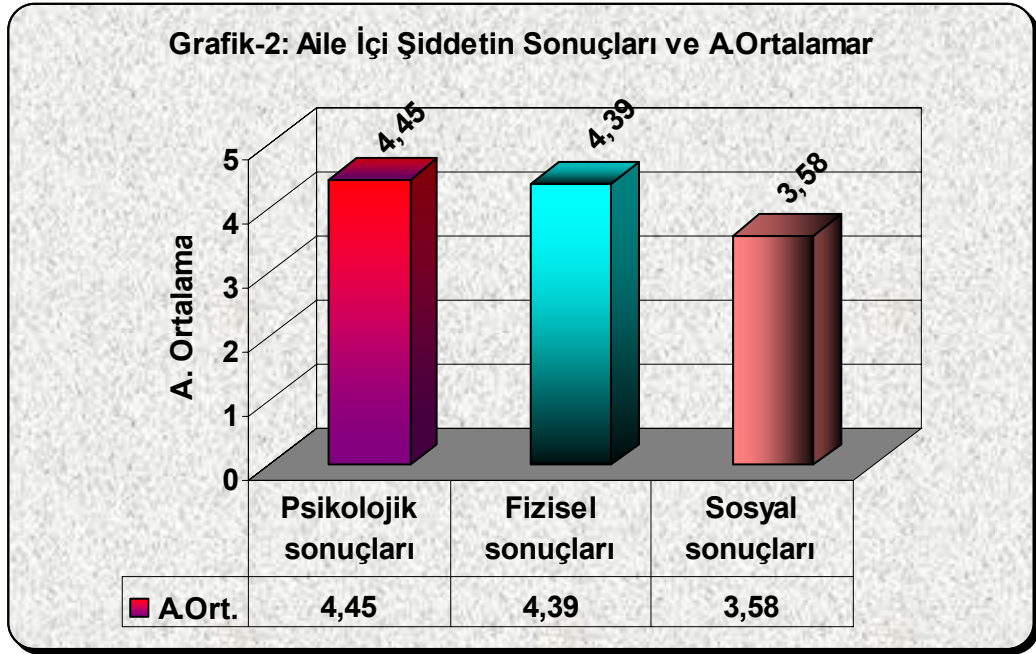
258 Kocacık, a.g.e., s.91.

b) *Sosyal yönlü ilişki ve davranış boyutu*: Bu boyut içerisinde “insanlara ve özellikle de erkeklere karşı duyulan güvensizlik, kalabalık ortamlara girememe ve insanlardan kaçma” gibi tutum ve davranışlar yer almaktadır.

c) *Fiziksel Boyut*: Bu boyut kapsamında, yaşanan şiddet olayı sonrasında ortaya çıkan “seslere karşı aşırı tepki verme, baş dönmesi ve ayakta duramama gibi problemler ve uzun süreli bir sakatlık geçirme” gibi fiziksel rahatsızlıklar ele alınmaktadır.

Bu üç boyuta ilişkin olarak hangisinin (şiddet sonucu olarak) öne çıktığı ya da yoğunluk bakımından nasıl sıralandığını anlamak için ölçek parametresine göre belirlenmiş puanlama sistemi (0-6 arası) esas alınarak her boyut için örneklemin aritmetik ortalama puanları çıkarılmıştır. Bu aritmetik ortalamalar grafiklerde sayısal değerleri ve bunların histogramları birlikte sunulmuştur.

Grafik/ 2’den de anlaşılacağı üzere, aile içi şiddetin sonuçlarına ilişkin, her boyut için aritmetik ortalamalar esas alınmak suretiyle bir sıralamaya tabi tutulmuştur. Hangi sonuçların daha etkin olduğunun göstergesi olan aritmetik ortalamalar büyükten küçüğe doğru sıralandığında, üç boyutta toplanan şiddet sonuçlarının örneklemdaki hissedilme düzeyleri ve öne çıkan sonuçları bakımından durum açıkça görülmektedir. Grafik-2 ye göre 1) İlk sırada psikolojik sonuçlar (4.45), 2) İkinci sırada fiziksel sonuçlar (4.39) ve 3) Üçüncü ve son sırada ise sosyal sonuçları (3,58) şeklinde bir sıralama tespit edilmiş olması, şiddete uğrayanların kaçınılmaz olarak bireysel olarak derin psikolojik ve fiziksel travmalar yaşadıklarını akla getirmektedir.

Bu sonuçlara göre şiddet mağduru bireyin (kadınların) hissettikleri ve yaşadıkları, onun psikolojisini olumsuz etkilediğini belirtmemiz gerekir. Hatta bu verileri, aile içi şiddetin psikolojik sonuçlarının fiziksel ve toplumsal sonuçlarından daha etkili olup ruhsal travmalara/sarsıntılara yol açtığının da bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu konuda daha fazla yorum yapmak uzmanları işi olsa gerekir. O nedenle bizim burada yaptığımız ve yapabileceğimiz yorumlar, eğer bunlar gereksiz spekülasyon sayılmazsa, bunda daha öteye gidemez.

Şiddetin sonuçlarına yönelik bu boyutlarla ilgili olarak anket formunda “Uğradığınız şiddet olayı sonrası aşağıdakilerden hangisini yahut hangilerini yaşadınız?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir (Anket formu, s.15). Bu sorunun altında 9 şık veya aile içi şiddet sonucu yaşananları yansıtan ifadeler sıralanmıştır. Örneklemin bu şıklara verdikleri cevaplara göre frekanslar ve yüzdelikler, bu soruda yer alan şıkların hangi boyuta girdiği dikkate alınmaksızın, sadece deneklerin en çok hangi maddeyi işaretledikleri göz önüne alınarak topluca bir tablo halinde verilmektedir. Böylece tek tek sonuçlarla ilgili olarak “eve” diyenlerin yüzdeleri dikkate alınarak sıralama yapıldığında “hangileri öne çıktığı” sorusuna cevap verme imkanı da doğmaktadır.

Tablo-11: Deneklerin Şiddetin Sonuçlarından Etkilenme Düzeylerine Göre Dağılımı				
	Cevap	Hayır	Evet	Yüzde
Yalnızlık hissettim.	33	2	31	%93.9
Ümitsizlik hissettim.	32	2	30	%93.8
Öfke patlamaları yaşadım.	27	2	25	%92.6
Baş dönmesi ayakta duramama gibi problemler yaşadım.	20	2	18	%90
İnsanlara ve özellikle de erkeklere karşı güvensizlik duymaya başladım.	26	5	21	%80.8
Seslere karşı aşırı tepki vermeye çalıştım.	20	4	16	%80
Uzun süreli bir sakatlık geçirdim.	16	5	11	%68.8
İnsanlardan kaçmaya başladım.	25	8	17	%68.0
Kalabalık ortamlara girememeye başladım.	18	7	11	%61.1

Örneklemin %93.9'u yaşadığı şiddet hadisesinin akabinde en çok yalnızlık hissettiklerini, %93.8'i ümitsizlik hissettiklerini, %92.8'i de öfke patlamaları yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablodaki verilere göre şiddet olayı sonrasında deneklerin %90'ı baş dönmesi ve ayakta duramama gibi problemler yaşadıklarını, %80.'i seslere karşı aşırı tepki vermeye başladıklarını, %68'ide uzun süreli bir sakatlık geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Şiddetin sebep ve sonuçlarıyla ilgili bu bilgi ve gözlemlerden sonra aile içi şiddetin kaynağı, ortamı, türü ile ilgili durum nasıldır? sorusuna cevap aranacaktır.

3. Aile İçi Şiddetin Kaynağı, Ortamı, Türü ve Kullanılan Araçlar

Bu alt başlık altında aile içi şiddetin kaynağı yada şiddeti uygulayan kişi, hangi ortamlarda gerçekleştiği, ne tür şiddet uygulandığına ilişkin olarak dört farklı soru sorulmuştur.

a. Şiddetin Kaynağı ya da Uygulayan Kişi

Aile içi şiddetin kaynağına ilişkin olarak deneklere. “Aşağıdakilerden hangisinden şiddet gördünüz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruda deneklere

işaretlemeleri için yedi tane seçenek sunulmuştur: *Babamdan, annemden, üvey babamdan, üvey annemden, eşimden, ağabeyimden, kuzen yahut amca gibi yakın akraba çevremden*. Örneklemin bu soruya verdikleri cevaplara dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo-12: Deneklerin Kimden Şiddet Gördüklerini Yansıtan Beyanları			
	Cevapsız	Sayı	Yüzde
Eşimden	33	28	%45.9
Babamdan	49	12	%19.7
Ağabeyimden	51	10	%16.4
Annemden	54	7	%11.5
Kuzen, amca gibi yakın akraba çevremden	57	4	%6.6
Üvey babamdan	58	3	%4.9
Üvey annemden	59	2	%3.3

Aile içi şiddete ilişkin yapılacak genel bir durum tespitinde en önemli kriterlerden biri kuşkusuz ki; aile içi şiddetin kimin tarafından uygulandığının yani aile içi şiddetin kaynağının bilinmesidir. Yukarıdaki tabloya göre örneklemin %59'luk bir kısmının eşinden dayak yediğini belirtmiş olması, şiddetin kaynağı ile ilgili olarak eşten dayak yemenin ilk sırada geldiğinin bir göstergesidir.

Örneklemin beyanlarına göre eşten sonra sırasıyla şiddetin kaynağı olarak baba (%20), abi (%16), anne (%12) ve üvey anne ve baba şeklinde sıralandığı gözlenmektedir. Bu verilere göre aile içinde şiddeti en çok şiddet uygulayan kişilerin sırasıyla, eş, baba, abi ve anne olduğunu söylemek mümkündür.

Burada dikkati çeken bir husus, annelerin hem de kendi kızlarına şiddet uyguladığının ortaya çıkmasıdır. Bu durum ise genelde saldırganın erkek olduğu düşüncesinin aksine, saldırganın her zaman erkek olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Anket formundaki bu soruya eşinin haberi olacağı korkusuyla cevap veremeyenlerin bulunduğunu Eşinden şiddet gördüğünü belirtenler örneklemin %45.9 unu temsil etmektedir. Burada eşin şiddet uyguluyor olması, kadınların sığınmaevine gelişi

nedenlerini açıklaması açısından oldukça önemlidir. Kadınlar sığınmaevine gelmişlerdir çünkü eşlerinden şiddet görmektedirler.

Anket formundaki bu soruya eşinin haberi olacağı korkusuyla cevap veremeyenlerin bulunduğunu da gözlemledik. Bu husus dikkate alınacak olursa kadınların sanılanın çok daha ötesinde bir şiddete maruz kaldıkları veya kalmaktan korktukları kolayca anlaşılabacaktır.

Nitekim kadınların bir kısmının yaşadıkları şiddeti dile getirmeye cesareti varken bir kısmının böyle bir cesareti bile olmadığını söyleyebiliriz. Keza yalnızca erkeklerin değil, aynı zamanda kadınların da şiddet uyguladıklarının ortaya çıkması, kadın ya da erkek farkı gözetmeksizin genel olarak şiddete eğilimli bir toplumda yaşamakta olduğumuzu düşündürmektedir.

Geçmişte yapılmış olan başka bazı araştırmalarda da toplumda mevcut bu şiddet eğilimini ölçmek amacıyla deneklere şiddet eğilimini ölçen bazı sorular yönlendirilmiştir. Bunlardan birisi de Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yürütülmüş olan “Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları” araştırmasıdır. Bu araştırmada deneklere yöneltilen bazı atasözlerine deneklerin onaylayıp onaylamama noktasında verdikleri cevaplar oldukça ilginçtir. Örneğin “Kızını dövmeyen dizini döver.” atasözüne %78 oranında hoşlandım cevabı verilirken, “Erkektir sever de döver de.” şeklindeki atasözüne %40 oranında hoşlandım denilmiştir. “Dayak cennetten çıkmadır.” şeklindeki atasözüne %25 oranında, “Kadının karnından sıpayı sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” şeklindeki atasözüne de %12 oranında da onay verilmiştir²⁵⁹. Ayrıca yine aynı araştırmaya göre, her üç atasözüne de erkekler tarafından verilen destek istatistiksel anlamda kadınların verdiği destekten daha büyüktür.²⁶⁰

Bu araştırmanın aile içi şiddetin kaynağına ilişkin bulguları ile bu alanda yapılan diğer araştırmaların bulguları arasında paralellik vardır. Mesela, “Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet” isimli araştırmada da, tıpkı bu araştırmada olduğu

259 Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, s. 195.

260 A.g.e., s. 197.

gibi, en çok şiddet uygulayan kişi %73'lük bir oranla koca, onun ardından yüzde 18'le babadır. Böylece koca ve baba her iki araştırmada da benzer şekilde en çok şiddet uygulayan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

b. Uygulanan Şiddetin Türü

Aile içi şiddete ilişkin yapılacak bir durum tespitinde yer alması gereken diğer önemli bir kriter de uygulanan şiddetin türünün ne olduğunun bilinmesidir. Uygulanan şiddetin türünü tespit için deneklere şu soru sorulmuştur. “Uğradığınız şiddet türü nedir?” Bu soruda deneklere işaretlemeleri için yedi tane seçenek sunulmuştur: *Dövme, sözlerle iğneleme tarzında sözel şiddet, aşağılama küçümseme gibi duygusal şiddet, yaralama, kapatma, evlilik içi cinsel taciz, tecavüz*. Örneklemin bu soruya verdikleri cevaplara göre dağılımını bir tablo halinde aşağıdaki gibi gösterilmiştir.

Tablo-13: Örneklemin Yaşanılan Aile İçi Şiddetin Türüne İlişkin Beyanları			
	C'sız	Sayı	Yüzde
Dövme	25	36	%59.0
Sözlerle iğneleme tarzında sözel şiddet	29	32	%52.5
Aşağılama, küçümseme gibi duygusal şiddet	34	27	%44.3
Yaralama	48	13	%21.3
Kapatma	53	8	%13.1
Evlilik İçi Cinsel Taciz	53	8	%13.1
Tecavüz	60	1	%1.6

Aile içi şiddetin çeşidinin tespiti kadınların yüz yüze oldukları tehlikenin boyutlarını tahmin etmede ufkumuzu açıcı nitelikte önemli bir unsur olacaktır.

Yukarıdaki tablo-13 yorumlanırken dövme ve yaralama her ikisi birlikte fiziksel şiddet içersinde, ayrıca aşağılama ve küçümseme ile kapatma da yine her ikisi birlikte duygusal şiddet içinde değerlendirilecektir.

Bu seçeneklerin bir arada değerlendirilmesi durumunda kadınların %70'inin fiziksel, %50'sinin sözel, %57'sinin duygusal ve %15'inin de cinsel şiddet gördükleri anlaşılmaktadır. Buna göre ilk sırayı fiziksel şiddet alırken, ikinci sırada duygusal, üçüncü sırada sözel ve dördüncü sırada da cinsel şiddet yer almaktadır.

Bu bulgular ile bu alanda yapılan diğer araştırmaların bulguları arasında paralellik vardır. Örneğın, “Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik şiddet” isimli araştırmada, fiziksel şiddet ilk sırada yer alırken, bunu duygusal ve sözel şiddet izlemektedir²⁶¹.

Bu alanda yapılan diğer bir araştırma olan ‘Türkiye’de Eşlerarası şiddet’ isimli araştırmada ise, eşe şiddet uygulama biçimleri arasında benzer şekilde fiziksel şiddet %69’la ilk sırada yer alırken, bunu %34’le sözel şiddet izlemektedir. Ancak bu son araştırmada duygusal şiddetle sözel şiddetin yer değıştirdiğı ve sözel şiddetin duygusal şiddetten sonra ikinci sırayı aldığı gözlenmiştir.²⁶²

Ayrıca kadın sığınmaevlerinde yürütölen bu araştırmada cinsel şiddetin görölme oranının da %15 gibi ciddi bir yüzde arz etmesi kadınlara yönelik şiddetin ürkütücü boyutları hakkında az da olsa ipucu verir niteliktedir.

c. şiddette Kullanılan Araçlar

Aile içi şiddet sırasında kullanılan araçların bilinmesi de aile içi şiddetle ilgili yapılacak bir durum tespiti açısından önemlidir. Aile içi şiddet sırasında kullanılan araçlara ilişkin olarak şu soru sorulmuştur. “şiddet sırasında kullanılan aletler nelerdir?” Bu soruda deneklere işaretlemeleri için dört tane seçenek sunulmuştur: *Fiziksel güç, kesici alet, ateşli silah, kimyasal madde*.

Bu soru deneklere yaşadıkları şiddet deneyimini yeniden hatırlatıcı nitelikte bir soru olduğundan bu deneyimi hatırlamak istemeyen %37’lik bir denek grubu bu soruya cevap vermemeyi tercih etmişlerdir.

Bu soruya cevap verenlerin belirttiğine göre şiddet sırasında en çok fiziksel güç (tekme, tokat, yumruk gibi) kullanımı (%50) söz konusu iken, bunu %10’la kesici aletlerin kullanımı ve %3’le ateşli silah ve kimyasal maddelerin kullanımı izlemektedir.

261 Kocacık, a.g.e., s.90.

262 Vatandaş, a.g.e., s.82.

Tablo-14: Örneklemin Şiddet Sırasında Kullanılan Aletlere Göre Dağılımı			
Şiddet Sırasında Kullanılan Aletler	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Fiziksel Güç (Tekme, tokat, yumruk gibi)	30	49.2	78.9
Kesici Alet	6	9.8	15.8
Ateşli Silah	1	1.6	2.6
Kimyasal Madde	1	1.6	2.6
Cevapsız	23	37.7	
Toplam	61	100.0	100.0

Bu araştırmada şiddet sırasında kullanılan araçlarla ilgili olarak elde edilen veriler yapılan diğer araştırmaların verileriyle paralellik arz etmektedir. Örneğin, “Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet” isimli araştırmada, şiddet sırasında kullanılan aletler arasında fiziksel güç kullanımı %45 ile ilk sırayı alırken, kesici alet kullanımı %9 ile üçüncü sıradadır. “Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet” isimli araştırmada sözlü hakaret ve küfür %44 ile ikinci sırada yer aldığı belirtilmektedir.²⁶³

Aile içi şiddetin hangi ortamlarda uygulandığının bilinmesi de aile içi şiddetin betimlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Aile içi şiddetin uygulandığı ortama ilişkin olarak deneklere “Eşiniz yahut aile içinde şiddeti uygulayan her kimse aile içinde şiddeti hangi ortamlarda uygulardı?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruda deneklere işaretlemeleri için üç tane seçenek sunulmuştur: *Başkalarının görmeyeceği yerlerde, gelişigüzel her yerde, başka (varsa yazınız)*. Örneklemin bu soruya verdikleri cevaplara göre dağılımı şöyledir.

Tablo-15: Örneklemin Şiddetin Uygulandığı Ortamlara Göre Dağılımı			
Şiddetin Uygulandığı Ortam	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Başkalarının Görmeyeceği Yerlerde	24	39.3	55.8
Gelişigüzel Her Yerde	17	27.9	39.5
Başka	2	3.3	4.7
Cevapsız	18	29.5	
Toplam	61	100.0	100.0

²⁶³ Kocacık, a.g.e., s.90.

Tablodaki verilere göre, örneklemin %40'ı saldırganın şiddeti başkalarının göremeyeceği yerlerde uyguladığını söylerken, %28'lik bir kısım gelişigüzel her yerde uyguladığını söylemiştir. Buradan da saldırganların genellikle şiddetin gizli kalmasını tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Böylece saldırganların önemli bir kısmının çevredeki insanları umursamadan hemen her ortamda şiddet uygulayabildikleri anlaşılmaktadır.

Aile içi şiddet olgusuyla ilgili bulguları inceledikten sonra, araştırma konusuyla ilgili diğer bir olgu ya da problem olarak örneklemin dindin yaşantısı ve itaatkarlık durumlarına ilişkin gözlem ve verileri ele almak istiyoruz.

C. DİNDARLIK ve İTAATKARLIK

Dindarlık ve dini hayatın diğer işaretlerinin tamamı dinselliği yansıtmaktadır. Dindarlığın psiko-sosyal etkileri, bireysel düzlemde dinin gündelik hayatı kontrol halinde bulunduran gücünün sınırlarını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Böylece dindarlığın, dini inanç, ibadet, dini tecrübe, dini bilgi ve dini etkileme gibi kategoriler içinde kendini ifade etme imkanı bulduğu görülmektedir.²⁶⁴

Bu araştırma kendi bulguları çerçevesinde dindarlığı 2 boyutta değerlendirmektedir. Bunlar dinin inanç ve ibadet boyutudur. Ayrıca bu iki boyut haricinde öznel dindarlık algısına da yer verilmiştir. Dindarlığı tespiti yönelik sorular ise giriş kısmında da belirtildiği üzere Veysel Uysal'ın "Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri" isimli araştırmasında kullandığı dindarlık ölçeğinin araştırmamız için uyarlanmış bir versiyonundan oluşmaktadır²⁶⁵.

Anket formunda 22., 23., 27., 30., 31. ve 35. sorular dindarlığın inanç boyutunu, 24., 25, 26., 29, 32., 33., 34. ve 36. sorular da dindarlığın ibadet boyutunu ölçmektedir. Bunun dışında subjektif dindarlığa ilişkin bir soruya yer verilmiştir.

Örneklemin dini yönelimini daha iyi tasvir etmek maksadıyla bu soruların hepsi hem deneklerin kendilerine hem de eşlerine ilişkin olarak sorulmuştur. Yani kadın

²⁶⁴ Subaşı, Necdet, Gündelik Hayat ve Dinsellik, İst., 20004, s. 41-42.

²⁶⁵ Bkz., Veysel Uysal, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, İstanbul:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 1996.

deneklere eşlerinin dini yaşmalarına dair izlenimlerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Böylelikle hem mağdur konumundaki deneklerin hem de saldırgan konumundaki eşlerinin dindarlığına ilişkin veriler elde edilmek istenmiştir.

Ayrıca itaatkarlık durumlarıyla ilgili olarak bir itaatkarlık ölçeği kullanılmıştır. Böylece katılımcıların dindarlık ve itaatkarlık durumlarını yansıtan tutum ve davranışlarının genel bir profilini çizmek ve iki farklı alandaki tutumlar arasında ilişkiyi incelemek hedeflenmiştir.

Bu maksatla toplanan verileri 1) Dindarlıkla ilgili bulgular ve 2) İtaatkarlıkla ilgili veriler olmak üzere iki alt başlık altında toplayarak sunmak uygun görülmüştür.

1. Dini İnanç ve Tutumlar

Bu alt başlık altında “Allah’a ve peygambere inanç, ahiret inancı, namaz kılma ve oruç tutma, dua etme” gibi dini hayatla ilgili inanç, tutum ve davranışlar söz konusudur.

a. Allah İnancı

Burada deneklerin ve eşlerinin dindarlık durumlarına ilişkin bulgular beraber verilecektir

Dindarlık durumlarını ölçmeye yönelik ilk soru “Allah’a varlığına inanıyor musunuz?” sorusudur. Bu soruda deneklere evet ve hayır şeklinde iki seçenek sunulmuştur. Aynı soru deneklerin eşlerine ilişkin olarak da sorulmuştur.

Eşlerinin dindarlık durumlarını ölçmek için ise, deneklere “Birlikte yaşadığınız süre içerisinde eşiniz Allah’ın varlığına inanıyor muydu?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir.

Bu soru eşlerin kendilerine sorulamamıştır, çünkü deneklerin can güvenliği söz konusudur. Ancak deneklerin eşleri hakkındaki gözlemlerine dayanarak onların Allah inancı ile ilgili bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu iki soruya verilen cevaplara göre

deneklerin frekanslar ve yüzdelikler, halindeki dağılımı aşağıdaki tabloda sunulduğu gibidir.

Tablo-16: Allah İnancına İlişkin Görüşlerin Dağılımı						
Allah İnancı	Kendileri			Eşleri		
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	59	96.7	100.0	45	73.8	86.5
Hayır	-	3.3	-	4	6.6	7.7
Emin Değilim	-	-	-	3	4.9	5.8
Cevapsız	2	-	-	9	14.8	-
Toplam	61	100.0	-	61	100.0	100.0

Bu soruya hayır diyen hiçbir denek yoktur, sadece iki denek soruyu cevapsız bırakmıştır. Örneklemin %96'sı Allah'a inandığını belirtmiştir.

Deneklerin, eşlerinin Allah inancına ilişkin izlenimlerine gelince, deneklerin %73'ü eşinin Allah'a inandığı kanaatini taşımaktadır. Sadece %6'sı eşinin Allah'a inanmadığı kanaatindedir. %5'i ise eşinin Allah'a inanıp inanmadığından emin değildir. Bu durumda denebilir ki gerek mağdur konumundaki kadınların gerek saldırgan konumundaki erkeklerin çoğu Allah'a inanmaktadırlar.

Ancak %73 gibi bir çoğunlukla Allah'a inanan bu erkeklerin çoğunluğu eşlerine onları bir sığınmaevine gitmeye sevk edecek biçimde ve yoğunlukta şiddet uygulamaktadırlar. Onların kendilerindeki bu şiddet eğilimini hangi dini kriterlerle bütünleştirdikleri bir yana İslam gibi her durumda yumuşaklığı ve sulhu emreden bir dinin fertleri olarak nasıl olup ta aynı zamanda hem dindar hem de saldırgan olabildikleri ayrıca incelemeye tabi tutulması gereken bir konudur.

Deneklerin Allah inancı konusundaki tutum ve yönelimleri böyle iken acaba onların Peygamber inancı ile ilgili tutum ve yönelimleri nasıldır?

b. Peygamber İnancı

Deneklere, onların peygambere olan inançlarını tespit etmek üzere, “Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu konuda deneklere işaretlemeleri için “*evet ve hayır*” şeklinde iki seçenek sunulmuştur.

Araştırma sırasında Peygamber inancı ile ilgili olarak sadece deneklerin Hz. Peygamber'e inanıp inanmadıkları sorusu ile yetinilmemiş fakat aynı zamanda deneklerin saldırgan konumundaki eşlerinin Peygamber inancına dair bir soruya da yer verilmiştir.

Bu soruda yukarıdaki sorudan farklı olarak deneklere “*Emin değilim.*” şeklinde üçüncü bir şık daha sunulmuştur. Bu iki soruya verilen cevaplara göre örneklemin dağılımı aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo-17: Peygamber İnancına İlişkin Görüşlerin Dağılımı						
Peygamber İnancı	Kendisi			Eşi		
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hayır	1	1.6	1.7	4	6.6	7.5
Evet	59	96.7	98.3	4	6.6	7.5
Emin Değilim	-	-	-	45	73.8	84.9
Cevapsız	1	1.6	-	8	13.1	-
Toplam	61	100.0	100.0	61	100.0	100.0

Deneklerin büyük çoğunluğu Hz. Muhammed'in Peygamber olduğuna inanmaktadır. Sadece deneklerden bir tanesi Peygamber'e inanmadığını belirtmiş deneklerden biri de bu soruyu boş bırakmayı tercih etmiştir. Bu oranlar deneklerin büyük çoğunluğunun Peygamber inancı noktasında bir şüphesi olmadığını göstermektedir.

Deneklerin %74'ü eşinin Hz. Muhammed'in peygamberliğine inandığı görüşündeyken, %6'sı eşinin Hz. Peygamber'e inanmadığı görüşündedir. Kalan %6 ise

eşinin bu inancından emin değildir. %13'lük bir kitle ise bu soruyu boş bırakmayı tercih etmiştir.

c. Ahiret İnancı

Araştırma sırasında deneklerin Allah ve Peygamber inançları hakkında bilgi sahibi olmakla yetinilmemiş aynı zamanda deneklere İslam inancının en önemli ve temel kaidelerinden olan Ahiret inancı ile ilgili sorulara da yer verilmiştir. Deneklere Ahiret gününe inanıp inanmadıkları sorulmuş, bu soruda deneklere “*evet ve hayır*” şeklinde iki seçenek sunulmuştur. Aynı soru deneklerin saldırgan konumundaki eşleri ile ilgili olarak da sorulmuştur. Bu iki soruya verilen cevaplar aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo-18: Ahiret İnancına İlişkin Görüşlerin Dağılımı						
Ahiret İnancı	Kendisi			Eşi		
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hayır	1	1.6	1.7	4	6.6	7.5
Evet	58	95.1	98.3	38	62.33	71.7
Emin Değilim	-	-	-	11	18.0	20.8
Cevapsız	2	3.3	-	8	13.1	-
Toplam	61	100.0	100.0	61	100.0	100.0

Deneklerin %95'i öldükten sonra da bir yaşamın yani ahiretin varlığına inanmaktadırlar. Sadece %1'lik bir kısım ahiretin olmadığını düşünürken, %3'lük bir kısım da soruyu cevapsız bırakmayı tercih etmiştir. Buna göre bu araştırmaya konu olan mağdur kadınların çoğu ahirete inanmaktadırlar. Uğradıkları şiddet olayı sonrasında ahirete olan inançlarında bir farklılık söz konusu değildir.

Tablodaki verilere göre, deneklerin %62'si eşinin ahirete inandığından eminken, %18'i bundan emin değildir. Eşinin ahirete inanmadığını düşünenlerin oranı ise %6'dır. Kadınların eşlerinin Allah'a inançları ile Peygamber'e inançları hakkında sergiledikleri emin tutum eşlerinin ahirete olan inançları hakkında yerini şüpheli bir tutuma bırakmakta ve %18 gibi önemli bir oranla, eşlerinin ahirete inanıp inanmadığından emin olmadıklarını beyan etmektedirler.

d. İbadet Hayatı

Dinler, bireyle Tanrı arasında gerçekleşen karşılıklı bir ilişkiyi koordine edecek hiyerarşi, teoloji ve davranış bilgisini ihmal etmeksizin kendilerini tarif etmektedirler. Din yalnızca bir inanç alanıyla sınırlı kalmamakta, o ayrıca bir dizi tanımlanmış davranış örüntüsüyle de kulluğun göstergelerine işaret etmektedir. İbadetler bireysel ve toplumsal evrende yerine getirilmektedir.²⁶⁶

Genellikle sosyologu ilgilendiren de herhangi bir dinin hangi teolojik ya da fiili görüntülere sahip olduğu değil, aksine bu bağdaşık unsurların toplumsal alana yaydığı etkinin, varsa ne gibi işaret, im ve göstergelere sahip olduğudur. Yani din değil dindarlıktır. Bir kişinin dindar olduğunu vurgulamak, onun kendi inanç alanı içindeki bireysel gerçeklik durumu hakkında da bir bilgiye sahip olunduğu anlamına gelmektedir. İnancın ruhsal ve fiziksel, işaretleri içinde birey Tanrısal gerçekliğe kendi sosyal konumuyla bağlanmakta, gündelik hayatın bütün etkilerini koruyan bir perspektifle de dini, kendi yaşamının bir göstergesi haline getirmektedir.²⁶⁷

Bu araştırmada da deneklerin dindarlık durumlarının göstergesi olarak onların inanç ve ibadetlere ilişkin bazı tutum ve davranışları incelenmiştir.. Bu bağlamda dindarlığın inanç boyutuna giren bulguları verdikten sonra şimdi de ibadet hayatına ilişkin bulgulardan söz edilecektir.

Her biri aile içi şiddet mağduru olan deneklerin dini tutum ve yönelimlerinin bilinmesi, yaşadıkları üzücü ve örseleyici şiddet hadisesinden sonra, onların dini yaşantılarının ne yönde etkilendiğini tespit etmek açısından önem arz etmektedir. Bunun yanında deneklerin saldırgan konumunda bulunan eşlerinin dini tutum ve yönelimlerinin bilinmesi de konumuz açısından önemlidir Bu sayede hem şiddete maruz kalanın hem de şiddet uygulayanın dindarlığı ile aile içi şiddet arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmak mümkün olabilir.

²⁶⁶ Subaşı, a.g.e., s.42.

²⁶⁷ Subaşı, a.g.e., s.43.

Ancak biz bu araştırmada şiddet uygulayan eşlerin (erkeklerin) dindarlıkları hakkında bilgi sahibi olmak “*Deneklerin saldırgan durumundaki eşleri dindar mıdır, değil midir?*” sorusuna cevap verilmesini de mümkün kılacaktır. Ancak şiddet uygulayan eşlere doğrudan ulaşma imkanı bulunmadığı için, onların dindarlıkları hakkında eşlerinin bu soruya verdikleri cevaplarla yetinmek zorunda kalınmıştır. O halde burada örnekleme oluşturan bayanların eşlerinin dini inanç ve tutumlarına ilişkin beyanlarının esas alındığı unutulmamalıdır.

Şimdi şiddet mağduru kadınların ve eşlerinin dini hayatlarının ibadet boyutunu yansıtan bilgi ve bulguları inceleyebiliriz. Bu bağlamda dindarlıklarının ibadet boyutundaki unsurlar arasında “oruç, namaz ve dua” gibi dini ibadetler söz konusudur.

Bu hususlarla ilgili bilgi toplamak için deneklere “oruç tutup tutmadıkları, namaz kılıp kılmadıkları ve dua edip etmedikleri” sorulmuş ve bu sorulara “*devamlı, arasıra, hiç*” seçeneklerine göre cevaplamaları istenmiştir.

Tablo-19: Oruç Tutup Tutmama Durumlarına Göre Dağılım					
Oruç İbadeti			Eşi		
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç	2	3.3	15	24.6	28.3
Arasıra	7	11.5	15	24.6	28.3
Devamlı	52	85.2	23	37.7	43.4
Cevapsız	-	-	8	13.1	-
Toplam	61	100.0	61	100.0	100.0

Deneklerin kendileri ve eşlerinin oruç tutma sıklıklarını yansıtan bulgular yukarıda tablo 19’da görüldüğü gibidir. Bulgulara göre deneklerin %85’i devamlı, %11.5’i arasıra oruç tuttuğunu belirtirken, %3’ü de hiç oruç tutmadığını belirtmiştir.

Bu verilere göre, deneklerin önemli bir kısmının(%85) devamlı oruç tuttuğunu belirtmiş olması, örneklemin büyük çoğunluğunun bu ibadeti eksiksiz yerine getirdiğinin bir göstergesidir.

Deneklerin eşlerinin oruç tutup tutmamasına gelince, Tablo-19'daki bulgulara göre eşlerin %38'inin devamlı, %24'ünün arasıra oruç tuttuğu ve , %24'ünün ise hiç oruç hiç oruç tutmadığı anlaşılmaktadır.

Bu oran kadın deneklerin oruç tutma sıklığıyla kıyaslanınca arada büyük bir fark olduğu gözlenmektedir. Zira kadın denekler %85 oranında devamlı oruç tutması ile eşlerinin %38'nin devamlı oruç tutması iki grup arasında kadınlar lehinde bir yoğunluk olduğunu açıkça göstermektedir.

Namaz kılma ile ilgili tutum ve davranışlar bakımından durum nasıldır? Bu soruyla ilgili olarak toplanan veriler topluca aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo-20: Namaz Kılıp Kılmama Durumlarına Göre Dağılım						
Namaz İbadeti	Kendisi			Eşi		
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç	8	13.1	13.8	24	39.3	46.2
Arasıra	23	37.7	39.7	9	14.8	17.3
Devamlı	27	44.3	46.6	19	31.1	36.5
Cevapsız	3	4.9	-	9	14.8	-
Toplam	61	100.0	100.0	61	100.0	100.0

Tablodaki bulgulara göre deneklerin %44'ünün namazını devamlı, %37'sinin ise ara sıra kıldığı, %13'ünün ise hiç kılmadığı anlaşılmaktadır. Bu verilerden hareketle deneklerin oruç ibadetine gösterdikleri ilgiyi namaz ibadeti hususunda gösteremedikleri düşüncesi akla gelmektedir. Namaz ibadetini devamlı yerine getirme oranındaki bu düşüşü, namazın daha sık ve düzenli olarak yerine getirilmesi gereken bir ibadet olmasına bağlamak mümkündür.

Ayrıca namaz kılma alışkanlıklarının kazanılması açısından yorumlandığında ise, bireylerin çocukluklarında namaz kılma alışkanlığını yeterince kazanmamış olmaları bu alışkanlıkları ileriki yaşlarda kazanmaları oldukça zorlaştırabilir. Bulgulara göre sığınmaevinde kalan hanımların %44'lük bir kısmının namazlarını devamlı kılması

ya da hiç aksatmamaya çalışması, bu kadınların önemli bir kısmının yaşadıkları kötü olaylardan dolayı dine küsmediği, tam tersine dine daha sıkı sarılarak travmayı daha hafif bir biçimde atlattığı çalıştığı düşüncesini akla getirmektedir.

Şiddet uygulayan eşlerin namaz kılma sıklıklarına gelince, eşlerin %31'i devamlı namaz kılarken, %14'ü ise arasıra namaz kılmaktadır. “Hiç namaz kılmayanlar ise, %39'luk bir orana ulaşmaktadır.

Bu duruma göre eşlerin (erkekler) namaz kılma oranları, kadınların namaz kılma oranlarından daha düşüktür. Bu durum iki sebepten kaynaklanabilir. Bu sebeplerden birisi kadınların eşleri hakkında olumsuz kanaat belirtmeleri yani bu konuda kadınların beyanlarının taraflı olmasına bağlanabilir. Diğeri ise eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin dindar kişiler olmamasına bağlanabilir. Ancak ikinci ihtimal daha yüksektir, zira dindar bir kişinin çevresindeki hem de en yakınındaki insanlara şiddet uygulaması onun dindarlığıyla çelişen bir durumdur.

Bununla beraber %31 gibi önemli bir oranın devamlı namaz kılıyor olmasına rağmen eşine şiddet uygulaması da göz ardı edilemeyecek bir veridir. Bu durumda akla şöyle bir soru gelmektedir. Namaz kılan bu kişiler kendi dindar kimlikleriyle şiddet uygulayan saldırgan kimliklerini nasıl olup ta bir arada aynı kişilik içinde barındırabilmektedirler?

Deneklerin yaşadıkları travma sonrası yaşanan stresle başa çıkmak için dini hayata yönelmeleri mümkündür. Bu bağlamda dini başa çıkma çabaları olarak onların dua etme sıklıklarını göz önünde bulundurmak gerekir.

Tablo-21:: Dua Etme Sıklıklarının Dağılımı						
Dua Etme Sıklığı	Kendileri			Eşleri		
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç	-	-	-	18	29.5	34.6
Arasıra	10	16.4	16.7	12	19.7	23.1
Devamlı	50	82.0	83.3	22	36.1	42.3
Cevapsız	1	1.6	-	9	14.8	-
Toplam	61	100.0	100.0	61	100.0	100.0

Dua etme ile ilgili tutum ve davranışlar bakımından durum nasıldır? Bu soruyla ilgili olarak toplanan veriler tablo 20’de verilmiştir. Bu verilere göre deneklerin %82’si devamlı, %16’sı ise ara sıra dua etmektedir. Sığınmacı kadınlarla yapılan görüşmeler esnasında anlaşılan o ki; söz konusu kadınlar yaşadıkları şiddet hadisesinin ardından karşılaştıkları psikolojik sorunları aşmak hususunda Allah’tan yardım istemektedirler ve böyle bir durumda din onlara sığınacakları dingin bir liman, fırtına esnasında yollarını bulabilecekleri bir deniz feneri sunmaktadır. Bu deniz feneri ise duadan başka bir şey değildir.

Deneklerin eşlerinin dua etme sıklıklarına gelince deneklerin eşlerinin %36’sının devamlı, %19’unun ise ara sıra dua ettiği anlaşılmaktadır. Şiddet uygulayan erkeklerin %29’u da hiç dua etmemektedir.

Deneklerin ibadet hayatına ilişkin bu tespitlerden sonra ve şöyle bir soru sormak yerinde olacaktır. *“Peki denekler kendi dindarlıklarını nasıl tanımlamaktadırlar?”* Bu soruyu cevaplandırabilmek için deneklerin sübjektif dindarlık algılarını bilmek gerekir.

e. Sübjektif Dindarlık Algısı

Örneklemin ve şiddet uygulayan eşlerin (erkeklerin) dindarlıklarını ölçmek amacıyla deneklere *“Kendi dindarlığınızı ve eşinizin dindarlığını nasıl tanımlarsınız?”*

sorusu yöneltmiştir. Deneklerin kendilerinin ve eşlerinin dindarlıklarını tanımlamalarına göre dağılımları aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo-22:: Örneklemin Dindarlık Tanımlamalarına Göre Dağılımı						
Dindarlık Tanımları	Kendisi			Eşi		
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Dindar Değil	-	-	-	11	18.0	20.8
Az Dindar	8	13.1	13.6	15	24.6	28.3
Dindar	28	45.9	47.5	14	23.0	26.4
Çok Dindar	23	37.7	39.0	13	21.3	24.5
Cevapsız	2	3.3	-	8	13.1	-
Toplam	61	100.0	100.0	61	100.0	100.0

Denekler kendilerini çoğunlukla dindar ve çok dindar olarak tanımlamışlardır. Kendilerini dindar olarak tanımlayanların oranı %45 iken, kendilerini çok dindar olarak tanımlayanların oranı %37'dir. Kadınların subjektif dindarlık algılarının kendilerinin dindar oldukları yönünde olduğu anlaşılmaktadır.

Deneklerin eşlerinin dindarlıklarına ilişkin algılarının biraz yanlı olduğu yahut olacağı açıktır. Bunu doğrular nitelikte bir veri olmak üzere deneklerin %18'i eşlerinin dindar olmadıkları kanaatini taşımaktadır. Örneklemin %24'ü eşlerinin az dindar, %23'ü sadece dindar ve %21'i de eşlerinin çok dindar olduğunu düşünmektedirler.

Deneklerin eşlerinin dindarlıklarına ilişkin algıları az da olsa yanlıdır çünkü kadınlar uzun süre kocaları tarafından şiddete uğratılmışlardır. Eşlerinden uzun süre şiddet görmüş olan bu kadınların eşlerinin dindarlık durumlarına ilişkin olarak olumsuz düşüncelerinden daha doğal bir durum olamaz. Fakat kadınların bu bakış açısı ne kadar yanlı olursa olsun deneklerin doğru beyanatta bulunduğu düşünülmektedir. Çünkü deneklerin hiç tanımadıkları anketörlere yalan söylemeleri için bir neden yoktur. Zira %21'lik bir kısım eşinin çok dindar olduğunu söylemekte bir mahzur görmemiştir. Şiddet uygulayan eşlerin önemli bir kısmının dindar olmayan ve az dindar olarak çıkması şaşırtıcı bir sonuç değildir. Şaşırtıcı olan dindar ve çok dindar olarak gözüken %44'lük bir kısımdır. Zira bu kişiler hem dindardırlar hem de eşlerine şiddet

uygulamaktadırlar. %44'lük bu oran saldırgan durumundaki erkeklerin İslam'ın aile fertlerine ihsanı, iyiliği emreden boyutunu yeterince hazmedemediklerini veya dinin bu konudaki emirlerini çok ta umursamadan kendi aile üyelerine hoyratça davranmayı kendi hakları olarak görüp böyle muamelede bulunduklarına gösteren bir sonuçtur.

f. Dindarlık Değişkenleri Bağlamında Dini Yönelim

Dindarlık ile ilgili tutum ve davranışları sorgulayan sorulara verilen cevapların (kategorik değişkenler) sayı ve yüzdelik oranları daha önce verilmişti (bkz., *Dini İnanç ve Tutumlar* alt başlığı). Bu alt başlık altında ise parametrik analiz teknikleri kullanılarak yapılan analiz sonuçlarına göre değerlendirmeler yapılacaktır.

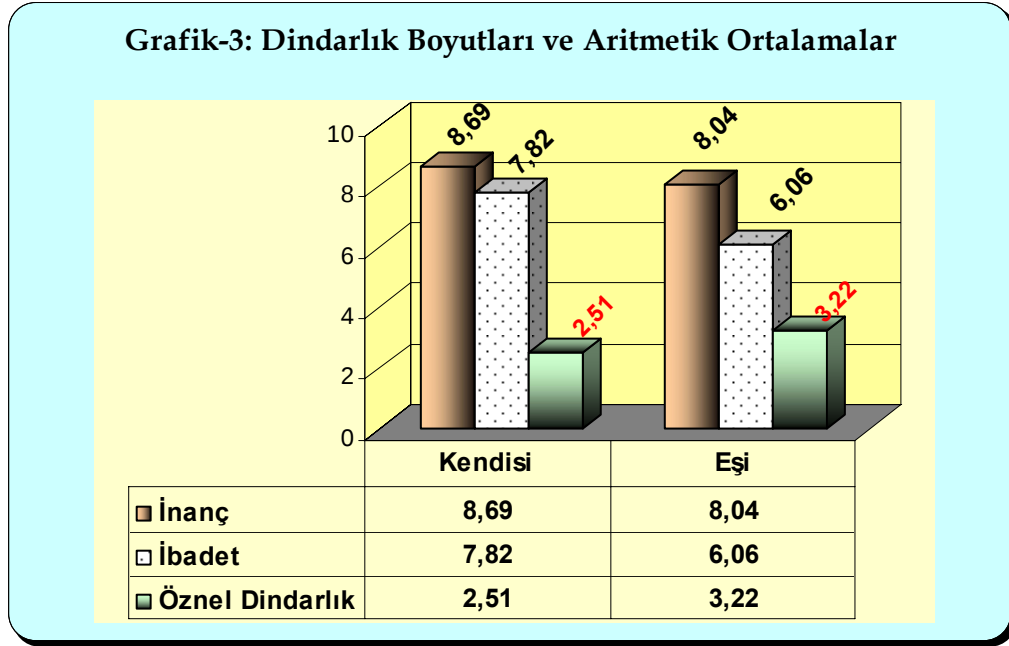
Katılımcıların kendilerini dine olan ilgilerini belirten belli kategoriler içinde değerlendirdikleri bir dindar algısı olan 'özel dindarlık algısını' ortaya koyduktan sonra deneklerin kendileri ve eşleri hakkındaki beyanlarına göre dağılımı verdikten sonra, şimdi ankete yer alan inanç ve ibadetlerle ilgili tutumları sorulardan oluşan bir dindarlık ölçeği geliştirilmiştir. Böylece dindarlığın iki boyutu olan inanç ve ibadet boyutuna giren eğilimler bazında, örnekleme oluşturan kadınların ve eşlerinin dindarlıklarının bir profilini çıkarma imkanı elde edilmiştir.

Bu bağlamda deneklerin hem kendilerinin, hem de eşlerinin söz konusu iki dindarlık boyutundan (inanç ve ibadet boyutlarından) aldıkları toplam puanların aritmetik ortalamaları alınmak suretiyle onların dindarlıkları hakkında genel bir profil çıkarmak hedeflenmiştir.

Bu amaca ulaşabilmek için dindarlığın inanç boyutunu oluşturduğu kabul edilen üç soruya (Allah, peygamber ve ahiret inancı) verilen "evet" cevapları 3 puan, "hayır" cevapları 1 puan olarak puanlanmıştır. Bu puanlama sistemine göre bu soruların üçüne de "evet" diyen bir kişinin alacağı en yüksek toplam puan 9, en düşük toplam puan 3'tür. Aynı şekilde dindarlığın ibadet boyutuna gire üç soru (namaz kılma, oruç tutma ve dua etme) için aynı puanlama sistemi geçerlidir.

Dindarlık boyutları ve özel dindarlık algıları bakımından örneklemedeki kadınların kendileri ve eşleriyle ilgili değerlendirmeleri, sürekli değişken olarak kabul

edilmiştir. Böylece hem onların dini hayatını yansıtan dini tutum ve davranışlarının göstergesi olarak aritmetik ortalamalar bazında genel bir profil çıkarılmış; hem de bu şekilde yaklaşmakla sürekli değişkenler arasında ilişkileri incelerken parametrik analiz tekniklerini kullanma imkanı elde edilmiştir.

Grafik/Tablo-3 teki verilere göre kadınların hem inanç (8,69) hem ibadet (7,82) boyutundan aldıkları puanlar eşlerinin aldıkları puanlardan daha yüksektir. Dini inanç ve ibadet boyutuna giren tutum ve davranış eğilimlerini temsil eden bu ortalama puanlar, dindarlığın oldukça yüksek olduğuna işaret etmektedir

Histogramdan da kolayca anlaşıldığı gibi, örnekleme oluşturan şiddet mağduru kadınların hem kendilerinin, hem eşlerinin dindarlıklarında dinin inanç ve ibadet boyutundaki tutum ve davranışlar bakımından yoğun bir dini yönelim içerisinde olduklarını söyleyebiliriz. Bu bulgu, dini yönelim ve dindarlık üzerine yapılan çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir.

Nitekim dindarlığın inanç boyutunda en yüksek puanı (8,69) kadınlar almışlar, bunu yine inanç boyutunda eşlerinin aldıkları puanlar (8,04) izlemiştir. Aynı şekilde örnekleme oluşturan kadınlar ibadet boyutunda da eşlerinden daha yüksek puan almışlardır. Fakat burada erkeklerin dindarlıklarına ilişkin puanların kadınların

beyanlarından yola çıkılarak elde edildiği unutulmamalıdır. En düşük puanlar ibadet boyutunda eşlerin yani şiddet uygulayan erkeklerin aldıkları puanlardır.

Aslında bu veriler, şiddet uygulayan eşlerin ibadet boyutundan aldıkları puanların düşük çıkması şiddet uygulayanların dindarlık düzeylerinin düşük olduğunu gösterdiği kadar, aile içi şiddet ile dindarlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyması açısından da önemlidir. Bu verilere göre dindarlık ile aile içi şiddet uygulama eğilimi arasında negatif bir ilişki olduğunu söylemek yanlış olmaz.

2. Genel İtaatkarlık Profili

Bu araştırmada sorgulanan diğer bir alt problem *“itaatkarlık ile dindarlık arasında nasıl bir ilişki vardır?”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda acaba şiddete uğrayan bu kadınlar uğradıkları şiddet sonrasında itaatkarlık kavramı içinde değerlendirilen hangi tutum ve davranışları öne çıkarmaktadır? Acaba kaderlerine küsüp her şeye razı mı olmuşlardır? Başka bir ifadeyle itaatkarlık adına itaatkar bir tutum mu sergilemişlerdir, yoksa yaşadıkları karşısında isyan mı etmişlerdir?

Bu sorulara cevap bulabilmek amacıyla toplanan veriler ve yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular ayrı bir alt başlık altında verilmiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere bu araştırmada, dindarlık boyutları ya da değişkenleri olarak değerlendirilen dini inanç ve ibadet eğilimlerini ölçmeye yönelik sorular yanında, anket formunda deneklerin itaatkarlıkla ilgili tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik bir itaatkarlık ölçeği de yer almaktadır.

İtaatkarlık Ölçeği’nde yer alan ifadeleri cevaplandırırken denekler, 0’dan 4’e doğru giden Likert tipi ölçekler üzerinde tepkilerini belirtmişlerdir. Bu ölçekte kullanılan puanlama sistemi ölçeğin maddelerinin bir Faktör analizine tabi tutulmasına imkan sağlamıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçekte yer alan maddelerin 4 farklı boyutta toplandığı gözlenmiş ve bu boyutlar içeriklerine göre isimlendirilerek genel itaatkarlık eğiliminin alt faktörleri ya da boyutları olarak kabul edilmiştir.

Faktör analizi sonuçlarını dikkate alarak bu araştırmada genel itaatkarlık eğilimi, dört farklı alt boyutta incelenmiştir. Bunlar “çekingenlik, mahcubiyet, pasiflik ve uyum” ekleinde isimlendirilmiştir.

Bu bağlamda itaatkarlığa ilişkin bu dört boyut içeriklerine bakarak şöyle tanımlanmıştır:

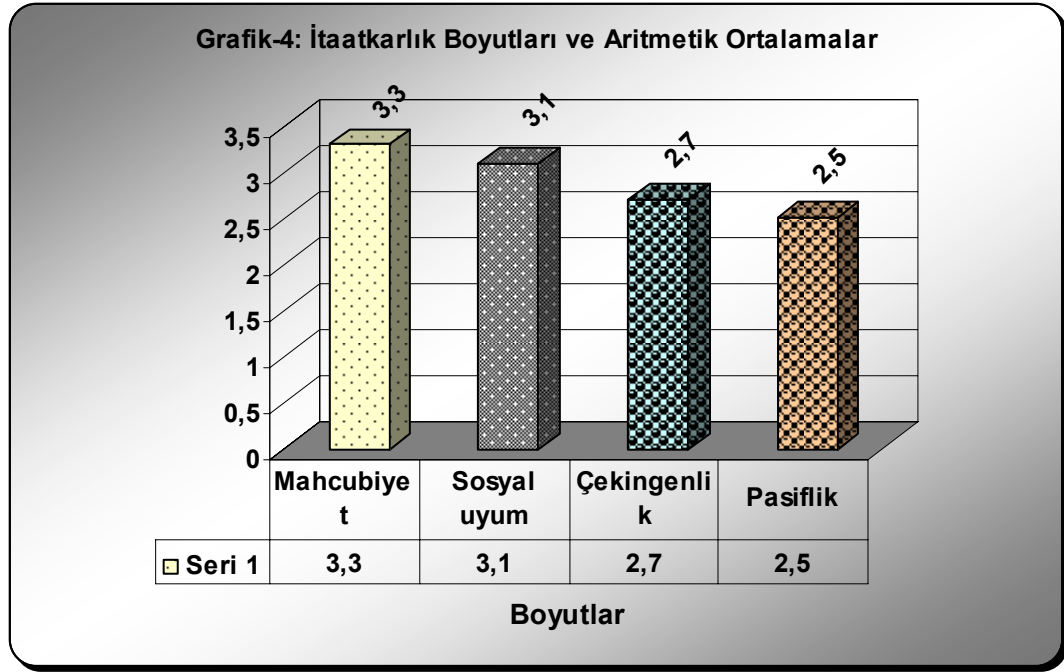
a) Çekingenlik: Bu alt faktör *“başkalarının eleştiri ve aşagılarnasına izin verip kendini savunamama, arkadaşlarına kızdığın zaman bu kızgınlığı onlara söylememe, anne ve babanız sizin hakkınızda hoş olmayan şeyler söylese de onları sessizce dinleme, küçük hatalar yüzünden sürekli özür dileme, konuşmaya çalışırken birisi lafı ağzından alıp konuşmayı sürdürürse susma”* gibi tutum ve davranışları kapsamaktadır.

b) Mahcubiyet: Burada *“insanlar baktıklarında yüzün kızarması, arkadaş toplantılarında konuyu açan kişi olmama, insanlarla göz göze gelmekten kaçınma, arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakma ve insanlarla konuşurken gözlerinin içine bakılmasından hoşlanmama”* ile ilgili tutum ve davranışları içermektedir.

c) Pasiflik: bu boyut içerisinde *“paranın üstü eksik verilince oradan uzaklaşma, birinin davetini geri çevirirken bile mutlaka önemli bir bahane bulma”* gibi tutum ve davranışlar yer almaktadır.

d) Sosyal uyum: Bu boyut içerisinde ise *“kendiniz yapmaktan hoşlanmadığınız halde diğer insanlar yapıyor diye bir davranışı yapma, herhangi biri sizin için küçük bir iyilikte bulunduğunda bile içtenlikle tekrar tekrar teşekkür etme”* gibi tutum ve davranışlar kümelenmiştir.

Bu dört boyuta ilişkin olarak hangisinin öne çıktığı ya da yoğunluk bakımından nasıl sıralandığını anlamak için ortalama puanlar (ölçek parametresi 0-4 puan) esas alınmıştır. Aile içi şiddete maruz kalan kadınlarda itaatkarlığın hangi boyutundaki sonuçların ya da tutum ve davranış eğilimlerinin öne çıktığını ya da etkili olduğunu kolayca anlamak ve bir durum tespiti yapmak için aşğıdaki histogramı incelemek yeterli olacaktır.

Yukarıdaki Grafik/Tablo-4 teki verilerden de anlaşılacağı üzere, itaatkarlığa ilişkin her boyut için aritmetik ortalamalar esas alınarak bir sıralama yapmak mümkündür. İtaatkarlığa ilişkin tutum ve davranışların yoğunluğunun göstergesi olan aritmetik ortalamalar büyükten küçüğe doğru sıralandığında, *mahcubiyet boyutuna* ilişkin tutumlar (3.3) ilk sırada gelirken, ikinci sırada *sosyal uyuma* ilişkin tutum ve davranışlar (3.1), en son sırada ise pasifliğe ilişkin tutumlar (2,5) yer almaktadır.

Araştırmanın buraya kadar olan kısmında öncelikle deneklerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler rapor edildikten sonra, deneklerin aile içi şiddete ilişkin tutum ve davranışlarına dair bulgulara ve en son olarak da deneklerin dindarlık ve itaatkarlıklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. *Acaba araştırmadaki değişkenlerin birbirleri arasında nasıl bir ilişkisel yapı vardır?* Bunu anlayabilmek için değişkenler arası ilişkilere bakmak gerekecektir.

D. AİLE İÇİ ŞİDDET, DİNDARLIK ve İTAATKARLIK: Değişkenler Arası İlişkiler

Değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyabilmek için yapılan istatistik analizlerde “demografik değişkenlerden yaş ve tahsil, itaatkarlık ölçeğinin ölçtüğü itaatkarlığın 3 boyuyu yani “çekingencilik, mahcubiyet, pasiflik ve sosyal uyum”, dini hayatı tanımlayan dindarlığın “inanç ve ibadet boyutları” ve ”öznel didarlık algısı” gibi değişkenler sürekli değişken yapılarak bu değişkenler arasındaki ilişkisel yapı da incelenmiştir. Burada değişkenler arasındaki ikili ilişkiler Pearson korelasyon analizi tekniğinden yararlanılarak tespit edilmiştir.

Araştırmanın hipotezlerinde biri “yaş ve öğrenim düzeyi ile dindarlık, itaatkarlık eğilimleri ve şiddetin sonuçları arasında ilişki negatif bir ilişki vardır.” şeklinde dile getirilmiştir. Bu hipotezi teste etmek için yapılan analiz sonuçlarının gösterdiği kadarıyla “yaş ve öğrenim durumu ile dindarlık, şiddet ve itaatkarlık” arasında değişik yönde ve farklı düzeyde ilişkiler mevcuttur. Bu hususla ilgili yapılan korelasyon analizi sonuçları topluca tablo halinde aşağıda verilmiştir.

1. İtaatkarlık, Dindarlık, Şiddetin Sonuçları ve Yaş

Yaş ve tahsil değişkeni her ne kadar kategorik değişken olarak ele alınsa da burada göreceli bir puanlama ile sürekli değişken olarak kabul edilerek analize sokulmuştur. Örneklemin azlığı ve ki kare analizine uygun bir dağılım görülmediği için bu yol tercih edilmiştir. Burada sebep-sonuç ilişkisi bağlamında değil, korelasyon analizinin el verdiği ölçüde değişkenler arası ilişkisel bağlar, iki değişken arasındaki ilişkinin yönü ve yoğunluğu yansıtan korelasyon katsayılarına göre tasvir edilecektir.

Korelasyon analizi sonucu elde edilen ve Tablo-23’te özetlenen verilere göre yaş değişkeni ile öğrenim durumu arasında ters yönde bir ilişki mevcuttur. Yani yaş yükseldikçe öğrenim düzeyi düşmektedir. Başka anlatımla örneklemdaki kadınların yaşı küçüldükçe tahsil durumları orta okul-lise düzeyine doğru yükselmektedir. Bu iki değişken ya da nitelik arasındaki ilişki düzeyi oldukça yüksek ve anlamlı çıkmıştır ($r=-0,373$, $p<0.05$).

Tablo-24: Yaş ve Öğrenim Durumu ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiler		
Değişkenler	Yaş r	Öğrenim Durumu r
ÖĞRENİM DURUMU	-0,373**	
ÇEKİNGENLİK	0,058	-0,247
MAHCUPLUK	0,144	-0,397**
PASİFLİK	-0,166	0,014
SOSYAL UYUM	0,135	-0,256*
KENDİ İNANCI	-0,264*	0,211
KENDİ İBADETİ	0,216	-0,029
EŞİNİN İNANCI	0,264	-0,034
EŞİNİN İBADETİ	0,475**	-0,192
PSIKOLOJİK SONUÇ	-,435**	0,048
FİZİKSEL SONUÇ	-0,165	0,173
SOSYOLOJİK SONUÇ	-0,261	-0,18

Dindarlık yaş arasındaki ilişkiye gelince, bulgulara göre kadınların yaşları yükseldikçe dindarlığın inanç boyutuna giren tutum ve davranışlarında bir azalma olduğu gözlenmektedir ($r=-0,264$, $p<0.05$). Bu sonuç genel yargıların aksine olduğu için şaşırtıcı bir sonuçtur.

Eşlerinin dindarlıklarındaki ibadet boyutuna giren tutum ve davranışlar bakımından ise durum tam tersi yönde cereyan etmekte, yaş yükseldikçe dindarlık düzeyi de artmaktadır($r=0,475$, $p<0.01$).

Şiddetin sonuçları ile yaş değişkeni arasındaki ilişkiye gelince, kadınların yaşları yükseldikçe şiddetin psikolojik sonuçlarından etkilenme derecesi de düşmektedir ($r=-0,435$, $p<0.01$). Yani şiddetin psikolojik sonuçları sayılan Burada kadınların yaşadıkları “yalnızlık, ümitsizlik” gibi duygular daha az yanmaktadır.

2. İtaatkarlık, Dindarlık, Şiddetin Sonuçları ve Öğrenim Düzeyi

Öğrenim düzeyi dikkate alındığında ise, deneklerin öğrenim durumu ile sergiledikleri mahcubiyet arasında da ters yönlü bir ilişki vardır. Yani öğrenim durumu

yükseldikçe mahcubiyet azalmaktadır ($r=-0,375$, $p<0.01$). Bunun anlamı “*insanlar baktıklarında yüziün kızarması, arkadaş toplantılarında konuyu açan kişi olmama, insanlarla göz göze gelmekten kaçınma, arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakma ve insanlarla konuşurken gözlerinin içine bakılmasından hoşlanmama*” gibi tutum ve davranışlar azalıyor demektir.

Benzer şekilde öğrenim durumu düştükçe sosyal uyum yönünde sergilenen tutumlarda da azalma görülmektedir ($r=-0,256$, $p<0.05$). Yani örneklemdaki kadınların tahsil düzeyi onların sosyal uyum ya da itaatkarlık adına yapılan “*kendisi yapmaktan hoşlanmadığı halde diğer insanlar yapıyor diye bir davranışı yapma, herhangi biri onun için küçük bir iyilikte bulunduğunda bile içtenlikle tekrar tekrar teşekkür etme*” gibi tutum ve davranışlarda azalma olduğu anlaşılmaktadır.

3. Dindarlık ve Şiddetin Sonuçları

Yaş ve tahsil durumu ile dindarlık, itaatkarlık ve şiddet değişkenleri arasındaki ilişkileri inceledikten sonra, şiddetin sonuçları ile dindarlık değişkenleri arasındaki ilişkiye gelince bu hususla ilgili veriler aşağıdaki tabloda topluca özetlenmiştir.

Tablo-25: Dindarlık ve Şiddetin Sonuçları Arasındaki İlişkiler				
* $p<0.05$, ** $p<0.01$		PSİKOLOJİK SONUÇ	FİZİKSEL SONUÇ	SOSYAL SONUÇ
KENDİ İNANCI	r	0,088	0,11	-0,069
KENDİ İBADETİ	r	-0,094	-0,288	0,06
EŞİNİN İNANCI	r	-0,279	0,097	-0,182
EŞİNİN İBADETİ	r	-0,42**	-0,124	-0,242

Analiz sonuçlarına göre, şiddetin sonuçları ile dindarlık boyutları arasında çoğunlukla negatif ilişkiler bulunmasına rağmen bunların büyük çoğunluğu istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Bununla beraber eşin ibadet düzeyi arttıkça şiddetin psikolojik sonuçlarını hissetme düzeyi düştüğü yani yaşanan şiddetin psikolojik açıdan daha az hissedildiği gözlenmektedir. Bu demektir ki, eşin dindarlığında ibadet boyutuna giren tutum ve

davranışlarında görülen artış (ortalama puanları yükseldikçe) kadınların bu şiddetten etkilenmesini azaltmaktadır ($r=-0,42$, $p<0.01$).

4. Dindarlık ve İtaatkarlık İlişkisi

Acaba dindarlık değişkenleri ile itaatkarlık değişkenleri arasında nasıl bir ilişki var? Bu hususla ilgili olarak ise “dindarlık ile itaatkar tutumlar arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu yani dindarlık arttıkça itaatkarlıkla ilgili tutum ve davranışlarda da artış olacağı” şeklinde bir hipotez ileri sürülmüştü.

Bu soruya cevap aramak ve hipotezimizi test etmek için yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre bu iki değişken arasındaki manidar bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo-26: İtaatkarlık ve Dindarlık Arasındaki İlişkiler					
		ÇEKİNGENLİK	MAHCUPLUK	PASİFLİK	SOSYAL UYUM
KENDİ İNANCI	r	-0,210	-0,088	0,090	-0,112
KENDİ İBADETI	r	-0,115	0,038	0,171	-0,375**
EŞİNİN İNANCI	r	-0,180	-0,294*	-0,015	-0,204
EŞİNİN İBADETI	r	-0,214	-0,125	0,073	-0,058

Analiz sonuçlarına göre, deneklerin itaatkarlık ve dindarlığa ilişkin tutumları arasındaki ilişkiler çoğunlukla istatistiksel açıdan anlamlı değildir. Bununla beraber sığınmacı kadınların beyanlarına göre belirlenen, eşlerin dini inanç düzeyi ile kendilerinin mahcubiyet düzeyleri arasında *negatif* yönlü ve istatistik bakımından anlamlı bir ilişki vardır.

Başka bir ifadeyle, şiddet uygulayan eşlerin inanç düzeylerini gösteren puanlar arttıkça mahcubiyet düzeylerini yansıtan puanlar da azalmaktadır ($r=-0,294$, $p<0.05$) düşmektedir.

Yani eşinin dinin inanç boyutundaki tutum ve davranışları arttıkça kadınların *“insanlar baktıklarında yüzün kızarması, arkadaş toplantılarında konuyu açan kişi olmama, insanlarla göz göze gelmekten kaçınma, arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakma ve insanlarla konuşurken gözlerinin içine bakılmasından hoşlanmama”* gibi tutum ve davranışlarda azalma oluyor demektir.

Kadınların kendi dindarlıklarına gelince, tam tersi bir durum söz konusudur. Katılımcıların ibadetle ilgili tutum ve davranışları yoğunlaştıkça itaate ilişkin sosyal uyum düzeyleri de artmaktadır ($r=0,375$, $p<0.01$). Yani dindarlıkta ibadet boyutuna giren tutum ve davranışları arttıkça, kadınlar sosyal uyum yönünden daha uyumlu bir tutum sergilemelerini sağladığını söylemek mümkündür. Daha açık bir ifadeyle *“kendisi yapmaktan hoşlanmadığı halde diğer insanlar yapıyor diye bir davranışı yapma, herhangi biri onun için küçük bir iyilikte bulunduğu bile içtenlikle tekrar tekrar teşekkür etme”* gibi tutum ve davranışlarda bulunma eğiliminde artış olduğu anlaşılmaktadır.

5. Şiddetin Sonuçları ve İtaatkarlık

Dindarlık-itaatkarlık arasındaki ilişkiler yanında acaba şiddetin sonuçları ile itaatkarlık arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu soruya cevap bulmak için, değişkenler arası korelasyonlara bakılmıştır. Bu hususlarla ilgili veriler yani şiddetin sonuçları ile itaatkarlık tutumları arasındaki ilişkileri yansıtan bulgular aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo-27: İtaatkarlık ve Şiddetin Sonuçları Arasındaki İlişkiler				
		PSİKOLOJİK SONUÇ	FİZİKSEL SONUÇ	SOSYOLOJİK SONUÇ
ÇEKİNGENLİK	r	0,302	0,305	0,195
MAHCUPLUK	r	0,300	0,286	0,572**
PASİFLİK	r	0,242	0,330	0,375*
SOSYAL UYUM	r	-0,029	-0,197	0,135

Tablodaki verilere göre, şiddetin sonuçları ile itaatkarlık tutumları arasında genelde pozitif yönde ilişkiler bulunmasına rağmen, bu ilişkilerin genellikle istatistiksel bakımdan anlamlı düzeye çıkmadığı anlaşılmaktadır.

Ancak itaatkarlığın bir alt boyutu olarak ifade edilen mahcuplukla ilgili tutum ve davranışlar ile şiddetin sosyolojik sonuçları yani “*insanlara güvenememe, insanlardan kaçma ve kalabalık ortamlara girememe*” gibi tutum ve davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Bu duruma göre deneklerin mahcubiyet düzeyi arttıkça şiddetin sosyolojik sonuçlarından etkilenme düzeyi ($r=0,572$, $p<0.01$) de artmaktadır.

Aynı şekilde deneklerin itaatkarlığına ilişkin üçüncü boyutu oluşturan tutum ve davranışlar bütünü pasiflik olarak ifade edilmiştir. Bu boyuta giren “*para üstü eksik olduğunda üstünü talep etmeme ve birinin davetini geri çevirirken mutlaka bir bahane bulma*” gibi tutum ve davranışlar bağlamında pasiflik eğilimi arttıkça şiddetin sosyolojik sonuçları daha çok hissedilmektedir ($r=0,375$, $p<0.05$).

Araştırmanın buraya kadar olan kısmında önce araştırma konusuna ilişkin genel bir teorik çerçeve çizilmeye çalışılmış, ardından araştırmanın ampirik kısmını oluşturan anket çalışmasının sonuçları mahiyetindeki bulgulara yer verilmiştir. En son olarak da anket çalışmasında mevcut değişkenler arasındaki ilişkiye bakılarak mevcut değişkenler arasında nasıl bir ilişkisel yapı olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bundan sonraki kısmında ikinci bölümde sunulan bulguların sosyolojik açıdan bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

III. KISIM

A. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kadın sığınma evlerinde yaşayan ve sözlü ya da fiili şiddete maruz kalan kadınları konu edinen araştırmamızda, *Sığınma evlerindeki kadınların kendilerinin ve eşlerinin dini tutum ve davranışlarına ilişkin değerlendirmeleriyle aile içi şiddete ilişkin tutum ve davranışları arasında nasıl bir ilişki vardır?* sorusuna cevap aradık. Bu çerçevede deneklerin aile içi şiddete ilişkin tutum ve davranışlarının tespiti yanında dini inanç ve ibadetlere ilişkin tutum ve davranışlarının ve aynı zamanda öznel dindarlık algılarını ve deneklerin itaatkarlığa ilişkin tutum ve davranışları da tespit ettik. Böylece uğradıkları şiddetin denekler üzerindeki etki ve sonuçları tespit ve tahlil etmeye çalıştık.

Anket tekniğiyle topladığımız verileri sistematize ederek verilerin durumuna göre değişik istatistik analiz teknikleri kullandık ve gerekli analizler ve bulgu yorumlamaları sonrasında şu sonuçlara ulaştık:

1. Demografik Özellikler

Aile içi şiddete uğrayan kadınların yarısından fazlasın (%64) orta yaşlıdır. Evliler (%72) bekarlara (%14.8) kıyasla daha fazladır. Evli ve aile içi şiddet mağduru, baba evine dönme şansları bulunmayan pek çok kadının sığınma evlerini kendilerine ikinci bir yaşam şansı tanıyan yerler olarak görmektedir.

Kadın sığınma evine gelenlerin büyük çoğunluğunu lise mezunları (%24.6) oluşturmaktadır. Daha sonra %18'le ilkökul mezunları ve üniversite (%7) mezunları gelmektedir. Lise ve üniversite mezunlarının sığınma evlerine başvurmaları, aile içi şiddete modern çözüm olarak üretilen bir kurum olarak kadın sığınma evlerini tercih ettiklerini düşündürmektedir.

Kadın sığınma evine başvuran kadınlar arasında Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinden gelenlerin ilk iki sırada (%29.5 ve %23.0) yer alması oldukça dikkat çekicidir. Bu bulgular deneklerin eşlerinin mensup oldukları bölgelerle birlikte değerlendirilince, sadece bu araştırma bulgularıyla sınırlı kalmak üzere, aile şiddet

hadisenin en çok yaşandığı bölgeler daha net açığa çıkmaktadır: Nitekim deneklerin eşlerinin büyük çoğunluğu da Güneydoğu Anadolu (%23.0) bölgesine mensuptur. Bunu %18.0'le Karadeniz ve %13.1'le Doğu Anadolu bölgesi izlemektedir. Sadece bu araştırma bulgularıyla sınırlı kalmak üzere, diğer bölgelere oranla Güneydoğu Anadolu kökenli ailelerde aile içi şiddete daha çok rastlandığını söyleyebiliriz.

Kadın sığınmaevinde kalanların %52'si maddi açıdan eşlerine bağımlı olan ev hanımlarından oluşmaktadır. Meslek edindirme kurslarına devam ederek iş sahibi olanları (%10) da dikkate aldığımızda ev hanımlarının oranı %62'yi bulmaktadır. Buradan hareketle maddi açıdan eşlerine bağımlı olan ev hanımlarının sığınma evlerini daha çok tercih ettiklerini söyleyebiliriz. Ayrıca bu bulgular çerçevesinde ekonomik açıdan eşlerine bağımlı olmaları bu kadınların şiddete maruz bırakılmalarında etkili olabilir. Sığınma evine başvuranlar arasında yine ekonomik açıdan ailesine bağımlı olan öğrencilerin (%14.8) de oranının yüksek olması bunu desteklemektedir. Bütün bunları dikkate alarak sığınma evlerinin kadınlara sığınılacak bir kapı olmakla birlikte iş edindirme fonksiyonunu da icra ettiği görülmektedir.

Şiddete uğrayanların özelliklerini bu şekilde sunduktan şiddeti uygulayanlar üzerinde durmak gerekir. Kadınlar eşleri (%46), babaları (%20) ve ağabeylerinden (%16) şiddet görmüşlerdir. Şiddet uygulayan erkekler, çoğunlukla işçi (%24.6), esnaf(%14.8), emekli(%4.9) ve memur (%4.9) kimselerdir. Burada şiddetle çalışma şartlarının ağırlığı arasındaki ilişki akla gelmektedir. Zira aile içi şiddetin nedenleri arasında *“eşlerden birinin yoğun bir iş temposunda çalışıyor olması”* %45'lik bir oranla denekler tarafından onaylanmıştır. Yoğun ve stresli bir iş temposunda çalışan eş eve geldiğinde bu stresi bir tür yansıtma mekanizmasıyla eşine yansıtabilmektedir. Bir başka ifadeyle aile içi şiddetin ortaya çıkışında ekonomik nedenlerin hiç de azımsanmayacak bir etkiye sahiptir.

2. Aile içi Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları

Aile içi şiddetin ortaya çıkışında en çok etkin olan nedenlerin sosyo-psikolojik (3.1) nedenler olduğunu daha önce ifade etmiştik. Sosyo-psikolojik nedenler arasında da yakın akraba müdahaleleri (%94.4) aile içi şiddetin ortaya çıkışında oldukça önemli bir

yer tutmaktadır. Anne-babaların çocuklarının evliliklerine müdahale ederken onları farkında olmayarak şiddete sevk edebilmektedirler.

Aile içi şiddetin ortaya çıkışında bir diğer önemli nedeni, “*eşlerin psikolojik sorunlarının olması*”dır. Hayatında karşılaştığı tüm sorunları şiddet yoluyla çözmeyi alışkanlık haline geten bireyin aile içinde şiddete başvurması şaşırtıcı bir durum değildir. Nitekim denekler de eşlerden birinin psikolojik sorunlarının olmasının onu şiddete sevk edeceği noktasında görüş belirtmişlerdir (%89.7).

“*Eşlerden birinin alkol ve uyuşturucu madde bağımlısı olması*” ise diğer bir önemli aile içi şiddet nedenidir. Çoğunlukla şiddet uygulayan taraf olan erkeklerde rastlanan alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı erkekleri şiddet uygulamaya itmektedir.

Aile içi şiddetin psikolojik sonuçları daha fazla hissedilmektedir. bulgularına göre aile içi şiddetin kadınlar üzerinde daha çok psikolojik (4.45) tahribat yaptığı ortaya çıkmaktadır. Kadınlarla yaptığımız yüz yüze görüşmelerden elde ettiğimiz netice bu yöndedir. Kadınlar yaşadıkları olayın izlerini ancak kadın sığınmaevinde gördükleri uzun rehabilitasyon süreçlerinin ardından atabilmektedirler. Bazı durumlarda ise bu etkiyi asla üzerlerinden atamamaktadırlar.

Aile içi şiddetin fiziksel sonuçları da açıkça görülmektedir. Yaşadıkları şiddetin kadınlar üzerindeki ikinci önemli etkisi şiddetin fiziksel (4.39) sonuçlarıdır. Kadın sığınma evindeki gözlemlerimiz sırasında burada anlatmadan geçemeyeceğimiz iki önemli vakaya şahit olduk. Bunlardan biri kocasından kaçarken trafik kazası geçirerek sakat kalan ve sakatlık durumu kalıcı olan bir hanım efendinin yaşadığı şiddet hadisesi diğeri de sarhoş kocası tarafından üçüncü kattan aşağı atıldıktan sonra kangren olan kadının yaşadıklarıydı. Bu iki olay bile tek başına şiddetin fiziksel sonuçlarını göstermesi açısından yeterlidir. Ayrıca bunların dışında sığınma evine gelen kadınların yüzlerinden şiddetin fiziksel sonuçları açıkça görülmektedir.

Aile içi şiddetin sosyal sonuçları da yıkıcı olmaktadır. Aile içi şiddetin sosyal sonuçlarına gelince, şiddete uğrayan kadınların genel olarak tüm insanlara karşı tedirgin bir bakış açısına sahip oldukları gözlenmiştir. Şiddete uğrayan kadınlar bazı durumlarda

zaman içinde tüm insanlara karşı önyargılar geliştirebilmekte, hayata ve insanlara küsebilmektedirler. Aile içi şiddete uğrayan kadınlar özellikle erkeklere karşı kaçınılmaz bir önyargı geliştirebilmektedirler bunlar da şiddetin görünmeyen sosyal sonuçlarını oluşturmaktadırlar. Şiddetin sosyal sonuçları yaptığımız ankette üçüncü ve son sırayı (3,58) teşkil etmektedir.

3. Dindarlık-Şiddet İlişkisi

Araştırmanın temel problemi “şiddet ve dindarlık ve din arasında nasıl bir ilişkisel yapı olduğu yahut bir ilişkisel yapının var olup olmadığı sorusudur. Ancak öncelikle deneklerin dindarlıkları hakkında bazı tespitlerde bulunmakta yarar vardır.: Deneklerin büyük çoğunluğu Allah ve peygamber inancı konusunda şüphe taşımamaktadır (%97). Ahiret inancı konusunda bu oran (%95) biraz daha düşük olmasına karşın ahiret inancı konusunda şüphenin olmadığını söyleyebiliriz. Deneklerin büyük çoğunluğu (%73.8) eşlerinin Allah’a ve peygambere inandığı kanaatini taşımaktadır. Ancak bu oran şiddet uygulayanların dindar olduğunu yahut dindar erkeklerin şiddet uyguladığını göstermemektedir. Çünkü unutulmamalıdır ki bu oran sadece kadınların eşlerine dair gözlemlerini yansıtmaktadır. Yoksa bu oran bizatihi deneklerin eşlerine ulaşılıp, onların Allah’a ve peygambere olan inançları bizatihi kendi ağızlarından çıkan beyanatlarla elde edilmiş bir veri değildir.

Deneklere eşlerinin ahiret inançları konusunda Allah ve peygamber inançlarında olduğu kadar ümitvar değildirler. Zira sadece deneklerin %62’si eşinin ahirete inandığını düşünmektedir. Bu, kendilerine bazı durumlarda nerdeyse zulmeden eşleri hakkında kadınların pozitif düşünmediklerinin de bir yansımasıdır. Böylece deneklerin %40’ı kendilerini öldüresiye döven, bıçaklayan, üçüncü kattan aşağı atan kocalarının kalplerinde bir Allah korkusu ve ahirette hesaba çeklime inancının bulunduğunu düşünmemektedir.

Konunun daha anlaşılır kılınması için dini inancın en önemli göstergesi olan ibadet hayatına ilişkin bulguların da değerlendirilmesi gerekmektedir. Deneklerin büyük çoğunluğu devamlı (%85.2) oruç tutmaktadırlar fakat sadece %45’i devamlı namaz kılmaktadırlar. Oruç ve namaz ibadetlerinin yerine getirilme sıklıkları ararsındaki bu

ciddi farkın nedeni şöyle açıklanabilir. Namaz daha sık ve düzenli olarak yerine getirilmesi gereken ibadet olduğu için yerine getirilmesi diğer ibadetlere oranla daha zor bir ibadettir. Bu yüzden oruç tutanların sayısı namaz kılanlara göre daha fazladır.

Deneklerle yapılan görüşmelerde onların dini yaşamlarına ilişkin edindiğimiz izlenim şudur. Görüşme yaptığımız deneklerin büyük çoğunluğu yaşadıkları şiddet hadisesinin ardından ağır travmalar geçirmektedirler. Bu travmalarda deneklerin iki yola başvurmaktadır. Kaldıkları sığınmaevinde barınmalarının yansira psikolojik tedavi de görmektedirler. İkincisi ise denekler dini içine girdikleri travmadan kurtulabilmek için yardımcı bir unsur olarak kullanmaktadırlar. Yani zor anlarında Allah'a sığınmakta ondan yardım dilemektedirler, böylece yaşadıkları zor anları çok daha hafif atlatabilmektedirler.

Deneklerin eşlerinin ibadet hayatlarına ilişkin duruma gelince; deneklerin beyanlarına göre eşlerinin %37'si devamlı oruç tutarken ancak %31'i devamlı namaz kılmaktadırlar. Aslında bu oranlar deneklerin eşlerinin %34 civarında bir kısmının ibadetlerini devamlı olarak yerine getirdiklerini göstermektedir.

4. Aile içi Şiddet, Dindarlık ve İtaatkarlık İlişkileri

Araştırmanın temel değişkenleri olan dindarlık ve şiddet arasında nasıl bir ilişki yapı olduğu araştırmanın diğer bir problemidir. Ancak bu soruya mevcut sayısal verileri değerlendirerek cevap vermeden önce araştırmanın diğer değişkenleri olan yaş ve tahsil durumu değişkenleri ile diğer değişkenler arasında nasıl bir ilişki yapı olduğunu değerlendirelim.

Araştırma bulgularına göre deneklerin yaşları yükseldikçe dindarlık derecelerinde düşme gözlenmektedir ($r=-0,264$, $p<0.05$). Buna göre gençlerin yaşlılardan daha dindar oldukları ortaya çıkmıştır. Gençlerin din konusunda daha bilinçli olduklarını söyleyebiliriz. Ayrıca kadınların yaşları yükseldikçe şiddetin psikolojik sonuçlarından daha az etkilendikleri ortaya çıkmıştır ($r=-0,435$, $p<0.01$). Bu durum ise gençlerin psikolojik açıdan daha hassas olmalarına bağlanabilir.

Şiddet ve dindarlık arasında nasıl bir ilişkisel yapı olduğuna gelince, eşin dindarlığında ibadet boyutuna giren tutum ve davranışlarında görülen artış (ortalama puanları yükseldikçe) kadınların bu şiddetten etkilenmeleri azaltmaktadır ($r=-0,42$, $p<0.01$).

İtaatkarlık ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiye bakılınca *mahcupluk tutumu* ve *sosyal uyum* ile öğrenim durumu arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunduğu görülecektir. Analiz sonuçlarına göre öğrenim durumu yükseldikçe mahcupluk düzeyi ($r=-0,375$, $p<0.01$) ve sosyal uyum ($r=-0,256$, $p<0.05$) düzeyi düşmektedir. Eğitimli bireylerin kendilerini ifade etmede daha girişken bir tutum sergiliyor olmaları ve sosyal uyum açısından da daha bireysel tutum ve davranışlarda bulunmaları bu durumun sebebi olarak görülebilir.

Dindarlık ile itaatkarlık arasındaki ilişkiye bakılınca; deneklerin ibadetle ilgili tutum ve davranışları yoğunlaştıkça itaate ilişkin sosyal uyum düzeylerinin de arttığı ($r=0,375$, $p<0.01$) görülmektedir. Yani bir anlamda ibadet kadınları daha itaatkar sosyal yönden daha uyumlu bireyler haline getirmektedir. Bu bulgu, dinin insanı daha uysal yaptığı yönündeki geleneksel Marksist görüşle örtüşmektedir.

İtaatkarlık değişkeni ile şiddetin sonuçları arasındaki ilişkiye gelince; deneklerin mahcubiyet (*Mahcubiyet, insanlar baktıklarında yüziün kızarması, arkadaş toplantılarında konuyu açan kişi olmama, insanlarla göz göze gelmekten kaçınma, arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakma ve insanlarla konuşurken gözlerinin içine bakılmasından hoşlanmama gibi tutum ve davranışları kapsamaktadır.*) düzeyi arttıkça şiddetin sosyolojik sonuçlarından etkilenme düzeyi ($r=0,572$, $p<0.01$) de artmaktadır. Böylece denekler ne kadar mahcubiyet tutumu içinde iseler şiddet sonucunda o kadar içine kapamakta ve dış dünyayla ilişkilerini o oranda kesmektedirler. Bu da mahcubiyet tutumunu sergileyen kadınların şiddetin bilhassa sosyolojik sonuçlarından daha fazla etkilendiğini göstermesi açısından önemli bir bulgudur. Bununla birlikte iki değişken arasındaki ilişkiler bununla bitmemektedir, ayrıca deneklerin itaatkarlığın alt boyutlarından biri olan pasiflik eğilimi arttıkça şiddetin sosyolojik sonuçları daha çok hissedilmektedir ($r=0,375$, $p<0.05$). Bu bulgu da yine pasif

karakterlerin şiddet sonucunda daha çok içlerine kapandıklarını ve dış dünyayla ilişkilerini askıya aldıklarını göstermektedir.

Bu sonuçlar ışığında denebilir ki, kadınlar ne kadar itaatkar bir tutum sergiliyorlarsa, şiddetin bilhassa sosyolojik sonuçlarından da o oranda etkilenmektedirler. Böylece itaatkar hanımların daha hassas bir ruh dünyasına sahip oldukları da ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda dinin aile içi şiddete iki türlü etki yaptığı söylenebilir. Bunlardan birincisi bilhassa şiddet uygulayan erkeklerce dinin uygulanan şiddete kılıf olarak kullanılması yani meşrulaştırıcı etkisi diğeri de dinin kadınların yaşadıkları en zor günlerde onlar için adeta bir kurtarıcı durumunda olması yani rahatlatıcı etkisidir.

Araştırmanın konuyla ilgili cevap veremediği farklı sorular kuşkusuz vardır ve olacaktır. Ancak bu araştırmanın bulguları ve bu bulguların değerlendirilmesi kısaca yukarıda belirtildiği şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın birtakım eksiklikleri muhtemelen ileride yapılacak daha farklı araştırmalarla giderileceğini ümit ediyor, bu konuda çalışma yapacak olanlara küçük de olsa bir katkısı bulunmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Alfred, Adler. İnsan Tabiatını Tanıma, Ankara: Tur Yayınları, 1973.
- AMARGİ (Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi), Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları, İst., 2005.
- AMARGİ (Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi), Kadınlara Yönelik Şiddet, İst., 2005.
- Arslantürk, Zeki ve Amman, Tayfun, Sosyoloji, I. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 1999.
- Arslantürk, Zeki. Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metot ve Teknikleri, II. Baskı, İst., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 1995.
- Sosyal Bilimler İçin Araştırma Metot ve Teknikleri, V.Baskı, İst.: Çamlıca Yayınları, 2001.
- Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 1988, c.II.
- Ateş, Süleyman. Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri, İst.: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1997, c. II.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile İçerisinde Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları, Ankara, 1995.
- Beck, Ulrich. çev. Nihat Ülner, Siyasallığın İcadı, İst.: İletişim Yayınları, 1999.
- Bora, Aksu & Üstün, İlknur. Algılar ve Zihniyet Yapıları Cinsiyet Rejimi Ekseninde, İst., TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı) Demokratikleşme Programı, 2005.
- Browne, Kevin & Herbert, Martin. Preventing Family Violence, New York: Wiley, 1997.
- Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmail. Sahihu'l Buhari, Kahire, Dârü'r-Reyyan li't-Türas, 1986.
- Cessas,, Ebu Bekr Ahmed bin Ali er-Razi. Ahkamu'l Kuran, Beyrut, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1985, c.II.
- Connell, R.W.. Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, çev. Cem Soydemir, İst.: Ayrıntı Yay. 1998.

- Cooper, Donald R. & Schindler, P.S.; Business Rsearch Methods, McGraw-Hill Irwin, 2001.
- Davis, Nira Yuval. Cinsiyet ve Millet, çev. Ayşın Bektaş, İst.: İletişim Yayınları, 2003.
- Doğan, Mehmet. Büyük Türkçe Sözlük, Ankara: Birlik Yayınları, 1982.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eşas, es-Sünen, Cidde: Dârü'l-Kable li's-Sekâfeti İslâmiyye, 1998, Nikah, 42.
- el-Hazin, Muhammed Aleddin Ali bin Muhammed, Lubabu't Tevil fî Meani't Tenzil, Darul Fikr, b.y., t.s., c.III.
- Elliot & Merill, Social Organization, New York, t.siz.
- Ergil Doğu, Türkiye'de Terör ve Şiddet, Ankara:Turhan Kitabevi, 1980.
- Erkal, Mustafa, Sosyoloji(Toplumbilimi), II. Baskı, İst.: Filiz Kitabevi, 1983.
- Fahreddin er-Razi, Mefatihü'l Gayb, çev. Suat Yıldırım, Sadık Kılıç, Lütfullah Cebeci, C. Sadık Doğru, Ankara: Akçağ Yay., 1990, c.VII.
- Freedman, J.L., Sears, D.O., Carlsmith; J.M.. Sosyal Psikoloji, çev. Ali Dönmez, Ankara, 2003.
- Fromm, Erich. İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, çev. Şükrü Alpagut, İst.: Payel Yayınları, 1995
- Gelles, Richard J. Family Violence, edt: Robert L. Hampton & Thomes P. Gullotta; United States: Preventon, 1993.
- Heise Lori, Violence Against Women(The Hidden Health Burden), Washington, D.C.: World Bank, 1994.
- İbn Faris, Ebu Hüseyin Ahmed. Mucemu Mekâyisi'l Luğa, Beyrut: Dârü'l-Cil, tsz., c.III.
- İbn Hacer el-Askalani, Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed. el-İsabe fî Temyizi's-Sahabe, tahkik Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.IV.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini, es-Sünen, Riyad : Şeriketü't-Tıbaati'l-Arabiyye, 1984., Kitabun'n Nikah, 1841.
- İbnul Arabi, Ebu Bekr Muhammed bin Abdullah. Ahkamu'l Kuran, Beyut: 1988, c.I.
- Kardam Filiz, Türkiye'de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri(Eylem Programı İçin Öneriler Sonuç Raporu), Katkıda Bulunanlar: Zeynep Alpar, İlknur Yüksel, Ergül Ergün, Nüfusbilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı.

- Kocacık, Faruk. Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet, Sivas, 2004.
- Koenig, Samuel. Sosyoloji (Toplum Bilimine Giriş), çev. S. Sucu & O. Aykaç, İst: Ütopya Kitabevi Yayınları, 1966.
- Kramer, Samuel Noah. Tarih Sumer de Başlar (History Begins at Sumer), çev. Muazzez İlmiye Çığ, Ankara: Kabalcı Yay., 1990.
- Kurtubi, el-Cami li Ahkami'l Kuran, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Buruc Yayınları, 1997, c.V.
- La Psychologie Moderne de A-Z, Paris 1967.
- Longman Metro, Büyük İngilizce-Türkçe-Türkçe Sözlük, İst., 1993.
- Lorenz, Konrad. On Agression, çev. Marjorie Latzke, London: Routledge, 1996.
- Mesnevi, (Çev. Veled İzbudak), M.E.B. Yay., İst., 1990, Cilt: I
- Michaud, Yves. Şiddet, çev. Cem Muhtarlıoğlu, İst.: İletişim Yayınları, 1991.
- Morçatı, Geleceğim Elimde, İst., 1998
- Musgrave, P.W, The Sociology of Education, London, 1968.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac. Sahihu Müslim, Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1956.
- Nirun, Nihat. Sistematik Sosyoloji Açısından Aile ve Kültür, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi, 1994.
- Özsoy, Ömer & Güler, İlhami. Konularına Göre Kuran Fihristi, Ankara, 2004.
- Peirce, Leslie. Ahlak Oyunları (1540-1541 Osmanlı Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet), çev.Ülkün Tansel, İst.:Tarih Vakfı Yurt Yay., 2005.
- Sigmund, Freud. Civilization and Its Discontents, translated by James Strachey, New York : W. W. Norton & Company, 1962.
- The Ego and The Id, New York: W. W. Norton & Company, 1962.
- Subaşı, Necdet. Gündelik Hayat ve Dinsellik, İst.: 2004.
- Tekin, Ahmet. Kuran'ın Anlaşılmasına Doğru, İst.:Kelam Yayınları, 2003.
- Tezcan, Mahmut. Türk Ailesi Antropolojisi, Ankara: İmge Kitabevi , 2000.
- Tosun, Mebrure & Yavaş, Kadriye. Sumer, Babil ve Asur Kanunları ve Ammi Saduqa Fermanı, Ankara, 1975.
- Uysal, Veysel, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay.(İFAV), 1996.

- Vahidi, Ebu'l Hasen Ali bin Ahmed, Esbab-ı Nüzul. çev. Necati Tetik & Necdet Çağıl, Erzurum: İhtar Yayıncılık, 1994
- Vatandaş, Celaleddin. Türkiye'de Eşlerarası Şiddet, Afyon, 2003.
- Yalom, Marlyn. Antik Çağdan Günümüze Evli Kadının Tarihi, çev. Zeynep Yelçe & Neşenur Domaniç, İst.: Çitlembik Yayınları, 2002.
- Yaman Ahmet. İslam Aile Hukuku, Konya:Yediveren, 2002.
- Ziff, C. Madeline, Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları, çev: Nemciye Alpay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2000.

MAKALELER

- Aslankuş, Sevda & İnal Ayşe. "Güldürü Programlarında Kadının Temsili ve Kadına Yönelik Şiddet", Televizyon, Kadın ve Şiddet, derleyen:Nur Betül Çelik, Ankara: Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı Yay., 2000.
- Ayda Yörükan. "Önsöz", Alfred Adler, İnsan Tabiatını Tanıma, Ankara, Tur Yayınları, 1973.
- Çakır, Serpil. "XX. Yüzyıl Başında Kadın Ve Aile Dernekleri ve Nizamnameleri", Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Ankara, 1992, c.III.
- Delaney. Carol, Tohum ve Toprak, çev: Selda Somuncuoğlu- Aksu Bora, İstanbul.iletişim Yay.,2001
- Demir, Ümran. "Kadının Toplumsal Statüsü", Sağlık ve Toplum, Nisan-Haziran, 1999, sayı: :2.
- Doğan, İsmail. "Evlilik Dışı Beraberlik ve Birlikte Yaşama", Türk Aile Ansiklopedisi, Yayın Yönetim: Dr. Mehmet Doğan, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, c.II.
- Güneri, Feride Yıldırım. "Aile İçinde Kadına Yönelen Şiddet", Evdeki Terör, İst., 1996.
- Hoffman, Kristi.- Hemo, David & Edwards, John. "Physical Abuse in a Nonwestern Society", Understanding Partner Violence, Minneapolis: MN : National Council on Family Relations, 1995.
- Kanyılmaz, İbrahim. "Aile ve Ekonomi", Türk Aile Ansiklopedisi, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991, c.II.

- Meriç, Ümit. “İleri Endüstri Toplumlarda Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma”, Aile Yazıları, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991, c.I.
- Oktar, Aykut. “Namus ve Töre Cinayetlerinin Türk Hukukundaki Uygulaması”, Töre Cinayetleri Paneli, Ank.: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müd.,1999.
- Saran, Nephane. “Aile Hayatı ve Toplum”, Aile Yazıları, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991, c.III.
- Sır, Aytekin. “Töre ve Namus Cinayetlerinin Ardında Yatan Psiko-Sosyal Sebepler”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Sempozyumu, Diyarbakır: Akademik Araştırma ve Dayanışma Derneği, 2003.
- Suat, Anar. “Türkiye’de Kan Davası”, Türk Aile Ansiklopedisi, c.2, Ank.: Aile Araştırma Kurumu Yay., 1991.
- Uluyağcı, Canan. “Türk Sinemamda Namus Kavramı”, Kurgu Dergisi, 2000.
- Ünsal, Artun. “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, Cogito, İst.: Yapı Kredi Yayınları, 1996, sayı.6-7.
- Yasa, İbrahim. “Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı”, Aile Yazıları, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991.c.I

DİĞER KAYNAKLAR

- Acar, Ali, Türk Aile Yapısı, İst., Tez (Doktora),İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Anabilim Dalı, 1990.
- Bandura,
<http://64.233.161.104/search?q=cache:pcmCijc7DS0J:www.mhhe.com/socscience/comm/bandura-s.mhtml+Bandura+&hl=tr>.(Erişim: 2 Mayıs 2005).
- Bayındır, Abdülaziz, Süleymaniye Vakfı Resmi Web Sitesi, Kadınların Dövülmesi, <http://www.suleymaniyevakfi.org/modules/nsections/index.php?op=viewarticle&artid=36>, (Erişim:12 Ocak 2006).
- CNN Türk Resmi Web Sitesi, “Bursa’da aile içi şiddet:Baba, kızına çeşitli yöntemlerle işkence yaptı.” başlıklı, 7 Kasım 2004 tarihli haber, http://www.cnnturk.com.tr/arama/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=49299, (Erişim: 02.ocak.2006).

CNN Türk Resmi Web Sitesi, “Sokakta yaşayan çocuk yaşı beşe indi” başlıklı 1 Aralık, 2005 tarihli

haber, http://www.cnnturk.com.tr/arama/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=142977, (Erişim: 02 Ocak 2006).

CNN Türk Resmi Web Sitesi, “Şiddet gören, uyguluyor” başlıklı 29 Nisan, 2005 tarihli haber,

http://www.cnnturk.com.tr/arama/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=92009, (Erişim:30 Nisan 2005).

Çağlar, Murat. CNN Türk Resmi Web Sitesi, “Kocasını terk etti, babası ahıra kapattı” başlıklı haber,

http://www.cnnturk.com.tr/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=148761, (Erişim:02.Ocak.2006).Bu haber 27 Aralık, 2005 tarihinde Murat Çağlar’ın DHA’na yaptığı bir haberdır.

Çağlav, Göksel. Haber 7 Resmi Web Sitesi, “Eşi Halil Ürün’ü karakola şikayet etti” başlıklı haber, http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=156134, Sabah Gazetesi, (Erişim: 18 Mayıs 2006).

<http://vwww.antimai.org/cy/8marteqsen.htm>, (Erişim: 2 Ocak 2006).

Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, Şiddetin Tanımı, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet.asp>, (Erişim:02 Ocak 2006).

Hürriyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, Şiddetin Nedenleri, <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet12.asp>, (Erişim: 02 Ocak 2006).

Küçükçekmece Belediye Başkanlığı Kadın Sığınma Evi Yönetmeliği

Milliyet Gazetesi Resmi Web Sitesi, “Mardin’de namus için taşlanan kadın 8 ay sonra öldü...” başlıklı 2003/06/09 tarihli haber,<http://www.milliyet.com.tr/2003/06/09/>, (Erişim:25 Ocak 2006).

Pervizat, Leyla. Domestic Violence An International Human Right Issue, Tez. Danışmanı: Akile Gürsoy, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., 1998, Basılmamış Yüksek Lisans. Tezi.

- Pervizat, Leyla. Uluslararası İnsan Hakları Bağlamında Namus Cinayetleri: Kavramsal ve Hukuksal Boyutu ve Türkiye Özelinin Değerlendirilmesi, İst., 2005, Basılmamış Doktora Tezi.
- Sci-Tech Encyclopedia, Agression, <http://www.answers.com/topic/aggression>, (Erişim:2 Mayıs 2005).
- Şahinoğlu, Atan. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınaklarının Rol ve İşlevleri Türkiye’den Bir Deneyim: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, İst, 1998, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aileye İlişkin Genel İstatistik Verileri, 2006 <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Gostergeler>, (Erişim: 24 Mart.2006).
- Topçuoğlu Reyhan Atasü. BİA Haber Merkezi, “Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sosyal Çalışma” başlıklı 03/08/2006 tarihli haber, <http://www.bianet.org/2006/08/03/83242.htm>, (Erişim:2 Eylül 2006).
- Uçar, Sultan. Kadın Sığınmaevleri’nde Hakla İlişkiler Uygulamaları ve Sorunları, Tez Danışmanı: Naci Bostancı, Ankara, 2002, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı Ders Indexi, Aile İçi Şiddet Tanımı ve Nedenleri, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/ders5.html>, (Erişim: 26 Haziran 2006).
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi, Hammurabi Kanunları, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Hammurabi Kanunlar%C4%B1](http://tr.wikipedia.org/wiki/Hammurabi_Kanunlar%C4%B1), (Erişim:15 Ocak 2006).

EKLER

Ek-1: MÜLAKATLAR

Mülakat -1

Bu araştırma çerçevesinde yıllardır bilhassa töre cinayetleri ile ilgili yaptıkları çalışmalarla tanınan DİYARBAKIR KAMER VAKFI YETKİLİLERİYLE mülakat yapılmıştır. Aşağıda da bu sığınma evinde yapılan mülakatlara yer verilmiştir.

NOT: Diyarbakır'daki bu görüşmede konuşmanın en temel mevzularından biri namus cinayetleri idi.

KAMER VAKFI YETKİLİLERİ İLE YAPILAN MÜLAKAT

Emine Öztürk (Araştırmacı):

-Vakfın kuruluşu, kuruluş sebepleri, kuruluş amaçları ve çalışma biçiminiz hakkında bilgi verir misiniz?

Vakfın Yetkililerinden Sacide Akkaya:

-1997'de bir anket çalışmasıyla birlikte, bir acil yardım hattı olarak Güneydoğu'daki mağdur kadınlara yardım amaçlı olarak kuruldu.

E.Ö.:

-Bu acil yardım hattına nasıl başvuruda bulunulabiliyor ve bu başvurular nasıl değerlendiriliyor?

S.A.:

-Şahsen veya telefonla başvuru yapılıyor. Bazen kadının gerçekten mağdur olup olmadığını anlamak için veya kadının bize güvenini sağlayabilmek için bir kadınla dört kez görüştüğümüz oluyor.

E.Ö.:

-Kadınlara yönelik faaliyetleriniz nelerdir?

S.A.:

-En az 15 kadından oluşan bilinç yükseltme gruplarımız var ve bu gruba katılanlar 14 haftalık bir grup çalışmasından geçiriliyorlar. Başlangıçta Batman ve Kızıltepe gibi yerlerde evlerde grup çalışmaları yaptık. Eğer kadın sorununun ailesiyle görüşülerek

çözüleceğine inanıyorsa aileyle görüşüyoruz. Bazen aile kadının sahipsiz olmadığını görünce kadının peşini bırakıyor. Yoksa eğer sığınma evine götürüyoruz ama burada sorun şu ki eğer cumartesi Pazar veya geceyse kadını nerde saklayacağımızı şaşırtıyoruz. Emniyetten ve yetkililerde bu konuda da duyarlı olmalarını bekliyoruz.

E.Ö.:

-Töre cinayetleri ile ilgili ne gibi çalışmalarınız var ve bu konuyla ilgili çalışmalarınıza ne zaman başladınız?

S.A.:

-Kamer kurulduktan sonra pek çok namus cinayeti fark ettik. 2003'ten beri bize töre cinayetine mahkum edilmiş 80 kadın başvuru yaptı. 87'si hayatta kaldı. Bize öldürülmeden başvuranların hepsi yaşıyor. Şemse Allak olayında Allak'ın yaşadığını basın deşifre etti. Allak'ın ölüm sebebi de budur. İlk bir yılda 23 kişi bu nedenle bize başvurdu.

E.Ö.:

-Töre cinayetlerine mahkum edilen kadınların yaşadıkları şeyler hakkında kısaca bilgi verir misiniz?

S.A.:

-Töre cinayetlerine mahkum edilen kadınlar uzun süre göz hapsinde tutuluyor.Evden dışarı çıkmalarına müsaade edilmiyor. Töre cinayetini uygulamayan erkekler de toplumdan dışlanıyor. Zaten erkek çoğu kez bununla yüz yüze gelmemek için bu işi yapıyor.

E.Ö.:

-Töre cinayetlerine kurban giden hanımlar genellikle zina ile itham edilen kadınlardır Durum hakikatte de böyle midir yoksa bu cinayetlerin nedenleri daha farklı nedenler midir?

S.A.:

-Hayır kadınların giydikleri kısa etekten, kocasının istemediği bir yere gittiği için, radyodan bir şarkı isteğinde bulunduğu için, pantolon giydiği için, itaatsizlik nedeniyle, iftiradan dolayı, hakkında dedikodu çıkmış olabileceği için, girişken konuşkan sosyal ilişkileri iyi olduğu için vb. amcalarını ziyaret etmelerine kadar hepsi problem teşkil etmektedir. Haklarında dedikodu .çıkması bile yeterlidir. Namus kavramı kadına odaklaştırıldığı için kısacası.

E.Ö.:

-Bu olayları önlemek için ne gibi faaliyetleriniz var?

S.A.:

-Yerele uygun çalışıyoruz. Değişik bir dil geliştiriyoruz. Zaten töre cinayetleri de bizden sonra toplumun bu kadar gündemine geldi.

E.Ö.:

-Vakfınıza bağlı bir sığınmaevi var mı?

S.A.:

-Geçiş istasyonu niteliğinde bir yer var. Kadınları burada sadece bir kaç gün tutup Batı'daki sığınmaevlerine aktarıyoruz.

E.Ö.:

-Vakfınızın gelir kaynakları nelerdir?

S.A.:

-Birleşmiş milletler nüfus fonu ve bizim vakıf adına kurduğumuz bir şirket.

E.Ö.:

-Çalışmalarınız sırasında destek aldığınız kimseler veya kuruluşlar var mı?

S.A.:

Hukuksal anlamda avukatlardan ve bazı psikologlardan da yardım alıyoruz.

E.Ö.:

-Türk insanını bu konuda bilinçlendirmeye yönelik faaliyetleriniz nelerdir?

S.A.:

-Yapılan hemen bütün sempozyum ve panellere katılarak toplumsal bilinci artırmaya çalışıyoruz.

E.Ö.:

-Kadınların şiddetten tedavi gördükten sonraki yaşamlarını sürdürmelerine yönelik faaliyetleriniz var mı?

S.A.:

-Evet var, onları mümkün mertebe tehlikeden uzak işlerde istihdam etmeye çalışıyoruz.

E.Ö.:

-Faaliyet gösterdiğiniz iller hangileridir?

S.A.:

-Diyarbakır merkez olmak üzere hemen bitin Güneydoğu illeri ve Kars, Iğdır, Malatya, Erzincan, Elazığ, Siirt, Batman, Şırnak, Antep.

E.Ö.:

-Çalışmalarınızı bir cümleyle nasıl özetlersiniz?

S.A.:

-Yaşadığımızın adını koyma süreci.

E.Ö.:

-Çalışmalarınızın nihai amacı nedir?

S.A.:

-Erkeklerin de herhangi bir şeyden duygulanıp ağlamasını sağlamak.

Mülakat - 2

Bu araştırma için özellikle araştırma alanı olarak seçilen Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevi'nde mülakat yapılmıştır. Aşağıda da bu sığınma evinde yapılan mülakata yer verilmiştir. Mülakat sığınmaevi sorumlusu Çiğdem Morgil'le yapılmıştır.

E.Ö. (Araştırmacı):

-Burada ne kadar zamandır çalışıyorsunuz?

Çiğdem Morgil:

-Bir aydır.

E.Ö.:

-Kaç kişi kapasiteyle çalışıyorsunuz?

Ç.M.:

-14 kişi kapasiteyle çalışıyoruz. Ama şu an burada 9 kişi var.

E.Ö.:

-Size gelen vakalarda şiddet sebebi olarak daha çok ön plana çıkan sebepler nelerdir?

Ç.M.:

-İçki, kumar, uyuşturucu tiner kullanımı gibi madde bağımlılığı, evlilik dışı ilişki yani aldatma, ruhsal dengesizlik

E.Ö.:

-Siz kendi gözlemlerinizi doğrultusunda ailelerin dindarlık durumları hakkında ne söylersiniz?

Ç.M.:

-Ailelerin hiçbirisi kanımca dindar değil zira namaz bir ölçüdür. Ve geneli namaz kılmıyor.

E.Ö.:

-Buraya kadınlar ilk geldiklerinde onlarla nasıl ilgileniyorsunuz?

Ç.M.:

-Kadınlar ilk geldiklerinde bir ay onların rehabilitasyonu yapılıyor.

E.Ö.:

-Kadınlar burada ne kadar süreyle kalabiliyor?

Ç.M.

-İki ay süreyle.

E.Ö.:

-Kadınların buradan çıktıktan sonraki rehabilitasyonu ile ilgili ne yapıyorsunuz?

Ç.M.

-Onları burada kaldıkları süreç içinde meslek edindirme kurslarına gönderiyoruz.Bilhassa belediyenin konfeksiyon kursuna. İş ve ev bulduktan sonra iki bayana ev açıyoruz. Bu ev açma işini de eskimeyen eskiler adlı bir kampanyamız var bu kampanya ile hediye eşya toplayarak yapıyoruz.

E.Ö.:

-Burada karşılaştığınız en önemli problemler nelerdir?

Ç.M.

-Eşlerinin yerini tespit eden eşler yüzünden bazı sorunlar yaşıyoruz. Medyanın bizi kullanmasından dolayı bazı problemler yaşıyoruz. Medya bizi bilinçli bir şekilde kullandığını atıyor.

E.Ö.

-İşbirliği içinde olduğunuz kurumlar nelerdir?

Ç.M.

-Baroyla, STK'larla, Kadın kuruluşlarıyla ve belediyelerle işbirliği içindeyiz. Yardımlarla ayakta duruyoruz.

Ek-2: ANKET FORMU

Bu anket, aile içi şiddetle dini tutum ve davranışlar arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla düzenlenmiştir. Lütfen ankette yer alan cümleleri dikkatle okuyup, size uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Vereceğiniz cevapların doğruluğuna inanıyor, katkılarınızdan dolayı teşekkür ediyoruz.

Emine ÖZTÜRK

1-Yaşınız kaç?

.....

2-Medeni durumunuz?

() 1-Evli () 2-Bekar () 3-Nişanlı () 5-Boşanmış () 6-Dul

3-Kaç çocuk sahibisiniz?

.....

4-Mesleğiniz?

() 1-Ev Hanımı () 2-Memur () 3-İşçi () 4-Esnaf
() 5-Emekli () 6-Öğrenci () 7-İşsiz () 8-Diğer

5-Anne ve babanızın kaç çocuğu var?

.....

6-Ailenizin evli olduğunuz sıradaki aylık geliri?

.....

7-Öğrenim durumunuz?

() 1-Okuma yazmam yok () 2-Okur yazarım
() 3-İlkokul terk () 4-İlkokul mezunuyum
() 5-Ortaokul mezunuyum () 6-Ortaokul terk
() 7-Lise mezunuyum () 8-Lise terk
() 9-Üniversite terk () 10-Üniversite mezunuyum

8-Nasıl evlendiniz?

() 1-Görücü usulüyle () 2-Tavsiye üzerine
() 3-Flört ederek () 4-Kaçarak
() 5-Hiç evlenmedim uzun süreli bir beraberliğim oldu
() 6-İstemeyerek zorla evlendirildim
() 7- Başka varsa yazınız

9-Aslen Türkiye'nin hangi bölgesindensiniz?

() 1-Doğu Anadolu Bölgesi () 2-Güneydoğu Anadolu Bölgesi.
() 3-İç Anadolu Bölgesi () 4-Akdeniz Bölgesi.
() 5-Ege Bölgesi () 6-Marmara Bölgesi
() 7-Karadeniz Bölgesi

10-Eşinizin Mesleği?

() 1-Memur () 2-İşçi () 3-Esnaf
() 4-Emekli () 5-Öğrenci () 6-İşsiz

() 7-Diğer.....

11-Eşiniz aslen Türkiye'nin hangi bölgesindedir?

() 1-Doğu Anadolu Bölgesi	() 2-Güneydoğu Anadolu Bölgesi
() 3-İç Anadolu Bölgesi	() 4-Akdeniz Bölgesi
() 5-Ege Bölgesi	() 6-Marmara Bölgesi
() 7-Karadeniz Bölgesi	

12-Eşinizin öğrenim durumu?

() 1-Okuma yazmam yok	() 2-Okur yazarım
() 3-İlkokul terk	() 4-İlkokul mezunuyum
() 5-Ortaokul mezunuyum	() 6-Ortaokul terk
() 7-Lise mezunuyum	() 8-Lise terk
() 9-Üniversite terk	() 10-Üniversite mezunuyum

13-Eşinizle beraber yaşamaktayken nerede ikamet ediyordunuz;

- () 1-Kira bir evde
() 2-Kendimize ait bir evde
() 3- Eşimin anne ve babasının yanında
() 4- Benim anne ve babamın yanında
() 5-Başka varsa yazınız

14-Uğradığınız şiddet olayı sonrası aşağıdakilerden hangisini veya hangilerini yaşadınız? (En fazla üç seçenek işaretleyebilirsiniz)

	EVET	HAYIR
1-Yalnızlık hissettim.	()	()
2-Ümitsizlik hissettim.	()	()
3-Öfke patlamaları yaşadım	()	()
4-Bitkinlik, halsizlik yaşadım	()	()
5-Seslere karşı aşın tepki vermeye başladım.	()	()
6-Baş dönmesi. ayakta duramama. gibi problemler yaşadım	()	()
7-Uzun süreli bir sakatlık geçirdim	()	()
8-İnsanlara ve özellikle de erkeklere karşı güvensizlik duymaya başladım.	()	()
9-Kalabalık ortamlara girememeye başladım	()	()
10-İnsanlardan kaçmaya başladım	()	()

15-Evlilikte kadının şiddete uğramasına neden olan en etkili faktör aşağıdakilerden hangisi veya hangileridir?

	EVET	HAYIR
1-Eşlerin aileye ilgisizliği	()	()
2-Ailenin geçimini sağlamada zorluk çekme, işsizlik gibi ekonomik problemler	()	()
3-Eşlerden birinin alkol ve uyuşturucu gibi madde bağımlısı olması	()	()

- 4-Eşlerden birinin psikolojik sorunlarının olması () ()
5-Aileye yönelik yakın akraba müdahaleleri () ()
6-Eşlerden birinin yoğun bir iş temposunda çalışıyor olması () ()
7-Kadının çocuğunun olmayışı () ()
8-Kadının erkek çocuğunun olmayışı () ()
9-Eşlerin birbirine karşı saygısızlığı () ()
10-Eşlerin zorla evlendirilmeleri () ()

16-İlk defa şiddet gördüğümde;

- () 1-Bekardım () 2-Yeni evlenmişim
() 3-Hamileydim () 4-Çocuktum

17-Aşağıdakilerden hangisinden şiddet gördünüz?(En fazla üç seçenek işaretleyebilirsiniz)

- () 1-Babamdan () 2-Annemden
() 3-Üvey babamdan () 4-Üvey annemden
() 5-Abimden () 6-Eşimden
() 7-Kuzen yahut amca gibi yakın akraba çevremden

18-Uğradığınız şiddet türü nedir?

- () 1-Dövme () 2-Tecavüz
() 3-Yaralama () 4-Kapatma
() 5-Evlilik içi cinsel taciz () 6-Sözlerle iğneleme tarzında sözel şiddet
() 7-Aşağılama ,küçümseme gibi duygusal şiddet

19-Şiddet sırasında kullanılan aletler nelerdir?

- () 1-Fiziksel güç (yumruk, tekme vb.)
() 2-Kesici alet (Bıçak, cam vb.)
() 3 Ateşli silah
() 4 Kimyasal madde (Kezzap, kızgın yağ vb.)

20-Eşiniz yahut aile içinde şiddet uygulayan kişi her kimse aile içinde şiddeti hangi ortamlarda uygulardı?

- () 1-Başkalarının göremeyeceği yerlerde
() 2- Gelişigüzel her yerde
() 3-Başka.....

21-Evli olduğunuz sırada aşağıdakilerden hangisi yahut hangileri ile birlikte kalıyordunuz?

- () 1-Yalnızca eşiniz 2-Eşiniz ve çocuklarınız
() 3-Eşiniz, çocuklarınız, kayınvalide ve kayınpederiniz
() 4-Eşiniz, çocuklarınız, kayınvalide ve kayınpederiniz ve hem de eşinizin kardeşleri
() 5-Eşiniz, çocuklarınız, anne ve babanız
() 6-Eşiniz, çocuklarınız, anneniz, babanız ve kardeşleriniz

22-Allah'ın varlığına inanıyor musunuz?

- () a-Evet () b-Hayır () c-Kararsızım

23-Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanıyor musunuz?

() a-Evet () b-Hayır () c-Kararsızım

24-Oruç tutuyor musunuz?

() a-Devamlı () b-Arasıra () c-Hiç

25-Dua ediyor musunuz?

() a-Devamlı () b-Arasıra () c-Hiç

26-Namaz kılıyor musunuz?

() a-Devamlı () b-Arasıra () c-Hiç

28-Ahiret gününe inanıyor musunuz?

() a-Evet () b-Hayır (..)c-Kararsızım

29-Mübarek gün ve gecelerde nafil ibadetleri yapar mısınız?

() a-Devamlı () b-Arasıra () c-Hiç

30-Birlikte yaşadığınız süre içerisinde eşiniz Allah'ın varlığına inanıyor muydu?

() a-Evet () b-Hayır () c-Fikrim yok

31-Birlikte yaşadığınız süre içerisinde eşiniz Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanıyor muydu?

() a-Evet () b-Hayır () c-Fikrim yok

32-Birlikte yaşadığınız süre içerisinde eşiniz oruç tutuyor muydu?

() a-Devamlı () b-Arasıra () c-Hiç

33-Birlikte yaşadığınız süre içerisinde eşiniz dua ediyor muydu?

() a-Devamlı () b-Arasıra () c-Hiç

34-Birlikte yaşadığınız süre içerisinde eşiniz namaz kılıyor muydu?

() a-Devamlı () b-Arasıra () c-Hiç

35-Eşiniz ahiret gününe inanır mıydı?

() a-Evet () b-Hayır () c-Fikrim yok

36-Birlikte yaşadığınız süre içerisinde eşiniz mübarek gün ve gecelerde nafil ibadetleri yapar mıydı?

() a-Devamlı () b-Arasıra () c-Hiç

37-Eşinizi dindarlık bakımından nasıl tanımlarsınız?

() a-Çok Dindar () b-Biraz Dindar () c-Az Dindar () d-Dindar Değil

38-Kendinizi dindarlık bakımından nasıl tanımlarsınız?

() a)Çok Dindar () b)Biraz Dindar () c)Az Dindar () d)Dindar Değil

39- Aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyarak size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

a) Belirli bir konuda benim hatam olmasa da hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3)Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

b)Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye o davranışları yaparım.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

c)Paramın üstü eksik verilmiş olsa da sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşıyorum.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

d)Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir kendimi savunamam.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

e)Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde o anda içimden gelmese de yakınlık göstermeye çalışırım.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

f)Konuşmaya çalışırken birisi lafı ağızımdan alıp konuşmayı sürdürürse ben susarım.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

g)Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

h)Annem, babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken ben sessizce dinlerim.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

i) Arkadaşlarıma kızdığım zaman bu kızgınlığımı onlara söylemem.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

j) Arkadaş toplantılarında konuşmayı başkalarının yönetimine bırakırım.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

k)İnsanların benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanmam.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

l)Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle tekrar tekrar teşekkür ederim.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

m)İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

n)Arkadaş toplantılarında konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam.

() 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım

() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

o)İnsanlar ısrarla bana baktıklarında yüzüm kızarır.

- () 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım
() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

p)Birinin davetini geri çevirirken bile mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım.

- () 1) Tamamen uygun () 2)Oldukça uygun () 3) Kararsızım
() 4)Çok az uygun () 5)Hiç uygun değil

40-Yaşadığınız şiddet tecrübesiyle ilgili söylemek istediğiniz başka şeyler varsa aşağıya yazınız.

41-Sizce din erkeklerin kadınları dövmelerine müsaade eder mi? Bu konuda herhangi bir bilginiz var mı? Varsa bu bilgiyi kimden veya nereden öğrendiniz anlatır mısınız?